

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΘΕΝ

*ὕπὸ τῆς Α' Κριτικῆς Ἐπιτροπείας τῶν διδασκτικῶν βιβλίων
τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐγκριθέντων
ἀναγνωσματαρίων*

ΤΩΝ Γ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ - Γ. ΚΑΛΑΡΑ - Σ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ,
Ι. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ ΚΑΙ Σ. ΔΟΥΚΑΚΗ

*Τὸ μόνον ἐγκριμένον καὶ ὑποχρε-
ωτικῶς εἰσαγόμενον διὰ τὸ σχολι-
κὸν ἔτος 1917-1918 συμφώνως
πρὸς τὸν τελευταῖον νόμον τῆς 2
Σεπτεμβρίου 1917.*

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 3. 20

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"
44 — Ἐν ὁδῷ Σταδίου — 44

1917

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τῶν κ. κ. Γ. Κο-
νιδάρη καὶ Γ. Καλαρᾶ ὡς καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου
τῆς «Ἐστίας».

**§ 1. Τί παθαίνει εἰς σκληρὸς ἑπαρχος ὑπὸ τοῦ φι-
λανθρώπου αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ.**

Ὁ Ἰουστινιανός, διαδεχθεὶς τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἰουστίνον, ἀνήλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου τὸν Αὐγούστον τοῦ 527 μ. Χρ., ἦτο δὲ ἀνὴρ μεγαλοφυῆς καὶ γενναϊόφρων.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς χάλαζα σπανίου μεγέθους καταπεσοῦσα εἰς τινὰ ἐπαρχίαν τοῦ κράτους αὐτοῦ κατέστρεψεν ἐντελῶς τὰ προϊόντα αὐτῆς.

Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι, οἵτινες καὶ πρότερον δὲν ἦσαν εὐποροί, ἐστερήθησαν τώρα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τὴν συμφορὰν, ἀπέστειλε πάραυτα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα σίτον καὶ ἄλευρα καὶ διέταξε τὸν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας, ὅπως διανείμῃ ταῦτα ἀμέσως εἰς τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους.

Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ λάβῃ ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς καταστροφῆς ἀπεφάσισε μετὰ δύο ἡμέρας νὰ μεταβῆ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν τόπον τῆς δυστυχίας. Ἐνδυθεὶς δὲ στολὴν λοχαγοῦ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας ἐκεῖνης.

Ὁ Ἰουστινιανός, φθάσας ἀγνώριστος πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἐπάρχου, εἶδεν ἐκεῖ σταθμεούσας πολλὰς φορτηγοὺς ἀμά-

ξας, πλήρεις σάκκων σίτου και αλεύρου, και πέριξ αὐτῶν πλῆθος χωρικῶν, οἵτινες ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν σάκκων και τὴν διανομὴν τοῦ αλεύρου και τοῦ σίτου.

«Διατί δὲν διενεμήθησαν ἀκόμη τὰ φορτία αὐτά;», ἤρωτησεν ὁ αὐτοκράτωρ γηραιὸν τινα χωρικόν.

«Ὁ κύριος ἔπαρχος διασκεδάζει σήμερον μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ και δὲν εὐκαιρεῖ νὰ φροντίσῃ περὶ ἡμῶν», ἀπήντησεν ἐκεῖνος μετὰ παραπόνου. «Ἀναμένομεν ἐδῶ ὀκτὼ ὄλας ὥρας!»

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀκούσας ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπάρχου και παρεκάλεσε τὸν γραμματέα αὐτοῦ, ὅπως μεταβῆ και εἴπῃ πρὸς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ, ὅτι εἶνε καιρὸς πλέον νὰ διανεῖμῃ τὸν σίτον και τὰ ἄλευρα, διότι οἱ ἄνθρωποι πεινῶσιν.

Ὁ γραμματεὺς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπανέλθῃ. Ἦτο ὁμως πολὺ τεταραγμένος. «Ἐξ αἰτίας ὑμῶν, κύριε», εἶπεν, «ὑπέστην βαρεῖαν προσβολήν. Ὁ κύριος ἔπαρχος μὲ ἀπέπεμψε πολὺ σκαιῶς, εὐθὺς ὡς τῷ ἀνεκοίνωσα τὴν παράκλησιν ὑμῶν. Δὲν ἐπιθυμεῖ, λέγει, νὰ διαταραχθῇ ἢ διασκεδάσῃ αὐτοῦ ὑπ' οὐδενός».

Ὁ αὐτοκράτωρ, πλήρης ὀργῆς διὰ τὴν σκληρότητα και ἀσπλαγχνίαν τοῦ ἐπάρχου, παρεκάλεσε και πάλιν τὸν γραμματέα νὰ δεῖξῃ εἰς αὐτὸν τὴν αἴθουσαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διεσκέδαζεν ὁ κύριος ἔπαρχος.

Εὐθὺς ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν.

Ὁ ἔπαρχος, ἰδὼν τὸν ξένον και μὴ γνωρίζων, ὅτι ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ, εἶπε πρὸς αὐτὸν μεθ' ὑπερηφανείας: «Τί θέλετε, κύριε, ἐδῶ; Τίς ἔδωκεν εἰς ὑμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ

εἰσέλθετε καὶ νὰ διαταράξετε τὴν διασκέδασίν μου;».

Ὁ αὐτοκράτωρ εὐθὺς ἀπήντησεν: «Εἶμαι λοχαγὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ ἤλθον ἐνταῦθα, ἵνα ἐπικαλεσθῶ τὴν ὑμετέραν εὐσπλαγγίαν ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν πτωχῶν, οἵτινες ὑποφέρουσι πολὺ».

«Μὴ φροντίζετε τόσον πολὺ, κύριε λοχαγέ, περὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν, διότι δὲν ὑπάρχει κανεὶς φόβος, μήπως πάθωσί τι ἐκ τοῦ φύχους καὶ τῆς πείνης».

Ὁ αὐτοκράτωρ κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ προσέθηκε μὲ παρακλητικὴν φωνήν:

«Πρέπει νὰ εἴμεθα φιλόανθρωποι, κύριε ἑπαρχε, καὶ νὰ μὴ μένωμεν ἀδιάφοροι εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων».

«Φυλάξατε τὰς συμβουλάς αὐτάς διὰ τὸν ἑαυτὸν σας!», εἶπεν ὁ ἑπαρχος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργὴ δὲν εἶχε πλέον ὄρια. «Παρακαλῶ δὲ νὰ ἐξέλθετε ἀπ' ἐδῶ, διότι ἀρκετὰ μὲ ἔχετε ἐνοχλήσει!».

Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ δυνηθεὶς νὰ συγκρατήσῃ ἐπὶ πλέον ἑαυτὸν, εἶπε τότε αὐστηρῶς:

«Εἶμαι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ κύριός σου καὶ σὲ διατάσσω νὰ ἐξέλθῃς ἀμέσως ἐκ τοῦ οἴκου τούτου, διότι εἶσαι ἀνάξιος τοιαύτης ὑψηλῆς θέσεως!».

Ἐπειτα δέ, στραφεὶς πρὸς τὸν ἐκπληκτὸν ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης γραμματέα, εἶπε:

«Πρὸ ὀλίγου ἐκ τῶν λόγων σου ἐνόησα, ὅτι αἱ ἀτυχίαι καὶ τὰ βάσανα τῶν δυστυχῶν συγκινοῦσι τὴν καρδίαν σου. Ὑπάγε νὰ διανείμῃς τὸ ἄλευρον καὶ τὸν σίτον εἰς τοὺς πτωχοὺς χωρικοὺς. Ἄπὸ σήμερον εἶσαι ἑπαρχος.

«Ἐχω δὲ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι τὸ πάθημα τοῦ προκατέ-

χου σου θά σοι χρησιμεύση ὡς μάθημα. Ἔσο πάντοτε πιστός καὶ εὐσυνείδητος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος»!

§ 2. Πῶς γίνεται ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου.

Ὁ σῖτος εἶνε τὸ σπουδαιότατον μεταξὺ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν. Ὁ καρπὸς τούτου, μεταβαλλόμενος εἰς ἄλευρον, χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἄρτου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν βίασιν τῆς τροφῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ στέλεχος καὶ τὰ φύλλα αὐτοῦ, τὰ ἄχυρα, χρησιμεύουσι τὸ μὲν πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν, τὸ δὲ ὡς στρωμνὴ τούτων ἐν τοῖς στάβλοις. Τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα μετατρέπονται καὶ εἰς λίπασμα.

Ἡ χώρα ἡμῶν δὲν κατόρθωσε δυστυχῶς μέχρι τοῦδε νὰ παράγῃ ποσὸν σίτου, ἐπαρκοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ. Δεκάδας ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἀποστέλλομεν κατ' ἔτος εἰς Ῥωσίαν, Ῥουμανίαν, Βουλγαρίαν, Τουρκίαν καὶ Ἀμερικὴν πρὸς ἀγορὰν σίτου. Καὶ ὅμως εὐκόλον εἶνε ν' ἀποφύγωμεν τὴν δαπάνην ταύτην, ἐὰν ἕκαστος γεωργὸς ἐπιμεληθῇ ἐπαρκῶς τῆς καλλιέργειας τοῦ σίτου.

Ὁ σῖτος καρποφορεῖ ἀφθόνως, σπειρόμενος ἐπὶ ἑδαφῶν περιεχόντων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἱκανὸν ποσὸν ἀργίλου. Τοιαῦτα ἑδάφη εἶνε τὰ λεγόμενα *ἀργιλοασβεστώδη*, τῶν ὁποίων κύρια συστατικὰ εἶνε ἡ ἄργιλος καὶ τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, καὶ τὰ *ἀργιλοαμμώδη*, ἐν οἷς ἡ ἄργιλος καὶ ἡ ἄμμος ἐπικρατοῦσι τῶν ἄλλων τοῦ χώματος συστατικῶν.

Ἐπὶ ἑδαφῶν ἀμμωδῶν ὁ σῖτος ὑποφέρων πολὺ ἐκ

τῆς ξηρασίας καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ἐλάχιστα εὐδοκιμεῖ. Τὰ καθ' ὑπερβολὴν ὑγρὰ ἐδάφη εἶνε ἐπίσης δυσμενῆ εἰς τὸν σῖτον, διότι ἐν αὐτοῖς εὐκόλως σήπονται αἱ ῥίζαι αὐτοῦ.

Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ σπαρῆ ὁ σῖτος, ὀργώνεται διὰ δύο ἢ τριῶν ἁρόσεων.

Ἡ πρώτη ἄροσις πρέπει νὰ ἐκτελεῖται εἰς ἰκανὸν βάθος. Τὰ βαθέως ὠργωμένα ἐδάφη ἐπιτρέπουν εἰς τὰ φυτὰ νὰ προσλαμβάνωσι περισσοτέραν τροφήν, διότι διευκολύνουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ῥιζῶν, δι' ὧν ταῦτα προσλαμβάνουσιν, ὡς γνωστόν, τὴν τροφήν αὐτῶν. Συγχρόνως προστατεύουσι ταῦτα ἀπὸ τῆς ξηρασίας, διότι εἰς τὴν βαθέως ἐσκαμμένην γῆν καὶ ὁ ἀῆρ καὶ τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν εἰσδύουσιν εὐκόλως. Τὸ ὕδωρ μάλιστα, ἐναποταμιευόμενον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸ *ὑπέδαφος*, χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν σχετικῆς ὑγρασίας κατὰ τοὺς ξηροὺς μῆνας.

Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀγροῦ ἄροσιν συντρίβονται διὰ τῆς *βωλοκόπου* οἱ βῶλοι τοῦ χώματος καὶ ἰσοπεδοῦνται δι' αὐτῆς ἢ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους.

Διὰ τῆς συντριβῆς τῶν βῶλων καὶ τῆς ἰσοπεδώσεως τοῦ ἀγροῦ διευκολύνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ εἰς τὸ ἔδαφος εἴσοδος τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἔξοδος τοῦ στελέχους τοῦ φυτοῦ.

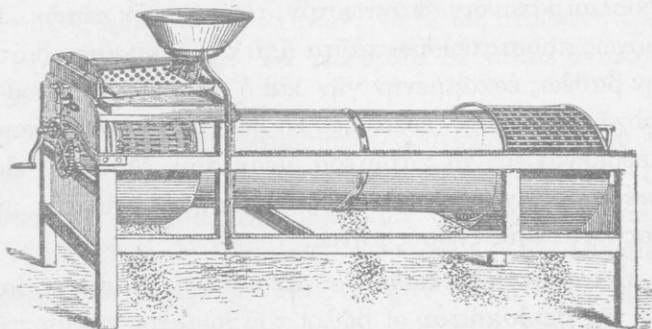
Ἐπειτα δι' αὐτῶν προλαμβάνεται τὸ ἄτοπον, νὰ καλύπτονται οἱ σπόροι εἰς ἄνισα βάρη, καὶ κατορθοῦται, ὥστε νὰ βλαστάνωσι συγχρόνως καὶ ὁμοιομόρφως.

Διὰ τῆς βωλοκόπου συλλέγονται συγχρόνως πολλὰ ῥιζώματα ἀγρίων χόρτων, ἅτινα, ἀφηνόμενα ἐν τῷ ἀγρῷ,

δύνανται ν' αναβλαστήσωσι πρὸς βλάβην τοῦ σίτου.

Μεγίστην σημασίαν πρὸς εὐδοκίμησιν τοῦ σίτου, ὡς καὶ παντὸς ἐν γένει φυτοῦ, ἔχει ὁ καλὸς σπόρος. Καλοὶ σπόροι σίτου εἶνε οἱ ἀνήκοντες εἰς εἶδος, τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ εἰς ἕκαστον τόπον, ἔτι δὲ οἱ σχετικῶς βαρύτεροι καὶ χονδρότεροι, οἱ ἐντελῶς ὄριμοι, οἱ λεῖοι καὶ οἱ μὴ ἀναμεμιγμένοι μετὰ σπόρων ἀγρίων χόρτων ἢ ἄλλων φυτῶν.

Οἱ σπόροι ἀπαλλάσσονται τῶν μεταξὺ αὐτῶν εὐρισκομένων ἀτροφικῶν κόκκων, ὡς καὶ τῶν σπόρων ξένων

φυτῶν, διὰ τοῦ **κοσκινίσματος**, ὅπερ ἐκτελεῖται τελειότερον, ταχύτερον καὶ οἰκονομικώτερον διὰ τῆς **σιτοκαθαριστικῆς μηχανῆς**.

Ἵνα δὲ προληφθῶσιν αἱ φοβερὰι νόσοι τοῦ σίτου, ὁ **δανλίτης** καὶ ὁ **ἀνθραξ**, καλὸν εἶνε πρὸ τῆς σπορᾶς νὰ ἐμβαπτισθῶσιν οἱ σπόροι ἐπὶ τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐντὸς ὕδατος περιέχοντος μικρὰν ποσότητα θεικοῦ χαλκοῦ.

Ἡ σπορὰ ἐνεργεῖται κατὰ τὸ φθινόπωρον, πρέπει δὲ νὰ φροντίζη ὁ γεωργὸς νὰ περατώσῃ ταύτην ὅσον τὸ δυ-

νατὸν προΐμως. Ὁ λόγος τούτου εἶνε ἀπλούστατα ὁ ἑξῆς:

Ὁ προΐμως σπειρόμενος σῖτος, ὡς ἔνωρὸς μὲν ἀναπτυσσόμενος, ἀντέχει περισσότερον εἰς τὰ ψύχη καὶ τοὺς παγετοὺς τοῦ χειμῶνος, ὡς ὠριμάζων δὲ προΐμότερον τοῦ ὀψίμως σπειρομένου, εἶνε ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ξηρασίαν τοῦ θέρους, εἰς τὸν ὑπερβολικὸν κάψωνα καὶ εἰς τοὺς καυστικούς ἀνέμους, ὁποῖος ἐν παραδείγματι εἶνε ὁ λίψ, ὅστις σπουδαίως βλάπτει τὸν σῖτον.

Ὁ σπόρος τοῦ σίτου πρέπει νὰ σπείρεται εἰς μικρὸν πάντοτε βάθος, διότι εἰς μέγα βάθος θαπτόμενος ἢ καλυπτόμενος ὑπὸ χονδρῶν βῶλων χόματος, ἢ βλαστάνει ἄνευ δυνάμεως ἢ καταστρέφεται, μὴ δυνάμενος νὰ διαρρήξῃ τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ παχὺ στρώμα τῆς γῆς.

Ἡ σπορὰ γίνεται παρ' ἡμῖν διὰ τῆς χειρὸς ἐξησημένου εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην γεωργοῦ. Ἀλλαχοῦ ὁμως ἐνεργεῖται διὰ τῶν λεγομένων **σπαρτικῶν μηχανῶν**. Ἡ διὰ τῶν μηχανῶν σπορὰ εἶνε τελειότερα, διότι δι' αὐτῶν ῥίπτονται οἱ σπόροι κατὰ παραλλήλους γραμμάς, οὕτω δὲ γίνεται οἰκονομία σπόρου.

Ὁ σῖτος σπουδαίως βλάπτεται ἐκ τῆς παραμονῆς μεγάλης ποσότητος ὕδατος ἐν τῷ ἀγρῷ, ὅπερ δύναται νὰ συσσωρευθῇ ἐν αὐτῷ ἐν καιρῷ συνεχῶν βροχῶν καὶ πλημμυρῶν. Οἱ ἐπιμελεῖς γεωργοὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν μὴ ἐχόντων κλίσιν τινά, καὶ μάλιστα τῶν ἀργιλωδῶν, σχηματίζουσιν εὐθὺς μετὰ τὴν σπορὰν αὐλακας, ἵνα δι' αὐτῶν διοχετευθῆται μακρὰν τοῦ ἀγροῦ τὸ πλεονάζον ὕδωρ.

Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος, πρὶν ὁ σῖτος ἀναπτύξῃ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, μεγάλως ὠφελεῖται ἐξ ἑνὸς

έλαφροῦ βωλοκοπήματος. Δι' αὐτοῦ συντρίβεται ὁ συμπαγῆς φλοιὸς τοῦ χόματος, ὅστις σχηματίζεται μετὰ τὰς βροχὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἀργιλώδους, καὶ ὅστις, ὡς γνωστόν, δυσχεραίνει τὴν εἴσοδον τοῦ ἀέρος μέχρι τῶν ῥιζῶν καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐδάφους ἔξοδον τῶν στελεχῶν.

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν πρέπει νὰ ἐνεργῆται μετὰ πάσης ἐπιμονῆς καὶ δραστηριότητος τὸ **βοτάνισμα**, ἥτοι ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἐκρίζωσις τῶν ἀγρίων χόρτων, ἅτινα βλάπτουσι σπουδαίως τὸν σῖτον, ὡς ἀφαιροῦντα μέγα ποσὸν τροφῆς, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ διατεθῆ δι' αὐτόν.

Ὁ θερισμὸς τοῦ σίτου πρέπει νὰ γίνηται ὀλίγον πρὸ τῆς τελείας ὠριμάσεως τοῦ καρποῦ, τοὔτέστιν ὅταν τὸ μὲν στέλεχος τοῦ φυτοῦ κτρινίζῃ, ὁ δὲ καρπὸς ἀρχίζῃ νὰ σκληρύνηται.

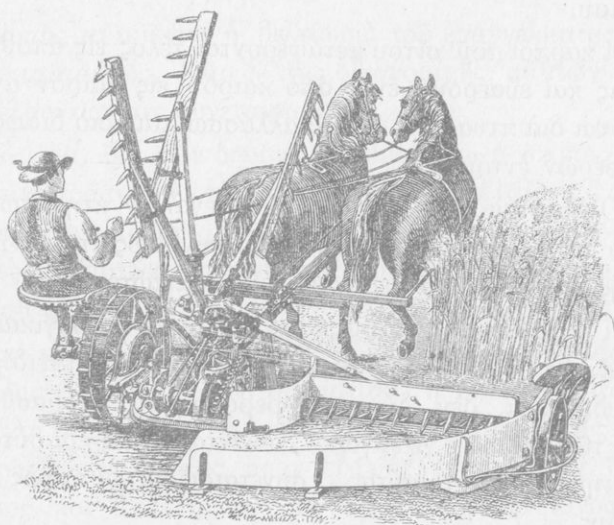
Ὁ πρὸς σπορὰν προωρισμένος σῖτος πρέπει νὰ θερίζηται μετὰ τὴν τελείαν αὐτοῦ ὠρίμασιν, νὰ λαμβάνηται δὲ ἐξ ἀγροῦ γονίμου καὶ καθαροῦ.

Ἐκτελεῖται δ' ὁ θερισμὸς διὰ τοῦ **δρεπάνου**.

Διὰ τῶν **θεριστικῶν** ὅμως **μηχανῶν**, οἵα ὑπάρχουσιν εἰς πολλὰ μεγάλα κτήματα τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Βοιωτίας, ὁ θερισμὸς ἐκτελεῖται πολὺ ταχύτερον καὶ οἰκονομικώτερον ἢ διὰ τῶν χειροκινήτων ὀργάνων.

Ὁ θερισθεὶς σῖτος δένεται εἰς δεμάτια, τοποθετούμενα κανονικῶς τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου κατὰ σωρούς, κατ' ἀρχὰς μὲν μικροὺς ἐν αὐτῷ τῷ ἀγρῷ, εἶτα δὲ μεγαλυτέρους πλησίον τοῦ ἄλωνίου, ὅπου ἐγκαίρως μετακομίζονται τὰ δεμάτια.

Ἄφ' οὗ ὁ σῖτος ἀποξηρανθῆ ἐν τοῖς δεματίοις, ἀλωνίζεται.

Θεριστικὴ μηχανή.

Ὁ γνωστότερος δὲ παρ' ἡμῖν ἀλωνισμὸς εἶνε ὁ γινόμενος διὰ τῶν πατημάτων ἵππων, ἐξαναγκαζομένων νὰ βαδίζωσι κυκλικῶς ἐν τῷ ἀλωνίῳ ἐπὶ πολλὰς ὥρας.

Ἐπίσης γνωστὸς ἀλωνισμὸς εἶνε ὁ γινόμενος διὰ παχείας σανίδος, ἐφ' ἧς συνήθως ἀνέρχεται παιδίον τι ἢ τέλειος ἀνὴρ. Αὕτη λέγεται κοινῶς **δουγένι** καὶ φέρει ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας πολλὰς λεπίδας χαλυβδίνας καὶ κοπεράς. Συρομένη δὲ ὑπὸ βοῶν ἢ ἵππων ἐπὶ τοῦ σίτου ἐν τῷ ἀλωνίῳ κόπτει τὸ ἄχυρον εἰς μικρὰ τεμάχια, ἐνῶ συγχρόνως τινάσσει τοὺς στάχυν.

Διαρκοῦντος τοῦ ἀλωνισμοῦ οἱ κόκκοι τοῦ σίτου, βαρύτεροι ὄντες τῶν ἀχύρων, πίπτουσιν ὑπ' αὐτά. Ἀπο-

χωρίζονται δὲ τὰ ἄχυρα εὐκόλως ἀπὸ τῶν κόκκων διὰ δικρανωτῶν πτύων καὶ διὰ λιχνίσματος ἀπέναντι τοῦ ἀνέμου.

Οἱ καρποὶ τοῦ σίτου μεταφέρονται τέλος εἰς ἀποθήκας ξηρὰς καὶ εὐαέρους, ἔνθα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνακινοῦνται διὰ πτυαρίου, ἵνα ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ διαφόρων βλαβερῶν ἐντόμων.

Ὁ ἄλωνισμὸς ἐν πολλοῖς τῶν μεγάλων κτημάτων γίνεται δι' **ἄλωνιστικῆς μηχανῆς**, συνήθως ἀτμοκινήτου, δι' ἧς ἐκτελεῖται ταχύτερον καὶ οἰκονομικώτερον.

Αἱ ἄλωνιστικά, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ γεωργικαὶ μηχαναί, ὡς αἱ σιτοκαθαριστικαὶ καὶ θεριστικά, ἐπειδὴ εἶνε πολυδάπανοι, δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ἀγορασθῶσιν ὑπὸ τῶν μικρῶν γεωργῶν. Δύνανται ὅμως καὶ οὗτοι νὰ προμηθευθῶσι τοιαύτας, συνεταιριζόμενοι πρὸς ἀλλήλους.

Καθ' ὃν τρόπον καλλιεργεῖται ὁ σῖτος, καλλιεργοῦνται καὶ τὰ συγγενῆ πρὸς αὐτὸν φυτά, ἢ σύκαλις, ἢ κριθὴ καὶ ἡ βρόμη.

§ 3. Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ.

Εἶδομεν, ὅτι, ἂν ἕκαστος γεωργὸς δὲν δύναται μόνος νὰ ἀγοράσῃ τὰς ἀναγκαιούσας εἰς αὐτὸν γεωργικὰς μηχανάς, δύναται ὅμως νὰ προμηθευθῇ καὶ νὰ χρησιμοποίῃ τοιαύτας, ἂν **συνεταιρισθῇ** μετ' ἄλλων γεωργῶν.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ ἐννοοῦμεν εὐκόλως, τί εἶνε ὁ συνεταιρισμὸς, τίνα σκοπὸν ἔχει καὶ διὰ τίνων μέσων κατορθοῖ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Συνεταιρισμὸς εἶνε ἡ συνένωσις πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ συνήθως ἐπαγγέλματος.

Σκοπὸς αὐτοῦ εἶνε ἡ βελτίωσις τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς καταστάσεως, ἰδίᾳ δὲ τῆς οἰκονομικῆς, πάντων τῶν ἀποτελούντων τὸν συνεταιρισμόν.

Τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων κατορθοῦται ὁ σκοπὸς οὗτος, εἶνε πρῶτον μὲν τὰ χρήματα, τὸ κεφάλαιον, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ ἐργασία καὶ αἱ γνώσεις, τὰς ὁποίας συνεισφέρουσι πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὸν συνεταιρισμόν πρὸς πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον εἶδομεν ἐν ἀρχῇ, ἐννοοῦμεν εὐκόλως καὶ τὴν αἰτίαν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε καὶ δημιουργεῖ διαρκῶς τοὺς συνεταιρισμούς. Ἐκαστος ἐπαγγελματίας, ὅσον εὐφυής, εὐπορος καὶ δραστήριος καὶ ἂν εἶνε, δὲν δύναται συνήθως μόνος νὰ κάμῃ τελείως τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ἱκανὸν ὕψος ἀκμῆς, καὶ μάλιστα οἰκονομικῆς. Τοῦναντίον δύναται νὰ κατορθώσῃ ταῦτα εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον, ἂν συμπράξῃ μετ' ἄλλων, οἵτινες ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ καταβάλλουσι πρὸς τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ τὰ χρήματα, τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν.

Ἐπάρχουσι διαφόρων εἰδῶν συνεταιρισμοί, οἵτινες καὶ παρουσιάζονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Οὕτω καλοῦνται σύλλογοι, σύνδεσμοι, ἑταιρεῖαι, συντεχνίαι καὶ ἄλλως.

Ἐν εἶδος συνεταιρισμοῦ εἶνε ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ὁμότεχνοι συνενόητοι φροντίζουσι περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτο οὗτοι συνέρχονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, συσκέπτονται καὶ ἀνταλλάσσουσι τὰς γνώμας αὐτῶν περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ἐπίσης ἐκφράζουσιν εὐχὰς πρὸς τὰς διαφόρους ἀρχάς, ἐκθέτοντες διὰ νομίμου πάντοτε καὶ εὐσχήμου τρόπου τὰς γενικὰς ἀνάγκας καὶ τὰ κατάλληλα πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας αὐτῶν νομοθετικὰ ἢ διοικητικὰ μέτρα. Προσέτι καταρτίζουσι στατιστικὴν τοῦ ποσοῦ τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων καὶ τῶν διὰ τοῦ ἐμπορίου καταναλισκομένων προϊόντων αὐτῶν.

Οἱ οὕτω συνεταιριζόμενοι δὲν πρέπει νὰ ζητῶσι παρὰ τοῦ Κράτους μέτρα, δυνάμενα νὰ βλάπτωσι τὰ συμφέροντα καὶ τὰ δίκαια ἄλλων ἐπαγγελμάτων ἢ ἄλλης τάξεως πολιτῶν ἢ νὰ ἐλαττώσι τὰς προσόδους τοῦ δημοσίου ταμείου. Τούναντίον μάλιστα ὀφείλουσι νὰ ἐπιδιώκωσι σὺν τῷ ἰδίῳ συμφέροντι καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους καὶ ἀπάσης τῆς κοινωνίας.

Μέτρα γενικῶς ὠφέλιμα εἶνε ἡ διάδοσις τῶν προϊόντων αὐτῶν εἰς ξένας ἀγοράς, ἡ ἐλάττωσις τῶν ἐξόδων τῆς μετακομίσεως τούτων διὰ βελτιώσεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἡ τροποποιήσις τοῦ συστήματος τῆς φορολογίας ἢ τῶν δασμῶν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχηται μήτε μείωσις τῆς παραγωγῆς, μήτε ζημία εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον· ἡ καταδίωξις τῆς νοθείας τῶν προϊόντων, ἡ διδασκαλία τῶν γνώσεων τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, ἡ ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἄλλα.

Ἐκαστον ἐκ τῶν μελῶν τῶν συνεταιρισμῶν τούτων προσφέρει μικρὰν χρηματικὴν συνδρομὴν, συνήθως μη-

νιαίαν ἢ ἔτησίαν, πρὸς σύστασιν μικροῦ ταμείου, ὅπερ καλύπτει τὰ γενικά τοῦ συνεταιρισμοῦ ἔξοδα, ὅποια εἶνε τὸ ἐνοίκιον τοῦ γραφείου, αἱ δαπάναι τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ κανονισμοῦ, τῶν προγραμμάτων, τῶν ἀγγελιῶν καὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Τινὲς τῶν συνεταιρισμῶν τοῦ εἴδους τούτου δὲν περιορίζονται μόνον εἰς μελέτας καὶ εὐχάς, ἀλλὰ καὶ κατορθοῦσι διὰ τῆς εἰσφορᾶς τῶν ἀποτελούντων τούτους μελῶν νὰ ἰδρῦωσι καὶ διατηρῶσι σχολὰς πρακτικὰς τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, νὰ καταρτίζωσι βιβλιοθήκας καὶ νὰ ἐκδίδωσι βιβλία πρὸς διάδοσιν γνώσεων χρησίμων εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν.

Ἄλλο εἶδος συνεταιρισμοῦ εἶνε ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὅποιον πολλοὶ ὁμότεχνοι, συνενούμενοι καὶ καταθέτοντες τὰ ἀποταμιεύματα αὐτῶν, προμηθεύονται τὰ μέσα, δι' ὧν δύνανται νὰ παραγάγωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν. Ἐκ τῶν μέσων τούτων ἄλλα μὲν χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἅτινα πρὸς τοῦτο ἔχουσι καταβάλει τὸ αὐτὸ χρηματικὸν ποσόν, ἄλλα δὲ κατανέμονται εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον λαμβάνει ποσὸν ἀνάλογον πρὸς τὰ χρήματα, τὰ ὅποια κατέθηκεν. Οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ καλοῦνται **συνεταιρισμοὶ παραγωγῆς**.

Οὕτω πρὸς κοινήν χρῆσιν τῶν συνεταιριζομένων προμηθεύονται οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ ἐκλεκτοὺς ἐπιβήτορας, ὡς ἵππους, ὄνους καὶ ταύρους πρὸς παραγωγὴν καλῶν ἵππων, ἡμιόνων καὶ ἀγελάδων, ἢ διαφόρους πολυδαπάνους γεωργικὰς καὶ ἄλλας μηχανάς, ἰδρῦουσιν ἐπίσης ἐλαιοτριβεῖα νεωτέρου συστήματος, χημικὰ ἐργα-

στήρια, τέλεια τυροκομεῖα, τέλεια οἰνοποιεῖα, κοινὰ φυτώρια δένδρων καὶ ἄλλα.

Πρὸς ἀτομικὴν χρῆσιν ἐκάστου τῶν μελῶν προμηθεύονται κατ' εὐθειαν ἀπὸ τῶν μεγάλων κέντρων τῆς πωλήσεως κατὰ μέγαρα ποσὰ ἐργαλεῖα τελειότερά ἢ διάφορα ὑλικά, ὡς θεῖον, θεικὸν χαλκόν, χημικὰ λιπάσματα, σπόρους καὶ ἄλλα. Οὕτω ἕκαστον μέλος προμηθεύεται ταῦτα εὐθηνότερα καὶ εἰς ποιότητα ἀνωτέραν ἢ ἐὰν ἠγόραζε ταῦτα μόνος.

Ἐτερον εἶδος συνεταιρισμοῦ εἶνε ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ὁμότεχνοι συνενούμενοι συγκεντροῦσιν εἰς κοινὴν ἀποθήκην τὰ προϊόντα αὐτῶν καὶ πωλοῦσι ταῦτα κατὰ μέγαρα ποσὰ ἄνευ ἀμοιβαίου ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὰ κέντρα τῆς καταναλώσεως. Οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοί, οἵτινες καλοῦνται **συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως**, συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν τῶν προϊόντων, εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων τῆς μεταφορᾶς καὶ εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ κέρδους τῶν παραγωγῶν.

Ἄλλοι πάλιν συνεταιρισμοί, οἵτινες καὶ καλοῦνται **συνεταιρισμοὶ ἀποταμιεύσεως**, ἰδρύουσι δι' εἰσφορῶν τῶν μελῶν αὐτῶν **ταμιευτήρια**, ἅτινα παρέχουσι μικρὰ δάνεια εἰς τὰ μέλη τοῦ συνεταιρισμοῦ ἢ βοηθοῦσιν αὐτὰ χρηματικῶς, ὅταν ἀσθενήσωσιν ἢ γηράσωσιν.

Εἶδος συνεταιρισμοῦ εἶνε καὶ αἱ **τράπεζαι**, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος κατωτέρω.

Σπουδαῖον εἶδος συνεταιρισμοῦ εἶνε καὶ ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον πολλοὶ κεφαλαιοῦχοι συνενούμενοι ἀναλαμβάνουσι διὰ τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα καταθέτουσι, τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων καὶ κοινοφελῶν ἔργων, διὰ τὰ ὁποῖα

δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ χρήματα τὸ Κράτος. Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι, οἵτινες δύναται νὰ κληθῶσι **συνεταιρισμοὶ ἔργοληψιῶν**, ἀναλαμβάνουσιν ἐν παραδείγματι τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοϊῶν, μεγάλων γεφυρῶν καὶ ὁδῶν, μεγάλων ὑδραγωγείων, τὴν διόρυξιν ἰσθμῶν, ὀρέων κλπ. Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι ὠφελοῦσι μὲν καὶ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτοὺς μέλη, τὰ ὅποια ἐκμεταλλεύονται τὰ ἔργα ταῦτα εἴτε ἐς αἰεὶ, εἴτε ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποίου παραδίδουσι τὰ ἔργα εἰς τὸ κράτος, πρὸ παντὸς ὅμως ὠφελοῦσι τὴν κοινωνίαν, ἣτις εὐκολύνεται εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς, χρησιμοποιοῦσα τὰ ἔργα ἐκεῖνα.

Ὑπάρχουσι τέλος καὶ συνεταιρισμοί, οἵτινες ἔχουσι σκοπὸν τὴν εὐημερίαν οὐχὶ ὠρισμένων ἀτόμων, ἀλλ' ὀλοκλήρων κοινωνιῶν. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν εὐημεροῦσιν ὀλόκληροι κοινωνίαι, εὐημεροῦσι καὶ τὰ ἀποτελοῦντα ταύτας ἄτομα. Τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ εἶνε π. γ. ἐκεῖνοι, οἵτινες δι' εἰσφορᾶς χρηματικῆς τῶν μελῶν αὐτῶν καὶ διὰ προσωπικῆς πολλὰκις ἐργασίας τούτων ἐνεργοῦσι τὴν ἀποξήρανσιν μικρῶν ἐλῶν, τὴν δενδροφύτευσιν ὁδῶν καὶ πλατειῶν, τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καλλιεργείας νέων προϊόντων, τὴν ἀναδάσωσιν τοπίου τινός, τὴν βελτίωσιν τῆς ὑδρεύσεως ἢ τὴν ἐπισκευὴν ὁδῶν ἀγροτικῶν ἔν τινι τόπῳ.

§ 4. Αἱ ἐκ τῆς γεωργίας ὠφέλειαι.

Ἡ γεωργία εἶνε ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν πολὺ εὐλόγως ἐπιδίδεται τὸ μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς γῆς.

Ἐναγνώματάριον 5' τάξεως.

2

Πρὸ παντὸς ἡ γεωργία εἶνε ἡ τροφὸς τῶν ἀνθρώπων, διότι παρέχει εἰς τούτους πάντα σχεδὸν τὰ πρὸς τροφήν αὐτῶν χρήσιμα, τὸν σῖτον, τὰ ὄσπρια, τὰς ὀπώρας, τὴν ὀρυζαν, τὰ γεώμηλα, τὰ λαχανικά.

Ὡσαύτως παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ πρὸς ἐνδυμασίαν ἀναγκαιοῦντα, ἤτοι τὸν βάμβακα, τὸ λίνον καὶ τὴν μέταξαν.

Ἄλλ' ἡ γεωργία τρέφει κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πάντα τὰ ζῶα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπολαμβάνομεν τὸ γάλα, τὸ κρέας, τὸ ἔριον, τὰ φά, τὰ δέρματα.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλως ἡ γεωργία συντελεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς καὶ τῆς στενῶς μετὰ ταύτης συνδεομένης κτηνοτροφίας συνεπιφέρει καὶ τὴν πρόοδον πολλῶν τεχνῶν καὶ βιομηχανιῶν. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι τινὰ μόνον ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἄνευ προπαρασκευῆς τινος, τὰ δὲ λοιπὰ καταναλίσκονται, ἀφοῦ πρῶτον ὑποστῶσι κατεργασίαν τινὰ διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἡ ἀλευροποιία, ἡ ἄρτοποιία, ἡ ἐλαιοκομία, ἡ σακχαροποιία, ἡ ἐλαιοκομία, ἡ σαπωνοποιία, ἡ τυροκομία, ἡ πιλοποιία, ἡ πλεκτική, ἡ βυρσοδεψία, ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ ὑφαντουργία εἶνε τέχναι καὶ βιομηχανίαι, ἀντλοῦσαι τὰς πρώτας αὐτῶν ὕλας ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας καὶ μεταποιοῦσαι ταύτας ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους πολὺ ὀρθῶς ἔλεγε διάσημός τις πολιτικός :

« Ἄς ἐπιμεληθῶμεν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτρο-

φίας, διότι αὐται εἶνε οἱ δύο μαστοί, ἐκ τῶν ὁποίων τρέφεται τὸ ἔθνος ἡμῶν».

Εὐτυχῆς λοιπὸν εἶνε ἡ χώρα ἐκεῖνη, ἣτις ἔχει ἀνεπτυγμένην τὴν γεωργίαν. Ἡ χώρα αὕτη θὰ εὐπορῇ καὶ θὰ εὐημερῇ, ὁ δὲ πλοῦτος ἄφθονος θὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτήν.

Ἄλλ' ἡ γεωργικὴ χώρα δὲν θὰ ἔχη μόνον ὕλικὰ ἀγαθὰ. Θὰ ἔχη καὶ ἄλλα ἀνώτερα τῶν ὕλικῶν.

Ἡ γεωργία ἐνδυναμώνει τὸ σῶμα, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ αὐτήν γίνονται ἰσχυροὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ γενναῖοι κατὰ τὴν ψυχὴν.

Ὁ γεωργὸς ἀγαπᾷ ὑπερβολικῶς τὸ κτῆμα αὐτοῦ, διότι ἔξ αὐτοῦ ἔξαρτᾶται ἡ ζωὴ του. Προτιμᾷ νὰ ἴδῃ τὸ αἶμα αὐτοῦ χυνόμενον παρὰ τὸ κτῆμα αὐτοῦ ἀρπαζόμενον ὑπὸ ἄλλου. Ὁ γεωργὸς διὰ τοῦτο εἶνε φιλόπατρις περισσότερον παντὸς ἄλλου.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλων εὐγενῶν ἀγαθῶν ἀπολαύει ἡ γεωργικὴ καὶ διὰ τοῦτο πλουσία χώρα.

Ἐν μέσῳ λαοῦ πτωχοῦ αἱ πνευματικαὶ ἐργασίαι, ἣτοι αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι, ὡς ἡ φιλοσοφία, ἡ νομικὴ, ἡ ἱατρικὴ, αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ διάφοροι καλαὶ τέχναι, ὡς ἡ ποίησις, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ, ἡ μουσικὴ δυσκόλως ἀναπτύσσονται. Ὁ πτωχὸς λαός, δυσκόλως ἐξοικονομῶν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, πολὺ ὀλίγον δύναται νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔτι ὀλιγότερον περὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν.

Ἄλλ' ἐν τῇ πτωχῇ χώρᾳ διατρέχει διαρκῶς κίνδυνον καὶ ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων. Πολὺ σπανίως ὁ πτωχός, ἀσθενῶν, προσκαλεῖ τὸν ἰατρὸν καὶ ἔτι σπανιώτερον εἰσέρχεται

εἰς τὸ φαρμακεῖον πρὸς προδήθειαν φαρμάκων, διότι στερεῖται χρημάτων. Κακῶς δὲ τρεφόμενος, κακῶς ἐνδύομενος καὶ κατοικῶν, εὐκόλως προσβάλλεται ὑπὸ νόσων καὶ δυσκόλως θεραπεύεται.

Ἐν ταῖς πτωχαῖς χώραις καὶ ἡ αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοικῶν περιορίζεται σημαντικῶς, διότι ἡ θνητότης ἐν αὐταῖς εἶνε σχετικῶς μεγάλη καὶ πολλοὶ τῶν κατοικῶν ἀναγκάζονται νὰ μεταναστεύωσιν εἰς ξένας χώρας πρὸς εὐρεσιν πόρου ζωῆς.

Ἐπειτα ἡ πτωχὴ χώρα, μὴ δυναμένη νὰ συντηρῇ ἐπαρκῆ στρατὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικόν, καθίσταται ἀνίσχυρος ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον εἶνε ἰσχνὸν καὶ ἐπομένως δὲν παρέχει εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐπαρκῆ χρηματικὰ μέσα, διὰ νὰ φροντίξῃ, ὅπως λειτουργῶσι κανονικῶς αἱ διάφοροι ὑπηρεσίαι τοῦ Κράτους, ὡς ἡ ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία, ἡ συγκοινωνία, ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ λοιπαί.

Εἰς τὰς πτωχὰς τέλους χώρας εὐκόλως ἀναπτύσσονται ἔριδες μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ἀδικίαι, τὸ ψεῦδος, ἡ εὐτέλεια τῶν χαρακτήρων, αἱ παρανομίαι, ἡ ἐπιβουλή κατὰ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας καὶ πλεῖστα ἄλλα κακά.

Δὲν εἶχε λοιπὸν μέγα δίκαιον ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων Σωκράτης καλῶν τὴν γεωργίαν μητέρα καὶ τροφὸν πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ὑποστηρίζων, ὅτι αὕτη καθιστᾷ τοὺς πολίτας ἰσχυροὺς κατὰ τὸ σῶμα, γενναίους κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀγαθοὺς κατὰ τὴν καρδίαν καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλοπάτριδας ;

Ἐὰν θέλωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν ταχέως τὴν

πατρίδα ἡμῶν εὐτυχῆ καὶ ἀκμαίαν, ὑπερήφανον καὶ ἰσχυρὰν, ἔνδοξον καὶ μεγάλην, πρέπει νὰ ἀγαπήσωμεν τὴν γῆν αὐτῆς, νὰ φροντίσωμεν, ὅπως μὴ μείνη μηδὲ σπιθαμὴ αὐτῆς ἀκαλλιέργητος, νὰ ἐργασθῶμεν μὲ φανατισμόν, ὅπως ἀναπτυχθῆ ἡ γεωργία ἐν τῇ πατρίδι ὅσον τὸ δυνατὸν τελειότερον.

---

§ 5. Διατί ὁ ξυλουργὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερο ἀπὸ τὸ σὺνήθες.

Ὁ ξυλουργὸς Πέτρος εἶνε τιμιώτατος καὶ ἄριστος τεχνίτης.

Πάντες οἱ γείτονες ἀγαπῶσιν αὐτὸν διὰ τοῦτο, ἰδιαιτέρως μάλιστα ὁ πλούσιος κτηματίας Ἀργύρης, ὁ ὁποῖος πολλάκις ἀναθέτει εἰς τὸν Πέτρον διαφόρους ἐργασίας αὐτοῦ.

Ὁ Πέτρος εἶνε ἀκόμη γνωστὸς εἰς πάντας τοὺς γείτονας καὶ διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ τάξιν. Ὁρισμένην ὥραν ἀρχίζει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ ὠρισμένην ὥραν παύει αὐτήν. Πάντες γνωρίζουσιν, ὅτι θὰ ἔχη παρέλθει ἡ μεσημβρία ἢ ἡ ὀγδόη τῆς ἐσπέρας, ὅτε δὲν ἀκούεται ὁ κρότος τοῦ πρίονος ἢ τῆς πλάνης τοῦ ἐπιμελοῦς ξυλουργοῦ.

Ἐσπέραν τινὰ ἢ ὀγδόην ὥρα ἀπὸ πολλοῦ ἔχει παρέλθει καὶ ὁ Πέτρος ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος.

Φθάνει τὸ μεσονύκτιον καὶ ὁ ξυλουργὸς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ἐργάζεται.

Κατὰ τύχην διήρχετο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Πέτρου ὁ κύριος Ἀργύρης, ἐπιστρέφων ἐκ μιᾶς συναναστροφῆς.

Ἐκπληκτος βλέπει φῶς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ξυουργοῦ τοιαύτην ὥραν καὶ ἀκούει τὸν κρότον τοῦ ταχέως κινουμένου πρίονος αὐτοῦ.

Περλεργος νὰ μάθη τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Πέτρος παρέβη διὰ πρώτην φοράν τὴν συνήθειαν αὐτοῦ, κτυπᾷ τὴν θύραν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐργαστήριον.

— «Βλέπω, Πέτρε μου», λέγει πρὸς τὸν ξυουργόν, «ὅτι ἔλαβες ἀπόφασιν νὰ γίνῃς διὰ μιᾶς πλούσιος».

— «Καὶ ἀπὸ τί τὸ συμπεραίνετε αὐτό, καλέ μου κύρ Ἀργύρη;», ἠρώτησεν ὁ ξυουργός.

— «Ἀπὸ τὴν μεγάλην σου ἐπιμέλειαν», ἀπήντησεν ὁ κύριος Ἀργύρης. «Πλησιάζει μεσονύκτιον καὶ ἀκόμη ἐργάζεσαι. Δὲν ἔχω λοιπὸν δίκαιον νὰ νομίζω, ὅτι ἤρχισες νὰ κυνηγῆς τὰ χρήματα;».

— «Ἡξεύρω, ὅτι ἀστειεύεσθε, κύρ Ἀργύρη», ἀπήντησεν ὁ ξυουργός. «Ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι σοδαρὰ καὶ κατεπείγουσα ἀνάγκη μὲ βιάζει νὰ ἐργασθῶ κάμποσον καιρὸν περισσότερον ἀπὸ τὸ σύνηθες. Ὁ δυστυχὴς γείτων μου, ὁ Χρῖστος, εἶνε βαρέως ἀσθενής. Δὲν εἶχεν ἐμβολιασθῆ, καὶ ἔπαθεν ἀπὸ εὐλογίαν. Ἡ ἀστυνομία μετέφερεν αὐτὸν εὐθὺς εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν εὐλογιῶντων, ὅπου θὰ μείνῃ ἀρκετὸν καιρὸν. Τί θὰ γίνῃ ἐν τῷ μεταξὺ ἢ πολυμελῆς αὐτοῦ οἰκογένεια, ἢ ὅποια ζῆ μόνον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του καὶ ἢ ὅποια τώρα στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου! Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ ἐργάζωμαι ὀλίγας ὥρας περισσότερον καθ' ἑκάστην, διὰ νὰ ἐξοικονομῶ ὀλίγα χρήματα καὶ βοηθῶ δι' αὐτῶν τὸν δυστυχῆ μου γείτονα.

Ἐὐτυχῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν λείπει ἡ ἐργασία. Καὶ ὅταν ἔχη κανεὶς βραχίονας ἰσχυροῦς, πρέπει νὰ

μεταχειρίζεται αὐτοὺς καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ γείτονός του».

— «Σὲ συγχαίρω, φίλε μου, διὰ τὴν εὐγενῆ σου καρδίαν», ἀπήντησεν ὁ πλούσιος κτηματίας. «Ἄλλ' εἶσαι βέβαιος, ὅτι ὁ γείτων σου θ' ἀναγνωρίσῃ τὴν εὐεργεσίαν καὶ θὰ ἀνταποδώσῃ αὐτὴν κάποτε εἰς σέ;».

— «Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, κύρ Ἀργύρη!», ἀπήντησεν ὁ ἀγαθὸς Πέτρος· «αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπρόφθασα ἀκόμη νὰ τὸ σκεφθῶ. Τὰ παιδιὰ τοῦ Χριστοῦ πεινοῦν καὶ ζητοῦν τὰ καϊμένα ψωμάκι. Πρὸ παντὸς εἶδα, ὅτι πρέπει νὰ ἐξοικονομήσω διὰ τὰ παιδάκια ὀλίγον ψωμί. Τώρα σκέπτομαι καὶ αὐτό, τὸ ὅποιον λέγετε. Καὶ εὕρισκω, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος ἀπὸ ἐμέ. Ἄλλὰ τί νὰ σὰς εἰπῶ; Εἴτε μείνῃ, εἴτε δὲν μείνῃ, ἐγὼ εἶμαι πληρωμένος διὰ τοὺς κόπους μου. Ἐξεύρετε, πόσῃν χαρὰν αἰσθάνομαι, ὅταν βλέπω, μὲ τί χαρὰν μὲ ὑποδέχονται τὰ καϊμένα τὰ παιδάκια; Δὲν μὲ φθάνει», ἐξακολουθεῖ δακρύων ὁ καλὸς Πέτρος, «αὐτὴ ἡ πληρωμὴ;».

— «Εὐγέ σου, Πέτρε,», εἶπε συγκεκινημένος ὁ πλούσιος κτηματίας. «Ὁ Θεὸς θὰ σὲ ἀνταμείψῃ διὰ τὴν κλωσύνην σου. Αὐτὸς θὰ δώσῃ πάλιν καὶ τὴν ὑγείαν εἰς τὸν γείτονά σου! Καλὴ νύκτα σου!».

Μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς ἀνεχώρησε, σχεδὸν δακρύων, ὁ κύριος Ἀργύρης, ἐνῶ ὁ Πέτρος, ἠὲ εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ ἐπαίνου τοῦ πλουσίου γείτονός του, ἐξηκολούθησε μὲ περισσοτέραν ὄρεξιν τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ ξυλουργὸς ἐλάμβανεν ἀνώνυμον ἐπιστολὴν, περιέχουσαν ἑκατοντάδραχμον χαρτονόμισμα καὶ τὰς ἐξῆς λέξεις· «Ὑπὲρ τῆς προστατευομένης ὑπὸ σοῦ πτωχῆς οἰκογενείας».

Αί ἑκατὸν αὐται δραχμαὶ ἀπεστέλλοντο ὡς δῶρον ὑπὸ τοῦ νυκτερινοῦ ἐπισκέπτου τῆς προτεραιάς.

§ 6. Πῶς προφυλασσόμεθα ἀπὸ τῆς νόσου εὐλογίας.

Ἡ νόσος εὐλογία ἐπέφερεν ἄλλοτε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι καὶ θανατηφόρος εἶνε καὶ λίαν κολλητική. Χιλιάδες ἀνθρώπων ἀπέθνησκον κατ' ἔτος ὑπ' αὐτῆς καὶ χιλιάδες ἔφερον εἰς τὸ πρόσωπον τὰ ἴχνη τῆς νόσου, τὰ καταστρέφοντα τὴν καλλονὴν αὐτοῦ.

Ἡ μόλυνσις ἐπέρχεται ποικιλοτρόπως. Ἀμέσως μὲν μολύνεται τις δι' ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, ἐμμέσως δὲ διὰ τῶν ἐνδυμάτων, κλινοστρωμνῶν καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, μολυνθέντος ὑπὸ τοῦ εὐλογιῶντος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀῆρ χρησιμεύει ὡς ἀγωγὸς τοῦ μολύσματος. Τὸ ξηρανθὲν πῦον τῶν φλυκταινῶν τοῦ εὐλογιῶντος παρασύρεται ἐν μορφῇ κόνεως ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα μολύνει τὸ σῶμα ἡμῶν.

Εὐτυχῶς σήμερον ἡ εὐλογία δὲν εἶνε ἐπίφοβος, διότι εὐρέθη προληπτικὸν μέσον κατ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ἐδουάρδου Γέννερ, γεννηθέντος ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1749. Ἀνεκάλυψε δ' οὗτος τὸ μέσον τοῦτο ὡς ἑξῆς:

Ὁ Γέννερ, ἔξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐν τινι τῆς Ἀγγλίας πόλει, παρατήρησεν, ὅτι οἱ περιποιούμενοι τὰς ἀγελάδας οὐδέποτε προσεβάλλοντο ὑπὸ εὐλογίας.

Ἀναζητήσας δὲ προσεκτικῶς τὸν λόγον τῆς ἀνοσίας ταύτης ἀνεῦρεν, ὅτι οἱ οὕτω μὴ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῆς

εὐλογίας εἶχον ἀποκτήσει προγενεστέως ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐξανθηματικόν τι νόσημα μετὰ φλυκταινῶν. Ἐξετάσας δὲ καὶ τὰς ἀγελάδας εὔρεν, ὅτι ἐπὶ τῶν μαστῶν αὐτῶν ἀνεπτύσσετο ἡ αὐτὴ νόσος, ἣτις, οὔσα μεταδοτικὴ, προσέβαλλε τοὺς περιποιουμένους τὰς ἀγελάδας.

Ὁ Γέννερ εὐλόγως συνεπέρανεν, ὅτι ὑπάρχει σχέσις τις μεταξὺ τῆς νόσου τῶν ἀγελάδων, κληθείσης **δαμαλίδος** ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς νεαρᾶς ἀγελάδος, καὶ τῆς εὐλογίας.

Ἄφ' οὗ ἅπαξ συνέλαβε τὴν ιδέαν ταύτην, ἐχρησιμοποίησεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν φιλοπονίαν καὶ ὑπομονὴν πρὸς ἐξέτασιν τῆς σχέσεως τῶν δύο τούτων νόσων.

Ἡ μεγαλυτέρα ὁμως τῶν δυσκολιῶν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τούτῳ ἦτο ἡ ἀνεύρεσις προσώπου, ὅπερ ἤθελε συγκατατεθῆ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὰ πειράματα αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐξήτει νὰ βεβαιωθῆ, ἂν ἡ νόσος δαμαλὶς προφυλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς εὐλογίας.

Εὐτυχῶς νεανίας τις, Ἰάκωβος Φίψ καλούμενος, εὐρέθη πρόθυμος εἰς τοῦτο καὶ ἐνεπιστεύθη ἑαυτὸν εἰς τὸν Γέννερ.

Ὁ ἰατρὸς λαβὼν ὕλην ἐκ τῶν φλυκταινῶν τῶν ἀγελάδων ἐνεβολίασε δι' αὐτῆς τὸν Φίψ ἐπὶ τοῦ βραχίονος.

Ἡ δαμαλὶς ἀνεπτύχθη καὶ ὁ νεανίας μετ' οὐ πολὺ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ βραχίονος τὰ ἴχνη ταύτης. Κατόπιν ὁ Γέννερ ἐνεβολίασε τὸν Φίψ δι' ὕλης εὐλογιῶντος. Μετὰ χαρᾶς δὲ παρετήρησεν, ὅτι ὁ νεανίας οὐδὲ ὅπως προσεβλήθη ὑπὸ τῆς εὐλογίας, ἐνῶ εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ ὀπωσδήποτε ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μετ' ἀνθρώπου εὐλογιῶντος ἢ τῶν ἐκ-

κρημάτων και τοῦ πύου τῶν φλυκταινῶν αὐτοῦ προσβάλλεται ὑπὸ τῆς φοβερᾶς ταύτης νόσου.

Ὁ εὐφυέστατος ἰατρός, πεισθεὶς οὕτως, ὅτι ὁ ἐμβολιασμός διὰ τῆς δαμαλείου ὕλης προφυλάσσει ἀπὸ τῆς εὐλογίας, ἔσπευσε νὰ κοινοποιήσῃ τῷ 1798 τὸ θαυμάσιον τοῦτο κατὰ τῆς εὐλογίας προληπτικὸν μέσον, δι' οὗ ἔκτοτε σφύζονται χιλιάδες ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων.

Ἐκτοτε δὲ ὁ ἐμβολιασμός διὰ τῆς δαμαλείου ὕλης, ὁ **δαμαλισμός**, ἐγενικεύθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ διασήμου τούτου ἰατροῦ ἀπεθανατίσθη.

Ὅσοι ἐμβολιάζονται διὰ δαμαλείου ὕλης, προφυλάσσονται ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς εὐλογίας. Ἡ προφυλακτικὴ ὁμως αὕτη δύναμις τοῦ δαμαλισμοῦ δὲν διαρκεῖ καθ' ὅλον τὸν βίον, ἀλλὰ μόνον 5—10 ἔτη. Ἔνεκα τούτου εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναδαμαλιζώμεθα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπάρχῃ ἐπιδημία εὐλογίας.

Πρὸς δαμαλισμὸν ὁ ἰατρός ἐνεργεῖ 4—6 μικρὰς τομὰς ἐπὶ τοῦ βραχίονος καὶ ἐπιθέτει ἐπ' αὐτῶν τὴν δαμάλειον ὕλην.

Ἐὰν ἐπιτύχῃ ὁ δαμαλισμός, ἀναφαίνεται μετὰ 4—5 ἡμέρας εἰς τὸ μέρος τῆς τομῆς μικρὰ φλύκταινα, ἣτις μετὰ τινὰς ἡμέρας ξηραίνεται καὶ ἀποπίπτει, ἀφήνουσα οὐλὴν.

Τὰ καταστήματα, ἐν τοῖς ὁποίοις παρασκευάζεται ἐκ μόσχων ἢ δαμάλειος ὕλης, ὀνομάζονται **δαμαλιδοκομεῖα**.

§ 7. Καὶ νεκρὸς ἔλεεϊ.

A'

Ὡσάν τὸν Δῆμο πλούσιος κανεὶς δὲν ἐγεννήθη.
Τί εἶχε, δὲν ἐγνώριζε· τὸν ἄμμο ποίος μετράει ;
Ὅμως καὶ σπλαγγνικώτερα κανεὶς δὲν εἶχε στήθη·
ὅ,τι κι' ἂν εἶχε, τῶδωσε, γι' αὐτὸ ψωμοζητάει !
Ἄρρωστος τώρα γέροντας καὶ μὲ κορμὶ σκυμμένο
ἔστους δρόμους τὸ χεράκι του ἀπλώνει τάγιασμένο.
Ἄπὸ ἐκείνους, πῶδινε, ζητεῖ ἔλεημοσύνη.
Μὰ γιὰ τὸν Δῆμο δὲν ζητᾷ μονάχα· πάλι δίνει . . .
Ὁ μεγαλόδωρος πτωχὸς ἔχει πτωχοὺς ἀκόμα
καὶ τὸ ψωμί, ποῦ τοῦ πετοῦν, τὸ δίνει ἔς ἄλλου στόμα.

B'

Κι' ἂν βρέχη κι' ἂν βοριάς φυσᾷ κι' ἂν πέφτη ἀστροπελέκι,
Τὸ γεροντάκι τὸ καλό, ἔς τὸ σπίτι του δὲν στέκει.
Πηγαίνει ἐδῶ, σύρνει ἐκεῖ, σὲ κάθε θύρα ἔμπαίνει
κι' ὅ,τι τοῦ δίνει ὁ Θεός, ἔς τὸ σάκκο του δὲν μένει.
Τρέχει νὰ εὔρη πὶὸ πτωχοὺς . . . καὶ δίνει, δίνει, δίνει·
Ἐνα κομμάτι μοναχὰ ψωμί νὰ φάη ἀφήνει . . .
Μ' αὐτὸ δειπνᾷ χαρούμενος εἰς ἓνα ῥημοκκλησί·
δὲν ἠμπορεῖ νὰ κοιμηθῆ, χωρὶς νὰ ἐλεήση !

Γ'

Μοιράζοντας νυχτώθηκε μιὰ ἡμέρα· κουρασμένοι
ὁ γέρος ἦταν· ὁ βοριάς ἔφυσουσε λυσσασμένοι.

Πολὺν ἔπεινοῦσε, ἱβιάζονταν νὰ πάη ἔς τὸ ῥημοκκλήσι,
μ' ἓνα κομμάτι ὀλόμαυρο ψωμάκι νὰ δειπνήσῃ,
ὅταν τοῦ ἐφάνη, στεναγμὸ πῶς ἄκουσε πνιγμένο,
φωνὴ γλυκεῖα καὶ θλιβερὴ, ἴσ' ἄν κείνου, ποῦ ἔπεθαίνει.
Κ' ἔστρεψ' ὁ γέρος γρήγορα ἔμπρὸς σὲ φανὸ ἀναμμένο·
εἶδ' ἓνα νιὸ κατάχλωμο σὲ μιὰ γωνιὰ νὰ μένῃ.

Ἦσαν τὰ χρυσᾶ μαλλιά του χωρισμένα

Κ' εἶχε τὰ ἴματα τοῦ ἀμνοῦ τὰ παραπονεμένα...

«Πεινῶ», τοῦ εἶπε· «Δῶσέ μου λίγο ψωμί· ἔπεθαίνω!».

Δὲν εἶχε ἀκόμη ὁ πτωχὸς τὸ λόγο τελειωμένο,

καὶ τὸ κομμάτι τὸ ψωμί, ποῦ ἔχε γιὰ κείνον μείνει,
ὁ Δῆμος ὀλοπρόθυμος ἔς τὸ χέρι του ἀφήνει...

Γλυκὰ τοῦ νιοῦ τὸν κύτταξε τὸ λυπημένο μάτι,

«Καὶ σύ;», τοῦ εἶπε· «Ἐφαγα κ' ἐγὼ ἓνα κομμάτι...»

Ἐχαμογέλασε ὁ νιὸς καὶ λέει: «Προτοῦ σ' ἀφήσω,
ἤθελα κάτι, γέροντα, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ χαρίσω.

Ἐέρω, τί θέλεις...». Ἐλαμψε μὲ μιᾶς ἡ φορεσιά του
κ' ἔγινε φῶς ἡ ὄψις του καὶ ἀκτίνες τὰ μαλλιά του...

«Ἀμήν, ἀμήν, λέγω εἰς σέ καὶ ὅταν ἀποθάνῃς,
καὶ τότε πάλι θὰ ἔμπορῆς καὶ ἄλλα καλὰ νὰ κάνῃς!».

Εἶπε καὶ ἀνεστέναξε καὶ ἔς τὸ σκοτάδι ἐγάθη.

Ὁ γέρος κεί, ποῦ ἔβρέθηκε, γονατιστὸς ἐστάθη

καὶ, ὅπου τὸ πόδι τοῦ πτωχοῦ πρωτύτερα ἔπατοῦσε,

ἐκεῖ μὲ χεῖλη τρέμοντα τὸ χῶμα ἐφιλοῦσε,

γιατ' ἔνοιωσεν, ὅτι ὁ νιός, ὁ ζήτουλας ἐκείνος,

ἦταν ὁ ἅγιος ἀμνός, τοῦ Γαβριὴλ ὁ κρῖνος.

. . . . .

Ὅταν μιλάτε μὲ πτωχό, προσέχετε! Ποιὸς ἔξερει,

ἂν δὲν ἴμιλάτε μὲ Θεὸ κι' ἂν τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι
δὲν πιάνετε, ἴσάν δίδετε, παιδιά μου, ἔλεημοσύνη !
Μεγάλη νᾶχη προσοχὴ καθέννας, ὅταν δίνῃ,
γιατί ὁ ἅγιος Θεός, ὅταν ἴμας δοκιμάζῃ,
κορόωνες καὶ βασιλικά φορεματα δὲν βάζει . . .

Ε'

Ἰλίγος ἐπέρασε καιρὸς ἀπὸ τὴν νύκτα ἐκείνη,
κι' ὁ Δῆμος πάντα ἔλεεῖ κι' ὁ Δῆμος πάντα δίνει.
Μὰ μιὰν αὐγὴ δὲν ἴφάνηκε ἴς τὰ γαπητό του μέρος
ὁ ἁγιασμένος γέρος !

Κ' ἐπέρασε κι' ἄλλη αὐγὴ, ἐπέρασε καὶ ἄλλη
καὶ δὲν ἐφάνη πάλι . . .

Ἰστὸ ἴρημοκλήσι ἴτρεξαν ἀνήσυχ' οἱ πτωχοὶ του
κι' ἐκεῖ τὸν ἴβρήκανε νεκρό . . . Τὸ ἴστερονὸ ψωμί του
ἴκρατοῦσε, ἴσάν νὰ τᾴδινε· τὸ θάμμα εἴχε ἀρχίσει·

ἸΟ Χάρος δὲν ἐμπόρεσε τὸ χέρι του νὰ κλείσῃ ! . . .

ἸΕνας πτωχὸς τὸ ἴφίλησε, τὸ ἴκαμε κομμάτια
καὶ τᾴδωσε ἀντίδωρο μὲ βουρκομένα ἴμάτια . . .

ΣΤ'

Λάκκο τοῦ ἴσκαψαν βαθὺ ἴς τὰ πάτητο χορτάρι.

Μὰ ἴβρηκαν ἴκεῖ, ἴποῦ ἴσκαβαν, ὄπισ' ἀπ' τᾴγιο Βῆμα,
Φλουρὶ γεμάτο ἴνα μικρὸ παμπάλαιο πιτάρι.

ἸΑχ, ἴμοιαζε τὸ χέρι του τὸ ἴσπλαχνικό του μνήμα . . .

Μὲ δάκρυο ἴθάψανε τὸ ἴγιο κορμί του

καὶ μαῦρο τοῦ ἴστήσανε σταυρὸ ἴς τὴν κεφαλὴ του !

§ 8. Πῶς εἷς πλούσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς
τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν.

Πλούσιός τις νέος ἠσθένησε βαρέως καὶ ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας διέμεινε κλινήρης διατρέξας τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ἐπὶ τέλους ἡ νόσος ὑπεχώρησε καὶ ὁ νέος ἀναρρώσας ἠγγέρθη τῆς κλίνης.

Ὅτε οὗτος κατὰ πρώτην φοράν κατήλθεν εἰς τὸν κήπον αὐτοῦ καὶ εἶδε τὰ φυτὰ αὐτοῦ πλήρη καρπῶν καὶ τὰ ἄνηη σκορπίζοντα πανταχοῦ γλυκυτάτην εὐωδίαν, τῇ ἐφάνη, ὅτι εἶχεν ἀναγεννηθῆ.

Πλήρης δὲ χαρᾶς ἀνυψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε :

«Θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ ἀπὸ βάθους καρδίας, διότι μοι ἐχάρισε πάλιν τὴν ζωὴν καὶ τὴν υἰγιάν ! ὦ ! Πόσον εὐτυχῆς θὰ ἦμην, ἂν ἠδυνάμην νὰ σοὶ ἐκδηλώσω τὴν ἐγκάρδιον καὶ ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου, προσφέρων εἰς Σὲ ἅπαντα τὰ ἀγαθὰ μου. Δυστυχῶς τοῦτο εἶνε ἀδύνατον !».

Τοὺς λόγους τούτους ἀκούσας ὁ γέρον κηπουρὸς εἶπεν εἰς τὸν νεανίαν :

«Τέκνον μου, πάντα τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα ἔχομεν, ἔρχονται εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν· ἐπομένως οὐδὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεόν. Ὑπάρχει ὅμως ἕτερος τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶνε δυνατὸν νὰ φανῶμεν εὐγνώμονες εἰς τὸν μέγαν εὐεργέτην ἡμῶν. Ἐὰν θέλῃς, ἀκολούθησόν με καὶ ἐγὼ θὰ σοὶ ὑποδείξω, πῶς δύνασαι ν' ἀποδώσης τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Θεὸν χάριν».

Ὁ ἀγαθὸς νέος ἠκολούθησε τὸν συνετὸν γέροντα καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰσῆλθον εἰς μικρὰν καλύβην, ἐν ἣ ἔβασίλευεν ἡ πενία καὶ ἡ δυστυχία. Ὁ πατήρ ἔκειτο ἀσθενῆς ἐπὶ ἀθλίας στρωμνῆς, ἡ μήτηρ ἔχυνε θερμὰ δάκρυα καὶ τὰ τρία μικρὰ τέκνα ἦσαν ἡμίγυμνα καὶ ἔκλειον βασανιζόμενα ὑπὸ τῆς πείνης.

Ὁ νέος ἐξεπλάγη ἰδὼν τὴν φοβερὰν ταύτην δυστυχίαν, εἰ δὲ κηπουρὸς ἐψιθύρισε ἐν αὐτῷ : « Ἴδου οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἀντικαταστάται τοῦ Κυρίου ! Βοηθῶν αὐτοὺς δεικνύεις τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην σου ! ».

Ὁ νέος ἐλεήσας πλουσιοπαρόχως τὴν πτωχὴν οἰκογένειαν καὶ παρηγορήσας αὐτὴν διὰ καταλλήλων λέξεων ἐξῆλθεν ἐκ τῆς μικρᾶς οἰκίας.

Ὁ γέρον ἡ κηπουρὸς περιχαρῆς καὶ μειδιῶν ἐπλησίασε τὸν φιλόανθρωπον νεανίαν καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν χαμηλοφώνως :

« Οὕτω, τέκνον μου, πράττει πάντοτε. Ὑψωνε πρῶτον τὰ βλέμματά σου εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔπειτα στρέφε ταῦτα πρὸς τὴν γῆν ! ».

§ 9. Πότε ἐπιτυγχάνει ἡ κηπουρικὴ.

Ἡ κηπουρικὴ σκοπὸν ἔχει νὰ παράγῃ πρὸ παντὸς τὰ λαχανικὰ λεγόμενα προϊόντα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τροφήν εὐγευστον, θρεπτικὴν καὶ εἰς πάντας ἀναγκαίαν.

Τὰ πρὸς τροφήν δ' ἡμῶν χρησιμοποιούμενα μέρη τῶν λαχανικῶν εἶνε διάφορα· οὕτως ἐν παραδείγματι οἱ θρόδακες (τὰ μαρούλια), αἱ κράμβαι (τὰ λάχανα), τὰ κichώρια (τὰ ἀντίδια), τὰ σπανάκια παρέχουσι πρὸς τροφήν ἡμῶν τὰ μεγάλα καὶ τρυφερὰ αὐτῶν φύλλα· ἡ ἀνθοκράμβη

(τὰ κουνουπίδια) τὰ ἄνθη καὶ τοὺς ἀνθοφόρους αὐτῆς μίσχους· ἡ ἀγγινάρα τὴν ἀνθοδόχην μετὰ τοῦ κάτω μέρους τῶν παρανθίων φύλλων· τὰ δαυκία καὶ τὰ τεῦτλα (τὰ κοκκινογούλια) τὰς σαρκώδεις αὐτῶν ῥίζας· οἱ ἀσπάραγοι καὶ ὁ σίναπις τοὺς τρυφεροὺς βλαστούς· ἡ κολοκύνθη καὶ τὰ πεπονοειδῆ τοὺς γλυκεῖς καὶ εὐχύμους αὐτῶν καρπούς· τὰ κρόμμουα τοὺς βολβούς· τὰ γεώμηλα τοὺς κονδύλους.

Ἄλλ' ἡ κηπουρικὴ ἐπιζητεῖ καὶ τὴν παραγωγὴν ἀνθέων καὶ φυτῶν καλλωπισμοῦ, τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα καὶ τὰ ὠραῖα καὶ ποικίλα χρώματα εὐφραίνουσιν ἡμᾶς καὶ ἐκ τῶν ὁποίων πολλά, ὡς λ. χ. τὰ ῥόδα, τὰ ἴα, οἱ νάρκισσοι, τὰ ἄνθη τοῦ ἰάσμου καὶ ἄλλα χρησιμεύουσι πρὸς παραγωγὴν ἀρωματικῶν ἐλαίων μεγίστης ἀξίας.

Πρὸς κατασκευὴν κήπων χρησιμοποιοῦνται τὰ μᾶλλον γόνιμα ἐδάφη ἢ τοῦλάχιστον ἐκεῖνα, ἅτινα δι' ἐπιμελοῦς προπαρασκευῆς δύνανται νὰ κατασταθῶσι κατάλληλα πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν λαχανικῶν καὶ τῶν ἀνθέων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνασκάπτουσιν οἱ κηπουροὶ τὰ τοιαῦτα ἐδάφη βαθέως, καθαρίζουσι τὸ χῶμα ἀπὸ τῶν λίθων καὶ τῶν ῥιζῶν ἢ τῶν ῥιζωμάτων τῶν ἀγρίων φυτῶν, συντρίβουσι καλῶς τοὺς τυχόν ὑπάρχοντας βόλους τοῦ χῶματος καὶ λιπαίνουσιν αὐτὸ δι' ἀφθόνου κόπρου.

Ἐὰν τὸ ἔδαφος εἶνε καθ' ὑπερβολὴν ἀργιλῶδες, μετριάξουσι τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ διὰ προσθήκης ποταμίας ἄμμου. Εἰς τὰ ἐδάφη, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει ἰκανὴ ποσότης ἀσβέστου, προσθέτουσιν ἄσβεστον ἢ ἀσβεστῶδες χῶμα.

Τέλος, ἐὰν τὸ ἔδαφος εἶνε καθ' ὑπερβολὴν ὑγρόν, ἀποστραγγίζουσιν αὐτὸ διὰ τάφρων.

Ἵνα δὲ ποτίζωνται οἱ κῆποι ἀφθόνως καὶ ταχέως, ἐγ-

καθιστῶμεν αὐτοὺς εἰς μέρη, ὅπου ὑπάρχει ἐπαρκὲς ὕδωρ πηγαῖον ἢ φρεάτιον.

Ἐν πολλοῖς κήποις τὸ ὕδωρ πρὸ τῆς ἄρδευσεως διοχετεύεται εἰς δεξαμενάς, κτιζομένας ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τοῦ κήπου.

Ἴνα δὲ διευκολύνηται ἡ ἄρδευσις, ἡ ἐπιφάνεια τῶν κήπων πρέπει νὰ εἶνε ἐπίπεδος μετὰ λίαν ἐλαφροῦς κλίσεως. Ἡ μεγάλη καὶ ἀπότομος κλίσις καθιστᾷ δύσκολον τὴν κανονικὴν καὶ ὁμοίομορφον ἄρδευσιν.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ βόρειοι καὶ οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι εἶνε ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ προϊόντα τῆς κηπουρικῆς, ἐγκαθιστῶμεν τοὺς κήπους εἰς μέρη ἐστραμμένα πρὸς μεσημβριάν, κάτωθι γηλόφων ἢ βουνῶν.

Ἐν ἐλλείψει δὲ τῶν φυσικῶν τούτων προφυλακτηρίων κατασκευάζομεν πρὸς τὸ μέρος τῶν ψυχρῶν ἀνέμων τοίχωμα ἱκανοῦ ὕψους ἢ φυτεύομεν κατ' αὐτὸ πυκνὴν δενδροστοιχίαν κυπαρίσσων, ἰτεῶν ἢ ἄλλων δένδρων καταλήλων.

Διὰ μέτρων ἀναλόγων προφυλάσσομεν τὸν κήπον καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους, ὅθεν συμβαίνει νὰ πνέωσι καυστικοὶ ἄνεμοι.

Ἐὰν δὲ ὁ κήπος ἡμῶν κατέχη μεγάλην ἔκτασιν, ἐγκαθιστῶμεν διὰ μέσου αὐτοῦ κατὰ τοὺς ψυχροὺς μῆνας εἰς γραμμὰς παραλλήλους καὶ κατὰ πολλὰ μέτρα ἀπεχούσας ἀλλήλων φραγμοὺς ἐκ πλέγματος καλάμων, διευθυνομένους ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ στερεομένους δι' ἰσχυρῶν στυλωμάτων.

Ἐντὶ τούτων δυνάμεθα ἐπίσης νὰ φυτεύσωμεν μο-

νίμως κατὰ γραμμὰς ἀραιὰς καλάμους ἢ καὶ δένδρα ὀπωροφόρα μικροῦ ὕψους.

Δι' αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τῶν φραγμῶν, διαιροῦμεν τὸν κήπον εἰς τμήματα εὐήλια μὲν καὶ εὐάερα, προφυλασσόμενα δὲ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ἀνέμων.

Ἡ σποραδικὴ ὅμως ἐν τῷ κήπῳ φύτευσις δένδρων ὀπωροφόρων, καὶ μάλιστα πυκνῶν, δὲν εἶνε ὠφέλιμος, διότι ὑπὸ τὴν σκιὰν τούτων πολλὰ τῶν κηπουρικῶν φυτῶν δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἐπαρκῶς, ἐν ᾧ συγχρόνως τὰ συχνὰ ποτίσματα καὶ ἡ βαθεῖα πολλάκις σκαφὴ τοῦ ἐδάφους τῶν λαχανοκήπων βλάπτουσι τὰ δένδρα ταῦτα.

Οἱ θέλοντες νὰ ἔχωσιν ἐκ τοῦ κήπου αὐτῶν ὀπώρας καὶ λαχανικὰ συγχρόνως ὀφείλουσι νὰ καλλιεργῶσι ταῦτα εἰς ἰδιαίτερα τμήματα καὶ οὐχὶ ἀναμίξ.

Ἀναγκαῖα ὄργανα πρὸς καλλιέργειαν τῶν κήπων εἶνε ὡς γνωστόν, οἱ λίσγοι, αἱ ἀξίναι, αἱ σκαπάναι, τὰ σκαλιστήρια, αἱ κηπουρικαὶ κτένες καὶ τὰ ποτιστικὰ ὄργανα, ὁ ψεκαστήρ, ὁ θειοφυσητήρ, τὰ πήλινα δοχεῖα, τὰ φυτευτήρια, τὰ κάνιστρα, οἱ κάλαθοι, αἱ ψιάθιναι σκέπαι, ὡς καὶ αἱ ὑάλιναι τῶν σπορείων.

Ἀναγκαῖα δὲ ὑλικά εἶνε ἡ κόπρος, ἡ ἄμμος καὶ ἄφθονον φυτόχωμα.

Τὸ φυτόχωμα παράγεται, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς σήψευος φύλλων δένδρων, χόρτων, ὡς καὶ παλαιᾶς ἀχυρῶδους κόπρου. Πάντα ταῦτα συσσωρεύονται ἐπιμελῶς εἰς μέρος τι τοῦ κήπου, βρέχονται δὲ καὶ ἀνακινοῦνται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποσυντιθέμενα μετατρέπονται εἰς φυτικὸν γῶμα, τὸ ὁποῖον

εἶνε ἀπαραίτητον εἰς τὴν σπορὰν πολλῶν ἐκ τῶν λαχανικῶν καὶ εἰς τὴν κάλυψιν τῶν σπερμάτων.

§ 10. Πῶς καλλιεργοῦνται τὰ λαχανικὰ ἐν τοῖς σπορείοις.

Ἐκ τῶν λαχανικῶν τὰ μὲν σπείρονται κατ' εὐθείαν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἔνθα πρόκειται ὀριστικῶς νὰ ζήσωσιν, ἄλλα δέ, ὡς οἱ θριδάκες, αἱ τομάται, αἱ κράμβαι, τὰ σέλινα καὶ ἄλλα, ἐν σπορείοις. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἀφοῦ δεχθῶσιν ἐν τοῖς σπορείοις τὰς πρώτας περιποιήσεις τοῦ κηπουροῦ, μεταφυτεύονται ἐξ αὐτῶν κατ' ἀποστάσεις ἀναλόγους εἰς τὸν ὀριστικὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν τόπον.

Τὰ κοινὰ σπορεῖα ἐγκαθίστανται συνήθως εἰς μέρος τι τοῦ κήπου, προστατευόμενον ἀπὸ τοῦ ψύχους ὑπὸ τοίχου.

Παρασκευάζονται δὲ ταῦτα ὡς ἐξῆς: Σκάπτεται ἀπλῶς τὸ ἔδαφος καὶ λιπαίνεται διὰ κόπρου παλαιᾶς. Ἀκολούθως ἐπιστρώνεται ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ διὰ φυτοχώματος, ἀναμεμιγμένου μετὰ ποσότητός τινος ἀμμώδους χώματος.

Οἱ σπόροι τῶν λαχανικῶν σπειρόμενοι ἐπ' αὐτῶν κανονικῶς καλύπτονται ἐλαφρῶς διὰ τοῦ ἰδίου χώματος καὶ ποτίζονται.

Τὰ σπορεῖα προφυλάσσονται ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὰς νύκτας συνήθως, διὰ ψιαθίνου καλύμματος ἢ διὰ σανίδων στηριζομένων ἐπὶ περιχειλωμάτων ἐκ χώματος.

Πλὴν τῶν κοινῶν σπορείων ὑπάρχουσι καὶ τὰ θερμὰ λεγόμενα σπορεῖα, ἐν οἷς τὰ φυτὰ τῶν λαχανικῶν σπεί-

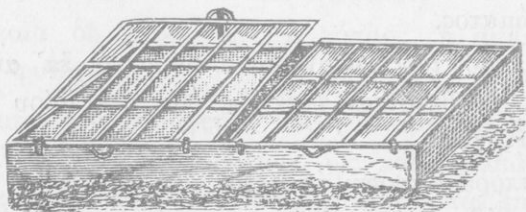
ρονται προϊμώτερον και ἀναπτύσσονται ταχύτερον ἢ τὰ ἐν κοινοῖς σπορείοις. Μεταφυτευόμενα δὲ τὰ φυτὰ ταῦτα ἐπίσης προΐμως εἰς τὴν ὀριστικὴν αὐτῶν θέσιν παρὰ-γουσι τὰ προϊόντα πρὸ τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἐποχῆς. Τὰ προΐμα δὲ λαχανικά, ὡς ὄντα σπάνια, πωλοῦνται πάν-τοτε εἰς τιμὰς ὑψηλοτέρας.

Τὰ θεορὰ ταῦτα σπορεῖα δυνάμεθα νὰ παρασκευά-σωμεν ὡς ἑξῆς :

Πλησίον τοίχου και εἰς μέρος εὐήλιον σκάπτομεν λάκκον, ἔχοντα βάθος μὲν πεντήκοντα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, πλάτος δὲ ἐνὸς περίπου μέτρου και μῆκος ἀνά-λογον πρὸς τὴν ἀνάγκην.

Τὸν λάκκον τοῦτον πληροῦμεν μέχρι τῶν χειλέων σχεδὸν διὰ νοπῆς και ἀχυρώδους κόπρου ἵππων ἀνα-μεμιγμένης μετὰ μικροῦ ποσοῦ ξηρῶν φύλλων πλατυ-φύλλων δένδρων. Βρέχομεν τὸ μίγμα δι' ὀλίγου ὕδατος και πιέζομεν αὐτὸ καλῶς διὰ τῶν ποδῶν ἡμῶν.

Μετὰ τοῦτο στρώνομεν ἐπ' αὐτοῦ εἰς μικρὸν πάχος φυτόχωμα, προερχόμενον ἐκ τῆς σήψεως φύλλων δέν-δρων και ἀχυρώδους κοπρίας, ἀναμεμιγμένον δὲ μετὰ χώματος ἀμμώδους.

Τὰ σπορεῖα ταῦτα καλύπτομεν διὰ ξυλίνων κιβωτίων, ἅτινα στεροῦνται πυθμένος και ἔχουσι κινητὰ καλύμ-ματα ὑάλινα.

Τὰ καλύμματα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ πλαισίων ξυλίνων ἢ σιδηρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσαρμόζονται ὑαλοπίνακες, ὡς οἱ τῶν παραθύρων, εἶνε δὲ ἐπικλινῆ πρὸς τὰ ἔμπρός.

Τέλος περιβάλλομεν ἔξωθεν τὰ κιβώτια διὰ νωπῆς καὶ ἔλαφρᾶς ὑγρᾶς ἰππείας κόπρου, δι' ἧς ταῦτα διατηροῦνται περισσότερον θερμά.

Ἐντὸς τοιούτων σπορείων σπείρονται ἐπὶ τοῦ φυτοχώματος τὰ πρὸς πρῶϊμον παραγωγὴν προωρισμένα λαχανικὰ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἐν τοῖς σπορείοις ἀναπτυσσομένη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας θερμότης εἶνε λίαν ὑψηλή, δυναμένη νὰ καύσῃ τὰ φυτάρια ἢ καὶ αὐτὰ τὰ σπέρματα, δὲν σπείρομεν ἐν τοῖς τοιούτοις σπορείοις εἰμὴ μετὰ πάροδον δέκα περιπτου ἡμερῶν ἀπὸ τῆς τοποθετήσεως τῆς κόπρου ἐν τῷ λάκκῳ.

Τὰ φυτὰ δὲν βραδύνουσι τότε ν' ἀναβλαστήσωσι καὶ νὰ ἀναπτυχθῶσι ταχέως, θερμαινόμενα οὐ μόνον κάτωθεν ὑπὸ τῆς κόπρου, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τῶν εἰσερχομένων διὰ τῶν ὑάλων.

Κατὰ τὰς θερμὰς τῆς ἡμέρας ὥρας ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ἀνασηκῶνωνται τὰ ὑάλινα καλύμματα τῶν κιβωτίων πρὸς ἀερισμὸν τῶν μικρῶν φυτῶν, κατὰ δὲ τὰς ψυχρὰς νύκτας ἐπιτίθενται ἐπὶ τῶν καλυμμάτων τούτων ψιάθαι ἢ ἄχυρα.

Ἡ τομάτα, ὁ στρύχνος ὁ ἐδώδιμος (ἢ *μελιτζάνα*) καὶ ἄλλα φυτὰ σπείρονται ἐντὸς τοιούτων σπορείων κατὰ Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον. Ἐν αὐτοῖς ποτίζονται, βοτανίζονται καὶ ἀραιοῦνται.

Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ μεταφυτεύονται τὰ φυτάρια, ἱκανῶς ἤδη ἀνεπτυγμένα, εἰς τὸν κήπον, ἔνθα ἐξακολουθεῖ ἡ καλλιέργεια αὐτῶν.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης κατορθοῦται ἡ παραγωγή ἐν παραδείγματι τῶν τοματῶν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου, ὁπότε εἶνε αὗται περιζήτητοι.

Ἡ παραγωγή προΐμων ἐν γένει λαχανικῶν, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ σχετικῶς θερμοῦ κλίματος τῆς χώρας ἡμῶν, δύναται νὰ κατορθωθῇ εὐκόλως ἐν αὐτῇ καὶ νὰ ἀποβῇ σπουδαία πηγὴ πλούτου εἰς ταύτην. Διότι τὰ πρόϊμα λαχανικά δύναται νὰ πωληθῶσιν εἰς ὑψηλὰς τιμὰς εἰς πάσας τὰς ἀγορὰς τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Βορείου Εὐρώπης.

§ 11. Πῶς φέρεται εἰς Ἑλλην νομάρχης πρὸς ἀσθενεῖς τινας, ἀπειλουμένους ὑπὸ πυρκαϊᾶς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἡ θανατηφόρος καὶ μολυσματικὴ νόσος χολέρα ἐνέσκηφεν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τινι τῶν προσβληθεισῶν ὑπὸ τῆς ἀποτροπαίου νόσου πόλεων ἐνομάρχειε πλούσιός τις καὶ λόγιος ἀνὴρ, ὅστις, εὐθύς ὡς ἀνεφάνη ἡ νόσος, συνέστησεν ἰδιαιτέρον νοσοκομεῖον πρὸς ἀπομόνωσιν καὶ νοσηλείαν τῶν ἀσθενῶν.

Μεθ' ὑπερανθρώπου δὲ δραστηριότητος ἐργασθεὶς κατάρθωσεν ὁ ἀγαθὸς καὶ δραστήριος οὗτος νομάρχης ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ νοσοκομεῖον διὰ κλινῶν, φαρμάκων καὶ λοιπῶν χρειωδῶν.

Δυστυχῶς δὲν παρήλθον πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἐξερράγη ἐν τῷ νοσοκομείῳ πυρκαϊά. Ἴατροὶ καὶ νοσοκόμοι τότε φο-

δηθέντες ἔσπευσαν νὰ φύγωσιν ἐκ τοῦ νοσοκομείου, ἐνῶ οἱ δυστυχεῖς ἀσθενεῖς ἐκινδύνευον νὰ καῶσι ζῶντες, διότι ἡ πυρκαϊὰ προυχῶρει μετὰ μεγάλης ταχύτητος ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου.

Ὁ Νομάρχης βλέπων προφανῆ τὸν κίνδυνον τῶν δυστυχῶν νοσηλευομένων ματαίως ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῶν πολιτῶν πρὸς μεταφορὰν τῶν χολεριῶντων. Πάντες ἐφοβοῦντο τὴν τρομερὰν νόσον.

Τότε ὁ γενναῖος Νομάρχης, ἀψηφήσας τὸν κίνδυνον, ὤρμησεν ἀφόβως διὰ μέσου τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν καὶ ἀνήλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ἀσθενῶν, ὁπόθεν ἐξήρχοντο ἀπελπιστικαὶ αἱ κραυγαὶ αὐτῶν. Λαμβάνων δὲ ἓνα ἕκαστον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ μετέφερεν ἐκτὸς τοῦ καιομένου κτιρίου.

Τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τοῦ Νομάρχου δὲν ἐβράδυναν νὰ μιμηθῶσι καὶ ἄρκετοὶ πολῖται συγκινηθέντες ἐκ τῆς γενναϊότητος καὶ αὐταπαρνησίας τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὕτω πάντες οἱ ἀσθενεῖς ἐσώθησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ κινδύνου τῆς πυρκαϊᾶς.

§ 12. Πῶς ἀναπτύσσονται καὶ διαδίδονται αἱ μολυσματικαὶ νόσοι.

Κατὰ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσι ποικίλαι ἀσθένειαι εἰς αὐτούς, ἐξ ὧν τινες, **μολυσματικαὶ ἢ κολλητικαὶ (ματαδοτικαὶ)** καλούμεναι, μεταδίδονται ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, ὡς ἡ χολέρα, ἡ πανώλης, ἡ φθίσις, ἡ εὐλογία, ἡ ὀστρακιά, ἡ ἰλαρά, ὁ κοιλιακὸς τῦφος καὶ ἡ διφθερίτις, ἢ ἀπὸ τῶν ζώων εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἡ λύσσα, ὁ σπληνάνθραξ καὶ ἄλλαι.

Αιτία δὲ τῶν νοσημάτων τούτων, ὡς ἀπέδειξεν ὁ περιφημος Γάλλος Παστέρ, εἶνε τὰ **μικρόβια**, δηλαδή ὄντάρια τοσοῦτον μικρά, ὥστε μόνον διὰ τοῦ μικροσκοπίου γίνονται ὁρατά.

Ζῶσι δὲ ταῦτα καὶ πολλαπλασιάζονται μετ' ἀπιστεύτου ταχύτητος.

Εἶδη τινὰ μικροβίων καλοῦνται καὶ **βακτηρίδια**, διότι φαίνονται ὡς γραμμαὶ ἐπιμήκεις, ὁμοιάζουσαι πρὸς βακτηρίας.

Τὰ μικρόβια εἶνε διεσπαρμένα πανταχοῦ κατὰ μυριάδας ἐν τῷ ἀέρι, ἐν τῇ γῇ, ἐν τῷ ὕδατι κλπ.

Ἡ ἐνέργεια δὲ τούτων εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν καθόλου οἰκονομίαν τοῦ κόσμου εἶνε πολὺ μεγάλη. Τὰ μικρόβια προκαλοῦσι τὰς ζυμώσεις τῶν ὑγρῶν, ἤτοι τὰς μεταβολὰς αὐτῶν, αὐτὰ προκαλοῦσι καὶ τὰς σήψεις καὶ τὴν διάλυσιν τῶν νεκρῶν ζώων καὶ φυτῶν, ἀποδίδοντα οὕτω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἐκλιπόντα ὄντα εἶχον συντεθῆ.

«Ἐὰν τὰ μικρόβια, λέγει ὁ διάσημος Παστέρ, δὲν ὑπῆρχον, τὰ ἀποθνήσκοντα ζῶα καὶ φυτὰ θὰ ἔμενον συνσωρευμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἄνευ τῶν μικροβίων ἡ ζωὴ θὰ ἦτο ἀδύνατος, διότι τὸ ἔργον τοῦ θανάτου θὰ ἦτο ἀτελές».

Τινὰ τῶν μικροβίων ζῶσιν ὡς παράσιτα ἐπὶ ζώων καὶ φυτῶν καὶ βλάπτουσιν αὐτά, γεννῶντα τὰς μολυσματικὰς νόσους. Τὰ μικρόβια ταῦτα καλοῦνται **νοσογόνα** ἢ **παθογόνα**.

Πλὴν ὅμως τούτων ὑπάρχουσι καὶ πολυάριθμα μικρόβια, τὰ ὁποῖα εἶνε ὠφέλιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τοι-

αὐτα λόγου χάριν εἶνε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μετατρέπουσι τὸ γλεῦκος εἰς οἶνον, τὸ ἀπόβρασμα τῆς κριθῆς εἰς ζῦθον καὶ ἄλλα.

Τὸν ὑπέρμετρον πολλαπλασιασμὸν τῶν μικροβίων ἐμποδίζουσι πλεῖστα αἴτια, ἐπιφέροντα ἐπὶ τέλους τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν τούτων αἰτίων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ *ἡλιακὸν φῶς*. Τὰ μικρόβια τῆς φθίσεως, τοῦ τύφου καὶ τῆς χολέρας ἐκτιθέμενα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου καθίστανται ἀκίνδυνα. Ἄνευ τῆς ιδιότητος ταύτης τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τὰ μολυσματικὰ νοσήματα θὰ ἦσαν εὐρύτερον ἐξηπλωμένα.

Ἄλλη αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν παθογόνων μικροβίων εἶνε τὰ *ἀπολυμαντικὰ καὶ ἀντισηπτικὰ μέσα*, περὶ ὧν θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος κατωτέρω.

Τὰ παθογόνα μικρόβια ζῶσι, πολλαπλασιάζονται καταπληκτικῶς καὶ διατηροῦσιν ἐπὶ ἔτη τὴν βλαπτικὴν αὐτῶν δύναμιν ἰδίως εἰς μέρη ἀνήλια, ὑγρὰ καὶ κακῶς ἀεριζόμενα.

Ὅταν ἀναφαίνωνται πολλαὶ περιπτώσεις μολυσματικῆς τινος νόσου εἰς τόπον τινά, καλεῖται τοῦτο *ἐπιδημία* μὲν, ἂν ἡ νόσος προσβάλλῃ τοὺς ἀνθρώπους, *ἐπιζωοτία* δέ, ἂν προσβάλλῃ τὰ ζῷα.

Τὰ παθογόνα μικρόβια μεταδίδονται ἀπὸ τῶν νοσοῦντων εἰς τοὺς ὑγιᾶς κυρίως διὰ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς. Οἱ ὑγιεῖς ἐγγίζοντες τὸν ἀσθενῆ, τὰ μεμολυσμένα ἐνδύματα αὐτοῦ, τὰ δοχεῖα τοῦ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ καὶ ἐν γένει πᾶν πρᾶγμα αὐτοῦ εἰσάγουσιν εἰς τὸ σῶμα αὐτῶν τὰ ἐκ τοῦ νοσοῦντος προσληφθέντα μικρόβια, οὕτω

δὲ μολύνονται καὶ προσλαμβάνουσι τὰς μολυσματικὰς νόσους.

Ἐπίσης μεταδίδονται τὰ παθογόνα μικρόβια καὶ διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ.

Μολύνονται δ' εὐκολώτερον, ἰδίως δι' ἐπαφῆς, οἱ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς ιδιότητος αὐτῶν εὐρισκόμενοι εἰς διηνεκῆ συνάφειαν πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, οἷον οἱ νοσοκόμοι, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ἰατροί, εἶτα δὲ αἱ πλύντριά, οἱ παλαιοπῶλαι, οἱ ῥακοςυλλέκται κλπ.

Αἱ μολυσματικαὶ νόσοι μεταδίδονται καὶ δι' ἐντόμων, διότι ταῦτα μεταφέρουσι τὰς μολυσματικὰς οὐσίας ἀπὸ τῶν νοσούντων εἰς τοὺς ὑγιᾶς.

Καὶ τὰ μὲν μὴ κεντῶτα ἔντομα, ὡς αἱ μυῖαι, παραλαμβάνοντα μόριά τινα μεμολυσμένα, μεταφέρουσι ταῦτα εἴτε ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ὑγιῶν εἴτε ἐπὶ τῶν τροφῶν, ἐξ ὧν ἐπικίνδυνον εἶνε αἱ τρογόμεναι ὠμαί, καὶ οὕτω μεταδίδουσι τὴν νόσον. Ἀκριβῶς δέ, ἵνα μὴ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν τροφίμων μυῖαι, πρέπει πάντοτε νὰ διατηρῶμεν ταῦτα κεκαλυμμένα.

Τὰ δὲ κεντῶντα ἔντομα εἰσάγουσι τὸ μικρόβιον ἀμέσως εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς. Οὕτως οἱ ψύλλοι μεταδίδουσι τὴν πανώλη, οἱ ἀνωφελεῖς κώνωπες τοὺς ἐλειογενεῖς πυρετοὺς καὶ ἄλλα ἔντομα ἄλλας νόσους.

Ἡ εἴσοδος ὅμως τῶν παθογόνων μικροβίων εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν συνεπιφέρει πάντοτε καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιστοίχου μολυσματικῆς νόσου. Ἐὰν ὁ ὄργανισμὸς ἡμῶν εἶνε ὑγιῆς, προφυλάσσεται ἀπὸ τῆς μολύνσεως τῶν ἀοράτων τούτων ἐχθρῶν. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχη που ἐν αὐτῷ βλάβη τις, π. χ. εἰς τὸ στόμα, εἰς

τὸν λαιμόν, εἰς τὸ δέσμα, τότε εὐκολώτερον εἰσέρχονται τὰ μικρόβια εἰς τὸ σῶμα καὶ ἀναπτύσσουσι τὴν μολυσματικὴν νόσον.

§ 13. Πῶς προφυλάσσεται ἡ οἰκογένεια τοῦ Παύλου ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος.

Ὁ μικρὸς Παῦλος ἐπισκεφθεὶς συμμαθητὴν αὐτοῦ πάσχοντα διφθερίτιδα προσεβλήθη ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης. Τώρα εἶνε κλινήρης.

Ὁ ἰατρός, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διέταξε τὰ κατάλληλα φάρμακα καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς γονεῖς τοῦ Παύλου, νὰ προσέχωσι, μήπως μεταδοθῇ ἡ νόσος καὶ εἰς τὰ ἄλλα αὐτῶν τέκνα.

Οἱ γονεῖς τοῦ Παύλου παρεκάλεσαν τὸν ἰατρὸν νὰ συμβουλεύσῃ αὐτούς, τίνα μέτρα προληπτικὰ πρέπει νὰ μεταχειρισθῶσιν, ἵνα μὴ μεταδοθῇ ἡ νόσος.

«Πρέπει νὰ ἀπομονώσετε τὸν Παῦλον», εἶπεν εὐθύς ὁ ἰατρός, «ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ καὶ νὰ ἀπαγορεύσετε πᾶσαν ἐπίσκεψιν συγγενῶν καὶ φίλων, μέχρις ὅτου παρέλθωσι τεσσαράκοντα ἡμέραι, οὕτω δὲ παρέλθῃ πᾶς φόβος μεταδόσεως τῆς νόσου.

»Κατόπιν πρέπει νὰ ἀπολυμάνωμεν πᾶν, ὅτι ἦλθεν εἰς συνάφειαν μετ' αὐτοῦ».

«Ἡ ἀπομόνωσις, ἰατρέ, διέκοψεν ὁ πατήρ τοῦ Παύλου, εἶνε εὐκολός. Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀπολύμανσις ;»

«Τοῦτο εἶνε ἔργον ἰδικόν μου, εἶπεν ὁ ἰατρός, καὶ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ θὰ φροντίσω περὶ αὐτοῦ. Ὅπως δὲ

ποτε ὁμως καλὸν εἶνε νὰ γνωρίζετε καὶ σεῖς μερικὰ πράγματα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, διὰ νὰ μὲ βοηθήσετε εἰς τὸ ἔργον μου.

»Εἶνε ἡ ἀνάγκη νὰ γίνεται ἀπολύμανσις παντὸς πρᾶγματος, τὸ ὁποῖον ἤλθεν εἰς οἰανδήποτε μετὰ τοῦ πάσχοντος σχέσιν, διότι διὰ τῆς ἀπολυμάνσεως καταστρέφονται τὰ μικρόβια.

»Τὸ ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς ἀπολύμανσιν εἶνε ἡ μεγάλη θερμότης. Ἐντὸς βράζοντος ὕδατος καταστρέφονται πάντα τὰ μικρόβια.

»Ἡ ἀπολύμανσις γίνεται καὶ ἐντὸς ἀτμοῦ, ἔχοντος θερμοκρασίαν 100 ἕως 115 βαθμῶν. Ὑπάρχουσι πρὸς τοῦτο μεγάλοι ἀπολυμαντήριοι κλίβανοι ἐκ μετάλλου, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦνται τὰ πρὸς ἀπολύμανσιν πράγματα. Ἀφ' οὗ κλεισθῶσιν οἱ κλίβανοι καλῶς, διοχετεύονται εἰς αὐτοὺς ἀτμοὶ βράζοντος ὕδατος.

»Ἡ ἀπολύμανσις γίνεται καὶ διὰ διαφόρων χημικῶν οὐσιῶν, ὡς δι' ἄχνης τοῦ ὑδραργύρου, διὰ φαινικοῦ ὀξέος καὶ διὰ κοινῆς ἀσβέστου, πάντων διαλελυμένων εἰς τὸ ὕδωρ.

»Δὲν ἀρκεῖ ὁμως ν' ἀπολυμάνωμεν μόνον τὰ πράγματα τοῦ ἀσθενοῦς, δηλαδὴ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, τὰ δοχεῖα καὶ τὰ ὄργανα τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ποτοῦ καὶ ἐν γένει πᾶν ἀντικείμενον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἤλθεν ὁ ἀσθενὴς εἰς ἐπαφήν. Πρέπει νὰ ἀπολυμάνωμεν καὶ τὸ δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνοσηλεύθη. Διότι, ἂν τοῦτο δὲν ἀπολυμανθῇ, ὅσοι εἰσέλθωσιν εἰς αὐτό, θὰ πάθωσι διφθερίτιδα.

»Ὅ,τι δὲ σᾶς λέγω, ὅτι πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τὴν

διφθερίτιδα, πρέπει νὰ γίνεται καὶ κατὰ πᾶσαν ἄλλην κολλητικὴν νόσον. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ κάμνωσι καὶ ὅσοι ἔχουσι τὸ ἀτύχημα νὰ ἔχωσιν ἄρρωστον πάσχοντα ἐξ εὐλογίας, ὀστρακιᾶς, τύφου, φθίσεως καὶ τῶν ἄλλων κολλητικῶν ἀσθενειῶν».

Ἐφ' οὗ εἶπε ταῦτα ὁ ἰατρός, ἔκαμεν εἰς τὸν Παῦλον ἔνεσιν ἀντιδιφθεριτικοῦ ὄρου, διὰ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς νόσου. Συγχρόνως δ' ἔκαμεν ὁμοίαν ἔνεσιν εἰς τὴν μητέρα τοῦ παιδίου, ἣτις περιποιεῖτο αὐτό, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῆς οἰκίας. Διὰ τῆς ἐνέσεως ταύτης προεφυλάχθησαν πάντες ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος.

Οἱ γονεῖς τοῦ Παύλου ἠκολούθησαν τὰς συμβουλὰς τοῦ ἰατροῦ περὶ τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς ἀπολυμάνσεως, διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲν μέλος τῆς οἰκογενείας αὐτῶν προσεβλήθη ὑπὸ τῆς κακῆς νόσου.

§ 14. Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ.

Ἐν ὄσῳ ὁ ἥλιος φωτίζει τὴν γῆν, τὸ ὄνομα τοῦ Λουδοβίκου Παστέρ θὰ προφέρηται μετὰ σεβασμοῦ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον, ἡ δὲ φιλοπόνια αὐτοῦ καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς φύσεως ἔρως θὰ πρόκεινται εἰς τοὺς νέους ἄριστον παράδειγμα πρὸς μίμησιν.

Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ ἐγεννήθη ἐν Δόλῃ, μικρᾷ Γαλλικῇ πόλει, τῇ 27 Δεκεμβρίου 1822 ἐκ πατρὸς ἐπιτοχοῦ, ὅστις τιμηθεὶς διὰ παρασίμου ἐπ' ἀνδραγαθία ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν ἀπεσύρθη εἰς Δόλῃν, ἐνθα ἐπεδόθη εἰς τὴν

βυρσοδεψίαν. Καὶ ὅμως ἐκ τοῦ ταπεινοῦ βυρσοδέψου καὶ τοῦ πτωχικοῦ αὐτοῦ οἴκου προῆλθεν ἀνὴρ, ὅστις ἀνεδείχθη μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὃν οὐ μόνον βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἐπεσκέφθησαν, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν βασιλικὰς τιμὰς, ἀλλὰ καὶ βασιλεια ὅλα ἐτίμησαν, ὀνομάσαντα ὠραίας αὐτῶν πόλεις διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Εἰκοσαέτης ὁ Παστέρ διηγωνίσθη μετὰ 100 νέων, τῶν ἀρίστων μαθητῶν τῶν γυμνασίων τῆς Γαλλίας, πάντων δὲ προερχομένων ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀνωτάτην σχολὴν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων. Ἄλλὰ μετὰξὺ 12 ἐπιτυχόντων ἐπέτυχε δωδέκατος. Ὁ Παστέρ ἠσθάνθη πληγεῖσαν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἐδέχθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σχολὴν ὡς τελευταῖος, εἰπὼν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ : « Ὡς δωδέκατος δὲν ἐννοῶ νὰ εἰσέλθω. Θέλω νὰ εἰσέλθω μετὰξὺ τῶν πρώτων ! ».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Παστέρ ἦτο ἐκ τῶν χαρακτηρῶν, οὔτινες τὸ *θέλω* θεωροῦσιν ἴσον πρὸς τὸ *δύναμαι*, τὸ ἐπιδὸν ἔτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν σχολὴν πρῶτος.

Ὁ Παστέρ, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἠσχολεῖτο ἰδίως περὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν. Ἐν ταῖς ἐρεῦναις αὐτοῦ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἐν τοῖς μορίαις τοῦ κονιορτοῦ καὶ ἐντὸς τῶν διαφόρων ὑγρῶν πλανῶνται ὀργανικὰ ὄντα, ζωῦφια μικροσκοπικά, ὀρώμενα μόνον δι' ἰσχυροῦ μικροσκοπίου, ἅτινα ζῶσι, κινοῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται.

Τοῦτο ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ μετ' ἐπιμονῆς τὰς ιδιότητας καὶ τὴν ζωὴν τῶν μικροβίων καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ πλῆθος πραγμάτων, ἅτινα μέχρι τοῦδε ἦσαν ἀγνώστα.

Οὕτως ἀνεκάλυψεν, ὅτι τὰ μικρόβια, διεσπαρμένα ἐν ἀφθονίᾳ ἐν τῇ φύσει, εἶνε αἷτια τῆς παραγωγῆς τῶν ζυμώσεων, ἤτοι τῶν μεταβολῶν, εἰς ἃς ὑπόκειται πᾶν ὑγρὸν ἢ πᾶσα ζυκτικὴ ἢ φυτικὴ οὐσία. Αἱ ζυμώσεις δηλαδή εἶνε ἔργον τῶν μικροβίων, ἅτινα, πολλαπλασιαζόμενα καταπληκτικῶς ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου, ὑπὸ εὐνοϊκῆν θερμοκρασίαν μεταβάλλουσι τὰς οὐσίας εἰς ἑτέρας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διαφόρους. Ἄνευ αὐτῶν οὔτε τὸ γάλα θὰ ἐπήγγυτο, οὔτε τὸ γλαυκὸς θὰ μετεβάλλετο εἰς οἶνον ἢ ὄξος, οὔτε ἡ ζύμη τοῦ ἄρτου θὰ διεστέλλετο, οὔτε σῆψις θὰ ἐπῆρχετο.

Ὁ Παστέρ μετὰ πολλὰ πειράματα ἀνεκάλυψεν ἐπίσης, ὅτι θερμαινομένων τῶν οὐσιῶν εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν θερμοκρασίας καταστρέφονται τὰ ἐν αὐταῖς μικρόβια καὶ παρακωλύεται πᾶσα ἀλλοίωσις τῶν οὐσιῶν τούτων. Οὕτω θέσας ἐν κλιβάνῳ ἀγγεῖα περιέχοντα γάλα καὶ βούτυρον παρετήρησεν, ὅτι αἱ οὐσῖαι αὗται διετηροῦντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι ἡ θερμότης τοῦ κλιβάνου ἐφόνευε τὰ ἐν αὐταῖς μικρόβια, ἅτινα θὰ παρήγον τὴν ζύμωσιν, θὰ διετηροῦντο δὲ αὐταὶ ἐπ' ἄπειρον ἐν καλῇ καταστάσει, ἂν νέα ἀπὸ τοῦ ἀέρος μικρόβια δὲν προσέβαλλον αὐτάς.

Ἐν ἔτει 1865 ἐπιζωφία ὀλεθρία ἐνσηκίφασα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν κατέστρεψε τοὺς μεταξοσκώληκας, ἐπενεγκοῦσα ἀνυπολογίστους οἰκονομικὰς καταστροφὰς εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς χώρας ἐκείνης.

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε τὸν Παστέρ, ἵνα μελετήσῃ καὶ ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῆς νόσου, ἐξεύρη δὲ τὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Ὁ μέγας σοφός, πειθόμενος εἰς τῆς πολιτείας τὰ κελεύσματα, ὀρμώμενος δὲ καὶ ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην,

διήλθεν ολόκληρα πέντε ἔτη ἐν τοῖς βομβυκοτροφείοις μελε-
τῶν, ἐργαζόμενος, κοπιάζων, μέχρις οὗ ἀπέδειξεν, ὅτι αἰτία
τῆς νόσου εἶνε τὰ μικρόδια, ἅτινα μετὰ τῆς τροφῆς εἰσερ-
χόμενα εἰς τὸν ὀργανισμόν τῶν σκωλήκων κατέστρεφον τού-
τους, καὶ ὅτι ἐξ ἑνὸς μόνου ἀσθενοῦς σκώληκος δύνανται
διὰ τῶν ἐκκριμάτων καὶ τοῦ ἀέρος νὰ μεταδοθῶσι ταῦτα
εἰς πάντας τοὺς σκώληκας, τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ τρε-
φομένους. Εὗρεθέντος τοῦ αἰτίου τῆς νόσου, ἡ θεραπεία ἦτο
πλέον εὐκολοῦ διὰ τῆς καθαριότητος, τῆς ἀπολυμάνσεως,
τῆς ἐκτροφῆς ἐκάστης ἡλικίας ἐν ἰδίοις διαμερίσμασι καὶ
τῆς καταστροφῆς τῶν προσβεβλημένων.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν μεταξοσκωλήκων ἐξέλιπε, πάν-
τες δὲ σχεδὸν οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ προμηθεύονται ὡς
μεταξοσκωλήκων ἐξητασμένα μικροσκοπικῶς, καὶ παρε-
σκευασμένα κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Παστέρ.

Διὰ τὴν σπουδαιότητα ταύτην ἐφεύρουν εἰς τοσοῦτους
κόπους ὑπεβλήθη ὁ σοφὸς ἀνὴρ, ὥστε ἠσθένησεν ἐπικινδύ-
νως παθῶν παράλυσιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ δεξιοῦ πο-
δός. Πῶς νὰ μὴ θαυμάσῃ τις τοιοῦτον ἄνδρα, ὅστις ἀφωσιω-
μένος διαρκῶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως καὶ τὴν ἐξυπη-
ρέτησιν τῆς ἐπιστήμης ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος θυσιά-
ζει καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ!!...

Ὁ Παστέρ ἀγόμενος ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι, ὡς τὰ μι-
κρόδια ἐρχόμενα εἰς συνάφειαν πρὸς τὸν οἶνον, τὸν ζυθον,
τὸ γάλα καὶ πάσας τὰς οὐσίας ἀλλοιοῦσι ταύτας, προξε-
νοῦντα διαφόρους ἀσθενείας αὐτῶν, οὕτως ἐρχόμενα εἰς ἐπα-
φὴν πρὸς τὸ αἷμα τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιφέρουσι
τὰς διαφόρους νόσους, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν νόσων
τῶν κατοικιδίων ζῴων καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος,

ἂν αὐται προέρχονται ἀπὸ τῶν μικροβίων. Ἐπίστευε δὲ εὐλόγως, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ διάγνωσιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς αἰτίας τῶν νόσων εὐκολος θὰ εἶνε ἡ θεραπεία αὐτῶν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μικροβίων.

Ἡ τὰ μάλιστα σπουδαία ἀνακάλυψις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ τοῦ μικροβίου τῆς θανατηφόρου τῶν ζῴων νόσου **σπληνάνθρακος**.

Μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων τὰ πτώματα τῶν ἐξ ἀνθρακος θνησκόντων ζῴων ἔθαπτον οἱ ἄνθρωποι θεωροῦντες τοῦτο ἐπαρκὲς προφυλακτικὸν μέτρον κατὰ τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο πλάνη· διότι τὰ μικρόβια τοῦ ἀνθρακος ζῶσιν ἐν τῇ γῇ ὀλόκληρα ἔτη, οἱ δὲ σκώληκες τρώγοντες μετὰ τῶν πτωμάτων ταῦτα καὶ ἐξερχόμενοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μεταδίδουσι ταῦτα εἰς τὰ βόσκοντα ζῴα. Ἐκτοτε τῇ ὑποδειξεί τοῦ Παστέρ τὰ ἐξ ἀνθρακος θνήσκοντα ζῴα καίονται.

Εἰς τὸν Παστέρ, θελήσαντα νὰ ἐκτελέσῃ πειράματα θεραπείας τοῦ σπληνάνθρακος, προσήχθησαν πεντήκοντα πρόβατα, ἐξ ὧν ἐνεβολίασε τριάκοντα δι' ἐμβολίου, ὅπερ εἶχε παρεσκευασμένον. Μετὰ δέκα δ' ἡμέρας ἐνεβολίασεν ἅπαντα τὰ πεντήκοντα πρόβατα, τὰ τε ἐμβολιασμένα δηλαδὴ καὶ τὰ μὴ, δι' αἵματος ζῴου πάσχοντος ἐκ σπληνάνθρακος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἄριστον. Πάντα τὰ ἀνεμβολίαστα ζῴα ἀπέθανον, προσβληθέντα ἐκ τῆς νόσου, ἐκ δὲ τῶν ἐμβολιασμένων οὐδὲν ἔπαθέ τι.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη γενομένη γνωστὴ συνεχίνησε τὸν κόσμον ἅπαντα· ἐν δὲ τῷ ἐν Λονδίῳ συγκροτηθέντι ἰατρικῷ συνεδρίῳ ὑπερτρισχίλιοι ἰατροὶ ἠκροάσθησαν τὴν ἔκ-

θεσιν περί τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὄρθιοι καί ἐπί πολλήν ὥραν ἐχειροκρότουν τὸν μεγαλοφυᾶ ἄνδρα.

«Τοιαῦτα τέκνα εἶνε ὄντως μέγας θησαυρὸς τῆς πατρίδος», ὡς ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ πανεπιστημίου διδάσκων εἶπεν ὁ σοφὸς Ἄγγλος Οὕξλευ. «Ἐὰν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τὴν Γαλλίαν καὶ παρ' αὐτῆς ἔλαβον πέντε δισεκατομμύρια φράγκων διὰ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν», προσέθεσεν, «αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶνε ἱκαναὶ καὶ διπλάσιον τούτου ποσὸν νὰ καλύψωσι». Διὰ τούτων ἤθελε νὰ εἶπῃ ὁ Ἄγγλος σοφός, ὅτι ἔθνη ἔχοντα τοιαῦτα τέκνα ὡς τὸν Παστέρ εἶνε ὑπέρπλουτα καὶ εὐδαίμονα.

Συνεχίζων ὁ ἀκάματος ἀνὴρ τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ ἀνεῦρε τὰ αἷτια τῶν μεταδοτικῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου, ἐφεῦρε δὲ τὴν δι' ἐμβολιασμοῦ θεραπείαν τῆς λύσσης, ἐξ ἧς ὁ Παστέρ κατέστη περιώνυμος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς υπάρξεως τῶν μικροβίων καὶ τῆς δι' αὐτῶν μεταδόσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν νόσων εἶνε μεγίστη καὶ ὠφελιμωτάτη ἰδίως διὰ τοῦτο, διότι τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀκολουθοῦσα ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη ἀνεκάλυψε τῶν πλείστων καὶ σπουδαιοτάτων νόσων τὸ μικρόβιον. Καὶ ἂν μὴ ἐφεῦρε μέχρι τοῦδε τὰ μέσα τῆς θεραπείας πασῶν τῶν ἀσθενειῶν, ἐφεῦρεν ὅμως τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα προληπτικά, ἀπολυμαντικά καὶ ἄλλα προφυλακτικά μέτρα, δι' ὧν προλαμβάνεται ἡ μετάδοσις τῶν νόσων.

Ἐν δὲ τῇ χειρουργικῇ ἐπιστήμῃ σωτηρία ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ Παστέρ, διότι διὰ τῶν ἐπιδέσμων καὶ τῶν ἀπολυμαντικῶν μέσων κατορθοῦται, ὥστε μηδὲ πυρετὸς ἀπλοῦς νὰ προσβάλλῃ τοὺς ὑφισταμένους ἐγχειρήσιν, καὶ ἂν δλόκληρα μέλη τοῦ σώματος ἀποκόπτωνται.

Οί θαυμασταί τοῦ μεγάλου Παστέρ δι' ἐράνων, ἀποσταλέντων ἐκ πάσης γωνίας τῆς γῆς, συνέλεξαν μέγα χρηματικὸν ποσόν, δι' οὗ ἀνηγγέρθη τὸ μέγα ἐν Παρισίοις *Ἰνστιτούτον Παστέρ*, χρησιμεῦον ὡς λυσσιατρεῖον καὶ ὡς ἐργαστήριον μικροβιολογικῶν μελετῶν.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἰνστιτούτου ἐγένοντο τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1888, καθ' ἣν ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἱατρικῆς ἐπιστήμης, δι' ἣς οὐ μόνον ἀσθένειαι, αἰτινες ἐθεωροῦντο ἀθεράπευτοι, θεραπεύονται, ἀλλὰ παρακωλύεται καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν νόσων.

Πρὸ τοῦ Ἰνστιτούτου σύμπλεγμα χαλκοῦν παριστᾶ ποιμενόπαιδα κρατοῦντα ἐκ τοῦ λαιμοῦ λυσσῶντα κύνα καὶ προσπαθοῦντα νὰ δέσῃ τὸ στόμα τούτου.

Ὁ ἥρωικὸς οὗτος ποιμενόπαις εἶνε ὁ δεκατετραετῆς Ζουπίλ, ὅστις, ἵνα σώσῃ τέσσαρας μικροὺς παῖδας ἀπὸ κυνὸς λυσσῶντος, ὤρμησε καὶ συλλαβὼν τὸν κύνα, παρ' οὗ ὑπέστη πολλὰ δῆγματα, περιέσφιγξε δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸν λαιμὸν αὐτοῦ καὶ σύρας ἔπνιξεν ἐντὸς λίμνης. Οὗτος εἶνε εἷς ἐκ τῶν πρώτων λυσοδῆκτων, οὓς ἐμβολιάσας ἐθεράπευσεν ὁ Παστέρ.

Ὁ Παστέρ ἐρευνῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπέθανε τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου 1895 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Πανθέῳ τῶν Παρισίων.

Πολλαὶ πόλεις κοσμοῦνται δι' ἀνδριάντων τοῦ Παστέρ, ἡ δὲ Ἀλγερία καὶ ὁ Καναδᾶς ἔδωσαν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς εἰς δύο πόλεις αὐτῶν.

Μὴ ἔσο σκληρὸς πρὸς τοὺς δυστυχεῖς. — Βοήθει τῷ πλησίον. — Οἱ δυστυχεῖς εἶνε οἱ ἀντικαταστάται τοῦ Κυρίου.

§ 15. Πῶς φέρεται ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Θεοδώραν, ἣτις ἔκαμνε τὸν ἔμπορον.

Ἐσπέραν τινὰ ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος περιπατῶν μετρημισμένος ἐπὶ τῆς προκουμαίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλέπει ἐν τῷ λιμένι ἓν μέγα καὶ κατάφορτον ἔμπορικὸν πλοῖον.

Ὁ αὐτοκράτωρ θαυμάσας τὸ μέγεθος τοῦ πλοίου, ἠρώτησε ναύτην τινά, διερχόμενον πλησίον αὐτοῦ, εἰς τίνα ἀνήκει τὸ μέγα καὶ πλούσιον αὐτὸ πλοῖον.

Ὁ ναύτης, ὅστις δὲν ἀνεγνώρισε τὸν αὐτοκράτορα αὐτοῦ, ἔσπευσε εὐθὺς νὰ ἀποκριθῆ :

«Πῶς, δὲν γνωρίζετε», εἶπεν, «ὅτι τὸ πλοῖον ἀνήκει εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν; Καὶ μόνον τὸ πλοῖον; Καὶ τὰ ἔμπορεύματα εἶνε ἰδικὰ τῆς. Ἔως αὐτοῦ, βλέπετε, ἐφθάσαμεν! Νὰ γίνωνται καὶ οἱ βασιλεῖς ἔμποροι, διὰ νὰ μὴ ἀφήνουν τοὺς πτωχοὺς ἔμπόρους νὰ ζήσουν!».

«Τί λέγεις αὐτοῦ, ἄθλιε!», ἀνέκραξε πλήρης ὀργῆς ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις συγχρόνως ὤρμησε νὰ κτυπήσῃ τὸν ναύτην, διότι ἠγάπα ὑπερβολικῶς τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ δὲν ἤθελε νὰ πιστεῦσῃ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ναύτου.

Ἄλλ' ὁ ναύτης ταχέως ἐτρέπη εἰς φυγὴν, ἐν ᾧ συγχρόνως ἐφώναζε πρὸς τὸν Θεόφιλον : «Δὲν σὰς λέγω τίποτε νέον. Αὐτὸ τὸ ἤξεύρει ὅλη ἡ Κωνσταντινούπολις!».

Ὁ Θεόφιλος παρετήρησεν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς λόγος νὰ ψεύδεται ὁ ναύτης. Χωρὶς νὰ εἶπη τι, ἐπέστρεψε περίλυπος εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Τὴν ἐπομένῃν ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν αὐτοκράτειραν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς συνοδείας αὐτοῦ νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν εἰς μικρὸν περίπατον.

Ὁ Θεόφιλος διηυθύνθη πρὸς τὸ πλοῖον τῆς αὐτοκρατείας.

Ἄφ' οὗ ἀνήλθον πάντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὁ αὐτοκράτωρ λαβὼν διάφορα ἐμπορεύματα ἤρχισε νὰ φωνάζῃ πρὸς τοὺς αὐλικούς :

« Ἐδῶ ἔχω θαυμάσια ἐμπορεύματα. Ἐχω ἐδώδιμα, ἔχω οἶνον, ἔχω ὑφάσματα. Ποῖος θέλει νὰ ἀγοράσῃ ! Τὰ πωλῶ πολὺ εὐθηνά ! ».

Οἱ ἄρχοντες ἔκπληκτοι παρετήρουν τὸν Θεόφιλον καὶ ἀλλήλους. Δὲν ἐνόουν, τί ἐσήμαινεν ἡ διαγωγή αὐτῆ τοῦ αὐτοκράτορος.

« Μὴ ἐκπλήττεσθε ! », λέγει εὐθὺς ὁ Θεόφιλος. « Ὁ μὲν Θεὸς μὲ κατέστησε βασιλέα, ἡ δὲ σύζυγός μου μὲ μετέβαλεν εἰς ἔμπορον ! ».

Εἰπὼν ταῦτα διέταξεν εὐθὺς νὰ παραδώσωσι τὸ πλοῖον εἰς τὸ πῦρ.

Ἐπιστρέφας δὲ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκάλεσε τὴν Θεοδώραν, κλαίουσαν ἐξ ἐντροπῆς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν : « Εἶνε περιττὸν νὰ σοὶ εἶπω, αὐτοκράτειρα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλάβῃς τὸ ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον ἔκαμνες ἕως τώρα. Ἡδίκεις σύ, βασίλισσα, πτωχοὺς ἐμπόρους, οἵτινες ἐν τούτοις πληρώνουσι βαρεῖς φόρους, διὰ νὰ συντηρῶσιν ἡμᾶς ! ».

§ 16. *Εἰς τί χρησιμεύει τὸ ἐμπόριον.*

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῶν καὶ ποικίλων πραγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν χρησιμεύουσι πρὸς διατροφήν καὶ ἐνδυμασίαν καὶ πρὸς κατασκευὴν τῶν κατοικιῶν αὐτῶν, ἄλλα δὲ ἱκανοποιοῦσι πλείστας ἄλλας ἀπαραιτήτους ἀνάγκας τῆς ζωῆς.

Πάντα τὰ πράγματα ταῦτα βεβαίως δὲν δύναται ἕκαστος νὰ παραγάγῃ ἢ νὰ κατασκευάσῃ μόνος. Τὸ μέγιστον μέρος ἕξ αὐτῶν εἶνε ἀνάγκη νὰ προμηθευθῇ παρ' ἄλλων ἀνθρώπων, οἵτινες παράγουσιν ἕκαστον ἐκ τούτων.

Ἄλλ' ἐπίσης δὲν δύναται ἕκαστος νὰ προμηθεύηται μόνος τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν πράγματα ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς ἐκάστου. Ἐὰν σκεφθῶμεν, τί θὰ ἐγίνετο, ἐὰν ἕκαστος ἄνθρωπος μετέβαινε εἰς Ρωσσίαν λόγου χάριν πρὸς ἀγορὰν σίτου, εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἀγορὰν μηχανῆς, εἰς Γαλλίαν πρὸς ἀγορὰν ὑφασμάτων καὶ οὕτω καθεξῆς. Οἱ ἄνθρωποι τότε θὰ εὕρισκοντο εἰς ἀένναον κίνησιν, διὰ νὰ προμηθεύωνται τὰ πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀναγκαιοῦντα πράγματα.

Ἄφ' ἐτέρου ὁ παραγωγὸς προϊόντος τινὸς φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ καὶ ὁ κατασκευαστὴς οἰουδήποτε εἶδους, λόγου χάριν ὁ γεωργός, ὁ κτηνοτρόφος, ὁ βιομήχανος, ὁ τεχνίτης, δὲν δύναται βεβαίως νὰ διακόπτωσι διαρκῶς τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ νὰ μεταβαίνωσι μόνοι πανταχοῦ πρὸς ἀναζήτησιν ἀγαραστῶν ἐνὸς ἐκάστου τῶν προϊόντων αὐτῶν.

Ἄλλὰ πλὴν τούτου καὶ αὐτοὶ οἱ παραγωγοί, ὅπως

παραγάγωσι τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας ἢ τῆς τέχνης αὐτῶν, χρειάζονται τὰς πρώτας ὕλας τούτων καὶ τὰ πρὸς κατεργασίαν αὐτῶν κατάλληλα ἐργαλεῖα. Ταῦτα δὲ δὲν δύνανται πολλάκις νὰ προμηθεύωνται ἀπ' εὐθείας παρ' ἐκείνων, οἵτινες παράγουσι τὰς πρώτας ὕλας ἢ κατασκευάζουσι τὰ διάφορα ὄργανα· οὕτω λ. χ. ὁ κατασκευάζων ὑφάσματα δὲν δύναται νὰ προμηθεύηται τὸ ἔριον ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ μακρῶν πολλάκις αὐτοῦ εὐρισκομένου κτηνοτρόφου, οὐδ' ὁ γεωργὸς τὸ ἄροτρον αὐτοῦ ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἐν ἄλλῳ τόπῳ λειτουργοῦντος ἐργοστασίου γεωργικῶν ἐργαλείων.

Πᾶσαι αὗται αἱ δυσκολίαι τῶν ἀνθρώπων, ἡ δυσκολία νὰ κατασκευάζωσι μόνοι πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτοὺς πράγματα, ἡ δυσκολία τῶν ἀγοραστῶν νὰ προμηθεύωνται μόνοι ταῦτα ἐκ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, ἡ δυσκολία τῶν παραγωγῶν νὰ μεταβαίνωσι μόνοι εἰς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς καταναλώσεως καὶ ἡ δυσκολία τῶν ιδίων νὰ προμηθεύωνται τὰς πρώτας ὕλας καὶ τὰ ἐργαλεῖα αὐτῶν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς τούτων, ἐδημιούργησαν μίαν νέαν τάξιν ἐργατῶν, τὴν τάξιν *τῶν ἐμπόρων*, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον, τὸ *ἐμπόριον*, συνίσταται εἰς τοῦτο, νὰ ἀγοράζωσιν ἀντὶ χρημάτων διάφορα προϊόντα παρὰ τῶν παραγωγῶν τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας ἢ ἄλλων ξένων χωρῶν, νὰ συγκεντρώνωσι ταῦτα ἐν ἰδίαις ἀποθήκαις καὶ νὰ μεταπωλῶσιν ἔπειτα αὐτὰ εἰς ἄλλους ἐπὶ κέρδει.

Οὕτω λοιπὸν οἱ ἔμποροι θέτουσιν εἰς κυκλοφορίαν πᾶν ὑλικὸν χρήσιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ ἔμπορος φροντίζει νὰ πῶλῃ τὰ ἐμπορεύματα αὐτοῦ μετὰ κέρδους, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας.

αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸν τόκον τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα δια-
θέτει πρὸς ἀγορὰν τῶν προϊόντων.

Ὁ ἔμπορος ἐξερευνᾷ καὶ εὐρίσκει τοὺς ἀγοραστάς,
οὕτω δὲ ἀναπτύσσει τὴν κατανάλωσιν, ἣτις δίδει τὴν
ἀξίαν εἰς τὰ διάφορα προϊόντα. Οὕτως ὁ ἔμπορος παρέ-
χει μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν παραγωγόν, διότι παρα-
κινεῖ αὐτόν, ὅπως αὐξάνῃ τὴν παραγωγὴν καὶ προσπο-
ρίζεται οὕτω περισσότερα κέρδη.

Τὰ μέγιστα δὲ ὑποβοηθοῦσι τὸν ἔμπορον εἰς τὸ ἔργον
τῆς συγκεντρώσεως καὶ διαδόσεως τῶν προϊόντων ἡ ἀνά-
πτυξις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἥτοι τῆς ναυτιλίας,
τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἀμαξιτῶν ὁδῶν, τῶν ταχυδρο-
μείων, τῶν τηλεγραφείων, τῶν τηλεφώνων κτλ.

Τὸ ἐμπόριον χώρας τινὸς εἶνε, ὡς γνωστόν, *ἔσωτε-
ρικόν* μὲν, ἐφ' ὅσον ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀγορὰν προϊόν-
των τῆς χώρας ταύτης καὶ τὴν κατανάλωσιν τούτων ἐντὸς
τῆς ἰδίας χώρας, *ἐξωτερικόν* δέ, ἐφ' ὅσον ἀσχολεῖται μὲ
τὴν ἀγορὰν ἐγχωρίων προϊόντων καὶ τὴν πώλησιν τούτων
εἰς ξένας χώρας καὶ τοῦναντίον.

Τὸ ἐξωτερικόν πάλιν ἐμπόριον οἰασδήποτε χώρας εἶνε
τὸ μὲν *εἰσαγωγικόν*, ὅπερ συνίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν
καὶ τὴν κατανάλωσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ προϊόντων ἀγο-
ρασθέντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, τὸ δὲ *ἐξαγωγικόν*, ὅπερ
συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατανά-
λωσιν προϊόντων ἀγορασθέντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἀντικείμενα τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος
εἶνε τὰ πλεονάζοντα προϊόντα ἡμῶν, ἥτοι ἡ σταφίς, τὸ
ἔλαιον, ὁ καπνός, τὰ σῦκα, τὰ βαλανίδια, οἱ οἴνοι καὶ τὰ
οἰνοπνεύματα, τὰ μεταλλεύματα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα,

ἀξίας ἐν ὄλῳ ἑκατὸν περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Τοῦ δὲ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος ἀντικείμενα εἶνε τὰ οὐδόλως ἢ ἀνεπαρκῶς παραγόμενα ἐν τῇ ἡμετέρῃ χώρᾳ προϊόντα. Οὕτως εἰσάγονται κατ' ἔτος σῖτος, κτήνη, ζάκχαρις, καφές, ὄρουζα, διάφορα ὑφάσματα, ξυλεία οἰκοδομήσιμος, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ εἶδη, μηχανήματα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα ἀξίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Οἱ παλαιοὶ ἔμποροι δὲν εἶχον ἀνάγκην πολλῶν γνώσεων, διότι ἄλλοτε οἱ λογαριασμοὶ δὲν ἦσαν περίπλοκοι, τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, καθὼς καὶ τὰ εἶδη αὐτῶν ἦσαν ὀλίγα καὶ ὠρισμένα, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἦσαν ἀπλούστατα, ἐμπορικοὶ νόμοι ἢ δὲν ὑπῆρχον ἢ ἦσαν ἐλάχιστοι, τέλος δὲ ὁ συναγωνισμὸς ἦτο μικρός.

Οἱ σημερινοὶ ὅμως ἔμποροι ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πολλὰς γνώσεις, ἐὰν θέλωσι νὰ προκόψωσιν. Ὀφείλουσι νὰ γνωρίζωσι καλῶς τοὺς διαφόρους λογαριασμούς, ἤτοι τὴν *ἐμπορικὴν λογιστικὴν*, πρέπει νὰ γνωρίζωσι καλῶς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως ἐκάστου προϊόντος, ἤτοι τὴν *ἐμπορικὴν γεωγραφίαν*, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωσι νὰ χρησιμοποιοῦσι καταλλήλως τὰ διάφορα μέσα τῆς συγκοινωνίας, πρέπει νὰ ἠξεύρωσι ξένας γλώσσας, τοὺς ἐμπορικοὺς καὶ τελωνειακοὺς νόμους καὶ ἄλλα διάφορα πράγματα.

Πρὸς τοῦτο οἱ σημερινοὶ ἔμποροι καταρτίζονται ἰδιαιτέρως ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν εἰδικαῖς *ἐμπορικαῖς σχολαῖς*, ὁποίας ἔχει καὶ ἡ πατρις ἡμῶν.

§ 17. Πῶς φέρεται ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Πετρωνᾶν, ἀδικήσαντα πτωχὴν χήραν.

Ὁ ἀξίωματικὸς Πετρωνᾶς ἦτο ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας.

Στηριζόμενος εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν συγγένειαν ἐξετρέπετο πολλάκις εἰς ἀβθάδεις καὶ ἀναξιοπρεπεῖς πράξεις, αἵτινες εὐτυχῶς δι' αὐτὸν δὲν ἤρχοντο εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ αὐτοκράτορος.

Κάποτε κατεσκεύασεν οἰκίαν πολυτελεῖ, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἀνύψωσεν, ὥστε ἀφήρσεν ἐντελῶς τὸ φῶς τῆς παρακειμένης οἰκίας πτωχῆς τινος χήρας.

Ἡ δυστυχὴς χήρα παρεκάλεσε κατ' ἀρχὰς τὸν Πετρωνᾶν νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτήν.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς δὲν εἰσηκούσθη, ἀνηνέχθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Θεόφιλος προσκαλέσας τὸν Πετρωνᾶν διέταξεν αὐτόν, ὅπως ἀποζημιώσῃ τὴν πτωχὴν χήραν.

Ὁ Πετρωνᾶς, ἂν καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι θὰ πράξῃ τοῦτο, ἐν τούτοις δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοφίλου, ἐλπίζων, ὅτι οὗτος μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου θὰ λησμονήσῃ τὸ πρᾶγμα.

Ὁ Θεόφιλος ὁμοῦς βλέπων, ὅτι ὁ συγγενὴς αὐτοῦ δὲν ἔσπευδε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ, ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἀγρίαν, ἀλλὰ δικαίαν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει μήτε τὸ ἀξίωμα τοῦ τιμωρουμένου μήτε τὴν πρὸς αὐτὸν συγγένειαν. Διέταξε δηλαδὴ νὰ μαστιγωθῇ δημοσίᾳ ὁ Πετρωνᾶς, νὰ κατεδαφισθῇ ἡ οἰκία αὐτοῦ καὶ νὰ δοθῶσιν

εις τὴν πτωχὴν χήραν καὶ τὸ οἰκόπεδον καὶ τὸ ὑλικὸν αὐτῆς.

§. 18. Πόσον δίκαιος ἦτο ὁ Ἄριστείδης.

Παροιμιώδης ἦτο ἡ ἀγάπη τοῦ Ἄριστείδου πρὸς τὴν δικαιοσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι ὠνόμασαν αὐτὸν **Δίκαιον**. Πλεῖστα δὲ παραδείγματα ἀναφέρονται, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνον τὴν ἀπονομὴν τοῦ τίτλου τούτου εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων.

Κάποτε ὁ Ἄριστείδης ἔκρινεν ὡς δικαστῆς μίαν ὑπόθεσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διεφέροντο δύο ἰδιῶται.

Ὁ εἰς ἐκ τούτων μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα ἔλεγεν, ὅπως κερδίσῃ εἰς τὴν δίκην, ἀνέφερε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ μεγάλως εἶχε βλάψῃ τὸν Ἄριστείδην.

«Ἄφες κατὰ μέρος ἐμέ», ἀνέκραξεν ὁ Ἄριστείδης, διακόψας αὐτόν, «καὶ λέγε, τί κακὸν ἔπραξεν εἰς σὲ ὁ ἀντίδικος, διότι ἰδικὴν σου καὶ οὐχὶ ἰδικὴν μου ὑπόθεσιν δικάζω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην».

Ἐνάγων ἄλλοτε ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐχθρόν τινα αὐτοῦ, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην κατηγορίαν οἱ δικασταὶ δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὸν κατηγορούμενον νὰ ἀπολογηθῇ, ἀλλ' ἐζήτουν εὐθὺς νὰ καταδικάσωσιν αὐτόν, ὁ Ἄριστείδης ἀναπηδῆσας συνεκέτευσε μετὰ τοῦ κρινομένου, ὅπως ἀκουσθῇ καὶ οὗτος καὶ μὴ στερηθῇ τῶν δικαιωμάτων, ὅσα δίδει ὁ νόμος εἰς τοὺς κατηγορουμένους.

Κάποτε ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅστις προσεπάθει νὰ ἀνυψώσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν αὐτῆς, παρουσιασθεὶς ἐνώ-

πιον τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, διεκήρυξεν, ὅτι ἔχει νὰ προτείνῃ σχέδιον πολὺ σοβαρὸν, τοῦ ὁποῦ ἢ ἐκτέλεσις θὰ ὠφελήσῃ πολὺ τὰς Ἀθήνας.

Προσέθηκεν ὅμως, ὅτι κωλύεται νὰ ἐμιλήσῃ περὶ τούτου δημοσίᾳ, διότι ἢ ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ἄκρας μυστικότητος, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐκλεγῆ ὑπὸ τοῦ δήμου πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεκοίνωνε τὸ σχέδιον.

Ὁ λαὸς παμφηρεῖ ἐξέλεξεν ὡς τοιοῦτον πρόσωπον τὸν Ἀριστείδην καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἐξενέγκῃ τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν περὶ τοῦ σχεδίου, τὴν ὁποίαν πάντες ἤθελον σεβασθῆ καὶ θεωρήσει ἀνεκκλήτων. Τόσῃν πεποιθήσιν εἶχον εἰς τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνδρός.

Ὁ Θεμιστοκλῆς, λαβὼν τότε τὸν Ἀριστείδην κατ' ἰδίαν, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτόν, ὅτι τὸ σχέδιον, ὅπερ συνέλαβε, συνίστατο εἰς τοῦτο, νὰ πυρπολήσῃσι δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ ὀρμούντα στόλον τῶν Πελοποννησίων, προσέθηκε δέ, ὅτι οὕτω αἱ Ἀθηναίαι, μὴ ἔχουσαι πλέον κατὰ θάλασσαν ἀντίζηλον, θὰ καταστῶσι κυρίαρχοι ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀριστείδης, ἀκούσας μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διεκήρυξεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους εἶνε μὲν πολὺ ὠφέλιμον εἰς τὴν πόλιν, πρέπει ὅμως ν' ἀπορριφθῆ, διότι εἶνε πολὺ ἄδικον.

Ὁ λαὸς ὁμοφώνως ἐπεκρότησε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ προσέταξε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ παραιτηθῆ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ.

“Οτε οί Ἑλληγες τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίῳν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπολέσαντες τὴν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἐμπιστοσύνην, ἀνέθεσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς κατὰ τῶν Περσῶν συμμαχίας εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπεφασίσθη πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς συμμαχίας, ὅπως πάντες μὲν οἱ σύμμαχοι παρέχωσιν ἄνδρας καὶ ἐτησίαν χρηματικὴν εἰσφορὰν, οἱ δὲ ἰσχυρότεροι ἐξ αὐτῶν καὶ κάτοχοι στόλου καὶ τριήρεις.

Ἐ καθορισμὸς τῶν ὑποχρεώσεων ἐκάστης τῶν συμμαχίδων πόλεων καὶ ἐν γένει ἡ διοργάνωσις τῆς συμμαχίας ἀπῆλθον ἄνδρα λίαν δίκαιον καὶ συνετόν, ὅπως μὴ ἐγερωθῶσι παράπονα καὶ οὕτω ναυαγήσῃ ἔργον τόσον ὑψηλὸν καὶ μέγα.

Πάντες τότε οἱ σύμμαχοι ἔρριψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ἀριστείδου. Εἰς τὸν Δίκαιον ἀνετέθη νὰ σταθμήσῃ καὶ νὰ ὀρίσῃ δικαίως, τί ἔπρεπε καὶ τί ἠδύνατο νὰ παρέχῃ ἐκάστη πόλις τῶν συμμαχίδων πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν.

Ἦντων δὲ οἱ σύμμαχοι δὲν ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ μεταμεληθῶσι διὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν. Ὁ Ἀριστείδης μετὰ τοσαύτης δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας ἐκανόνισε τὰς ὑποχρεώσεις ἐκάστου τῶν συμμάχων, ὥστε οὐδὲν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς παράπονον, οὐδεμίαν κατ’ αὐτοῦ μεμψιμοιρία ἠκούσθη.

Τὸ κοινὸν τῶν συμμάχων ταμεῖον ἦτο ἐν Ἀθήλῳ, οἱ δὲ διευθύνοντες αὐτὸ ἐκαλοῦντο Ἑλληνοταμίαι. Πρόεδρος τούτων ἦτο ὁ Ἀριστείδης, ὅστις διὰ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἐπέτυχεν ὅ,τι πολὺ δυσκόλως εἶνε κατορθωτόν, τὴν πάνδημον δηλαδὴ ἀγάπην ἐν ἀξιώματι, ἐν τῷ ὁποίῳ εὐτυχῆς λογίζεται ὁ διαφεύγων τὸ δημόσιον μῖσος.

§ 19. Ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία.

Ἡ θάλασσα, ὡς ἀδελφὴ φιλόστοργος, ἔχει ἐναγκαλισθῆ πανταχόθεν σχεδὸν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν καὶ ἔχει αὐξήσει τὴν περιφέρειαν αὐτῆς διὰ τῶν πολλῶν κόλπων καὶ ὄρμων, τοὺς ὁποίους σχηματίζει.

Προησθάνετο, νομίζει κανεῖς, ἡ θάλασσα, ὅτι θὰ ἔφερε πολλάκις ἐπὶ τῶν γαλανῶν αὐτῆς ὑδάτων κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους χρόνους δαφνηφόρον τὴν Ἑλληνικὴν δόξαν, καὶ τούτου ἔνεκα εἰσεχώρησε πανταχοῦ, καλοῦσα τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν ἀποτόμων βουνῶν εἰς τὰ παράλια.

Οὐδεμίαν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου ἔχει ἐν ὁμοίᾳ ἐκτάσει μεγαλυτέραν περιφέρειαν ἀκτῶν.

Εἰς τὴν θάλασσαν χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς τὴν καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον ἐξάπλωσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐμεγαλύνθη καὶ ἐδοξάσθη.

Ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων καὶ ἀπὸ τῶν πολυαριθμῶν κόλπων, λιμένων καὶ νήσων τοῦ Αἰγαίου ὀρμώμενοι οἱ Ἕλληνες ἔπλευσαν ἐν παλαιοῖς ἤδη χρόνοις εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τοὺς λιμένας τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς Μασσαλίας καὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Ἀφρικῆς ἐκινεῖτο ὁ Ἕλλην ναύτης καὶ ἔθαλλον Ἑλληνικαὶ πόλεις.

Ἀπὸ τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους, ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἤρχισε νὰ

παρακμάζει, διότι οί κατακτηταί δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀσκῶσιν αὐτὴν ἐλευθέρως.

Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἤκμαζεν ἡ ναυτιλία τῶν ναυτικῶν κρατῶν τῆς Δύσεως. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς συνετέλεσε πολὺ ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ ἄλλων χρησιμωτάτων ναυτικῶν ἐργαλείων, ἡ τελειοποιήσις τῶν ναυτικῶν χαρτῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου γενομένη ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς, ἣτις προεκάλεσε τὴν ναυπήγησιν μεγαλυτέρων, ταχυτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων πλοίων.

Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Τουρκικῆς τυραννίας ἤρχισε πάλιν νὰ ἀναξῆ ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία.

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐπελθούσης συνθήκης τοῦ Καϊναρτζῆ, ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ ναυτικοὶ ἡμῶν ἔθετον τὰ πλοῖα αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσικῆς σημαίας, ἤρξατο τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν νὰ διαγωνίζεται ἐλευθέρως πρὸς τὸ τῶν λοιπῶν χωρῶν.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἰδίως τὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, τοῦ Γαλαξειδίου, τῆς Ἄνδρου ἔπλεον εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ῥωσσίας, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ μετέφερον διάφορα ἐμπορεύματα, πρὸ πάντων δὲ σιτηρά.

Χάριν δὲ τοῦ ἐμπορίου εἰς πάσας τὰς μεγάλας τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους πόλεις καὶ πλὴν τούτου πρὸς βορρᾶν μὲν εἰς Ὀδησσὸν καὶ Ταϊγάνιον, πρὸς δυσμὰς δὲ εἰς πάντας τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς λοιπῆς Εὐρώπης

ιδρύθησαν πλούσια Ἑλληνικὰ καταστήματα, ὧν τινὰ μέχρι σήμερον ἀκμάζουσιν.

Ἐνῶ δὲ ὁ σίτος τῆς Ῥωσσίας μετεφέρετο διὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς τόπους καὶ εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην, οἱ οἶνοι τῆς Σκοπέλου καὶ τῆς Θήρας, αἱ ξηραὶ ὀπῶραι τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Σμύρνης, τὸ ἔλαιον τῆς Κρήτης καὶ τῶν Κυδωνιῶν, τὰ βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα καὶ χειροτεχνήματα τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου μετεφέροντο εἰς τοὺς βορείους τοῦ Εὐξείνου λιμένας.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀποκατασταθέντες Ἕλληγες ἔμποροι προσεἰλκυσαν καὶ αὐτόθι πολλὰ ἐκ τῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος καὶ προεκάλεσαν οὕτως ἀξιόλογον αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος καὶ τῆς μετάξης.

Ἐνεκα τούτου ἐξωγογήθη ἡ Ἑλλάς, ἡ πρότερον ἐν πενίᾳ διατελοῦσα, τὸ δ' Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ κατασκευάσῃ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἢ πρὶν καὶ πολὺ μεγαλύτερα.

Οἱ Ἕλληγες ναυτικοί, οἱ διαπλέοντες τὴν Μεσόγειον, ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκτεθειμένοι εἰς μυρίους κινδύνους ἔνεκα τῆς φοβερᾶς πειρατείας, τὴν ὁποίαν ἐξήσκουν ἀναφανδὸν καὶ ἀκωλύτως κατὰ πάσης σημαίας καὶ δυνάμεως οἱ ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ ἐνθρονισμένοι βάρβαροι δυνάσται τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Τύνιδος.

Τούτου ἔνεκα τὰ πλοῖα ἡμῶν κατασκευάζοντο εὐδρομώτατα, ἐξωπλίζοντο διὰ τηλεβόλων, οὕτω δὲ παρεσκευάζοντο οὐχὶ μόνον πρὸς ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πόλεμον.

Αί συχναὶ δὲ μετὰ τῶν πειρατῶν συμπλοκαὶ ἐξήσκουν τοὺς Ἑλληνας ναύτας εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον καὶ οὕτω βαθμηδὸν κατηρτίζετο ναυτικόν, ὅπερ μετὰ τινα ἔτη ἐδόξασε τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα.

Ἐφ' ὅσον ἐκυριάρχει ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία, ἤκμαζε καὶ ἡ Ἑλληνική, κατέχουσα μάλιστα τὰ πρωτεῖα.

Ἀφ' οὗτου ὁμως ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἡ ἀτμήρης, ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία τῆς Ἑλλάδος ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ παρακμάζη.

Οὐχ ἦττον ὁμως δὲν ἐξέλιπεν αὕτη παντελῶς ἐκ τῆς Μεσογείου, τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τοῦ Δουνάβεως, ἀριθμοῦσα καὶ σήμερον ἔτι 3554 πλοῖα μέχρι δέκα τόννων¹ ἕκαστον καὶ ὑπερδισχίλια ὅμοια ἀπὸ ἔνδεκα μέχρις ἑνεακοσίων τόννων.

Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὁμως ἤρχισε νὰ προκόπη ἡ ἀτμήρης ναυτιλία τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἣτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπετέλεσε κυριολεκτικῶς θαύματα προόδου· διότι, ἐν ᾧ κατὰ τὸ ἔτος 1875 ἠρίθμει 27 μόνον ἀτμόπλοια χωρητικότητος ἐν ὄλῳ τόννων 8240, σήμερον ἔχει αὕτη τριακόσια περίπου χωρητικότητος ἐν ὄλῳ 500 χιλιάδων τόννων.

§ 20. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐγεννήθη ἐν Γενούῃ τῆς Ἰταλίας περὶ τὸ 1436 μ. Χρ.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δομίνικος Κολόμβος ἦτο μικρὸς βιο-

¹ Τόννος=βάρος 781 ὀκάδων.

μήχανος ἐρίων, ἔχων καὶ δύο ἄλλους υἱούς, τὸν Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Ἰάκωβον.

Ὁ Χριστόφορος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Γενοῦῃ, ἤρξατο τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ σταδίου κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, μετέσχε δ' ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου διαφόρων θαλασσοποριῶν.

Ἐγκατασταθεὶς δ' εἶτα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Πορτογαλλίας Λισσαβῶνι ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἰκανωτάτου ναυτικοῦ Παλεστρέλλου, καλουμένην Φελίππαν.

Ὁ Κολόμβος οὐ μόνον, ὅπως ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀληθοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς γεωγραφίας, ἐσχεδιάζε γεωγραφικοὺς χάρτας, τοὺς ὁποίους ἐπώλει εἰς τοὺς ναυτικούς. Ἐν ᾧ δὲ ἡσχολεῖτο περὶ τὰ ἔργα ταῦτα, συνέλαβε τὴν ἰδέαν μεγάλης τινὸς ἐπιχειρήσεως, δι' ἧς ἀπεθανάτισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἤσθάνετο τὴν ἀνάγκην νέας καὶ συντομωτέρας θαλασσίας ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν. Ὁ σοφὸς Τοσκανέλλης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἄνδρες εἶχον ἤδη σκεφθῆ, ὅτι τοιαύτη ὁδὸς εἶνε ἢ διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀλλ' ὁ Κολόμβος πρῶτος ἀφιερῶθη καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς σκέψεως ταύτης.

Ἡ ἐπιχειρήσις τοῦ Κολόμβου ἦτο μεγίστη καὶ ἀπῆται μεγάλας δαπάνας, ἐν ᾧ οὗτος ἦτο πτωχός.

Τούτου ἕνεκα ἐστράφη κατὰ πρῶτον ὁ Κολόμβος πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Γένουαν, ζητῶν τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν μέσα· ἐν τούτοις τὰ διαθήματα αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταια.

Ὁ Κολόμβος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐπανῆλθεν

εις Λισσαβῶνα ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀπέθνησκε.

Περίλυπος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ θάρρος αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁ Κολόμβος καὶ διηυθύνθη πεζῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν μετὰ τοῦ δεκαετοῦς υἱοῦ αὐτοῦ.

Ἄφ' οὗ δὲ ἔφθασε πεινῶν καὶ βρακένδυτος εἰς τὰ περίχωρα τῆς ἐν Ἀνδαλουσίᾳ πόλεως Πάλου, ἔκρουσε τὴν θύραν μονῆς τινος Φραγκισκανῶν, ζητῶν ὀλίγον ἄρτον καὶ ὕδωρ.

Ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Δὸν Ζουὰν Περέζ, πνευματικὸς τῆς αἰκίσσης τῆς Ἰσπανίας, οὐ μόνον περιεποιήθη τὸν ξένον, ἀλλὰ καί, ἀκούσας τὸ σχέδιον αὐτοῦ καὶ θαυμάσας τὴν βξύνοϊαν τοῦ Κολόμβου, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδον καὶ τὴν βασίλισσαν Ἰσαβέλλαν.

Ὁ Κολόμβος παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τῶν βασιλέων μετὰ τοσαύτης σαφηνείας ἀνέπτυξε τὸ μέγα αὐτοῦ σχέδιον, ὥστε σχεδὸν κατέπεισε τοὺς βασιλεῖς, ὅπως συνδράμωσιν αὐτόν.

Δυστυχῶς ὁμοῦς ἐξηγέρθη ὁ κληρὸς κατὰ τοῦ Κολόμβου καὶ ἀνέτρεψε τὴν ἀπόφασιν τῶν βασιλέων.

Ἄλλ' ὁ Κολόμβος δὲν ἀποθαρρύνεται. Ὁ μέλλων κατακτητὴς τοῦ νέου κόσμου, πανταχόθεν ἀπωθούμενος ὡς τυχοδιώκτης καὶ κατηγορούμενος ὡς φαντασιόπληκτος, δὲν ἐγκαταλείπει τὸ σχέδιον αὐτοῦ.

Ἐμμένων ἀκλόνητος εἰς τὰς ἰδίας πεποιθήσεις κατορθοῖ ἐπὶ τέλος μετὰ μακροχρονίους βασάνους καὶ καταδιώξεις νὰ γίνωσιν ἀποδεκταὶ αἱ προτάσεις αὐτοῦ καὶ νὰ διορισθῇ ναύαρχος, λαβὼν συγχρόνως τὴν βασιλικὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ διορισθῇ ἀντιβασιλεὺς τῶν χωρῶν, ἃς ἤθελεν ἀνακαλύψει.

Ὁ στολίσκος τοῦ Κολόμβου, ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν πλοίων, ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Πάλου τὴν 3 Αὐγούστου τοῦ 1492.

Ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, ὁ ἐπὶ τόσα ἔτη παλαίσας κατὰ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀνθρώπων, ἠναγκάζετο νῦν κατὰ τὸν πλοῦν νὰ καταπολεμῇ καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν ναυτῶν καὶ τοὺς φόβους, οὓς ἐνέπνεεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἀπέραντος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ἕκτασις· πρὸς δὲ τούτοις ὄφειλε νὰ ὑπερνικᾷ τὰς φοβερὰς τρικυμίας καὶ τὰς ἀπείρους δυσχερείας τῆς ἀγνώστου ὁδοῦ διὰ τριῶν μικρῶν πλοίων.

Ἐπὶ τέλους μετ' ἀπειρα δεινὰ καὶ μετὰ πλοῦν ἑβδομήκοντα ἡμερῶν διέκρινεν ὁ Κολόμβος μακρόθεν τὴν περιπόθητον ξηρὰν. Ὁ Νέος Κόσμος ἀνεκαλύφθη!

Ὁ ἀκατάβλητος ἀνὴρ κατεβλήθη νῦν ἐκ τῆς συγκινήσεως. Ἀποβιθασθεὶς εἰς τὴν ξηρὰν ἔκλινε γόνυ πρὸς τὴν γῆν, ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἠὺχαρίστησε τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ πραγματοποιήσει τῶν ὀνείρων του.

Οἱ ναῦται περιχαρεῖς ἠσπάζοντο ἀλλήλους καὶ ἔφαλλον μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν βασιλικὸν ὕμνον.

Ἡ ἀνακαλυφθεῖσα γῆ ἦτο μία τῶν Βαχαμικῶν νήσων, ἣν ὁ Κολόμβος ὠνόμασε Σάν Σαλβαδώρ, ἦτοι ἅγιον Σωτήρα.

Τὸν ναύαρχον καὶ τὰ πληρώματα ὑπεδέξαντο καλῶς οἱ κάτοικοι, οἵτινες ἦσαν ἐντελῶς γυμνοί. Ὁ Κολόμβος περιεποιήθη τούτους καὶ κατέλαβε τὴν χώραν αὐτῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἰσπανίας.

Μετὰ τοῦτο ὁ Κολόμβος ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας τρεῖς νήσους, ἐν αἷς καὶ τὴν Κουβαν.

Ἡ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Νέου Κόσμου ἐντύπωσις ὑπῆρξε μεγίστη ἐν Εὐρώπῃ. Ἐνθουσιασμὸς δ' ἀπερίγραπτος

κατέλαβε τούς πάντας, ὅτε τὴν 15 Μαρτίου ὁ μικρὸς στολίσκος τοῦ δαφνοστεφοῦς θαλασσοπόρου ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάλου.

Ὁ Κολόμβος εἰσῆλθεν εἰς Βαρκελώναν ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ. Ἐξ Ἴνδοι, βεβαμμένοι διὰ διαφόρων χρωμάτων, προεπορεύοντο τῆς συνοδείας. Κατόπιν αὐτῶν ἐκομίζοντο ψιττακοὶ ζῶντες, πτηνὰ καὶ ζῶα ἄγνωστα καὶ φυτὰ σπάνια. Εἰς δὲ τὸ πλῆθος ἐπεδεικνύοντο χρυσοὶ στέφανοι, μαρτυροῦντες τὸν πλοῦτον τῶν νέων χωρῶν. Ὁ Κολόμβος ἐπέβαινε λαμπροῦ ἵππου, τὸ δὲ πλῆθος συνωθεῖτο εἰς τὰ πεζοδρόμια, τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ παράθυρα, ὅπως ἴδῃ αὐτόν.

Ὁ ναύαρχος, φθάσας εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰσῆχθη εἰς μεγίστην αἴθουσαν, ἐν ἣ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ὑπεδέξαντο αὐτὸν ὄρθιοι.

Ὅτε δὲ διηγήθη οὗτος τὰ τοῦ ταξιδίου, τὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις, τὰ θαυμάσια τῶν νέων χωρῶν, ἃς προσήρτησεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὰς ἐλπίδας τέλος τοῦ μέλλοντος, τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθησαν πάντες, ὥστε κλίναντες τὸ γόνυ ἔφαλαν δοξολογίαν.

Ὁ Κολόμβος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς εὐτυχίας του· δυστυχῶς ὅμως ἡ χαρὰ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη, ἣς ἀπέλαυσε δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς.

Τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1493 ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε τὸ δεύτερον αὐτοῦ ταξίδιον. Ἡ νέα αὕτη ἐπιχειρήσις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων τινῶν νήσων.

Ἐπανῆλθε δὲ ὁ μέγας θαλασσοπόρος εἰς Ἰσπανίαν τῷ 1496. Ἡ ἐπιστροφή αὕτη δὲν ὠμοιάζε πρὸς τὴν πρώτην.

Ἐπὶ κωφῶν ἔχθρα καὶ χαμερπῆς φθόνος ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις τὴν 30 Μαΐου 1499 ὁ μεγαλόψυχος καὶ ἀκατάβλητος ναύαρχος ἀνεχώρησε καὶ πάλιν μετὰ ἕξ πλοίων, ἀνεκάλυψε δὲ νέας νήσους καὶ προσήγγισεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς.

Ἄλλ' ἕνεκα ῥαδιουργιῶν τῆς αὐλῆς ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἀνακαλυφθείσας χώρας νέον διοικητὴν, ὅστις συλλαβὼν τὸν Κολόμβον ἀπέστειλεν αὐτὸν σιδηροδέσιμον εἰς Ἰσπανίαν.

Ὅτε ὅμως ἔφθασεν ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς μεταμεληθεὶς διέταξε ν' ἀπολυθῆ ὁ δεσμώτης.

Ὁ Κολόμβος μεθ' ὅλας τὰς καταδιώξεις ταύτας δὲν ἀπέκαμεν, ἀλλ' ἐπεχείρησε καὶ τέταρτον ταξίδιον. Ἀναχωρήσας ἐκ Κάδικος τὴν 9 Μαρτίου 1502 ἀνεκάλυψεν ἐν ἡλικίᾳ ἑξήκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν καὶ ἄλλας νήσους.

Αἱ μεγάλαι ὁμως πικρίαι καὶ στενοχωρίαι, ἃς ἐδοκίμασεν, ἐκλόνισαν τὴν ὑγίαν αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασαν τοῦτον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰσπανίαν, ἔνθα τὸν Μάιον τοῦ 1506 ἐξέπνευσεν ἐν ἡλικίᾳ ἑβδομήκοντα ἐτῶν.

---

§ 21. Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις μετέβαλε τὴν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ἡ ἱστορία τῶν κόπων καὶ τῶν προσπαθειῶν πολλῶν μεγάλων ἐφευρετῶν. Πρὸ τῶν μεγάλων μηχανοποιῶν Οὐάιτ καὶ Στήβεν-

σόν πολλὰι χεῖρες εἰργάσθησαν καὶ πολλὰι διάνοιαι ἐμε-
λέτησαν τὴν διὰ τοῦ ἀτμοῦ κίνησιν.

Ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ δὲν ἦτο ἄγνωστος παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις Ἑλλησι. Κτησίβιος ὁ Ἀλεξανδροεὺς καὶ Ἡρων
ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ἐγίνωσκον καὶ ἔκαμνον χρῆσιν τοῦ
ἀτμοῦ. Ὁ δὲ Ἀρχιμήδης εἶχε κατασκευάσει πυροβόλον,
ὄπερ ἐλειτούργει διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ.

Συστηματικὴ ὁμως ἐργασία καὶ σπουδαῖαι δοκιμαὶ
πρὸς χρῆσιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἤρξαντο ἀπὸ τῆς
17ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐκ τῶν ἀγωνισθέντων, δὲ καὶ παθόντων ἐφευρετῶν
πρέπει νὰ μνημονευθῆ ἡ πρώτη ὁ Διονύσιος Παπῖνος, τέ-
κνον ἔνδοξον τῆς Γαλλίας.

Οὗτος γεννηθεὶς τῷ 1647 ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν
σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης· εἶτα ὁμως παραιτήσας
ταύτην ἀφωσιώθη ὀλοψύχως εἰς τὴν μηχανικὴν.

Ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων τῷ 1676 μετέβη εἰς Λον-
δῖνον, ἔνθα, ἐπὶ τριετίαν ἐργασθεὶς, ἐπεχείρησε πλείστας
ὄσας ἐρεῦνας περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτμοῦ.

Τότε ἐφεῦρε καὶ τὸν *χωνευτῆρα*, ὅστις ἄλλως καλεῖ-
ται *ἡ χύτρα τοῦ Παπίνου*. Ἐν τῷ χωνευτῆρι τούτῳ ἀνα-
φαίνεται τὸ πρῶτον ἡ *ἀσφαλιστικὴ δικλῖς*, ἐν τῶν οὐ-
σιωδεστάτων ὀργάνων τῆς ἀτμομηχανῆς.

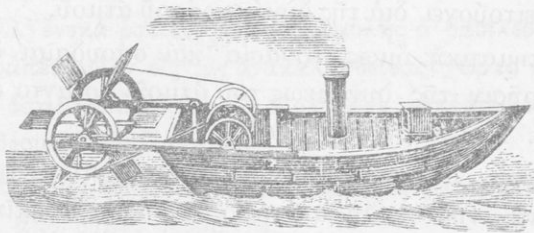
Ὁ Διονύσιος Παπῖνος μετὰ τινα ἔτη ἐπενόησε τὴν
πρώτην μηχανήν, ἣτις ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν μεγάλην
ἀνακάλυψιν τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυ-
νάμεως.

Βεβαίως ἡ ἀτμομηχανὴ αὕτη δὲν ἦτο τελεία, ἀλλ'
εἶχε πολλὰς τὰς ἐλλείψεις, αἵτινες ἐπέσυραν τοσαύτην

ἀντίδρασιν καὶ τοιαύτας ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ ἐρευνητοῦ, ὥστε ἠναγκάσθη οὗτος νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον ὁμως χρόνον ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ νέου ὑπὸ πλουσίου τινὸς φίλου του, ἐφεῦρεν, ἐν Γερμανίᾳ διαμένων, νέον σύστημα ἀτμομηχανῆς, ὅπερ ἐφήρμοσεν ἐπὶ πλοίου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς νέας μηχανῆς ὑπῆρξαν θαυμάσια

Τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἐναντίον τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ μετ' ἄρκετῆς ταχύτητος. Δυστυχῶς ὁμως οἱ λεμβοῦχοι, φοβούμενοι βλάβην τῶν συμφερόντων αὐτῶν ἐκ τῆς νέας ἐφευρέσεως, ἐπέπεσον κατὰ τοῦ πλοίου καὶ συνέτριψαν αὐτὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀτυχοῦς Παπίνου.

Ὁ Παπῖνος ἔνεκα τοῦ ἀτυχήματος τούτου ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Λονδῖνον, ὅπου δὲν ἠδυνήθη πλέον ἔνεκα πενίας νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ πειράματα αὐτοῦ.

Ἄρκετὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παπίνου, τῷ 1784, παρουσιάζει ὁ Ἀμερικανὸς μηχανοποιὸς Ἰωάννης Φίτχ εἰς τὸν στρατηγὸν Οὐασιγκτῶνα μικρὸν ἀτμόπλοιον κινούμενον διὰ τοῦ ἀτμοῦ.

Αἱ δοκιμαὶ ἐπέτυχον καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τὸν Φίτχ τὸ προνόμιον τῆς ἀποκλειστικῆς χρήσεως τῆς ἀκτοπλοΐας ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις.

Δι' ἔθνικῶν δ' ἐράνων συνέλεξεν οὗτος τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια πρὸς κατασκευὴν μεγάλης ἀτμομηχανῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ συνεργάται αὐτοῦ μηχανουργοὶ ἦσαν ἀδέξιοι, ἡ μηχανὴ κατεσκευάσθη πλημμελῶς καὶ τὸ νέον ἀτμόπλοιον ὑπελείπετο πολὺ τοῦ πρώτου.

Τοῦτο ἤρκεσεν, ὅπως πτοήσῃ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὸν Φίτχ κεφαλαιούχους.

Ὁ ἐφευρέτης ὅμως, οὐδόλως πτοηθεὶς ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης, ἐξηκολούθησε μετὰ θάρρους τὸ ἔργον αὐτοῦ, μετὰ ἓν ἔτος ἐτελειοποίησε τὴν μηχανὴν καὶ αἱ δοκιμαὶ τοῦ νέου ἀτμοπλοίου ἐπέτυχον πληρέστατα.

Τίς ἐν τούτοις θὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Φίτχ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην του καὶ ὅτι οὐδεὶς ὑπεστήριξε πλέον αὐτὸν χρηματικῶς; Ἐξ ἀνεξηγήτου μωρίας πάντες ἦσαν δύσπιστοι εἰς τὴν εὐδοκίμῃσιν τῆς νέας ἐφευρέσεως καὶ ἐχλεύαζον τὸν μέγαν ἐρευνητὴν, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν φρενοβλαβῆ. Ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη κατέστησε τὸν ἀτυχῆ Φίτχ λίαν μελαγχολικόν, μέχρις οὗ ᾠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φίτχ ἄλλος Ἀμερικανὸς ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὁ Ῥοβέρτος Φούλτων, γεννηθεὶς τῷ 1765.

Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν πτωχοὶ Ἴρλανδοὶ μετανάσται.

Ὁ Φούλτων εἶχεν ἕκτακτον κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν. Ἦτο μόλις δεκαεπταέτης, ὅτε ἐπορίζετο δι' αὐτῆς τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Τυχαίᾳ τις συνάντησις ὅμως μεταβάλλει ἐνίοτε τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Φούλτωνα. Πλούσιός τις Ἀμερικανός, ὁ Σαμουήλ Σκόρ-

βιτ, τοσοῦτον ἠγάπησε τὸν νέον ζωγράφον, ὥστε παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἄφθονα τὰ χρηματικὰ μέσα, ὅπως μεταβῆ εἰς Λονδῖνον καὶ τελειοποιηθῆ ἐν τῇ ζωγραφικῇ.

Ὁ Φούλτων ὅμως μετ' ὀλίγον χρόνον παρήτησε τὴν ζωγραφικὴν, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς μηχανικῆς εἰς ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μηχανουργείων τῆς Βιομηχανίας.

Μεταβάς δὲ μετὰ δύο ἔτη, τὸ 1796, εἰς Παρισίους ἐπενόησε δύο σπουδαῖα μηχανήματα, τὸ ὑποβρύχιον πλοῖον καὶ τὸ ναύκλαστρον, προωρισμένον ν' ἀνατινάσσει τὰ πλοῖα.

Ὁ Φούλτων, κατασκευάσας σχέδιον ἰδίου ἀτμοπλοίου, ἀπετάθη τότε πρὸς τὸν μέγαν Ναπολέοντα, ζητῶν νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ἐφεύρεσιν αὐτοῦ εἰς σπουδαίαν ἐξέτασιν.

Ὁ Ναπολέων ὅμως ἀπεκάλεσεν αὐτὸν τυχοδιώκτην καὶ ἀγύρτην καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτοῦ.

Ὁ Φούλτων ἀνεχώρησεν ἐκ Γαλλίας δι' ἰδίου ἀτμοπλοίου, ὅπερ ὠνόμασε Κλερμόν καὶ τὸ ὁποῖον κατεσκεύασε διὰ συνδρομῆς τοῦ πλουσίου συμπολίτου αὐτοῦ Λίβιγκστον. Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο εἶχε χωρητικότητα ἑκατὸν πενήκοντα τόννων καὶ ἀτμομηχανὴν δυνάμεως δεκαοκτὼ ἵππων.

Ἀφικόμενος ὁ Φούλτων εἰς Ἀμερικὴν ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἀτμοπλοῖας καὶ ἐπὶ τέλους ἐθριάμβευσε. Τὴν 11 Φεβρουαρίου τοῦ 1809 ἔλαβεν οὗτος παρὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως δίπλωμα, ἀσφαλίζον εἰς αὐτὸν τὸ προνόμιον τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ.

Τῷ 1811 κατεσκεύασεν ὁ Φούλτων τέσσαρα ἀτμό-

πλοια, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἦτο χωρητικότητος 526 τόνων, τῷ δὲ 1812 ἐναυπήγησεν ἕτερα δύο.

Μετὰ ταῦτα κατεσκεύασε καὶ πολλὰ ἄλλα ἀτμόπλοια τῇ παραγγελίᾳ διαφόρων ἐταιριῶν.

Ἡ ἐφευρέσις καὶ σύστασις τῆς διὰ τοῦ ἀτμοῦ ποντοπλοίας ὑπῆρξε μέγα καὶ παγκόσμιον γεγονός. Τὸ Ἀμερικανικὸν πνεῦμα ἔλαβε νέαν ζωὴν διὰ τῶν ἔργων τοῦ Φούλτωνος, τὸ ἐμπόριον ἐξωογονήθη καὶ αἱ μέχρι τότε μεμονωμένα ἀπ' ἀλλήλων πολιτεῖαι συνεδέθησαν διὰ πυκνῆς συγκοινωνίας.

Ὅπως ὁ Φούλτων ἀνεστάτωσε διὰ τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ τὴν ναυτιλίαν, οὕτω καὶ ὁ διάσημος Ἕλληνας μηχανικὸς Στέφενσον μετεμόρφωσε τὸ σύστημα τῆς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς ἀτμαμάξης.

Ἄμφότεροι διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ μετέβαλον τὴν ὄψιν τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου.

Πρᾶττε δίκαια. — Πλούτει δικαίως.

Δικαιοσύνην ἄσκει ἔργῳ καὶ λόγῳ.

§ 22. Πῶς ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου ἁμαρτήσαντος.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐξεργάγη φοβερὰ στάσις ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 390 μ. Χ., ἣτις προήλθεν ἐκ τῆς ἐπομένης αἰτίας :

• Ὁ φρούραρχος τῆς πόλεως, ὕβρισθεις ὑπὸ τινος ἡνιόχου τοῦ ἵπποδρόμου, διέταξε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ μία τῶν ἵπποδρομιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀπετέλουν τότε τὴν κυριωτάτην διασκέδασιν τῶν μεγάλων τοῦ κράτους πόλεων, ὁ δῆμος Θεσσαλονικέων ἀπήτησε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ἡνιόχου ὡς ἀναγκαίου εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἄλλ' ὁ φρούραρχος ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ πράξῃ τοῦτο. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ὀργισθεις ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἀρχῶν ἐφόνευσεν οὐ μόνον τὸν φρούραρχον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπισήμων.

Τὴν ἀναγγελίαν τῆς αἱματηρᾶς ταύτης στάσεως κατὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς μαθὼν ὁ Θεοδόσιος ἐν Μαδιολάνοις, ὅπου διέτριβεν, ὠργίσθη σφόδρα καὶ ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ ἀπηνῶς τὴν πόλιν ἄνευ ἀνακρίσεων καὶ δίκης.

Καὶ οἱ μὲν περὶ αὐτὸν ἐπίσκοποι, ἰδίως ὁ Μεδιολάνων μέγας Ἀμβρόσιος, εἶχον σχεδὸν καταπέσει αὐτὸν νὰ μεταβάλλῃ γνώμην ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα αὐλικοὶ καὶ ἄρχοντες ἀνερρίπισαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ ἔπεισαν τοῦτον νὰ ἐξαποστείλῃ μυστικὴν διαταγὴν εἰς

Θεσσαλονίκη, ὅπως φονευθῶσιν ἄνευ δίκης πάντες οἱ ὄψω-
δῆποτε συμμετασχόντες τῆς στάσεως.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς Θεσσαλονίκης τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς
λήψεως τῆς ὀλεθρίας διαταγῆς προσκαλοῦσι τὸν λαὸν εἰς
τὸν ἰππόδρομον, ἵνα δῆθεν ἴδῃ νέους ἀγῶνας.

Ἐκεῖ δὲ ἐπιπεσόντες οἱ στρατιῶται ξιφήρεις κατὰ τῶν
θεατῶν κατασφάζουσιν ἐν διαστήματι τριῶν ὠρῶν, ἄνευ
διακρίσεως ἀθῶν καὶ ἐνόχων, ἑπτακισχιλίους ἀνθρώπους.

Ἡ συγκίνησις ἐκ τῆς φοβερᾶς ταύτης σφάγῆς ὑπῆρξε
ζωηροτάτη καθ' ἅπαν τὸ κράτος καὶ ἰδίως ἐν Μεδιολάνοις,
ὅπου συνεδρίαζε κατὰ τὴν ἄφιξιν τῆς φοβερᾶς ἀγγελίας
σύνοδος ἐπισκόπων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀμβροσίου.

Ἡ ἀγανάκτησις τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἕνεκα τῆς
ἀνηλεοῦς ταύτης πράξεως τοῦ αὐτοκράτορος ὑπῆρξε μεγά-
λη· ὁ δ' Ἀμβρόσιος ἀνέλαβε νὰ ἐπιρρίψῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ τὴν κατάραν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπέφυγεν ὁμως νὰ ἴδῃ κατὰ πρόσωπον τὸν βασιλέα
καὶ ἔπεμψεν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτόν, ἐν ἣ, παριστῶν, πόσον
μέγα καὶ φοβερὸν ἦτο τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο, κατέληγεν ὡς
ἑξῆς:

«Τὸ ἔγκλημα μόνον διὰ δακρύων καὶ μετανοίας συγχω-
ρεῖται· οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχάγγελοι δύνανται νὰ συγχω-
ρήσωσιν αὐτό· αὐτὸς ὁ Κύριος συγχωρεῖ μόνον τοὺς μετα-
νοοῦντας. Σὲ συμβουλεύω καὶ σὲ προτρέπω νὰ μετανοήσης
καὶ διὰ τῶν δακρύων νὰ ἐκπλύνῃς τὸ ἀθῶν αἷμα, δι' οὗ
εἶνε βεβαμμέναι αἱ χεῖρές σου».

Ὁ αὐτοκράτωρ, βαθέως συγκινηθεὶς ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ
ἐπισκόπου, διετέλει τεθορυβημένος διὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον
συμφορὰν, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἢ παράλογος αὐτοῦ ὀργή-

Οὕτω δὲ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κατατηκόμενος ἀπεφάσισε μετὰ τινα χρόνον νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Μεδιολάνων καὶ ἀκροασθῆ κατὰ τὸ¹ σὺνήθεσ τῆς θείας λειτουργίας.

Ἄλλ' ὁ σθεναρὸς ἐπίσκοπος, προῦπαντήσας τοῦτον ἔξω τῆς ἐκκλησίας, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν μετὰ θάρρους :

«Μόνον μετάνοια μακρὰ δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τηλικούτον ἀμάρτημα καὶ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου!».

Ὁ Θεοδόσιος εὐλαβῶς τότε παρέστησεν εἰς αὐτόν, ὅτι καὶ ἄλλοι βασιλεῖς ὑπέπεσον εἰς ἀμαρτήματα καὶ ἰδίως ὁ Δαυῖδ.

«Δοιπόν», ἀπήντησεν ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης, «ὡς ἐμιμήθης τοῦ Δαυῖδ τὴν ἀμαρτίαν, οὕτω μιμήθητι καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ!».

Οὕτως ὁ εὐλαβὴς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων ἀπέκλεισε τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τῆς θείας κοινωνίας καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ ὀκτῶ μῆνας.

Ἐπελθούσης δὲ τέλος τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ὁ Θεοδόσιος, ταπεινωμένος καὶ μετανοῶν, ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἱερὸν ναόν, ὅπου, πεσὼν πρηγνῆς ἐπὶ τοῦ δαπέδου πρὸ τοῦ σεβασμίου ἱεράρχου, ἐξεφώνησεν ἐν λυγμοῖς τὰς λέξεις τοῦ Δαυῖδ:

«Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου· ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου!».

§ 23. Πῶς εἷς ἄρχων ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ
ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου τοῦ Β΄.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Β΄. εἶχεν ἐπὶ τινὰ χρόνον διαταραχθῆ ἡ τάξις ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς ὁ αὐτοκράτωρ διώρισε διοικητὴν τῆς πόλεως αὐστηρὸν καὶ ἔντιμον ἄρχοντα, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν νὰ τιμωρῆ τὸν ἀδικοῦντα, εἰς οἵανδήποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκε, καὶ ν' ἀποφασίζῃ ἀμετακλήτως.

Ἄφ' οὗ ἐδημοσιεύθη τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο διάταγμα, ἐνέβαλε τρόμον εἰς τοὺς πονηροὺς, οἵτινες καὶ ἔπαυσαν ν' ἀδικῶσι καὶ νὰ παρανομῶσι.

Μόνον πλούσιός τις δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν νόμον καὶ ἤρπασε βιαίως τὴν περιουσίαν μιᾶς χήρας.

Ἡ δυστυχὴς κατέφυγεν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως καὶ ἐζήτησε προστασίαν.

Οὗτος δὲ κατ' ἀρχὰς ἔκρινε συμφέρον νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀδικίαν εἰρηνικῶς καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλε διὰ τῆς χήρας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πλούσιον, παρακαλῶν ν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην.

Ἄλλ' ὁ πλούσιος ἀντὶ τούτου ὕβρισε καὶ ἐκτύπησεν ἀνάνδρως τὴν γυναῖκα.

Ὁ διοικητὴς καλεῖ ἀμέσως ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν ἔνοχον, ἀλλ' οὗτος, περιφρονῶν καὶ νόμους καὶ ἄρχοντας, ὄχι μόνον δὲν ὑπακούει, ἀλλὰ καὶ μεταβαίνει εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου εἶχε κληθῆ διὰ νὰ δειπνήσῃ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Σπεύδει δὲ καὶ ὁ διοικητὴς ἐκεῖσε· ζητεῖ ἄδειαν καὶ

εισέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φαγητοῦ, ἔνθα βλέπει τὸν ἔνοχον νὰ κάθεται πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος.

«Δέσποτα,» λέγει τότε μετὰ θάρρους, «ἐὰν ἐπιμένῃς νὰ παύσῃ πᾶσα ἀδικία καὶ ἡ ἀπόφασίς σου αὕτη, ἡ ἀξία αὐτοκράτορος, εἶνε σταθερὰ, θὰ ἐξακολουθῶ νὰ ἐκτελῶ τὰς διαταγὰς σου· ἂν ὅμως μετέβαλες γνώμην, ἐὰν εὐδοκῆς νὰ εὐνοῆς τοὺς φαύλους καὶ νὰ τιμᾷς αὐτοὺς ὡς ὁμοτραπέζους, παρακαλῶ νὰ δεχθῆς τὴν παραίτησίν μου ἐκ τοῦ ἀξιώματός, τὸ ὅποιον μὲ καθιστᾷ μόνον μισητόν, χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ σ' ὠφελήσω».

Ἐκπληκτος ὁ Ἰουστίνος ἐκ τῆς εὐθαρσοῦς ταύτης γλώσσης «δὲν μετέβαλον», εἶπε, «γνώμην καθόλου· ἐξακολουθήσει νὰ καταδιώκῃς παντοῦ τοὺς ἀδίκους· ὁ ἀδικος, καὶ σύνθρονος ἐμοῦ ἐὰν εἶνε, θὰ καταβῆι τοῦ θρόνου, ἵνα ὑποστῆ τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν».

Ὁ διοικητὴς ἐνδυναμωθείς ἐκ τῶν λόγων τοῦ αὐτοκράτορος διατάσσει νὰ συλλάβωσιν ἀμέσως τὸν ἔνοχον ἐν μέσῳ τῶν καταπλήκτων ὁμοτραπέζων.

Ὁδηγήσας δ' αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον προσκαλεῖ ν' ἀπολογηθῆι.

Ἄφρονος καὶ τρέμων ὁ πρὶν ἀλαζῶν πλούσιος δὲν ἠδυνήθη δι' οὐδενὸς μέσου νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν καὶ ἐτιμωρήθη παραδειγματικῶς.

Ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύθη καὶ ἐδόθη εἰς τὴν χήραν.

Τὸ παράδειγμα δ' ἐκεῖνο ἐσταμάτησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν βίαν.

§ 24. Πῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐκτελεῖ
τὸ καθήκον αὐτοῦ ὡς ποιμενάρχου.

Ὁ Ἰωάννης, ὁ μέγας οὗτος ῥήτωρ τῆς Ἐκκλησίας, ὅστις διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν ὠραιότητα τοῦ λόγου ἐπεκλήθη Χρυσόστομος, ἐγεννήθη τῇ 24 Ἰανουαρίου 347 ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκ γονέων ἐπιφανεστάτων.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο στρατηγός, ἡ δὲ μήτηρ Ἀνθοῦσα κατήγετο ἐξ οἰκογενείας εὐπατριδῶν τῆς Ἀντιοχείας.

Νήπιον ὦν ὁ Ἰωάννης ἐστερήθη τοῦ πατρός. Πᾶσαν λοιπὸν τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν αὐτοῦ ἀνέλαβεν ἡ μήτηρ, ἣτις καὶ ἐμόρφωσεν αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας. Αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἐδίδαξε τοῦτον τὰ πρῶτα καὶ γονιμώτατα μαθήματα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς εὐσεβείας.

Ὅτε ἔγινεν ἔφηβος, ἔστειλεν αὐτὸν ἡ μήτηρ εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς Ἀντιοχείας. Ἡ ἄκρα φιλομάθεια τοῦ νεανίου καὶ ἡ χρηστότης αὐτοῦ προὔκαλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ διδασκάλου Λιβανίου.

Ἡ λογία Ἀνθοῦσα παρατηρήσασα τὴν εἰς τὸ λέγειν εὐχέρειαν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς προώρισε τοῦτον εἰς τὸ δικηγορικὸν στάδιον.

Προϊούσης τῆς ἡλικίας ὁ Ἰωάννης τοσοῦτον ἐπεδόθη εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαθήσεως, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Λιβάνιος, ὅτε ἀνέγνωσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ῥητορικὸν δοκίμιον, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν : «Ὁ λόγος σου εἶνε πολὺς καὶ καλός· ἀνέγνωσα αὐτὸν εἰς πολλοὺς λογίους ἄνδρας, οἵτινες ἐξεπλάγησαν. Εὐχαριστήθην πολὺ καὶ σὲ μακαρίζω».

Ὁ Ἰωάννης, ἂν καὶ πολὺ ἐπέδιδεν εἰς τὴν δικανικὴν τέχνην, ἐν τούτοις παρετήρει, ὅτι αὕτη δὲν συνεβιδάζετο

Ἄναγνωματάριον 5' τάξεως.

6

πρὸς τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο, ἀφήσας τὰς δικηγορικὰς σπουδὰς, ἐτράπη μετὰ προθυμίας εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ ἤρχισε νὰ προετοιμάζηται διὰ τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ταύτην ὁ Ἰωάννης ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τῆς μητρὸς, διότι δὲν ἤθελε νὰ λυπήσῃ αὐτήν, ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς δικηγόρον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ζώσης τῆς μητρὸς δὲν κατετάχθη ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἄφ' οὗ δ' ὅμως ἀπέθανεν ἡ μήτηρ, διαθέσας φιλανθρώπως τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν ἐγένετο μοναχὸς ἐν ἡλικίᾳ 26 ἐτῶν καὶ κατέφυγε χάριν ἐμβριθεστέρων μελετῶν εἰς μονὴν κειμένην ἐπὶ τινος ὄρους παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν.

Μετὰ ἕξ ἔτη διαρκοῦς μελέτης ἐν τῇ μονῇ ἐπανήλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνθα ἐχειροτονήθη διάκονος.

Τῷ 386 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, ἔλαβε δὲ τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀντιοχείας Φλαβιανοῦ νὰ κηρύσσει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς Ἀντιοχείας πόλει, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατῴκουν πολλαὶ χιλιάδες χριστιανῶν.

Ταχέως διέδραμε πᾶσαν τὴν πόλιν ἡ φήμη περὶ τῆς ἀμμιήτου καλλονῆς καὶ δυνάμεως τῶν λόγων τοῦ Χρυσόστομου.

Ἐπὶ δώδεκα ἔτη ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀντιοχείας κατεκλήλει τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς γλαφυρᾶς καὶ μελιρρύτου εὐγλωττίας καὶ ἐξέπλησεν αὐτοὺς διὰ τῆς παντοδαπῆς αὐτοῦ σοφίας.

Τόσην μαγικὴν δύναμιν εἶχεν ὁ λόγος αὐτοῦ, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ λησμονοῦντες, ὅτι εὕρισκοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκρότουν τὰς χεῖρας, ὡσεὶ εὕρισκοντο ἐν θεάτρῳ. Συνέρρεον

δὲ εἰς τοὺς ναοὺς, ὅπως ἀκροασθῶσιν αὐτοῦ, οὐ μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἔθνηκοί, τερπόμενοι ὑπὸ τοῦ γλυκυτάτου λόγου τοῦ ἐνθουσιώδους ἱεροκλήρυκος.

Πλείστοι δ' ἦσαν οἱ ταχυγράφοι, οἵτινες τὰ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσόμενα μετὰ σπουδῆς ἔγραφον καὶ ἔπεμπον οὐ μόνον εἰς τὰς πλησίον πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀπωτάτας.

Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου κατέστη πανταχοῦ περιώνυμον καὶ ἡ φήμη τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ διέτρεξαν ὅλον τὸ κράτος.

Ὅτε δὲ ἀπέθανεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκαῆδιος διανοήθη ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τὸν χηρεύοντα θρόνον τὸν Ἰωάννην.

Ἄλλ' ἐπειδὴ παρετήρει, ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς ἐκόντες οὐδέποτε θὰ ἐπέτρεπον νὰ στερηθῶσι τοῦ εὐγλώττου αὐτῶν ἱεροκλήρυκος, διέταξε τὸν ἐπίσκοπον Ἀμασειᾶς Ἀστέριον νὰ προσκαλέσῃ παρ' αὐτῷ τὸν Ἰωάννην χάριν ἐκκλησιαστικῶν δῆθεν ὑποθέσεων.

Τοῦτου γενομένου, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως παρέλαβον τὸν Ἰωάννην, ἀνεβίβασαν εἰς βασιλικὸν ὄχημα καὶ μετήνεγκον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀγνοούντων τῶν Ἀντιοχέων. Χειροτονηθεὶς τῇ 26 Φεβρουαρίου 398 ἐνεθρονίσθη πατριάρχης.

Ὁ Χρυσόστομος, καταλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον κατέδειξε δι' ἔργων τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετάς.

Ἐδείχθη δηλαδὴ ἀμείλικτος διώκτης καὶ τιμωρὸς τῶν παρεκτροπομένων ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὅποιοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οὗτοι.

Ἐδίδασκεν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τοὺς πιστοὺς, ἐφρόντιζε περὶ τελειοτέρας τοῦ κλήρου μορφώσεως καὶ πᾶσαν

κατέβαλε προσπάθειαν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος, οὕτως ἐνεργῶν, ἀπήρσεν εἰς πολλοὺς ἐπισήμους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, οὔτινες διὰ τοῦτο ἐκηρύχθησαν κατ' αὐτοῦ.

Ἡγέται τῆς κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ταύτης μερίδος ἦσαν ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, τὴν ὁποίαν πολλακίς ἤλεγξεν ὁ Χρυσόστομος παρεκτρεπομένην, καὶ ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος.

Πάντες οὗτοι εἶχον ὡς πρόγραμμα τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἐναρέτου ἱεράρχου.

Ὁ πατριάρχης δὲν ἐπτοήθη ἐκ τῶν φοβερῶν ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου τῆς καθαιρέσεως. Ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης ἐξηκολούθει σθεναρῶς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν σαράκων τούτων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Παρήνει κατ' οἶκον, ἐνουθέτει ἰδιαιτέρως καὶ δημοσίᾳ καὶ ἐξήλεγχε μετὰ θάρρους ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὰς ἐπικρατούσας καταχρήσεις.

Καὶ ταῦτα πάντα ἔπραττεν, ἐνῶ συγχρόνως ἐφρόντιζε περὶ τῶν πτωχῶν διὰ τῆς ἰδρύσεως νοσοκομείων καὶ ξενῶνων.

Ἐπὶ τέλος ἡ φάλαγξ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χρυσοστόμου κατάρθωσε διὰ συκοφαντιῶν καὶ ῥαδιουργιῶν νὰ ἐπιτύχη τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ. Ὁ πατριάρχης ἀπήχθη νύκτωρ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βιθυνίας.

Ἀλλὰ μαθὼν ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας τοῦτο τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἐξηγέρθη καὶ ἀπήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνάκλησιν τοῦ πατριάρχου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ φόβου συγκάτενευσε καὶ ἡ Εὐδοξία, ἀποστείλασα αὐτῇ γράμματα ἱκετευτικὰ πρὸς τὸν ἐξόριστον καὶ παρακαλοῦσα αὐτόν, ὅπως

ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Θριαμβευτικῇ ὑπῆρξεν ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις ᾠδήγησεν αὐτὸν ἐν πομπῇ εἰς τὰ πατριαρχεῖα.

Μετ' ὀλίγον ὅμως νέα πάλιν ἠγγέρθη θύελλα κατ' αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας. Τῷ 403 ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀνηγγέρθη ἀνδριάς τῆς βασιλίσης Εὐδοξίας, περὶ ὃν καὶ πανηγύρεις ἐτελοῦντο τοῦ λαοῦ καὶ διασκεδάσεις καὶ πάντα, ὅσα συνήθως προκαλεῖ συνάθροισις ὄχλου οἰνοποτοῦντος καὶ εὐωχομένου.

Ὁ πατριάρχης νομίζων, ὅτι διὰ τῶν γιγνομένων ὑβρίζεται ὁ ναὸς καὶ βλάπτονται αὐτοὶ οἱ ποιοῦντες ταῦτα, ἐξεφώνησεν ἐπ' ἐκκλησίας λόγον, δι' οὗ τὰ μὲν τελούμενα ἔψεγεν, ὡς ὄφειλε, τὸν δὲ λαὸν ἀπέτρεπε τοῦ λοιποῦ, ὅπως μετέχῃ τῶν τοιούτων κακῶν διαχύσεων καὶ θεαμάτων.

Ἡ Εὐδοξία θεωρήσασα τὰ λεχθέντα ἰδίαν προσβολὴν ἀπεφάσισε νὰ ἐξορίσῃ πάλιν τὸν Ἰωάννην εἰς τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς αὐτοκρατορίας.

Μαθὼν τοῦτο ὁ Χρυσόστομος ἐξεφώνησεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας κατὰ τῆς βασιλίσης τὸν ἔσοχον ἐκεῖνον λόγον, ὅστις ἄρχεται ὡς ἐξῆς: «Πάλιν Ἡρωδιάς μαίνεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι σπουδάζει λαβεῖν».

Ἐνεκα τούτου ὀργῆς καὶ μανίας πλησθεῖσα ἡ βασίλισσα συνεκρότησε ψευδῆ σύνοδον, ἣτις ἐκήρυξε τὸν Ἰωάννην ἔκπτωτον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἐξορίας ἐτηρεῖτο μυστικῇ. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔθηκεν ἰδίους φύλακας περὶ τὰ Πατριαρχεῖα, ἵνα, μαθὼν

τὴν στιγμὴν τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ Ἰωάννου, σπεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀδίκως ἐξοριζομένου.

Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Χρυσόστομος, ἵνα μὴ παράσχῃ ἀφορμὴν στάσεως καὶ αἱματοχυσίας, κρυφίως παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐξουσίας.

Ὁ λαὸς μαθὼν, ὅτι ἐξωρίσθη ὁ Ἰωάννης, φοβερὰν ἀνῆψε πυρκαϊάν, ἣτις ἀπετέφρωσε τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὸν παρακείμενον οἶκον τῆς συγκλήτου.

Ὁ Ἰωάννης ἀπήχθη εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας, πολλὰς κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας καθ' ὁδὸν ὑποστάς.

Ἄλλὰ καὶ ἐξόριστος ὢν εἰς τὰ ἀπώτατα ταῦτα μέρη δὲν ἔπαυε διδάσκων τὴν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν τοὺς Γότθους, Πέρσας, Ἀρμενίους καὶ Φοίνικας.

Οἱ ἀδιάλλακτοι ὅμως αὐτοῦ ἐχθροί, θέλοντες ν' ἀνακόψωσι τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν καὶ νὰ ἐπιταχύνωσι τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐνήργησαν, ὅπως ἐκ Κουκουσοῦ μετενεχθῆναι εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου νοσηρὰν πολίχνην Πιτυοῦντα.

Ἄλλ' ἐκ τῶν βιαιοτήτων, ἃς καθ' ὁδὸν ὑπέστη, καὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν ἀσθενήσας ἀπέθανεν ὁ Χρυσόστομος ἐν ἡλικίᾳ 60 ἐτῶν τῇ 14 Σεπτεμβρίου 407 ἐν Κομάνοις, πολίχνη τῆς Καππαδοκίας, ἔνθα καὶ ἐτάφη.

Ἄλλ' ὅτε εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέβη ὁ Πρόκλος, μαθητῆς τοῦ Ἰωάννου, μετεκομίσθησαν τὰ ὀστέα αὐτοῦ τῇ εὐλαβεῖ αἰτήσει τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὴν μετακομιδὴν τοῦ σεπτοῦ λειψάνου, ὥστε πᾶσα ἡ πόλις, ὡσανεὶ ἔμελλε νὰ ἴδῃ ἐπανερχόμενον ζῶντα τὸν γνώριμον αὐτῇ πατριάρχην, ἐξέδραμεν εἰς προὔπαντησιν τοῦ λειψάνου ἑορτασίμως ἐν-

δεδυμένη και λαμπαδηφοροῦσα μέχρι τῆς Χαλκηδόνος.

Ἐξήλθε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος ὁ Β΄, ὅστις πρῶτος τὴν λάρνακα ἀσπασθεὶς ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἀγίου, ὅπως συγχωρήσῃ τοὺς προκεκοιμημένους αὐτοῦ γονεῖς Ἀρκάδιον καὶ Εὐδοξίαν.

Εἶτα αὐτοῦ ἡγουμένου μετεκομίσθη ἐν λαμπροτάτῃ πομπῇ τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς τὸν περιόνυμον ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κατετέθη παρὰ τὰς θήκας τῶν λειψάνων τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία, θέλουσα νὰ διατηρήσῃ ἀγήρω τὴν μνήμην τοῦ ἀγίου πατριάρχου, ὥρισε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τρεῖς ἐνιαυσίους ἑορτὰς τῆς Κοιμήσεως αὐτοῦ, τελουμένην τὴν 13 Νοεμβρίου, τὴν τῆς Ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ λειψάνου, τελουμένην τὴν 27 Ἰανουαρίου, καὶ τὴν ἑορτὴν αὐτοῦ ὡς ἀγίου πατρὸς καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεορτάζεται μετὰ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἦτις τελεῖται τὴν 30 Ἰανουαρίου.

---

§ 25. Ἡ Ἁγία Σοφία.

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ιδρύσας τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν, ἐκόσμησεν αὐτὴν διὰ πολλῶν καὶ ὠραίων ναῶν.

Ὁ πρῶτιστος τούτων ἀφιερῶθη εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν.

Τὸν ναὸν τοῦτον ἀνωκοδόμησεν εὐρυχωρότερον ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Κώνστας.

Ἐν αὐτῷ ἀντήχησεν, ὡς εἶδομεν, ἡ μελίρρουτος φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τούτου ὁ μέγας ἱεράρχης ἀντεπεξῆλθε διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ δριμύς κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ κλήρου.

Μετὰ τὴν καθαιρέσιν ὁμως καὶ ἐξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἐπυροπόλησε τῷ 403 μ. Χ. τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, θεωρήσας περιττὸν νὰ ἴσταιται πλέον οὗτος ὄρθιος, ἀφοῦ ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτοῦ ἡ φωνὴ τοῦ ἀριστοτέχνου τοῦ χριστιανικοῦ λόγου.

Ἄλλ' ἡ τύχη τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας δὲν ἐξηρτάτο ἀπὸ τῆς τύχης ἐνὸς ἀνδρός, ὅσον μέγας καὶ ἂν ἦτο οὗτος· ὁ βίος τοῦ ναοῦ τούτου ἦτο πεπωμένον νὰ συνδεθῆ μεθ' ὅλου τοῦ βίου σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μετ' ὀλίγα ἔτη, τῷ 415, ἀνεκτίσθη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα ὁ ναὸς ἐπυροπολήθη ἐκ δευτέρου.

Εὐθὺς ὁμως, ὡς κατέπαυσεν ἡ φοβερὰ αὕτη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος στάσις, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πυροποληθέντος ναοῦ, ἔχων κατὰ νοῦν νὰ κατασκευάσῃ οἶκον ἀντάξιον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Ἀνέθηκε δ' ὁ αὐτοκράτωρ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς νέας ἐκκλησίας εἰς δύο ἐπιφανεστάτους ἀρχιτέκτονας, Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανὸν καὶ Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον.

Ἐπ' αὐτοὺς εἰργάζοντο ἑκατὸν ἄλλοι ἀρχιτέκτονες, ἕκαστος δὲ τούτων διηύθυνεν ἑκατὸν οἰκοδόμους. Δεκα-

κισχίλιοι λοιπὸν ἐργάται εἰργάζοντο καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὴν σύντονον ἐπιτήρησιν αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὅτε ἐξεσκάφησαν τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ, ὁ πατριάρχης Ἐπιφάνιος ἠύλόγησε τὸ ἔργον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἤρξατο τῆς ἐργασίας, θέσας τὸν θεμέλιον τοῦ νέου κτιρίου λίθον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 532.

Μέγιστον ἦτο τὸ ὑπὲρ τοῦ ναοῦ διαφέρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Προσέταξε νὰ μετακομισθῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας, ὅτι ἄριστα καὶ πολύτιμα ὕλικὰ εἶχεν ἑκάστη.

Ἵνα δὲ εἶνε ἀπρόσβλητον ὑπὸ τοῦ πυρὸς τὸ οἰκοδόμημα, προσέταξε νὰ μὴ γίνῃ χρῆσις ξύλου, μόνον δὲ αἱ πύλαι κατεσκευάσθησαν ξύλιναι, ἀλλ' ἐπίχαλκοι καὶ αὐταί.

Μετὰ σύντονον δ' ἐργασίαν πέντε ἐτῶν καὶ δέκα μηνῶν, συντελεσθείσης τῆς οἰκοδομῆς, ἐτελέσθησαν τὴν 27 Δεκεμβρίου τοῦ 537 τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν πάσῃ λαμπρότητι καὶ μεγαλοπρεπείᾳ.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων ἅπασα ἡ πόλις ἦτο ἐπὶ ποδός, ἐπευφημοῦσα τὴν πομπικὴν πορείαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου, μεταβάντων διὰ τεθρίπου ἄρματος ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸν ναόν.

Πρῶτος δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν νέαν ἐκκλησίαν, ὅπως δοξολογήσῃ τὸν Θεόν, ὅστις ἠξίωσεν αὐτὸν νὰ τελέσῃ τηλικούτον ἔργον.

Ἐπὶ τῇ θεᾷ ὁμως τοῦ λαμπροῦ δημιουργήματος αὐτοῦ, ἀκτινοβολοῦντος ἐκ τοῦ πλούτου τῶν πολυειδῶν μαρμάρων καὶ τοῦ πολυτελοῦς στολισμοῦ τῶν ψηφιδωπῶν εἰκόνων, κατελήφθη ὑπὸ τосαύτης ἐκπλήξεως καὶ

ἀγαλλιάσεως, ὥστε ἀνεφώνησε : « Νενίκηκά σε Σολομῶν ».

Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχεν ἄδικον θαυμάζων τὸν νέον ναόν, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου εἶχον δαπανηθῆ περὶ τὰ τριακόσια εἴκοσι κεντηνάρια χρυσοῦ, ἥτοι τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἑκατομμύρια δραχμῶν. Εἰς τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο δὲν συνυπολογίζεται ἡ ἀξία τοῦ πλουσίου ὑλικοῦ, ὅπερ ἄνευ δαπάνης ἐλήφθη ἐκ τῶν ναῶν τῶν ἀρχαίων θεῶν ἢ ἐδωρήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ ἰδιωτῶν χάριν τοῦ ναοῦ.

Ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτισθεῖσα, οὔτε τὸ αὐτὸ σχῆμα εἶχε πρὸς τὴν παλαιότεραν ὁμώνυμον ἐκκλησίαν, οὔτε τὰς αὐτὰς ὡς ἐκείνη διαστάσεις, ἀλλ' ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα.

Πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ χώρου τοῦ παλαιοῦ ναοῦ ἠγοράσθησαν τὰ περίξ οἰκόπεδα καὶ τινες οἰκίαι, αἵτινες καὶ κατερρίφθησαν.

Τὸ δοθὲν εἰς τὸν νέον ναὸν σχῆμα δὲν ἦτο τὸ σύνηθες τῶν ναῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ ἐπιμήκους τετραγώνου καὶ ἀπολήγοντος εἰς ἀψίδα, ἀλλ' ἦτο σταυροειδὲς μετὰ στέγης θολωτῆς, καλουμένης *τρούλλου* καὶ στηριζομένης ἐπὶ μεγάλων τόξων καὶ σφαιρικῶν ὑποθολίων.

Ἐχει δ' ὁ ναὸς μῆκος μὲν διακοσίων τεσσαράκοντα καὶ ἑνὸς ποδῶν, πλάτος δὲ διακοσίων εἴκοσι καὶ τεσσάρων.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἁγία Σοφία εἶνε πολὺ μικροτέρα κατὰ τὰς διαστάσεις ἄλλων μεγάλων ναῶν, οἳοι ὁ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν Λονδίῳ.

Καὶ ὅμως ἡ θεὰ αὐτῆς δὲν προξενεῖ ὀλιγωτέραν ἐκπληξιν καὶ θαυμασμὸν καὶ σήμερον ἔτι παρὰ πάσας τὰς

δηώσεις καὶ καταστροφάς, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Λατίνων καὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ Ἁγία Σοφία διακρίνεται ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῶν μαρμάρων αὐτῆς. Πάντα τὰ εἶδη τῶν μαρμάρων καὶ πάντες οἱ πολύχρωμοι λίθοι εὔρον τὴν θέσιν αὐτῶν παραλλήλως πρὸς τοὺς ἐτοιμοὺς κίονας, οὓς ἐδάνευσαν τὰ καταπεπτωκότα ἱερὰ τῶν ἀρχαίων εἰδώλων εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ μεγάλου τῶν χριστιανῶν Θεοῦ.

Ἄλλ' ὁ λίθινος τοῦ ναοῦ στολισμὸς δὲν ἤρκει εἰς τὸν Ἰουστινιανόν· διεκοσμήθη δὲ ἡ ἐκκλησία κατὰ μῆκος τῶν τοίχων, κατὰ τὸν θόλον καὶ τὰ ἡμιθόλια πλουσιώτατα διὰ μεγάλων ψηφιδωτῶν εἰκόνων, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἔδαφος ἦτο χρυσοῦν, αἱ δὲ ψηφίδες πολύχρωμοι.

Ἐπίσης δὲ τὸ ἔδαφος τῆς Ἐκκλησίας ἔστιλβεν ἐκ τῆς ποικιλίας καὶ πολυτελείας τῶν μαρμάρων.

Ὁ ἄμβων, ὑπὲρ οὗ μέγιστα ποσὰ ἐδαπανήθησαν, ἦτο ἀληθὲς θαῦμα τέχνης καὶ πολυτελείας.

Ἡ δὲ μετ' αὐτοῦ συνεχομένη πολυκόσμητος σολέα ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ ἁγίου βήματος διὰ κιγκλιδώματος κατεσκευασμένου ὄλου ἐξ ἀργύρου.

Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἁγίου βήματος ἴστατο ἐπὶ βαθμίδων περιενδεδυμένων διὰ χρυσοῦ ἡ ἁγία Τράπεζα, στηριζομένη ἐπὶ χρυσῶν κιονίσκων καὶ πεποικιλμένη διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων.

Ὑπεράνω δ' αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐν σχήματι πύργου χρυσοῦν κουβούκλιον μετὰ χρυσῶν κρίνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο μέγας χρυσοῦς σταυρὸς κεκοσμημένος διὰ πολυτίμων λίθων.

Δὲν περιορίζετο δὲ εἰς ταῦτα μόνον ὁ στολισμὸς τοῦ ἁγίου βήματος, ἀλλ' ἐκοσμεῖτο τοῦτο καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ἀριστουργημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ θρόνος τοῦ πατριάρχου καὶ ὁ τοῦ αὐτοκράτορος.

Τοσοῦτος ἦτο ὁ πλοῦτος τῶν κειμηλίων τοῦ ναοῦ καὶ τσαῦτα τὰ χρυσώματα καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ διὰ λίθων πολυτίμων κεκοσμημένα ἱερὰ σκευή, ὥστε μόνον τὰ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ὑπάρχοντα εἶχον ἀξίαν τριῶν καὶ ἡμίσεος περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ ναός, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν.

Ὁ δὲ εἰσερχόμενος εἰς αὐτὸν κατελαμβάνετο ὑπὸ ἀληθοῦς ἐκπλήξεως καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ὅτε εἰς τὸ ἄπλετον ἡλιακὸν φῶς, ὅπερ εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, προσετίθετο ἡ λάμψις ἡ διαχεομένη ἐξ ἀπειραρίθμων λαμπτήρων καὶ λυχνιῶν, πολυκανδήλων καὶ μανουαλίων, ἅτινα ἀνῆρχοντο εἰς τρισχίλια καὶ ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ καθαροῦ ἀργύρου καὶ ἐπίχρυσα. Ἄπας ὁ ἱερὸς ναὸς ἔπλεεν εἰς πέλαγος φωτός· ἠκτινοβόλουν ἀπὸ τῶν τοίχων αἱ χρυσαῖ εἰκόνες καὶ ἐξέπεμπον μαρμαρυγὰς τὰ πολύχρωμα μάρμαρα καὶ ἐξήστραπτον οἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ ἐσκόρπιζον ἀκτῖνας λάμπσεως ἀπεριγράφτου ὁ πανταχοῦ ἐπικεχυμένος χρυσὸς καὶ ἄργυρος.

Τὴν δὲ ψυχὴν κατελάμβανεν ἄρρητον συναίσθημα εὐλαβείας καὶ θεοσεβείας, ὅτε ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ χώρῳ τὰ θυμιάματα ἐπλήρουν τὸν ἀέρα καὶ ἀντήχουν τὰ μελιόρρυτα ἕσματα καὶ οἱ ἱεροὶ ὕμνοι, οἱ ψαλλόμενοι ὑπὸ τριῶν πολυπροσώπων χορῶν.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς χιλίους ἀνήρχοντο οἱ κληρικοὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, οἱ ψάλται καὶ οἱ ἐν αὐτῇ διακονοῦντες.

Ἄλλὰ βαθμηδὸν σὺν τῇ παρακμῇ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἠλαττοῦτο ἡ λαμπρότης αὐτῆ καὶ περιορίσθησαν οἱ ἐν τῷ ναῷ κληρικοί.

Ἡ μητροπολιτικὴ λοιπὸν αὐτῆ τοῦ Βυζαντίου ἐκκλησία παρηκολούθει τὴν τύχην τοῦ κράτους· εἶχε κοινὴν τὴν εὐτυχίαν καὶ δυστυχίαν αὐτοῦ.

Ἐν αὐτῇ ἐστέφοντο οἱ αὐτοκράτορες, ἐν αὐτῇ ἐλειτούργουν οἱ πατριάρχαι, ἐν αὐτῇ ἠκούοντο εὐχαριστήρια ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τῶν βαρβάρων.

Ἐν αὐτῇ ἐζήτησεν ἄσυλον ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως· ἐν αὐτῇ τέλος μετέλαβε πρὸ τῆς τελευταίας τοῦ μαρτυρίου ὥρας τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτωρ τὴν ἐσχάτην πρὸ τῆς ἀλώσεως νύκτα, πρὶν κυματίσῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου ἡ ἡμισέληνος καὶ μεταβληθῆ τὸ ἱερὸν τῆς Σοφίας τέμενος εἰς εὐκτήριον τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ εἰσερχόμενος σήμερον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καταλαμβάνεται ὑπὸ φοβερᾶς θλίψεως σκεπτόμενος, ὅποῖος ἦτο ἄλλοτε ὁ ναὸς οὗτος καὶ ὅποῖος εἶνε σήμερον! Τὰ περισσότερα τῶν μωσαϊκῶν κατεστράφησαν, οἱ δὲ τοῖχοι εἶνε γυμνοὶ καὶ αἱ εἰκόνες ἀπεσβεσμένα. Πολλὰ μωσαϊκαὶ παραστάσεις ἐκαλύφθησαν δι' ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ Κορανίου. Ὁ βάρβαρος νικητὴς ποικιλοτρόπως ἐβεβήλωσε τὸν ναὸν καὶ ἐπὶ τέλους ὑψωσε καὶ μιναρὲν

ὑψηλότερον τοῦ τρούλλου τοῦ Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου.

Δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ ἐκβάλλῃ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τε-
μένους τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐθνικὰς ἀναμνήσεις, ἅς περι-
φρουρεῖ ἢ στοργῇ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

§ 26. Ὁ Βόσπορος.

Ἐν ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ θαυμασιωτέρων τοπίων
τῆς γῆς εἶνε ὁ Βόσπορος.

Φαντάσθητε δύο ἀκτὰς — ἡ μία εἶνε Εὐρωπαϊκὴ, ἡ
ἄλλη τῆς Ἀσίας — κειμένας ἀπέναντι ἀλλήλων εἰς ἀπό-
στασιν χιλίων πεντακοσίων περίπου μέτρων καὶ μεταξύ
αὐτῶν γοργὰ κύματα φέροντα εἰς τὴν Μεσόγειον τὰ ὕδα-
τα τοῦ Εὐξείνου.

Φαντάσθητε τὰς ἀκτὰς ταύτας ποικιλλομένας δι' ἀκρω-
τηρίων καὶ ὄρμων, ἐξοχῶν καὶ ἐσοχῶν, διὰ λόφων καὶ
κοιλιάδων καὶ καταστολίστους ὑπὸ δασῶν ἐκ μορεῶν, κυ-
παρίσσεων καὶ παναρχαίων πλατάνων.

Φαντάσθητε τὰς ἀκτὰς ταύτας κεκαλυμμένας ὑπὸ ὠραι-
οτάτων ἀνακτόρων, ὑψηλῶν πύργων, λαμπρῶν σκιάδων
καὶ ἀτελευτήτου σειρᾶς γραφικωτάτων ἐπαύλεων πλου-
σίων Ἑλλήνων, Εὐρωπαίων, Ἀρμενίων, Ἑβραίων, αἵ-
τινες ἀντιπροσωπεύουσιν ἅπαντας τοὺς ὀνθύμους καὶ ἀπο-
τελοῦσι θέαμα ἕξαισιον.

Καὶ μεταξύ τῶν πολυτελῶν τούτων κτιρίων, τὰ ὁποῖα
χρησιμεύουσιν ὡς θεριναὶ διαμοναὶ τῶν πλουσίων τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, φαντάσθητε προβάλλοντα τὰ διά-
φορα τοῦ Βοσπόρου μαγευτικὰ χωρία, ἄλλα μετ' ἐκκλη-

σιῶν καὶ ἄλλα μετὰ τζαμίων, ἐν τῷ μέσῳ ὑψηλῶν δένδρων καὶ μεταξὺ λόφων καταφύτων.

Παρὰ τὴν παραλίαν ἀκούεται ὁ φλοῖσβος τοῦ κύματος, ὀλίγον περαιτέρω τὸ μορμύρισμα δροσερῶν καὶ κρυσταλλωδῶν ῥυάκων, οἵτινες ἀκαταπαύστως ῥέοντες ποτίζουσι δάση, κήπους καὶ κοιλάδας.

Ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν δένδρων ἔχει ἡ καλλικέλαδος ἀηδὼν τὴν προσφιλῆ αὐτῆς κατοικίαν. Ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον πετώσα ἀνοίγει τὸ μικρὸν αὐτῆς στόμα καὶ ἄδει τὸ γλυκύτατον αὐτῆς ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀντιλαλεῖ εἰς πᾶσαν τὴν πέριξ φύσιν.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ καταπλήσσει τὸν ὀφθαλμὸν διὰ τοῦ πλούτου τῶν ἀνακτόρων, τῶν ἐπαύλεων καὶ τῶν κήπων αὐτῆς, τῆς πολυτελείας τῆς Τουρκικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς εὐμαρείας.

Ἡ Ἀσιατικὴ μαγεύει τὸ βλέμμα διὰ τῆς ἀγρίας αὐτῆς φύσεως, τῶν καταφύτων ὑψωμάτων, τῆς μαγικῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν ἐπίσης στολίζουσιν ἐνιαχοῦ νέα ἀνάκτορα, νέα σκιαδες, νέα γραφικὰ ἐπαύλεις.

Καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἀκτῆς ὑπάρχουσι φρούρια παλαιὰ καὶ φρούρια νέα, τοποθεσίαι μυθολογικαὶ καὶ ἀναμνήσεις ἱστορικαί.

Ἐνῶ τὸ ἀτμόπλοιον διασχίζει ταχέως τὰ γαλανὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, ἡ σκηνογραφία ἀλλάσσει ἀνὰ πᾶν λεπτὸν τῆς ὥρας· τοὺς λόφους διαδέχονται αἱ κοιλάδες, τοὺς κήπους τὰ δάση, τὰ ἀκρωτήρια οἱ ὄρμοι, τὰ ἀνάκτορα αἱ ἐπαύλεις, τὰ τζαμιά οἱ ναοί, τοὺς Εὐρωπαίους οἱ Ἀσιανοί, τὰ ἐλαφρὰ ἀκάτια τὰ τεράστια ἀτμόπλοια.

Ἐνῶ νομίζει τις, ὅτι εὗρισκεται εἰς ὠραιοτάτην λίμνην,

αΐφνης μετ' ὀλίγον παρουσιάζεται ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ἀχανὴς Εὐξείνιος ἢ ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους ἡ θάλασσα τῆς Προποντίδος καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ περικαλλῆς Κωνσταντινούπολις ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῶν ἑπτὰ αὐτῆς λόφων.

Πάντα δὲ ταῦτα περιλούονται ὑπὸ τῶν χρυσῶν ἀκτίνων τοῦ λαμπροῦ ἡλίου, ὅστις οὐδέποτε εἶνε ἐνοχλητικός, διότι διαρκῆς σχεδὸν ἔαρ βασιλεύει ἀνὰ τὸν Βόσπορον.

Ὁ δὲ ζέφυρος φέρει εἰς τὰς ἀκτὰς τὸ γλυκύτετον κελάδημα τῆς ἀηδόνας καὶ περιλούει τὸν ταξιδιώτην διὰ τῶν ἀρωμάτων τῶν κήπων καὶ τῶν δασῶν.

Φαντάσθητε τὸν Βόσπορον κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, ὅτε ὁ κομφὸς καὶ πλούσιος κόσμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέρχεται ἐνταῦθα, ὅπως παραθερίσῃ. Αἱ προκυμαῖαι, αἱ λαμπραὶ ἐπαύλεις καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα προσλαμβάνουσι τότε ὄψιν ἐσορτάσιμον.

Φαντάσθητε αὐτὰ κατὰ τὰς ὥραιάς καὶ γλυκείας ἐσπέρας, ὅτε ἡ σελήνη ῥίπτει τὰ ἀργυρᾶς αὐτῆς ἀκτῖνας εἰς τὴν κοιμωμένην θάλασσαν, τὰ ἀκάτια πλήρη φαιδροῦ κόσμου προσεγγίζουσιν εἰς διάφορα μέρη τῆς παραλίας, κομψότατα ἀτμάκατοι, ἐφ' ὧν κυματίζουσιν αἱ σημαῖαι πάντων τῶν ἐθνῶν, διασχίζουσι τὰ βαθυκύανα τοῦ Βοσπόρου ὕδατα, γλυκεῖς δὲ τόνοι τῶν ἁσμάτων εὐθύμων ὁμίλων ἀντηχοῦσι καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν.

Ὁ Βόσπορος ἔχει μῆκος εἴκοσιν ἑπτὰ χιλιομέτρων καὶ ἐπὶ μὲν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς κείνται δεκαπέντε χωριά, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσιατικῆς δεκατρία.

Τὸ ῥεῦμα τοῦ Βοσπόρου, ὃν διέβη ποτὲ ἡ Ἰώ, μεταμορφωθείσα εἰς δάμαλιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Βόσπορος (Βοὸς — πόρος), πολλάκις εἶνε τόσον ὀρμητικόν,

ὥστε ἀναστέλλει τὸν δρόμον καὶ μεγάλων ἀτμοπλοίων.

Ἀναχωροῦντες δι' ἀτμοπλοίων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ παραπλέοντες τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν ἀπαντῶμεν μετὰ σειρὰν σουλτανικῶν ἀνακτόρων τὸ χωρίον Ξηρὰ-κρήνη, ὅπου μυθολογεῖται, ὅτι ἡ Μήδεια κατὰ τὴν ἐκ Κοχλίδος μετὰ τοῦ Ἰάσονος ἐπιστροφὴν ἐφύτευσε δάφνην. Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐνταῦθα ἤγκμασε καὶ ἡ τοῦ Γένους Σχολή, ἡ συσταθεῖσα τῷ 1803 ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

Κατόπιν παρερχόμεθα ἄλλα τινὰ χωρία καὶ φθάνομεν εἰς τὸ γραφικώτατον μέρος τοῦ Βοσπόρου, τὸ στενώτερον τῆς ὅλης ἐκτάσεως, ὅπου τὸ ῥεῦμα εἶνε ἰσχυρότατον. Ἐνταῦθα Μανδροκλῆς ὁ Σάμιος ἐξέυξε τὸν Βόσπορον διὰ γεφύρας, δι' ἧς διέβησαν αἱ κατὰ τῶν Σκυθῶν πορευόμεναι ἑπτακόσιαι χιλιάδες ἀνδρῶν τοῦ Δαρείου.

Παραπλέοντες εἶτα διάφορα ἄλλα ὠραῖα χωρία ἀφικνούμεθα εἰς τὸ Νεοχώρι, Ἑλληνικὸν χωρίον, ὅπερ μετὰ τῶν Θεραπειῶν καὶ τοῦ Βουγιουκτερεῖ ἀποτελεῖ τὸ προσφιλέστατον μέρος θερινῆς διαμονῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων χριστιανῶν.

Τὰ Θεραπεῖα εἶνε ἡ ὠραιότατη θέσις τοῦ Βοσπόρου. Τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ προσφιλεῖς θερινὴ διαμονὴ τῶν Φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν, τῶν Ὑψηλαντῶν, τῶν Σούτσων, τῶν Μαυροκορδάτων καὶ ἄλλων. Ὁ ἀσφαλὴς λιμενίσκος τῶν Θεραπειῶν κατὰ τὸ θέρος πληροῦται ἀκατίων, θαλαμηγῶν καὶ ἀτμακάτων, τὰ πέριξ αὐτοῦ ἀνά-

πορα ζωῆς καὶ κινήσεως καὶ οἱ θαυμάσιοι κῆποι ἀνθέων καὶ καλλικελάδων ἀηδόνων.

Μετὰ τὰ χωρία ταῦτα διερχόμεθα πρὸ διαφόρων γραφικῶν ὑψωμάτων καὶ φθάνομεν εἰς τὸ Ῥούμελι Καβάκ, τὸ ἔσχατον χωρίον τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ὅπου ὑπάρχει φρούριον, οἷον εὑρίσκεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς τῆς Ἀσίας.

Ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ μεταβῆ βαδίζων διὰ μέσου ὑψηλῶν βράχων εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον τοῦ Βοσπόρου, ὅπου τὸ χωρίον Φαναράκι, ὁ μέγας παλαιὸς φάρος τῆς εἰσόδου καὶ τὰ μεγάλα κανονιοστάσια τοῦ φρουρίου τῆς Ῥούμελης.

Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχουσιν οἱ δώδεκα βράχοι τῶν Συμπληγάδων, ἃς ὁ Ἰάσων κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ἀβλαβῆς μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ περὶ ὧν ἡ μυθολογία ἀναφέρει, ὅτι κινουῦνται, διότι ὅτε μὲν καλύπτονται ὑπὸ τῆς ἀγρίας θαλάσσης, ὅτε δὲ ἐν νηνεμίᾳ φαίνονται ἐπιπλέουσαι.

Ἐπανερχόμενοι εἰς Θεραπεῖα μεταβαίνομεν διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἣτις στερεῖται μὲν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ζωῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ἔχει ὅμως φύσιν γραφικωτάτην.

Παραπλέοντες δὲ ταύτην βλέπομεν ὡς ἐν πανοράματι σειρὰν θερινῶν ἀνακτόρων καὶ περιπτέρων τῶν Σουλτάνων καὶ καταφύτων καὶ μαγευτικῶν χωρίων.

Ἐκ τούτων διακρίνεται τὸ Κανδῆλι ἔνεκα τῶν ὠραίων αὐτοῦ ἐπαύλεων καὶ τῶν καταφύτων αὐτοῦ λόφων.

Δὲν παρέρχεται δὲ πολὺς χρόνος καὶ φθάνομεν εἰς τὸ

Σκούταρι, ὅπερ κλείει πρὸς τὴν Ἀσίαν τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου.

Ἐκεῖθεν τὸ ἀτμόπλοιον, στρεφόμενον πρὸς τὸν Γαλατῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Εἰς αὐτὸν καταπλέουσι παντὸς εἶδους καὶ παντὸς ἔθνους πλοῖα, κυρίως δὲ Ἑλληνικά, ὧν ἡ γαλανόλευκος κυματίζουσα ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν συγκινεῖ μυχιαίτατα τὰς καρδίας τῶν μυριάδων Ἑλλήνων, τῶν θεωμένων ταύτην ἐκ τῆς Ἐπιτάλου, τοῦ μεγάλου τούτου κέντρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπερ συγκεντρώνει πάσας τὰς ἔθνικὰς ἡμῶν ἐλπίδας.

---

*Ὅφείλομεν νὰ πράττωμεν τὸ καθήκον ἡμῶν,
ἀψηφοῦντες πάντα κίνδυνον.*

---

§ 27. Πῶς ἀνταμείβεται εἰς χωρικός, διότι ἦτο φιλόξενος.

Πτωχὸς τις, ἀλλ' ἀγαθὸς χωρικός κατῴκει εἰς μικρὰν οἰκίαν χωρίου τινὸς μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς συζύγου καὶ τῶν ἑξ τέκνων αὐτοῦ.

Ἐσπέραν τινά, ἐνῶ κατεγίνετο περιποιοῦμενος τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, αἴφνης ἤκουσε τὴν θύραν τῆς οἰκίας του κρουομένην.

Σπεύδει ἀμέσως, ἀνοίγει καὶ βλέπει ἄνθρωπον πενιχρῶς ἐνδεδυμένον καὶ ζητοῦντα φιλοξενίαν.

«Εἰς κακὴν ὥραν ἦλθετε, φίλε μου», τῷ ἀπαντᾷ ὁ πτωχὸς χωρικός· «ἡ σύζυγός μου εἶνε ἀσθενής, ἡ δὲ οἰκία μου ἔχει δύο μόνον δωμάτια, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς τὸ ἐν κατὰ-

κειται ἡ ἀσθενὴς σύζυγός μου, εἰς δὲ τὸ ἄλλο κοιμῶνται τὰ ἕξ τέκνα μου. Εἰσέλθετε ὅμως καὶ θὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς οἰκονομήσω».

Ὁ χωρικός ὠδήγησε τὸν ξένον εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἠτοιμάζοντο νὰ κοιμηθῶσι τὰ τέκνα του καί, παρακαλέσας αὐτὸν νὰ περιμεῖνῃ μίαν στιγμὴν, μετέβη εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, ὅπως ἴδῃ πῶς εἶνε ἡ σύζυγός του, καὶ ἑτοιμάσῃ φαγητὸν διὰ τὸν ξένον.

Μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε φέρων ἄρτον καὶ πινάκιον λαχάνων μαγειρευμένων, μὴ ἔχων ἄλλο τι καλύτερον, καὶ παραθέτει αὐτὰ εἰς τὸν ξένον.

Ἐνῶ δὲ ὁ ξένος ἐδείπνει, ὁ χωρικός ἠτοίμασε κλίνην δι' αὐτὸν πλησίον τῆς κλίνης τῶν τέκνων του καὶ εὐχηθεὶς καλὴν νύκτα εἰς πάντας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς συζύγου του.

Ὁ ξένος ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς κλίνης σκεπτόμενος τὴν ἰλοφροσύνην τοῦ πτωχοῦ χωρικοῦ, τὴν πρὸς τὰ τέκνα οὐ στοργήν, τὴν ἀνησυχίαν του διὰ τὴν πάσχουσαν σύζυγον του καὶ τὴν καθαριότητα καὶ τὴν τάξιν τῆς οἰκίας.

Ὅλιγον πρὶν ἐξημερώσῃ, ἤκουσεν ὁ ξένος φωνὰς εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον καὶ μετ' ὀλίγον, ὅτε εἶχεν ἐγερθῆ ἔκ τῆς κλίνης, εἶδε τὸν χωρικὸν εἰσερχόμενον καὶ κρατοῦντα εἰς τὰς χεῖρας νεογέννητον βρέφος. «Ἴδού, φίλε μου», εἶπεν ὁ χωρικός, «ὁ Θεὸς κατὰ τὴν νύκτα ταύτην μοὶ ἀπέστειλε καὶ ἕβδομον τέκνον. Εὐχρήθητι ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ».

Ὁ ξένος λαβὼν τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ ἠγάπηθη εἰς αὐτὸ μακροβιότητα καὶ εὐτυχίαν καὶ ὑπεσχέθη νὰ γίνῃ ἀνάδοχος αὐτοῦ.

Κατόπιν εὐχαριστήσας τὸν χωρικὸν διὰ τὴν φιλόφρονα αὐτοῦ συμπεριφορὰν ἀνεχώρησε.

Μετά τινας ἡμέρας ὁ χωρικὸς βλέπει ἔκπληκτος νὰ σταματῶσι πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ ἄμαξαι βασιλικαί.

Εἷς ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῆς συνοδείας σπεύδει πρὸς τὸν χωρικὸν καὶ λέγει πρὸς τοῦτον, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας ἐπισκέπτεται αὐτόν.

Πράγματι μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς κατελθὼν μιᾶς ἀμάξης, τῆς πλουσιωτέρας, διευθύνεται πρὸς τὸν χωρικόν.

«Δὲν μὲ γνωρίζεις ;», λέγει πρὸς τὸν ἔκπληκτον χωρικόν. «Εἶμαι ὁ ξένος, τὸν ὁποῖον ἐφιλοξένησες καὶ ὅστις ἔρχεται νὰ βαπτίσῃ τὸ νεογέννητον τέκνον σου».

Ὁ ἀγαθὸς χωρικὸς ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πλήρης χαρᾶς εἰσῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐγένετο ἡ βάπτισις τοῦ παιδίου.

Ὁ βασιλεὺς ἐφρόντιζεν ἔκτοτε διαρκῶς περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ φιλοξένου χωρικοῦ, ἰδίως δὲ περὶ τοῦ μικροῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ἐβάπτισε καὶ τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν.

---

§ 28. Τί λέγει ὁ Σωκράτης περὶ ἐνὸς ἀγενοῦς ἀνθρώπου.

Συναντήσας ποτὲ ὁ Σωκράτης τινὰ ἐκ τῶν νομιζομένων εὐγενῶν ἐχαιρέτισεν αὐτόν· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἀνταπέδωκεν εἰς τὸν Σωκράτην τὸν χαιρετισμόν.

«Τὸν ἀνάγωγον τοῦτον πρέπει νὰ τιμωρήσωμεν», εἶπον

πρὸς τὸν σοφὸν διδάσκαλον οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν φίλοι καὶ μαθηταί.

Ὁ Σωκράτης μειδιάσας ἠρώτησεν αὐτούς: «Ἐὰν συναντήσητε καθ' ὁδὸν ἄνθρωπον μὴ ἔχοντα τὸ σῶμα τόσον ὡραῖον, ὅσον εἶνε τὸ ἰδικόν σας, θὰ ὀργισθῆτε κατ' αὐτοῦ καὶ θὰ ζητήσητε τὴν τιμωρίαν του ;».

«Ὅχι βεβαίως», ἀπήντησαν ἐκεῖνοι.

«Τότε», προσέθηκεν ὁ Σωκράτης, «πῶς θέλετε νὰ τιμωρήσητε τὸν μὴ ἀνταποδόσαντα εἰς ἡμᾶς τὸν χαιρετισμόν, ἀφ' οὗ καὶ οὗτος δὲν ἔχει ψυχὴν τόσον ὡραῖαν, ὅσον εἶνε ἡ ἰδική σας ;».

---

§ 29. Πῶς φέρονται οἱ διάφοροι Ἕλληνες πρὸς γέροντα, ζητοῦντα θέσιν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Ὅτε ποτὲ ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τὸ στάδιον ἦτο ἤδη πλήρες, γέρων τις, ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ τοὺς ἀγῶνας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον ζητῶν θέσιν, ἵνα καθίσῃ.

Ἐν τῇ σταδίῳ ὑπῆρχον, ὡς γνωστόν, δι' ἐκάστην πόλιν τῆς Ἑλλάδος ὠρισμέναι θέσεις. Ὁ γέρων λοιπὸν ἤρchiσε νὰ διέρχηται πρὸ τῶν θέσεων ἐκάστης τῶν πόλεων καὶ νὰ ἐρευνᾷ διὰ τῶν ἀδυνάτων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, μήπως ὑπάρχη που θέσις τις κενή.

Ἐρχόμενος πρὸ τῶν θέσεων τῶν διαφόρων πόλεων οὐ μόνον δὲν εὔρισκε κἀθισμα, ἀλλὰ καὶ περιεγελάτο καὶ ἐσκώπτετο ὑπὸ τῶν θεατῶν.

Ὅτε ὁμοῦς ἦλθε πρὸ τῶν θέσεων τῶν Σπαρτιατῶν, πάντες ἠγέρθησαν καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐπροθυμοποιήθη νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν γέροντα τὴν θέσιν αὐτοῦ.

Τότε πάντες οἱ θεαταὶ καὶ οἱ ἀγωνισταὶ ἤρχισαν νὰ χειροκροτῶσι καὶ νὰ ἐπαινῶσι τὴν πράξιν τῶν Λακεδαιμονίων.

Ὁ δὲ γέρον, κινήσας τὴν πολιὰν αὐτοῦ κεφαλὴν καὶ δακρύσας: «Οἴμοι!», εἶπε, «πάντες μὲν οἱ Ἕλληνες γνωρίζουσι τὰ καλὰ, ἀλλὰ μόνοι οἱ Σπαρτιατῆται πράττουσιν αὐτά!»

§ 30. Πῶς ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια.

Τὰ Ὀλύμπια, τελούμενα, ὡς γνωστόν, ἐν τῷ ἄλσει, τῇ ἄλτει, τῆς Ὀλυμπίας, ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τοπικοὶ ἀγῶνες τῶν περὶ τὴν Ὀλυμπίαν κειμένων πόλεων· σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοῦς ἐγένοντο ἀγῶνες πανελληνιοὶ, εἰς οὓς προσήρχοντο, ὅπως ἀγωνισθῶσιν, Ἕλληνες ἐκ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὰ Ὀλύμπια ἐτελοῦντο καθ' ἕκαστον τέταρτον ἔτος συμπληρωμένον καὶ κατὰ τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς, ἦτοι περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διήρουν μίαν μόνον ἡμέραν. Ἡ προσθήκη δ' ὁμοῦς νέων ἀγωνισμάτων ἠνάγκασε τοὺς Ἡλείους, οἵτινες διεξῆγον τὴν ἐορτήν, νὰ αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἀπὸ μιᾶς εἰς πέντε.

Αἱ ἀναγκαῖαι ὁμοῦς προετοιμασίαι ἤρχιζον ἱκανὸν χρόνον πρὸ τῶν ἀγῶνων.

Πολὺ πρὸ αὐτῶν ἀπεσταλμένοι τῶν Ἡλείων περιερχόμενοι τὰς Ἑλληνίδας πόλεις προεκήρυσσον τὴν ἔλευσιν τοῦ ἱεροῦ μηνὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, καθ' ὃν θὰ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγένετο **ἐκ χειρῶν** μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἑλληνίδων πόλεων, ἀνεστέλλετο δηλαδὴ πᾶσα ἐχθροπραξία μεταξὺ αὐτῶν.

Εὐθύς μετὰ τὸ κήρυγμα ἔσπευδον ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην πρόσκλησιν οὐ μόνον οἱ ἀγωνισταί, ἀλλὰ καὶ αἱ διάφοροι πόλεις, στέλλουσαι ἱερούς ἀντιπροσώπους, τοὺς **θεωρούς**, μετὰ λαμπρῶν ἀναθημάτων, σφαγίων καὶ δώρων.

Παρεσκευάζετο δ' ἐπίσης καὶ μέγα πλῆθος θεατῶν, ὅπως μεταβῆ ἔγκαιρος εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν περικαλλῶν αὐτῆς μνημείων καὶ θεῶν τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀγώνων.

Ἐνα μῆνα πρὸ τῶν ἀγώνων κατέφθανον εἰς τὴν Ἥλιν ἐκ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν οἱ μέλλοντες ἀγωνισταί, ἄνδρες καὶ παῖδες καὶ ἵπποι.

Ἡ ἔγκαιρος αὕτη ἐμφάνισις ἦτο ἀναγκαία, ὅπως ἐξελεγχθῶσι τὰ προσόντα τῶν ἀγωνισθησομένων καὶ ὅπως οὗτοι ἀσκῶνται ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Ἥλιδος πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν Ἑλλανοδικῶν, ὡς ὠνομάζοντο οἱ κριταὶ τῶν ἀγώνων, οἵτινες, δέκα τὸν ἀριθμὸν ὄντες, κατήγοντο ἐξ Ἥλιδος καὶ ἐξελέγοντο διὰ μίαν Ὀλυμπιάδα.

Ὅπως συμμετάσχη τις τῶν Ὀλυμπίων, ἔπρεπε νὰ εἶνε Ἕλλην καὶ ἐλεύθερος καὶ νὰ μὴ εἶχε καταδικασθῆ ἐπὶ κλοπῇ ἢ φόνῳ.

Ὡς καταγόμενοι δὲ ἐξ Ἑλλήνων συμμετεῖχον τῶν

ἀγώνων καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, βραδύτερον δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

Τέλος ἤρχετο ἡ ἡμέρα τῆς μεταβάσεως εἰς Ὀλυμπίαν τῶν Ἑλλανοδικῶν καὶ τῶν ἀγωνιστῶν. Ἦτο δὲ λαμπρὸν τὸ θέαμα τῆς πομπῆς, ἀγούσης πανηγυρικῶς εἰς τὸν ἱερὸν χώρον.

Σοβαροὶ ἔβαινον οἱ Ἑλλανοδίκαί, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῆς Ὀλυμπιακῆς βουλῆς καὶ τῶν εἰδικῶν ἐπιστατῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Συγκεκινημένοι ἠκολούθουν οἱ ἀθληταὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων, οἱ ἠνίοχοι τῶν πολυτελῶν ἀρμάτων καὶ οἱ δαμασταὶ τῶν ἀτιθάσων ἵππων. Πολυτελῶς ἐνδεδυμένοι ἤρχοντο κατόπιν οἱ θεωροὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ ὠραίων ἀμαξῶν καὶ ὑποζυγίων, ἐφ' ὧν ἐφέροντο πλούσια δῶρα καὶ ἀναθήματα, καὶ ὑπὸ παμπληθῶν σφαγίων. Διδάσκαλοι δὲ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ οἰκεῖοι καὶ συμπολίται καὶ θεαταὶ ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος παμπληθεῖς παρηκολούθουν τὴν μεγαλοπρεπῆ πομπήν.

Καὶ οἱ μὲν θεωροὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσημοι ξένοι ἔσπευδον νὰ καταλάβωσι τὰ δι' αὐτοὺς ὀρισθέντα καταλύματα, τὸ δὲ πλῆθος τῶν θεατῶν ἐξωκονομεῖτο, ὡς ἠδύνατο κάλλιον, εἰς τὰ πλησίον χωρία καὶ ἐντὸς σκηνῶν πηγνυμένων περὶ τὴν Ἄλτιν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ.

Τέλος ἤρχετο ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάξεως τῶν ἀγώνων. Ἐν τῇ ἀνατολῇ αὐτῆς ἐγένετο ἡ ἐπίσημος θυσία ἐπὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διός, δι' ἧς ἐνεκαινίζοντο οἱ ἀγῶνες καὶ τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν ἐπίσημοι θυσίαι τῶν θεωρῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

Μετὰ δὲ τὰς θυσίας οἱ ἀθληταὶ ὠρχίζοντο ἐν τῷ βουλευτηρίῳ πρὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγάλματος τοῦ Ὀρχίου Διός,

ὅτι θὰ ἠγωνίζοντο συμφώνως πρὸς τοὺς διέποντας τὰ Ὀλύμπια κανόνας.

Οἱ παραβαίνοντες τοὺς κανόνας τούτους ἀγωνισταὶ κατεδικάζοντο εἰς χρηματικὴν ζημίαν, δι' ἧς κατεσκευάζετο ἄγαλμα τοῦ Διός, ἰδρυσόμενον πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ σταδίου, μετ' ἐπιγραφῆς δηλούσης τὴν αἰτίαν τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἀγάλματος.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀγωνισμάτων ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας. Ἀφιεροῦτο δ' αὕτη εἰς τὰ ἀγωνίσματα τῶν παιδῶν. Τὰ ἀγωνίσματα ταῦτα βεβαίως δὲν ἦσαν τόσον σπουδαῖα, ὅσον τὰ τῶν ἀνδρῶν, ἦσαν ὅμως ἄξια θέας· διότι κατ' αὐτὰ ἔβλεπέ τις τοὺς μικροὺς ἀγωνιστὰς καταβάλλοντας μετὰ παιδικῆς χάριτος καὶ ἐπιμονῆς ἅπασαν αὐτῶν τὴν δύναμιν καὶ τὴν τέχνην πρὸς ἐνίκησιν τῶν ἀνταγωνιστῶν. Ἐξῆπτε δὲ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ νίκη αὐτῶν ἔμελλε νὰ τιμήσῃ οὐ μόνον τοὺς παρισταμένους πατέρας καὶ ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ τὴν Πατρίδα.

Τὴν τρίτην καὶ τετάρτην ἡμέραν ἐτελοῦντο τὰ ἀγωνίσματα τῶν ἀνδρῶν.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀνδρῶν ἤρχοντο διὰ τῶν ἀγωνισμάτων **τοῦ δρόμου**. Ἦσαν δὲ ταῦτα ὁ **ἀπλοῦς δρόμος**, καλούμενος καὶ **στάδιον**, ὁ **δίαυλος** καὶ ὁ **δόλιχος**.

Ὁ ἀπλοῦς δρόμος ἦτο ἀγὼν ταχύτητος, διέτρεχον δὲ κατ' αὐτὸν οἱ ἀγωνισταὶ τὴν κονίστραν τοῦ σταδίου κατὰ μῆκος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου ἅπαξ μόνον· ἦτο δὲ τὸ μῆκος τῆς κονίστρας 192 μέτρα.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀγωνισταὶ συνέβαινε νὰ εἶνε πολλοί, διεμοιράζοντο εἰς ομάδας ἐκ τεσσάρων.

Ὁ σταδιονίκης ἦτο ὁ ἐπισημότερος τῶν νικητῶν, διότι καὶ τὸ στάδιον ἦτο τὸ ἀρχαιότατον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγωνισμάτων.

Ὁ δίαυλος ἦτο διπλοῦν στάδιον. Κατ' αὐτὸν οἱ ἀγωνισταὶ ἐξεκίνουν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ σταδίου, ἔφθανον εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεφον εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἐξεκίνησαν.

Ὁ δὲ δόλιχος ἦτο ἀγὼν ἀντοχῆς. Κατ' αὐτὸν ὑπεχρεοῦντο οἱ ἀγωνισταὶ νὰ διατρῆξωσι δωδεκάκις τὸν γυῖρον τοῦ σταδίου.

Πλὴν τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τοῦ ἀγῶνος τοῦ δρόμου ὑπῆρχε καὶ ὁ **ὀπλίτης δρόμος**, ὅστις ἐτελεῖτο τὴν τετάρτην ἡμέραν καὶ ἐπεράτου τοὺς ὅλους ἀγῶνας. Οἱ ὀπλιτοδρόμοι ἔτρεχον φέροντες ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ὀλόκληρον πανοπλίαν, ἐν δὲ τοῖς ἔπειτα μόνον ἀσπίδα καὶ κράνος.

Τοὺς δρομικοὺς ἀγῶνας ἐπηκολούθει ἡ **πάλη**, ἣτις ἦτο σπουδαιότατον ἀγώνισμα, ὡς θέτον εἰς κίνησιν ὅλον τὸ σῶμα. Οἱ παλαισταὶ, πρὶν ἐπιληφθῶσι τοῦ ἀγῶνος, ἤλειφον τὸ σῶμα δι' ἐλαίου καὶ ἐπέπασσον ἐπ' αὐτοῦ λεπτὴν κόκκιν, ἵνα τοῦτο τοιοῦτρόπως ἐκφεύγῃ τῶν χειρῶν τοῦ ἀντιπάλου. Ὡφειλον δ' οἱ ἀγωνισταὶ νὰ καταβάλλωσιν ἐν τῇ πάλῃ οὐ μόνον δύναμιν μεγίστην, ἀλλὰ καὶ τέχνην πολλήν.

Ὀλιγότερον τεχνικὴ τῆς πάλης ἦτο ἡ ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐπομένη **πυγμαχία**, τὸ σκληρότατον τῶν ἀγωνισμάτων. Οἱ πυγμαχοῦντες, ἔχοντες τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς ὀπλισμένον διὰ βυρσίνων ἱμάντων, κατέφερον δεινὰ πλήγματα πρὸ πάντων κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἀντιπάλου.

Τραύματα παραμορφοῦντα τὰ μέλη τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ἰδίᾳ τὰ πρόσωπα ἦσαν συνήθη, ἐνίοτε μάλιστα ἀπέβαινον ταῦτα καὶ θανατηφόρα.

Ἐπίσης φοβερὸς ἀγὼν ἦτο τὸ **παγκράτιον**, ὅπερ ἦτο συνδυασμὸς τῆς πάλης καὶ τῆς πυγμαῖας εἰς ἓνα ἀγῶνα. Καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ συνέβη πολλάκις νὰ μείνῃ νεκρὸς ὁ ἕτερος τῶν ἀνταγωνιστῶν.

Ἡ πρωία τῆς τετάρτης ἡμέρας ὠδήγει πάντας εἰς τὸν ἵππόδρομον. Οἱ ἵππικοὶ ἀγῶνες ἦσαν οἱ εὐγενέστατοι καὶ μεγαλοπρεπέστατοι τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ τελουμένων. Διηροῦντο δὲ εἰς ἀγῶνας ἐπίπλων καὶ ἀγῶνας δι' ἄρμάτων. Ἐν τοῖς ἀγῶσι τούτοις ἠγωνίζοντο καὶ γυναῖκες ὡς ἰδιοκτήτριαι ἵππων ἢ ἄρμάτων, διότι ὁ στέφανος τῆς νίκης δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν ἠνίοχον ἢ ἀναβάτην, ἀλλ' εἰς τὸν κύριον τοῦ ἵππου ἢ τοῦ ἄρματος.

Ἐνῷ δὲ ἀκόμη ἀντήχει ὁ ἵππόδρομος ἐκ τῶν ἐπευφημιῶν καὶ ἀνακραυγῶν ἐπὶ τῇ χαρμοσύνῳ θεᾷ τῶν ποικίλων ἐν αὐτῷ ἀγῶνων, νέον ἀγώνισμα περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκάλει τοὺς θεατὰς εἰς τὸ στάδιον. Πάντες δὲ ἔσπευδον ἐκεῖ, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὸ **πένταθλον**, ὅπερ ἦτο τὸ εὐγενέστατον τῶν γυμνικῶν ἀγωνισμάτων, συνίστατο δὲ ἐκ πέντε συγχρόνως ἀγωνισμάτων, τοῦ δρόμου, τῆς πάλης, τοῦ ἄλματος, τοῦ δίσκου καὶ τοῦ ἀκοντίου. Νικητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἀνεκηρύσσετο ὁ νικήσας τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ εἰς τρία τοῦλάχιστον τῶν ἀθλημάτων.

Οὕτως ἐπερατοῦντο οἱ ἀγῶνες. Ἄλλὰ δὲν ἐτελείωνεν ἡ πανηγυρίς. Ὑπελείπετο ἡ πέμπτη καὶ τελευταία ἡμέρα τῶν Ὀλυμπίων. Κατ' αὐτὴν ἐξετυλίσσετο τὸ μεγαλοπρε-

πέστατον τῶν θεαμάτων, ἢ ἐπίσημος ἀνακήρυξις τῶν νικητῶν καὶ ἡ στέψις τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

Οὗτοι προσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διός, φέροντες τοὺς ἐκ φοίνικος κλάδους, οἵτινες ἐδίδοντο εἰς αὐτοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν νίκην ὡς σύμβολον αὐτῆς.

Ἐν δὲ τῷ ναῷ ἔκειντο ἐπὶ χρυσελεφαντίνης τραπέζης ἐκτεθειμένοι οἱ μέλλοντες νὰ κοσμήσωσι τὴν κεφαλὴν τῶν νικητῶν στέφανοι, οἵτινες ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐκ κλάδων τῆς πλησίον τοῦ ναοῦ βλαστανούσης ἀγριελαιίας ἢ **κοτίνου**, οἱ ὁποῖοι εἶχον κοπῆ διὰ χρυστῆς μαχαίρας ὑπὸ παιδός, οὗτινος ἕξων ἀμφότεροι οἱ γονεῖς.

Εἷς τῶν Ἑλλανοδικῶν λαμβάνων αὐτοὺς ἀνὰ ἓνα ἔστεφε τοὺς νικητάς, ἐν ᾧ ὁ κήρυξ ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας τοῦ πλήθους ἐξεφώνει μεγαλοφώνως τὸ ὄνομα ἐκάστου αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν νικητῶν ἐγίνοντο θυσίαι, αἷς ἐπηκολούθει μέγα συμπόσιον διδόμενον εἰς τοὺς νικητάς ὑπὸ τῶν Ἡλείων.

Ὅμοια συμπόσια διωργάνουν καὶ οἱ λοιποὶ πανηγυρισταί.

Ἡ γενικὴ εὐθυμία ἐκορυφοῦτο κατὰ τὴν ἑσπέραν, ὅτε μετὰ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἐμετριάζετο ὁ καύσων καὶ αὐρὰ ἐλαφρὰ ἐδρόσιζε τοὺς συμποσιαστάς. Τότε ἐν τῇ αἰθρία θερινῇ νυχτὶ ὑπὸ τὸ γλυκὺ φέγγος τῆς σελήνης ἡ κοιλὰς τῶν Ὀλυμπίων ὠμοίαζε πρὸς εὐρὺ στρατόπεδον, πανηγυρίζον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης μεγάλην καὶ ἔνδοξον νίκην.

Πανταχοῦ ἀντήχουν ᾄσματα καὶ ἐγκώμα πρὸς τοὺς νικητάς, μουσικοὶ δὲ χοροὶ ἔψαλλον εἰς αὐτοὺς ὕμνους ἐπινικίους.

Πλήρεις δόξης ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν οἱ Ὀλυμπιονῆαι.

Αἱ πόλεις, αἵτινες εἶχον τιμηθῆ διὰ τῆς νίκης τῶν τέκνων αὐτῶν, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐπιδειξῶσιν εἰς τοὺς νικητὰς τὴν πρὸς αὐτοὺς τιμὴν καὶ ἀγάπην.

Ὀχούμενος ἐφ' ἄρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων καὶ ἐνδεδυμένος πορφυρᾶν στολὴν εἰσήρχετο ὁ Ὀλυμπιονίκης ὡς θριαμβευτὴς εἰς τὴν πάτριον πόλιν, ἣτις συνήθως κατέρριπτε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μέρος τῶν τειχῶν, ἵνα εἰσέλθῃ τὸ ἄρμα, δηλοῦσα διὰ τούτου, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τειχῶν πόλις ἔχουσα τοιούτους ἄνδρας.

Ἐπὸ τὰς ἰσχυρὰς ἐπευφημίας τῶν οἰκείων, φίλων καὶ συμπολιτῶν μετέβαιεν ὁ Ὀλυμπιονίκης εἰς τὸν ναὸν τοῦ πολιούχου Θεοῦ, ὅπως προσφέρῃ εὐχαριστήριον θυσίαν καὶ καταθέσῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης.

Μετὰ τοῦτο ἐγκωμιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐπινικίων ὕμνων τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν προσήρχετο εἰς τὸ χάριν αὐτοῦ τελούμενον συμπόσιον.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν παροδικῶν τούτων τιμῶν καὶ ἄλλαι διαρκέστεραι ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἢ ἐν τῇ πατρίδι ἢ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνίδρυσις τοῦ ἀνδριάντος αὐτῶν. Μετὰ τριπλὴν δὲ νίκην εἶχον οὗτοι τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρῦσιν τὸν ἀνδριάντα αὐτῶν ἐντὸς αὐτῆς τῆς Ἄλτεως.

Ἐν τῇ Σπάρτῃ εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας παρείχετο ἡ τιμὴ νὰ ταχθῶσι κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τοὺς ἀγῶνας μάχην ἐν τῇ ἐπικινδυνοτάτῃ θέσει· ἐσήμαινε δὲ τοῦτο, ὅτι ἡ Πατρίς ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν τὴν ἰδίαν τιμὴν καὶ σωτηρίαν.

§ 31. Οἱ ἀγῶνες.

1. Τὸ στάδιον.

Βλέπω ἔμπροστὰ ἕς τὰ πρόθυρα βωμὸν ἑματοβαμμένο...
... Ἐκεῖ τ' ὀλόστριφτο σχοινί, δεμένο ἀπ' ἄκρη ἕς ἄκρη,
προσμένει νὰ τ' ἀφήσουνε κάτω ἕς τὴ γῆ νὰ πέση,
νὰ δώση αὐτὸ τὴν προσταγή, τὸ τρέξιμο ν' ἀρχίσῃ.
Ὀλόρθη ἔμπρός του στέκεται τετράγωνη κολώνα,
χιονόλευκη μέσ' ἕς τὴ σκιά κι' ἀστραφτερὴ ἕς τὸν ἥλιο.
Βουβὴ ἴσάν τ' ἄλλα μάρμαρα δὲν εἶνε· ἡ θεία χάρι
βροντόφωνη τὴν ἔστησε κι' ἀρίστευε φωνάζει.
Ἔχει δυὸ ἄλλαις ἀδελφαῖς, ὅμοιαις μ' αὐτὴν ἕς τὴν ὄψι.
Ἡ τρίτη στέκεται μακρῶς, κατὰ τὴν ἄλλην ἄκρη,
ἑπερήφανη, καμαρωτὴ κι' αὐτὴ φωνάζει : **στρέψε ! . . .**
Ἡ δεύτερη σηκώνεται ἀνάμεσα ἕς ταῖς δυὸ των
καὶ δίνει θάρρος καὶ ζωὴ ἕς αὐτούς, ποῦ τρέχουν πλάγια,
καὶ λέγει ἕς τὸν καθένα των **βιάσου νὰ ξεπεράσῃς !**

2. Οἱ Ἑλλανοδίκαι.

Τὰ χεῖλη των ἀγέλαστα, βαρεῖα τὰ μέτωπά των
μέσα ἕς τὰ βάρη τοῦ μυαλοῦ κρῦβουν τὴ δίκαια κρίσι.
Χιλιάδες ἑμάτια ὀλόγυρα μὲ ζήλεια τοὺς κυττάζουν.
Μ' αὐτοὶ κανένα δὲν φοροῦν, μηδὲ τὸ ἑμάτι στρέφουν,
γιατ' ἡ πορφύρα, ποῦ φοροῦν, δείχνει βαρὺ τὸν ὄγκο
καὶ θέλουν νᾶνε καθαρὴ κ' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ των. . .

3. Ὁ δρόμος.

Βλέπω λεβένταις φτερωτοὺς κι' ἀραδιαστὰ βαλμένους.

Μὲ τῶνα πόδι πάρα ἔμπρός, μὲ τ' ἄλλο παρὰ ἔπισω.
Προσμένουνε τὴν προσταγή, τὸ τρέξιμο ν' ἀρχίσουν.
Βλέπω νὰ γέρνη τὸ σχοινὶ καὶ κατὰ γῆς νὰ πέφτη
καὶ νά ! τὰ πόδια φτερωτὰ τῶνα μὲ τ' ἄλλο ἀνοίγουν
καὶ ξεκινοῦνε μονομιᾶς καὶ τρέχουν, τρέχουν, τρέχουν.
Τρέχουν καὶ μόλις ἀκουμποῦν τὸ πόδι των ἔς τὸ χῶμα,
τρέχουν μ' ἀθώρητα φτερὰ καὶ ἔματι δὲν τοὺς φθάνει.
Ὅχλοβοή, χαρᾶς κραυγαὶ τὸν νικητὴ δοξάζουν !

4. Ἡ πάλη.

Καὶ βλέπω τώρα ὀλόγυμνος ζευγαρωτὰ βαλμένουσ. . .
Ἔχει ὁ καθεὶς τὸ ἑταῖρὸν του καὶ ἕνας τὸν ἄλλον βλέπει
καὶ καρτερεῖ ἀνυπόμονος τὸ πάλαιμα ν' ἀρχίσῃ.
Ἀκούω τὸν κήρυκ' ἀπ' ἐκεῖ τὴν προσταγὴ νὰ κράζῃ·
καὶ ἀμέσως πιάνονται ἀρπαχτὰ τὰ λιπαρὰ ζευγάρια.
Καὶ πότε σμίγουνε σφιχτὰ καὶ λές, πῶς γίνοντ' ἕνα,
καὶ πότε πάλι ἀνοίγουνε μὲ τεντωμένα νεῦρα
καὶ ἄλλος βαρεῖα ξαπλώνεται καὶ ἄλλος ὀλόρθος στέκει
καὶ ἄλλο ζευγάρι κατὰ γῆς κουβαριαστὸ κυλιέται
καὶ πότε ἀνασηκώνεται καὶ πότε πάλι γέρνει.

5. Ἡ πυγμὴ.

Καὶ πάλι γύρω ἀπλώνεται θρησκευτικὴ ἡσυχία
καὶ βλέπω ἑταῖρια ὀλόγυμνα βαλμένα ἔς τὴν ἀράδα.
Τὰ νευρωμένα χέρια των, τὰ δάκτυλα κλεισμένα,
σφιγγουν τὴν ἀπαλάμη των καὶ τὴ γροθιὰ ἐτοιμάζουν.
Βλέπω τὸν ἕνα νὰ θεωρῇ κατάματα τὸν ἄλλον
καὶ καρτεροῦν σπαρταριστὰ τὴν προσταγὴ, ν' ἀρχίσουν.

Κι' ἀκούω τὸν κήρυκ' ἀπ' ἐκεῖ βροντόφωνα νὰ κράζῃ
καὶ βλέπω χέρια δίδυμα καὶ χέρια ἀνδρειωμένα
νὰ πέφτουν, νὰ τεντώνονται, ν' ἀνεβοκατεβαίνουν
γερὰ καὶ γοργοκίνητα ἄν ἀετοῦ φτερούγαις.
Τὰ ἔμματα ἀστράφτουν πειὸ πολὺ, τὰ στήθη λαχανιάζουν,
τὰ χεῖλη ἀφρίζουν, σπαρταροῦν κι' ἀγάλια-ἀγάλια ἀνοίγουν
κι' ἀφήνουνε νὰ φαίνονται τὰ ματωμένα ὀδόντια.

6. Τὸ ἄλμα.

Καὶ βλέπω ν' ἀναδεύονται ἴσως ἀπ' τὸ βατῆρα
τὰ γυμνασμένα σώματα, τῶνα ἀπ' τ' ἄλλο ἀνάγια.
Σμίγουν ἢ δυὸ παλάμαις των καὶ τριβ' ἢ μιὰ τὴν ἄλλη,
θαρρεύονται καὶ σπαρταροῦν ἢ νευρωμένες κνήμες
καὶ μὲ λαχτάρα καρτεροῦν τὸ πήδημα ν' ἀρχίσῃ.
Κι' ἀκούω τὸν κήρυκ' ἀπ' ἐκεῖ βροντόφωνα νὰ κράζῃ
κι' ἀκούω ἄχνὸ ψιθύρισμα καὶ βλέπω τὸν καθένα
νὰ ξεκινᾷ μὲ μιὰν ὀρμὴν, μὲ μιὰν ὀρμὴν νὰ τρέχῃ
καὶ νὰ πατῇ τὸ πόδι του ἔς τὸ φανερὸ σημάδι,
οὔτε μιὰ τρίχα πάρα ἔμπρός, οὔτε μιὰ τρίχα ἴσως
καὶ νὰ σηκώνεται ἴσως μὲ μαζωμένα πόδια
καὶ νὰ σηκώνεται ἴσως καὶ χαμηλὰ νὰ πέφτῃ
ἢ μὲς ἔς τὸ λάκκο τὸ βαθύ, ποῦ χάσκει ἀντικρὺ του,
ἢ ἔς τὸ βγαλμένο χῶμά του ἢ πέρ' ἀπ' τὰ σκαμμένα.

7. Ὁ δίσκος.

Πάλ' ἡσυχία ἀπλώνεται ἔς τὰ μαζωμένα πλήθη
κι' ἀχόρταγα τὰ ἔμματα των καρφώνουν ἔς τὴν βαλβίδα,

Ἐναγωνοματῆριον 5' τάξεως.

8

Ἐποῦ οἱ δισκοβόλοι θ' ἀναβοῦν νὰ ρίξουνε τὸ δίσκο.
Ἄκούω τὸν κήρυκ' ἀπ' ἐκεῖ βροντόφωνα νὰ κράζῃ
καὶ βλέπω τὸν ἀγωνιστὴ μὲ τὸ δεξιὸν τοῦ χέρι
νὰ φέρῃ τὸ ὀλοστρόγγυλο καὶ πλακωτὸ λιθάρι,
νὰ τὸ σηκώνῃ μονομιᾶς, χωρὶς ἕς τὸ πρόσωπό του
παραμικρὴ ζαρωματιὰ τὸ βάρος του νὰ δείχνῃ.
Βλέπω τ' ὀλόγυμνο κορμὶ νὰ γέρῃ πρὸς τὰ κάτω,
βλέπω τὸ πόδι τὸ δεξιὸν νὰ βγαίῃ ἔμπρὸς ἀπ' ἄλλο
καὶ βλέπω τὸν ἀγωνιστὴ νὰ στρέφῃ τὸ λιθάρι
καὶ νὰ τὸ φέρῃ ὀλόγυρα μ' ὅλη τὴ δύναμί του
κι' εὐθὺς ν' ἀνασηκώνεται καὶ νὰ τοῦ δίνῃ δρόμο.
Κι' ἀκούω τοῦ δίσκου τὸν ἀχό, ἔπειτα σκίζει τὸν ἄερα,
καὶ τὸν θωρῶ νὰ χάνεται καὶ τὸν θωρῶ νὰ πέφτῃ.
Καὶ βλέπω κάποιον ἀπ' ἐκεῖ νὰ βάζῃ ἓνα σημάδι
καὶ βλέπω κι' ἄλλον ὕστερα νὰ φέρῃ τὸ λιθάρι
κι' ἔρχεται τρίτος, τέταρτος, καθεὶς μὲ τὴ σειρά του,
καὶ γέρνουν καὶ σηκώνονται καὶ τὸ λιθάρι ρίχνουν.

7. Ὁ στέφανος τῆς νίκης.

Βλέπω τὸν κήρυκα γοργὰ κι' ὀλόγυρα νὰ τρέχῃ
κι' ἀκούω νὰ κράζῃ τ' ὄνομα, καθὼς καὶ τὴν πατρίδα
τοῦ νικητοῦ, ποῦ νίκησε καὶ ἕς ὅλα βγήκε πρῶτος.
Καὶ βλέπω τὸν ὠμορφοφρονεῖο καὶ τ' ἄξιον παλληκάρι
νὰ ξεκινᾷ ἀπ' τὸ σωρὸν κι' ἀγάλια νὰ πηγαίῃ
καὶ ν' ἀκουμπᾷ ἕς τὰ γόνατα τ' ἀριστεροῦ τοῦ χέρι,
καμαρωτός, περήφανος, ἔμπρὸς ἕς τὸ χρυσὸν τραπέζι.
Ἐποῦ ἀπιθωμένα ἀπλώνονται τὰ ληρόφυλλα στεφάνια.
Τὴν ἔξερω κείνη τὴν ἐλλήν, τὴν ἄγρια, τὴν ἅγια.

Τὴν εἶδα, ἴπου τὴν ἴφυτεψεν ὁ Ἡρακλῆς ἴς τὴν ἴΑλι
κι ἴπλωσ ἴαυτὴ ταῖς ἴρίζαις της κι ἴἐθέρειψε γιὰ πάντα.
Εἶδα κ' ἴεκείνο τὸ παιδί, ἴπου ἴορφάνεια δὲν γνωρίζει,
τῶδα νὰ κόβῃ τὰ κλαδιὰ μὲ τὸ χρυσὸ δρεπάνι
καὶ νὰ τὰ φέρῃ τρέχοντας νὰ γίνουν τὰ στεφάνια.
Βλέπω τὸν πρῶτο νικητὴ στεφανωμένο τώρα !
Χαρὰ ἴς τὸ γέρο τὸ γονεῖό, ἴπου τὸν θωρεῖ ἀπὸ πέρα,
χαρὰ ἴς τὴ μάνα, μακρὰ ἴπου καρτερεῖ μὲ πόθο...
Χαρὰ ἴς τὴ δοξασμένη του καὶ ἴξακουστὴ πατρίδα,
ὅπου γεννᾷ τέτοια παιδιὰ καὶ τέτοια παλληκάρια !...
Τὸν βλέπω κι ἴὄνειρεύομαι ταῖς νικηφόραις μάχαις...
Φεγγοβολοῦν τὰ ἴμάτια του, τὸ μέτωπό του λάμπει !
ἴἩ νίκη τὸν γλυκοφιλεῖ κ' ἴἡ δόξα τοῦ χαρίζει
τῆς ἀρετῆς τὴν ἴμορφιά, τῆς ἴμορφιάς τὴν χάρι.
ἴΟχλοβοή, χαρᾶς κραυγαῖς τὸν νικητὴ δοξάζουν!...

---

§ 32. Πῶς εἶνε ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὁ
εὐρεθεὶς ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Θάμβος καὶ ἔκπληξις καταλαμβάνει τὸν ἐπισκεπτόμενον τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ μουσεῖον, εὐθύς ὡς προσατενίσῃ τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ.

ἸΑμφιβάλλει, ἂν πράγματι ὁ καλλίμορφος οὗτος θεὸς τῆς ἀρχαιότητος εἶνε ἔργον ἀνθρωπίνων χειρῶν.

ἸΑφηγοῦνται, ὅτι, ὅτε ὁ μέγας τῆς Ἰταλίας καλλιτέχνης Μιχαὴλ ἸΑγγελος ἐπεράτωσε τὸ ἔξοχον αὐτοῦ γλυπτικὸν ἔργον, τὸν Μωϋσέα, ὑπὸ τοσοῦτου κατελήφθη

ένθουσιασμοῦ θεωρῶν τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὥστε ἀρπάσας σφῦραν ἔπληξε τὸ ἄγαλμα ἐπὶ τοῦ γόνατος κραυγάζων : « Διὰ τί δὲν ὀμιλεῖς ; »

Ὁ Ἑρμῆς ὅμως τοῦ Πραξιτέλους εἶνε ἔργον πολὺ ἀνώτερον καὶ τελειότερον ἐκεῖνου. Ὅταν παρατηρῇ τις αὐτὸν ἀτενῶς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, νομίζει, ὅτι τὰ μαρμάρινα αὐτοῦ χεῖλη κινοῦνται καὶ τὸ πρόσωπον λαμβάνει ζοήν.

Ὁ ἐκ Παρίου λίθου Πραξιτέλειος Ἑρμῆς ἀνευρέθη κατὰ τὰς τῷ 1874 γενομένας ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας, τῷ **Ἡραίῳ**, ὅτε ἀπεκαθάρθη τοῦτο ἐκ τῆς ἐπιχώσεως.

Εὐρέθη πρηνὴς πρὸ τοῦ βάρους αὐτοῦ, ὀπόθεν εἶχε καταπέσει, ἔχων μὲν ἀποκεκομμένην τὴν δεξιὰν καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω, διατηρῶν δ' ὅμως εὐτυχῶς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα σχεδὸν ἀλώβητα.

Ἀνετέθη δ' ὁ Ἑρμῆς ἐν τῷ Ἡραίῳ περὶ τὸ 345 πρὸ Χρ. ὑπὸ τε τῶν Ἡλείων καὶ τῶν Ἀρκάδων εἰς ἀνάμνησιν κοινοῦ τινος αὐτῶν ἀγῶνος.

Ὅτε ὁ Ἑρμῆς ἐξῆλθεν ἄρτιος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ Πραξιτέλους, ἐκράτει, πιθανώτατα, διὰ τῆς ἀνατεταμένης δεξιᾶς χειρὸς ἀκμαίαν σταφυλὴν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἔφερεν ἐγγὺς τοῦ ὤμου τὸν μικρὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Διόνυσον, πρὸς ὃν μετὰ μειδιάματος ἐπεδείκνυε τὴν σταφυλὴν.

Τὸ παιδίον, ἔχον τὰ κάτω τοῦ σώματος περιβεβλημένα δι' ἱματίου, τὴν μὲν δεξιὰν ἐστήριζεν ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Ἑρμοῦ, τὴν δ' ἀριστερὰν προέτεινε, ζητοῦν μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας, ὅπως συλλάβῃ τὴν σταφυλὴν.

Ὁ θεὸς ἀπεικονίζεται εἰς φυσικὸν μέγεθος ὡς ἀνθη-
ρὸς ἔφηβος, ὠραιότατος τὴν μορφὴν, πλήρης ζωῆς καὶ
δυνάμεως.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ δεικνύει τὸν κάλλιστον τύπον
ἀρχαίας Ἑλληνικῆς κεφαλῆς.

Τὸ κρανίον εἶνε ὑψηλὸν καὶ στρογγύλον, τὸ δὲ πρό-
σωπον εἶνε ὄρειδές καὶ λεπτύνεται βαθμηδὸν πρὸς τὰ
κάτω.

Ἡ κόμη εἶνε βραχεῖα καὶ οὐλή.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ θεοῦ εἶνε γοργοὶ καὶ ὠραῖοι, περι-
στέφονται δὲ ὑπὸ καμπύλων ὀφρύων.

Ἡ ῥίς εἶνε εὐθυτενῆς καὶ τὰ χεῖλη ἐπίμεστα.

Εἰς τὸν ὠραῖον τοῦτον τύπον τῆς κεφαλῆς προσέθηκεν
ὁ Πραξιτέλης τὴν ἀπαράμιλλον ἔκφρασιν τῆς μορφῆς,
τὴν θεϊκὴν ἠρεμίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ τὴν γλυκεῖαν χά-
ριν, ἣτις διαχέεται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὠραιοτάτων ὀφθαλ-
μῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἀοράτου μειδιάματος, τὸ
ὁποῖον ἐπανθεῖ ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ.

Καὶ τὸ λοιπὸν δὲ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ, ὅπερ εἶνε γυμνόν,
δὲν ὑστερεῖ κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν καλλονήν.

Βλέπων τις τὴν σάρκα νομίζει, ὅτι εἶνε θεοῦ τραφέν-
τος δι' ἀμβροσίας καὶ νέκταρος, οὐδέποτε δ' αἰσθανθέντος
ἀλγηδόνα.

Ἡ ἐπιδερμὶς, ἂν καὶ εἶνε λεία καὶ στιλπνή, ἐν τούτοις
δὲν ἀποκρύπτει τὸ σφριγὸς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀκμαίου
σώματος.

Τὸ σῶμα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Δὲν πίπτει
δ' ὅμως ὅλον τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ
ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐφ' οὗ ὁ θεὸς ἐστήριζε τὴν ἀριστε-

ράν χεῖρα καὶ ἐφ' οὗ εἶχεν ἀποθέσει καὶ τὴν γλαμύδα αὐτοῦ, καλύπτουσιν οὕτω τὸν κορμόν.

Κάμπτων δ' ὁ Ἑρμοῦς ὀλίγον τὸ δεξιὸν γόνυ εἶχε τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐλεύθερον, ὅστις οὕτως εἶπανε τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων.

Ἐβοήθει δὲ τὴν ἀλήθειαν τῆς παραστάσεως καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγάλματος. Διότι ἦσαν κεχρωσμένα οὐ μόνον τὰ μέταλλα προσαρτήματα, ὡς οἱ ἱμάντες τῶν σανδάλων, δι' ὧν ἦτο ὑποδεδεμένος ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθῆς καὶ ἡ κόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τινῶν σφζομένων ἰχνῶν τοῦ χρωματισμοῦ.

Τοιοῦτον ὂν τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ δεικνύει, ὅτι δὲν εἶχον ἄδικον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκθειάζοντες τὸν Πραξιτέλην ὡς μέγιστον γλύπτην.

Βλέπων τις σήμερον τὸ ἔξοχον ἄγαλμα σκέπτεται, ὅτι ὁ καλλίμορφος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θεός, ὁ πλήρης εὐμελείας καὶ ζωῆς, ὁ μεστὸς γλυκύτητος καὶ χάριτος, δὲν συναπέθανε μετὰ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, δὲν συνεξέλιπε μετὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἀλλὰ ζῆ ἀκόμη νεαρὸς καὶ ἀθάνατος ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας; εὐλαβῶς προσκυνούμενος ὑπὸ τῶν ἐκ πάσης πεπολιτισμένης χώρας προσερχομένων φίλων τῆς τέχνης τοῦ ὄραίου.

Περιποιεῖ τοὺς ξένους, διότι εἶνε ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ.—

Ἔσο φιλόφρων.— Ἡ σκαϊότης εἶναι ἀσχημία τῆς ψυχῆς.

§ 33. Τὸ μάρμαρο.

Εἴμ' ἐγὼ τὸ τιμημένο
τοῦ βουνοῦ παιδί,
τὸν τεχνίτη περιμένω
νᾶρθη νὰ μὲ ἰδῆ.

Μὲ τῆς τέχνης του τὴ χάρι
καὶ μὲ τὴν πνοὴ
ὄλη ἢ νέκρα μου θὰ πάρη
κάλλος καὶ ζωή.

Ἄγαλιμ' ἀθλητοῦ θὰ γίνω,
ἦρωος προτομὴ
καὶ ᾽ς τὰ βάθη μου θὰ κλείνω
δόξα καὶ τιμή.

Κ' ἔτσι, δίχως νὰ σαλεύω,
δίχως νὰ ᾽μιλῶ,
τὸ καλὸ θὰ συμβουλεύω,
πάντα τὸ καλό.

Εἴμ' ἐγὼ τὸ τιμημένο
τοῦ βουνοῦ παιδί,
τὸν τεχνίτη περιμένω
νᾶρθη νὰ μὲ ἰδῆ.

Εἶνε κι' ἄλλα ᾽σὰν κ' ἐμένα....
Εἶχα κι' ἀδελφούς,
᾽ποῦ σὲ χρόνια περασμένα
᾽γνώρισαν σοφούς.

Ἔγιναν ὠραῖοι στῦλοι,
ἴστόλισαν ναοὺς,
τοὺς ἐσκάλισεν ἡ σμίλη
καὶ ἔπλασε θεοὺς.

Εἶμ' ἐγὼ τὸ τιμημένο
τοῦ βουνοῦ παιδί,
τὸν τεχνίτη περιμένω
νάρθῃ νὰ μὲ ἰδῇ.

Νὰ μοῦ δώσῃ λάμψι, χάρι
κάλλη ζηλευτά,
νάρθῃ ἢ φήμη νὰ μὲ πάρῃ,
ἴπου γοργὰ πετᾷ.

Καὶ παντοῦ νὰ μὲ κηρύττῃ,
νὰ γενῶ γνωστό,
νὰ δοξάσω τὸν τεχνίτη
καὶ νὰ δοξαστῶ.

§ 34. Πῶς ὁ υἱὸς τοῦ Τιμανδρίδου ἠῤῥῆξεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ἄνθρωπος τις Λακεδαιμόνιος, ὀνομαζόμενος Τιμανδρίδας, ἀποδημήσας ἀφῆκε τὴν φροντίδα τοῦ οἴκου καὶ ἐν γένει τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ εἰς τὸν υἱὸν του.

Ὅτε δὲ ἐπέστρεψεν, εὔρεν ἀπροσδοκῆτως τὴν περιουσίαν αὐτοῦ κατὰ πολὺ ἀῤῥῆθεισαν.

Μετ' ἀπορίας πολλῆς ἠρώτησε τὸν υἱὸν του, πῶς ἐπῆλθε

τόσον μεγάλη αύξησις τῆς περιουσίας, ἐνῶ αὐτὸς ἦ οὐδεμίαν ἢ πολὺ μικρὰν αύξησιν ἀνέμενε.

«Δι' αὐστηροτάτης οἰκονομίας», ἀπεκρίθη ὁ νέος, «κἀτώρθωσα, πάτερ μου, νὰ αύξήσω τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐνεπιστεύθης ἀποδημῶν».

«Φοβοῦμαι», εἶπεν ὁ πατήρ, «μήπως ἡ αὐστηροτάτη οἰκονομία σου δὲν ἦτο οἰκονομία, ἀλλ' ἀδικία ! Τίς οἶδε, μήπως ἐν τῇ οἰκονομίᾳ σου ἠδίκησας τοὺς θεοὺς, τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ξένους !»

«Σοὶ ὀρκίζομαι, πάτερ μου, ὅτι οὐδένα ἀπολύτως ἠδίκησα. Εἶνε δυνατόν ὁ υἱός σου νὰ γίνῃ ἄδικος ;»

«Υπάρχουσιν ἀδικίαι, υἱέ μου, τὰς ὁποίας διαπράττει τις ἐν ἀγνοίᾳ του. Τοιαῦται εἶνε αἱ ἀδικίαι τῆς φιλαργυρίας».

»Ὁ φιλάργυρος ἀδικεῖ τοὺς θεοὺς, διότι παραλείπει ἢ περιορίζει ὑπερμέτρως τὰς πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένας θυσίας.

»Ἀδικεῖ τοὺς οἰκείους, διότι ὑποβάλλει αὐτοὺς εἰς στερήσεις παντοειδεῖς.

»Ἀδικεῖ τοὺς ξένους κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους. Δὲν δίδει εἰς αὐτοὺς ἐργασίαν, ἂν εἶνε ἐργατικοί, ἢ ἀμείβει αὐτὴν μετὰ γλισχρότητος. Δὲν συνεισφέρει εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας ἢ δὲν βοηθεῖ τοὺς πάσχοντας.

»Ὁ φιλάργυρος, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδικεῖ τοὺς πάντας καὶ ἑαυτὸν !».

«Ὁμολογῶ, πάτερ μου,», εἶπε τότε ὁ υἱός, «ὅτι ὑπῆρξα ἄδικος· ἀλλ' ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ, διότι δὲν ἠδυνήθηθην νὰ διακρίνω τὰ μεταξὺ οἰκονομίας καὶ φιλαργυρίας ὑπάρχοντα ὅρια».

«Μάθε λοιπόν, υἱέ μου,», προσέθηκεν ὁ Τιμανδρίδας, «ὅτι οἱ φύσει εὐγενεῖς ἄνδρες ζῶσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε καὶ ἄλλοι νὰ εὐεργετῶνται ὑπ' αὐτῶν.

»Εἶνε δὲ αἰσχιστον, ἐν ὅσῳ μὲν τις ζῆ, νὰ διάγη ὡς πένης, ἀφοῦ δὲ ἀποθάνη, νὰ ἀποδειχθῆ πλούσιος!»

§ 35. Τί κατορθώνει διὰ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ὁ Γεώργιος Χατζηκώστας.

Ὁ Γεώργιος Χατζηκώστας, τέκνον τῆς εὐάνδρου Ἡπειρου, ἐγεννήθη τῷ 1753 ἐν Ἰωαννίνοις, ἔνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἔμπορος.

Δεκαπενταέτης περίπου ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιμελείας, τῆς ἱκανότητος, τῆς δραστηριότητος, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἐντὸς βραχέος χρόνου ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην περιουσίαν.

Τῷ 1801 ὁ Γεώργιος Χατζηκώστας ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Μελαχροινού, Αἰκατερίνην.

Τελευτήσαντος δὲ τῷ 1815 ἐν Μόσχᾳ τοῦ μόνου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀναστασίου, ὁ Γεώργιος μετέβη ἐκεῖ πρὸς παραλαβὴν τῆς περιουσίας αὐτοῦ καὶ ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς ἐν Ῥωσίᾳ.

Ἐκτραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πολλὰ προσήνεγκε ποσὰ ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων καὶ παντοιοτρόπως συνετέλεσεν ὑπὲρ τῆς εὐδώσεως αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπυρπολήθησαν ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ τὸν Ἰερὸν ἀγῶνα πολλὰ εὐαγῆ ἰδρύματα τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν, ἀνέλαβεν ὁ Χατζηκώστας τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἀνήγειρε πρὸς τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ νοσοκομεῖον.

Ἰδρυσαι πρὸς τούτοις ἐν Μεσολογγίῳ νοσοκομεῖον καὶ προώρισεν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, ἵνα τὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκκαθαρισθησόμενα περισσεύματα τῆς περιουσίας αὐτοῦ διατεθῶσιν ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν.

Ὁ μεγαλόδωρος ἀνὴρ ἐτελεύτησεν ἐν Μόσχᾳ τῇ 31 Ἀυγούστου 1845.

Εὐτυχῶς τὸ περίσσευμα τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου Χατζηκώστα δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητον. Οἱ δ' ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης αὐτοῦ κατὰ προτροπὴν τοῦ Γεωργίου Σταύρου, τοῦ τότε διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἀπεφάσισαν δι' αὐτοῦ νὰ ἰδρῦσωσιν ἄσυλον ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων παιδῶν ἐν Ἀθήναις.

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐνέκρινε καὶ ἡ σύζυγος τοῦ μακαρίτου Χατζηκώστα Αἰκατερίνη, ἣτις μάλιστα καὶ κατέβαλεν ἀρκετὰ χρήματα, ἵνα συμπληρωθῶσι τὰ ἐλλείποντα.

Τὸ καθίδρυμα τοῦτο ἤρchiσε νὰ λειτουργῇ τῇ 6 Φεβρουαρίου 1856, κατ' ἀρχὰς δὲ ἦτο μικρόν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀνεπτύχθη διὰ τῆς συνδρομῆς διαφόρων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ φιλοπατρίδων ὁμογενῶν.

Οὕτως ἀπετελέσθη τὸ περικαλλὲς μέγαρον τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς, τὸ γνωστὸν σήμερον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ὁρφανοτροφεῖον Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χατζηκώστα*».

Τὸ φιλόανθρωπον τοῦτο ἴδρυμα, ἐκτελοῦν κάλλιστα τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, παρέχει ἄσυλον καὶ μόρφωσιν εἰς ὑπερδιακόσια ἀπροστάτευτα καὶ ἐγκαταλελειμμένα ὀρφανὰ παιδιά, ἀποδίδον οὕτως εἰς τὴν κοινωνίαν ἐγγραμμάτους, ἐργατικούς καὶ ἐναρέτους πολίτας.

§ 36. Πῶς παράγεται ὁ πλοῦτος.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως θεραπεύσῃ τὰς διαφοροὺς αὐτοῦ ἀνάγκας, λαμβάνει ἐκ τῆς φύσεως πλεῖστα ὑλικά, φυτικά, ζωικά ἢ ὀρυκτά. Πάντα ταῦτα μὲ μίαν λέξιν καλοῦνται **πλοῦτος**.

Σπουδαιότερος λοιπὸν παράγων τοῦ πλούτου εἶνε ἡ περιβάλλουσα ἡμᾶς **φύσις**. Αὐτὴ παρέχει εἰς ἡμᾶς πάντα τὰ ὑλικά, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀνάγκην.

Ἄλλ' ἡ φύσις μόνη ἄνευ τῆς ἡμετέρας βοηθείας δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς ἡμᾶς τὰ διάφορα ταῦτα ὑλικά οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται εὐθύς νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑφ' ἡμῶν. Οὕτω λ. γ. ὁ σίτος, τὰ ὄσπρια, τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὸ βούτυρον, οἱ ἰχθύες δὲν προσφέρονται ὑπὸ τῆς φύσεως ἔτοιμα καὶ παρεσκευασμένα εἰς τὸ στόμα ἡμῶν. Ἡ ξυλεία δὲν ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτῆς ἐκ τοῦ δάσους, οὐδὲ μεταβάλλεται μόνη εἰς ἔπιπλα καὶ εἰς σκεύη.

Οἱ λίθοι δὲν μεταβάλλονται μόνοι εἰς κτίρια, οὐδὲ τὰ μεταλλεύματα εἰς καθαρὰ μέταλλα, εἰς μηχανὰς καὶ εἰς ἐργαλεῖα. Πρέπει νὰ καταβάλλωμεν δυνάμεις σωματικὰς καὶ διανοητικὰς, ἵνα παραγάγωμεν ἢ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς φύσεως τὸν πλοῦτον. Ἡ τοιαύτη ἡμῶν ἐνέργεια καλεῖται **ἐργασία**, ἀποτελεῖ δὲ τὸν δεύτερον σπουδαῖον παράγοντα τοῦ πλούτου.

Ὁ καλλιεργῶν τὴν γῆν, ὁ βόσκων τὰ πρόβατα, ὁ κατασκευάζων ἐργαλεῖα ἢ ἔπιπλα, ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν, ὁ ἐξορύσσων μεταλλεύματα καταβάλλουσι δυνάμεις σωματικὰς καὶ διανοητικὰς, **ἐργάζονται**, ἡ δ' ἐργασία αὐτῶν ἀποτελεῖ σπουδαῖον παράγοντα τοῦ πλούτου.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ παράγῃ πολλὰ τῶν

εἰς αὐτὸν χρησίμων προϊόντων τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν καὶ ἐργάζεται. Πολλάκις ἀπαιτεῖται νὰ μεσολάβῃση χρόνος τις πρὸς τοῦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρός. Σπείρομεν λ. γ. σῖτον ἐφέτος, ἀλλὰ θερίζομεν τὸν καρπὸν αὐτοῦ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Φυτεύομεν δένδρον σήμερον, καρποφορεῖ δὲ τοῦτο μετὰ πάροδον ἐτῶν. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ πῶς θὰ δυνηθῇ ὁ ἐργαζόμενος νὰ συντηρηθῇ; Πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχη ἀποταμιεύσει περισσευμὰ τι ἐκ τῆς παραγωγῆς τῆς προηγουμένης αὐτοῦ ἐργασίας πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ παραγωγικοῦ αὐτοῦ ἔργου.

Τὸ περισσεῦον τοῦτο μέρος τῆς παραγωγῆς, ὅπερ ἀποταμιεύει ὁ ἐργαζόμενος, ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς αὐτὸν πρὸς ἐξακολούθησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας, καλεῖται **κεφάλαιον**, ἀποτελεῖ δὲ τὸν τρίτον σπουδαῖον παράγοντα τοῦ πλούτου. Οὕτως αἱ ζωοτροφίαι τοῦ γεωργοῦ, οἱ σπόροι, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ κτήνη ἀποτελοῦσι τὸ κεφάλαιον αὐτοῦ.

Τρεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ πλούτου, ἡ φύσις, ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον.

§ 37. Πῶς προμηθεύονται κεφάλαια οἱ μὴ ἔχοντες ἐπαρκῆ.

Τὸ ἀποτέλεσμα πάσης ἐργασίας θὰ ἦτο ἐλάχιστον ἂνευ τῆς ὑπάρξεως κεφαλαίου.

Εὐτυχῶς ὅμως ὁ μὴ ἔχων ἐπαρκῆς κεφάλαιον δύναται νὰ λάβῃ τὸ ἐλλεῖπον παρ' ἄλλου ἐπὶ ἐπιστροφῇ εἰς ὠρισμένην προθεσμίαν, δύναται δηλαδή νὰ δανεισθῇ.

Ἄλλ' ἵνα εὖρη οὗτος δάνειον, πρέπει νὰ ὑπάρχη ἡ βεβαιότης, ὅτι θὰ δυνηθῆ καὶ θὰ θελήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ τοῦτο εἰς τὸν δανειστήν.

Ἡ βεβαιότης, τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τὸν δανειστήν ὁ δανειζόμενος, ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ δάνειον ἐντὸς συμπεφωνημένης προθεσμίας, καλεῖται *πίστις*.

Ἴνα δὲ ὑπάρχη ἡ πίστις αὕτη, ἀπαιτοῦνται τρία τινὰ κυρίως παρὰ τοῦ δανειζομένου, πρῶτον μὲν νὰ κάμνῃ ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ παραγωγικὴν καὶ ἐπιτηδεῖαν χρῆσιν τοῦ δανείου, ὅπερ συνάπτει, δεύτερον δὲ νὰ διακρίνηται ἐπὶ φιλοπονία καὶ οἰκονομία καὶ τρίτον νὰ ἔχῃ χαρακτηρὰ ἔντιμον. Τὰ τρία ταῦτα κύρια προσόντα τοῦ δανειζομένου ἀποτελοῦσι τὴν *προσωπικὴν* ἢ *ὑποκειμενικὴν πίστιν* αὐτοῦ.

Πολλάκις ὅμως πλὴν τῆς προσωπικῆς πίστεως παρέχει ὁ δανειζόμενος εἰς τὸν δανειστήν ὡς ἐγγύησιν τῆς ἀποδόσεως τοῦ δανείου κτῆμά τι, ὅπερ καλεῖται *ὑποθήκη*, ἢ ἄλλο τι πολύτιμον ἀντικείμενον, ὅπερ καλεῖται *ἐνέχυρον*.

Ἐν ἣ δὲ περιπτώσει ὁ δανειζόμενος δὲν ἤθελε καταβάλλει ἐντὸς τῆς ὀρισμένης προθεσμίας τὸ κεφάλαιον, ὅπερ ἐδανείσθη, ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ δανειστής νὰ ἐκποιήσῃ τὴν ἐγγύησιν πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἡ ἐγγύησις αὕτη ἀποτελεῖ λοιπὸν τὴν *πραγματικὴν* ἢ *ἀντικειμενικὴν πίστιν* τοῦ δανειζομένου.

Ὁ δανειζὼν λαμβάνει παρὰ τοῦ δανειζομένου οὐ μόνον τὸ κεφάλαιον, ὅπερ ἐδάνεισεν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν καὶ ἀμοιβήν τινα συμπεφωνημένην, ἣτις καλεῖται *τόκος*.

Ἡ ἀμοιβὴ αὕτη εἶνε δικαία διὰ δύο λόγους, πρῶτον

μὲν διότι τὸ ἐπὶ δανείῳ παρεχόμενον κεφάλαιον συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, τῆς ὁποίας δίκαιον εἶνε νὰ συμμετάσχη κατὰ τινα ἀναλογίαν καὶ ὁ τὸ κεφάλαιον τοῦτο καταβαλὼν, δεύτερον δὲ διότι διατρέχει τοῦτο ὅπωςδήποτε κίνδυνον ν' ἀπολεσθῆ ἓν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἕνεκα διαφόρων περιστάσεων, οἷαι λ. χ. εἶνε ὁ θάνατος ἢ νόσος τοῦ δανεισθέντος, ἀτυχία αὐτοῦ ἐν τῇ ἐργασίᾳ, θεομηνία ἐν τῇ παραγωγῇ κ.λ.π.

Ὅσον δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος προβλέπεται μεγαλύτερος ἢ ὅσον ἡ παραγωγή τοῦ δανειζομένου προβλέπεται γενναιοτέρα, τόσον ὁ τόκος συμφωνεῖται ἀνώτερος.

Ὁ ἐπὶ ταῖς 100 δραγμαῖς συμφωνούμενος ἐτήσιος τόκος καλεῖται *ἐπιτόκιον*.

Νόμιμον δὲ ἀνώτατον ὄριον τοῦ ἐτησίου τόκου καθιερώθη παρ' ἡμῖν τὸ 12 ἐπὶ τοῖς 100.

Υπάρχουσι καὶ ἰδιαίτερα ἰδρύματα, ἅτινα, δεχόμενα καταθέσεις κεφαλαίων, δανείζουσιν αὐτὰ εἰς ἄλλους, ἔχοντας ἀνάγκην τούτων πρὸς ἐργασίαν. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα καλοῦνται, ὡς γνωστόν, *Τράπεζαι* καὶ χρησιμεύουσιν ὡς μεσάζοντα *ὄργανα* μεταξὺ κεφαλαίων καὶ ἐργασίας.

Αἱ Τράπεζαι λαμβάνουσι παρὰ τῶν δανειζομένων τόκον, οὔτινος μέρος μὲν ἀποδίδεται εἰς τοὺς καταθέσαντας τὰ κεφάλαια, μέρος δὲ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς δαπάνας τῶν ἰδίων Τραπεζῶν, ἧτοι εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν, εἰς ἐνοίκια καὶ εἰς ἄλλα ἀναπόφευκτα αὐτῶν ἔξοδα.

§ 38. Πῶς ἀνταλλάσσεται ὁ πλοῦτος.

Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν δὲν δύναται νὰ παράγῃ μόνος πάντα τὰ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ χρησιμεύοντα πράγματα, πάντα τὰ εἶδη τοῦ πλούτου. Ἄλλος μὲν παράγει ταῦτα, ἄλλος δ' ἐκείνα.

Ἄλλὰ πῶς θὰ δύναται ἕκαστος ἐξ ἡμῶν νὰ προμηθεύηται καὶ ἐκείνα τὰ πράγματα, ἅτινα δὲν παράγει ; Ἀπλούστατα, ἀνταλλάσσω μέρους τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων διὰ προϊόντων παραγομένων ὑπ' ἄλλων. Ὁ κτηνοτρόφος π. χ. ἀνταλλάσσει μέρος τῶν προϊόντων αὐτοῦ διὰ προϊόντων ἄλλων παραγομένων ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ. Ἀμφότεροι δ' οὗτοι προμηθεύονται ὑφάσματα καὶ ἐργαλεῖα παρὰ βιομηχάνων, παρέχοντες ὡς ἀντάλλαγμα κτηνοτροφικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα.

Πάντα τ' ἀντικείμενα τοῦ πλούτου δύναται νὰ ἀνταλλαχθῶσι δι' ἄλλων. Ἡ ἀναλογία τώρα, καθ' ἣν ἀνταλλάσσονται ταῦτα πρὸς ἄλληλα, ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ὁ βοῦς λ. χ. δύναται ν' ἀνταλλαγῇ πρὸς δέκα πρόβατα. Ἀμφότερα λοιπὸν τὰ εἶδη ταῦτα ἔχουσιν ἀξίαν· ἀλλ' ἡ ἀξία τοῦ βοῦς εἶνε δεκαπλασία τῆς τοῦ προβάτου. Μία ὀκά σίτου δύναται ν' ἀνταλλαγῇ πρὸς δύο ὀκάδας ἄλατος· ἄρα ἡ ἀξία μιᾶς ὀκάς σίτου εἶνε διπλασία τῆς ἀξίας ἴσου ποσοῦ ἄλατος.

Ἡ ἀπ' εὐθείας ἀνταλλαγὴ ἀντικειμένου τινὸς τοῦ πλούτου πρὸς ἄλλα εἶνε πολὺν δύσκολος. Ὁ παράγων ἐν εἶδος καὶ θέλων ν' ἀνταλλάξῃ τοῦτο πρὸς πλεῖστα ἄλλα, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην, εἶνε ἠναγκασμένος νὰ τρέχῃ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς παραγωγοῦ πρὸς τὸν ἕτερον, νὰ μεταβαίνη

πολλάκις εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις, οὕτω δὲ νὰ δαπανᾷ τὸν περισσότερον αὐτοῦ χρόνον, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐργάζεται. Διὰ τοῦτο ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀνταλλαγῆς ἐγκατελείφθη πολὺ ἔνωρις, σήμερον δὲ ἐπικρατεῖ μόνον μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων ἀνθρώπων, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην ὀλίγων μόνον πραγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα προμηθεύονται μόνοι.

Οἱ πεπολιτισμένοι ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ κάμνωσιν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων τὴν ἀνταλλαγὴν διὰ τῶν χρημάτων, διὰ τῶν **νομισμάτων**. Οἱ ἔχοντες π. χ. ἀνάγκην ἐνδυμάτων, ἄρτου, ἐπίπλων ἢ ἄλλου τινὸς πράγματος πωλοῦσι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτῶν, λαμβάνοντες εἰς νομίσματα τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνα ἀντιπροσωπεύουσι. Διὰ τῶν νομισμάτων δὲ προμηθεύονται οὗτοι τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἀνάγκην.

Τὸ νόμισμα λοιπὸν εἶνε τὸ μέτρον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων καὶ τρόπον τινὰ ἓν μεσάζον καὶ παγκοσμίως δεκτὸν ἐμπόρευμα.

Ἡ ἐκτίμησις ἐκάστου πράγματος δι' ὠρισμένου ποσοῦ χρημάτων καλεῖται **τιμὴ** τοῦ πράγματος τούτου. Οὕτω λ. χ. ἄρτος μιᾶς ὀκάς ἀνταλλάσσεται διὰ πενήκοντα λεπτῶν, ἄρα ἡ τιμὴ μιᾶς ὀκάς ἄρτου εἶνε πενήκοντα λεπτά.

Πρὸς κατασκευὴν νομισμάτων μεταχειρίζομεθα κυρίως τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὸν χαλκὸν καὶ ἄλλα μέταλλα, διότι ταῦτα ἔχουσι καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐμπορικὴν ἀξίαν, διότι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας.

Τὰ ἐκ τῶν μετάλλων κατασκευαζόμενα νομίσματα

Ἐ Αναγνωσματάριον 5^ο τάξεως.

9

δυσκόλως φθείρονται, εἶνε εὐμετακόμιστα καὶ δύνανται νὰ ὑποδιαιεθῶσιν εἰς τμήματα.

Χάριν δ' εὐκολίας ὑπάρχουσι καὶ χάρτινα νομίσματα, ἅτινα ἀντιπροσωπεύουσι μεταλλικά· διότι ὁ ἐκδότης αὐτῶν, ὅστις συνήθως εἶνε ὠρισμένη Τράπεζα, ὑποχρεοῦται ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν χαρτίνων νομισμάτων, ν' ἀνταλλάσῃ ταῦτα διὰ μεταλλικῶν νομισμάτων.

Οὐχ ἦττον ὅμως ἢ ὑποχρέωσις αὕτη δύναται ν' ἀνασταλῇ ἐπὶ χρόνον τινὰ διὰ νόμου περὶ **ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῶν χαρτίνων νομισμάτων**, ὡς συμβαίνει σήμερον ἐν τῇ χώρῃ ἡμῶν, ἔνθα ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχουσιν ἐπαρκῆ μεταλλικά νομίσματα, ἵνα δι' αὐτῶν ἀνταλλαγῶσι τὰ κυκλοφοροῦντα χάρτινα.

§ 39. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός.

Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ μέγιστος τοῦ Ἔθνους εὐεργέτης, ἐγεννήθη τῷ 1830 ἐν Σταυροδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ γονέων Χίων μεταναστευσάντων ἐκεῖσε μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς εὐανθοῦς νήσου.

Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ὁ μικρὸς Ἀνδρέας ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἄνδρου, ἣν διηύθυνε τότε ὁ Θεόφιλος Καίρης. Μετὰ δὲ τὴν διάλυσιν τῆς σχολῆς ταύτης ἀπεπεράτωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ Σύρου.

Καίπερ δὲ προωρισμένος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἱατροῦ ὄντος, νὰ σπουδάσῃ τὴν Ἱατρικὴν, ὁ Ἀνδρέας συναισθανόμενος μεγάλην κλίσιν πρὸς τὸ ἐμπόριον μετέβη ἐν ἡλικίᾳ δώδεκα ἐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατ' ἀρχὰς δια-

τελέσας υπάλληλος ἐμπορικοῦ οἴκου μετ' οὐ πολὺ κατώρθωσε διὰ τῆς φιλοπονίας, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ νὰ γίνῃ ἑταῖρος τῶν προισταμένων αὐτοῦ.

Ὁ Συγγρός ἀποκτήσας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱκανὴν περιουσίαν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως τῷ 1872 ἐν Ἀθήναις.

Ἐνταῦθα ἔδρυσεν τὴν Ἑπειροθεσσαλικὴν Τράπεζαν καὶ συμμετέσχε πασῶν σχεδὸν τῶν μεγάλων οἰκονομολογικῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνέλαμψε τὸ πλουτοπαραγωγικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Εἶχε μοναδικὴν δεξιότητα εἰς τὸ νὰ ἀνευρίσκῃ νέας πηγὰς πλούτου, νὰ δημιουργῇ νέας ἐργασίας καὶ νὰ συγκεντρῶνῃ νέα κεφάλαια. Δὲν εἶνε διὰ τοῦτο περιέργον, ὅτι ἔχων τοιαῦτα ἐφόδια κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ μεγίστην περιουσίαν.

Ἄλλ' ὥς μὴ νομίση τις, ὅτι ὁ Συγγρός, διαρκῶς φροντίζων περὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πλούτου, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ἴδιον κέρδος.

Ἡ εὐγενὴς ψυχὴ καὶ ἡ μεγάλη διάνοια αὐτοῦ ἐπεζήτει τὸ χρῆμα οὐχὶ χάριν πλουτισμοῦ, ἀλλ' ἵνα δι' αὐτοῦ παντοιοτρόπως εὐεργετήσῃ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀλύτρωτον πατρίδα ἡμῶν, ἵνα διὰ τοῦ κερδαινομένου ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ χρήματος ἐξυψώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας εἰς βαθμίδα πολιτισμοῦ ἀνωτέραν, ἵνα ἔρχεται ἐπίκουρος εἰς πάντα ἐθνικὸν σκοπὸν καὶ εἰς πᾶν ἐθνικὸν ἔδρυμα, ἵνα βοηθῇ τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας καὶ ἀνακουφίσῃ τοὺς ἀσθενοῦντας.

Διὸ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνήγειρε τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῶν Δελφῶν, τὸ ἐν Ἀθήναις ἐργαστήριον τῶν ἀπόρων γυναικῶν, τὰς σωφρονιστικὰς φυλακὰς καὶ τὸ Δημοτικὸν

θέατρον Ἀθηνῶν καὶ τὰ εὐαγῆ καθιδρύματα Θεσσαλονίκης, ἅτινα ἀπετεφρώθησαν τῷ 1892 ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς.

Τὸ θεραπευτήριον τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς αὐτόν.

Ἐν βραχυλογίᾳ δὲ πάντα σχεδὸν τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ Ἑλληνικὰ σωματεῖα καὶ εὐεργετικὰ ἰδρύματα ἀναγράφουσιν ἐν ταῖς στήλαις τῶν εὐεργετῶν αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Συγγροῦ, πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων λογίων καὶ καλλιτεχνῶν μνημονεύουσιν εὐγνωμόνως τοῦ ὀνόματος τούτου, ἅτε τυχόντες τῆς συνδρομῆς τοῦ μεγάλου Πατριώτου.

Ἡ πατρὶς τιμῶσα τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Συγγροῦ ἐπανελημμένως ἀνήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἔντιμον τοῦ βουλευτοῦ ἀξίωμα, ἐτίμησε δ' αὐτὸν διὰ τοῦ ἀνωτάτου τῶν παρασῆμων, διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου, ὅστις ἀπονέμεται μόνον εἰς ἐκεῖνα τὰ τέκνα αὐτῆς, ὅσα ἠτύχησαν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα τὰς ὑφίστας τῶν ὑπηρεσιῶν.

Ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης ἀπέθανε τῇ 13 Φεβρουαρίου 1899.

Διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ κατέλιπε γενικὴν κληρονομίαν τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιουσίας τὴν εὐγενῆ σύζυγον αὐτοῦ, εἰς ἣν ἀνέθηκεν, ὅπως διανείμῃ διάφορα μεγάλα ποσὰ εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα Ἀθηνῶν, Χίου καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἅτινα ἀναγράφονται ἐν τῇ διαθήκῃ του καὶ ὧν τὰ μέγιστα εἶνε τὸ ἐξ ἑκατῶν χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν ὑπὲρ τοῦ θεραπευτηρίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὸ ἐκ τριῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν πρὸς προίκισιν τοῦ μετοχικοῦ ταμείου τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ κατασκευὴν διδακτηρίων τῶν δημοτικῶν σχολείων καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα

Ἡ μνήμη τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ μένει ἀγήρως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ψυχάς, πᾶς δ' Ἑλλήν θὰ θεωρῇ αὐτὸν πάντοτε ὡς πρότυπον εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος πολίτου.

Μὴ ἔσο σπάταλος.— Ἡ φιλαργυρία δὲν εἶνε οἰκονομία.

§ 40. *Τί συμβουλεύει ὁ Σωκράτης τὸν Ἀρίσταρχον, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἔνδειαν.*

Ἦσαν αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ὁ Θρασύβουλος καταλαβὼν τὸν Πειραιᾶ ἐπολέμει κατὰ τῶν ἐν Ἀθήναις εὕρισκομένων τριάκοντα τυράννων.

Μίαν τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ Σωκράτης, ὅστις ἔμενεν ἐν Ἀθήναις, συνήνητησε καθ' ὁδὸν τὸν Ἀρίσταρχον, νέον εὐγενῆ καὶ φίλον αὐτοῦ.

Παρατηρήσας, ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος ἦτο κατηφῆς καὶ σκυθρωπός, ἔσπευσε νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὸν μετὰ μεγάλου διαφέροντος:

«Τί ἔχεις, Ἀρίσταρχε, καὶ εἶσαι σκυθρωπός; Ἐὰν μὲ θεωρῆς φίλον σου, ὀφείλεις νὰ μοὶ ἀνακοινώσῃς τὴν αἰτίαν τῆς λύπης σου, διότι ἴσως θὰ δυνηθῶ νὰ σοὶ παράσχω ἀνακούφισίν τινα».

«Ἀληθῶς, ὦ φίλε Σώκρατες,» ἀπεκρίθη ὁ νέος, «εὕρισκομαι ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ, διότι, ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ὁ πόλεμος, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν μου πολλοὶ συγγενεῖς, ἀδελφαί, ἀνεψιαί, ἐξαδέλφαι, τὰς ὁποίας δὲν δύναμαι νὰ διαθρέψω.

» Δὲν ἠμπορῶ δέ, διότι οὔτε ἐκ τῶν ἀγρῶν μου ἀπολαμβάνω εἰσόδημά τι, ἐπειδὴ ἔνεκα τοῦ πολέμου ἔχουσι μείνει ἀκαλλιέργητοι, οὔτε ἐκ τῶν οἰκιῶν μου, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς ὀλιγανθρωπίας δὲν δύναμαι νὰ ἐνοικιάσω αὐτάς. Θέλω νὰ πωλήσω τὰ ἔπιπλά μου, ἀλλ' οὐδεὶς ἀγοράζει αὐτά. Ἐπιθυμῶ νὰ δανεισθῶ, ἀλλ' οὐδεὶς μοὶ χορηγεῖ δάνειον. Εὐκολώτερον δύναται τις νὰ εὔρη χρήματα ἐν τῇ ὁδοῦ ἢ νὰ λάβῃ δανειζόμενος.

» Ἐννοεῖς, πιστεύω, τώρα τὴν κατάστασίν μου. Ἄφ' ἑνὸς δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τόσους συγγενεῖς μου νὰ ὑποφέρωσιν, ἄφ' ἑτέρου ὅμως δὲν δύναμαι νὰ διατρέφω αὐτούς, ἄφ' οὗ δὲν ἔχω τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐὸ Σωκράτης, ἀκούσας ταῦτα, ἠρώτησε πάλιν τὸν Ἀρίσταρχον : « Ἀλλὰ πῶς ὁ φίλος ἡμῶν Κεράμων, ἂν καὶ ἔχει οὐχὶ ὀλιγωτέρους ἀπὸ σὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, δύναται ὅχι μόνον τούτους νὰ διατρέφῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ πλουτῆ, σὺ δὲ φοβεῖσαι, μήπως πάντες καταστραφῆτε δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ; ».

« Μὰ τὴν ἀλήθειαν », ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος, « ὁ μὲν Κεράμων τρέφει δούλους, ἐγὼ δὲ ἐλευθέρους ».

« Δὲν εἶνε λοιπὸν λυπηρόν », εἶπεν ὁ Σωκράτης, « ἐκεῖνος μὲν νὰ εὐπορῆ ἔχων δούλους, σὺ δὲ νὰ εἶσαι ἄπορος ἔχων ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ἀνθρώπους ἐλευθέρους ;

» Αἱ συγγενεῖς σου δὲν γνωρίζουσι νὰ ζυμώνωσιν ἄρτον, νὰ κατασκευάζωσι τυρόν, νὰ κάμνωσι φορέματα ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα ;

» Ἐγὼ γνωρίζω, ὅτι ὁ Ναυσικίδης ἐκ μιᾶς μόνον ἐργασίας, τῆς ἀλευροποιίας, οὐ μόνον τρέφει ἑαυτὸν, τοὺς δούλους καὶ πολλὰ κτήνη, ἀλλὰ καὶ πλουτεῖ. Ὁ Κόροιβος ἐκ τῆς ἀρτοποιίας καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ διατρέφει καὶ

ζῆ πλουσιοπαρόχως. Ὡσαύτως ὁ Δημέας ζῆ καλῶς ἐκ τῆς χλαμιδοποιίας, ὁ Πένων ἐκ τῆς χλαιοποιίας καὶ ἄλλοι ἐκ διαφόρων ἄλλων ἐργασιῶν».

«Ἀληθῶς λέγεις, ὦ Σώκρατες, ἀπεκρίθη ὁ Ἄρισταρχος. «Ἄλλ' οὔτοι πάντες ἔχουσι δούλους, τοὺς ὀπίλους ἀναγκάζουσι νὰ ἐργάζωνται, ἐν ᾧ οἱ ἰδικοὶ μου ἄνθρωποι εἶνε ἐλεύθεροι καὶ συγγενεῖς».

«Λοιπὸν νομίζεις, φίλε μου,» λέγει ὁ Σωκράτης, «ὅτι αἱ συγγενεῖς σου, ἐπειδὴ εἶνε ἐλεύθεροι, δὲν πρέπει νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ μόνον νὰ τρώωσι καὶ νὰ κοιμῶνται; Νομίζεις, ὅτι πρέπει νὰ μένωσιν ἀργαί, μὴ ἐκτελοῦσαι ἐργασίαν τινὰ χρήσιμον εἰς τὸν βίον ;

»Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἐπειδὴ μένουσιν ἄεργοι, οὔτε ἐκεῖναι ἀγαπῶσι σέ, οὔτε σὺ ἐκεῖνας. Σὺ μὲν νομίζεις αὐτὰς ἐπιζημίους, ἐκεῖναι δὲ λυποῦνται, διότι σὲ βλέπουσι στενοχωρούμενον.

»Ἄν ὅμως φροντίσης νὰ πείσης τὰς συγγενεῖς σου, ὅπως ἐργάζωνται, καὶ σὺ θ' ἀγαπήσης ἐκεῖνας βλέπων, ὅτι εἶνε ὠφέλιμοι, καὶ ἐκεῖναι ὁμοίως θὰ σὲ ἀγαπήσωσι, βλέπουσαι ὅτι χαίρεις δι' αὐτάς».

«Ἐχεις πολὺ δίκαιον, φίλε Σώκρατες,», ἀπεκρίθη ὁ Ἄρισταρχος. «Εὐθὺς θὰ καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως δανεισθῶ ὀλίγα χρήματα, ἵνα προμηθεύσω δι' αὐτῶν ἐργασίαν εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν συγγενῶν μου».

Πράγματι δὲ ὁ Ἄρισταρχος εἰς ἄλλας μὲν ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἀνέθηκε νὰ κατασκευάζωσι τυρόν, εἰς ἄλλας ἔδωκεν ἔρια, ὅπως κατεργάζωνται ταῦτα, καὶ εἰς ἄλλας ἔδωκεν ἄλλας ἐργασίας.

Ἐκτοτε αἱ μὲν συγγενεῖς τοῦ Ἀριστάρχου ἐργαζόμεναι

ἐγένοντο φαιδραὶ καὶ ἡγάπων τὸν Ἀρίσταρχον ὡς κηδεμόνα, οὗτος δὲ ἡγάπα αὐτὰς ὡς ὠφελίμους.

Οὕτω δὲ διὰ τῆς ἐργασίας ἐκέρδαινον τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα, ἔζων εὐχαρίστως καὶ εὐγνωμόνουν τὸν Σωκράτην, ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀρίσταρχον τόσον ὠφελίμους καὶ χρησίμους συμβουλὰς.

§ 41. Τὸ γάλα.

Τὸ γάλα εἶνε μία τῶν θρεπτικωτέρων τροφῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἄνθρωποι πίνουσι τὸ γάλα, τὸ παραγόμενον ὑπὸ τῶν ἀγελάδων, τῶν αἰγῶν καὶ τῶν ἀμνάδων.

Τὸ γάλα χρησιμεύει προσέτι εἰς ἡμᾶς, διότι δι' αὐτοῦ κατασκευάζομεν πλὴν ἄλλων τὸν **τυρὸν** καὶ τὸ **βούτυρον**.

Ἐκατὸν ὀκάδες γάλακτος περιέχουσι 85 περίπου ὀκάδας ὕδατος, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μέρος αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τυρίνης, βουτύρου, γαλακτοσακχάρου καὶ τινων ἄλλων οὐσιῶν.

Παχύτερον, ἤτοι μὲ περισσότερον βούτυρον καὶ τυρίνην, εἶνε τὸ πρόβειον γάλα, μετ' αὐτὸ ἔρχεται τὸ γάλα τῶν αἰγῶν καὶ τελευταῖον τῶν ἀγελάδων, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε εὐπεπτότερον τῶν ἄλλων.

Ἄν ἀφήσωμεν τὸ γάλα ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας περίπου ὥρας ἐν ἡρεμίᾳ, θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτομάτως χωρίζεται εἰς δύο διαφόρους οὐσίας. Ἐκ τούτων ἡ ἐλαφρότερα καὶ ἐπιπλέουσα ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην **κορυφήν**,

ἥτις συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ βουτύρου· ὑπ' αὐτὴν δ' ἀπομένει ἢ ἐτέρα οὐσία, ἢ ἀποτελοῦσα τὸ ἅπαχον γάλα.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὸ γάλα βαθμηδὸν λαμβάνει ὄξυνον γεῦσιν, διότι ἐν αὐτῷ σχηματίζεται ἐν ὄξυ, τὸ λεγόμενον *γαλακτικὸν* ὄξύ.

Τὸ ὄξύ τοῦτο, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ὄξύ, ὅπερ ἠθέλομεν προσθέσει εἰς τὸ γάλα, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ καθιστᾷ στερεὰν τὴν τυρίνην. Καλοῦμεν δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο *πῆξιν* τοῦ γάλακτος.

Ἡ πῆξις ἐπιταχύνεται ὑψουμένης κατὰ τι τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐπιβραδύνεται ψυχωμένου τοῦ γάλακτος.

Τὸ γάλα διατηρεῖται ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀναλλοίωτον, ἐὰν ἀμέσως μετὰ τὸ ἀμελγμα, τεθὲν ἐντὸς καθαρωτάτου δοχείου, ψυχθῆ διὰ πάγου ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου διὰ ψυχροῦ ὕδατος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμβαπτίζομεν τὸ δοχεῖον.

Τὸ γάλα διατηρεῖται προσέτι ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀναλλοίωτον, ἐὰν βρασθῆ ἀνακινούμενον διαρκῶς. Ἡ βράσις καταστρέφει καὶ τὰ τυχόν ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα νοσογόνα μικρόβια.

Ἐξατμίζοντες τὸ ἐν τῷ γάλακτι περιεχόμενον ὕδωρ δι' εἰδικῶν μηχανημάτων καὶ μεθόδων καὶ προσθέτοντες εἰς αὐτὸ ζάχαριν κατασκευάζουσι τὸ γνωστὸν *συμπεπυκνωμένον γάλα ἢ σιρόπιον τοῦ γάλακτος*, ὅπερ κλειόμενον ἐρμητικῶς ἐντὸς δοχείων διατηρεῖται ἐπὶ μακρότατον χρόνον.

Τὸ γάλα τοῦτο ἀραιούμενον δι' ὕδατος ὀλίγον διαφέρει τοῦ νωποῦ καὶ φυσικοῦ γάλακτος.

Τοιοῦτον γάλα παρασκευάζει εἰς μέγιστα ποσὰ ἰδιὰ ἢ Ἑλβετία.

§ 42. Πῶς κατασκευάζεται τὸ βούτυρον.

Τὸ βούτυρον εἶνε ἡ λιπαρὰ οὐσία τοῦ γάλακτος, ἣτις εὐρίσκεται ἐντὸς αὐτοῦ ὑπὸ μορφὴν μικρῶν σφαιριδίων.

Ἡ βουτυροκομία ἐπιδιώκει τὴν ἔνωσιν πάντων τῶν σφαιριδίων τούτων εἰς μίαν μᾶζαν καὶ τὴν ἐξαγωγήν ταύτης ἐκ τοῦ γάλακτος.

Κατορθοῦται δὲ τοῦτο, ἂν τεθῆ τὸ γάλα ἐντὸς ἰδιαιτέ-

τέρου κάδου καὶ κτυπηθῆ μεθοδικῶς καὶ κατ' ἐπανάληψιν διὰ καταλλήλου ξυλίνου ὄργάνου.

Ἄντὶ ὅμως νὰ τίθεται ἐν τῷ κάδῳ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ γάλακτος, καλύτερον εἶνε νὰ ὑποβάλληται εἰς κτύπημα μόνον ἢ κορυφή τοῦ γάλακτος, ἣτις καὶ περιέχει σχεδὸν ἅπαν τὸ ποσὸν τοῦ βουτύρου.

Ἡ κορυφή ἀποχωρίζεται εὐχερῶς καὶ τελείως τοῦ λοιποῦ γάλακτος ὡς ἐξῆς. Ἄφ' οὗ διηθήσωμεν τὸ γάλα, θερμαίνομεν τοῦτο ἑλαφρῶς μέχρι γλιαρότητος καὶ εἶτα χύνομεν αὐτὸ ἐντὸς ἰδιαιτέρου τινὸς μηχανήματος, ὅπερ καλεῖται **κορυφολόγος** καὶ τὸ ὅποῖον εἶνε εἶδος μικροῦ τυμπάνου, ὑποβαλλομένου εἰς περιστροφικὴν κίνησιν.

Διὰ ταχίστης περιστροφῆς τοῦ μηχανήματος τούτου ἀποχωρίζεται ἡ κορυφή ἀπὸ τοῦ ἀλάχου γάλακτος καὶ ἐκα-

τέρα τῶν οὐσιῶν τούτων ἐκρέει διὰ χωριστοῦ κρουνοῦ ἐντὸς ἰδιαιτέρου δοχείου.

Τὴν κορυφὴν θέτομεν ἔπειτα ἐντὸς **βουτυροκάδου**,

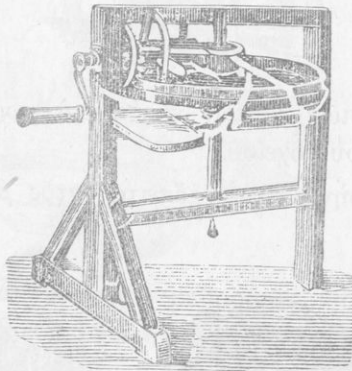

ἢτοι δοχείου συνήθως κυλινδροειδοῦς, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου διέρχεται ἄξων, φέρων πλαγίως ξύλινα πλήκτρα.

Διὰ περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ἄξονος τούτου, διαρκούσης περὶ τὴν ἡμίσειαν περίπου ὥραν, ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἔνωσιν τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ ὑπάρχοντος βουτύρου εἰς μίαν μᾶζαν.

Τὸ οὕτω κατασκευασθὲν βούτυρον πλύνομεν κατ' ἐπανάληψιν δι' ὕδατος ψυχροῦ ἐντὸς τοῦ βουτυροκάδου, μέχρις ὅτου τὸ εἰς τὴν πλύσιν ταύτην χρησιμοποιούμενον ὕδωρ ἀρχίσῃ νὰ ἐξέρχεται σχεδὸν διαυγές.

Κατόπιν θέτομεν τὸ βούτυρον εἰς ἕτερον ὄργανον καλούμενον **ξυμωτήριον**, ἐν ᾧ μαλάσσεται κατ' ἐπανάληψιν

διὰ ξυλίνου κυλίνδρου, ὅπως ἀποχωρισθῇ τὸ ἐν αὐτῷ ἔναπομεῖναν μέρος τοῦ ἀπάχου γάλακτος.

Τὸ βούτυρον διατηρεῖται ἐν καλῇ καταστάσει ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἐὰν ἀλατισθὲν τακῇ ἐντὸς λέβητος διὰ θερμάνσεως, ὅτε καὶ καταλείπει ὡς ὑποστάθμην πᾶσαν ξένην οὐσίαν, ἐξ ἧς εὐκόλως ἀποχωρίζεται.

Φυλάσσεται δὲ τὸ βούτυρον ἐντὸς πύθων, συνήθως πηλίνων, καλῶς πεπιεσμένων, ὅπως μὴ εἰσχωρῶν ὁ ἀἴρ ἐπιφέρει ἄλλοιώσεις ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ποιότητα αὐτοῦ.

§ 43. Πῶς κατασκευάζεται ὁ τυρός.

Ὁ τυρός κατασκευάζεται διὰ τῆς πήξεως τοῦ γάλακτος, ἣτις κατορθοῦται διὰ πυτίας τιθεμένης ἐντὸς αὐτοῦ.

Τὴν πυτίαν ἐξάγομεν ἐκ τοῦ στομάχου νεογνῶν μηρυκαστικῶν, ἰδίᾳ ἀμνῶν, ἐριφίων ἢ μόσχων.

Τὸ γάλα πήγνυται διὰ τῆς πυτίας ἢ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀμελξιν, πρὶν εἰσέτι ψυχθῆ, ἢ ἀφοῦ θερμομανθῆ εἰς θερμοκρασίαν 25—30 βαθμῶν.

Ἡ πήξις περατοῦται ἐν διαστήματι μιᾶς περιόδου ὥρας.

Τὸ πηγθὲν γάλα θέτομεν ἐντὸς ἀραιοῦ σάκκου, μαλλίνου συνήθως, ἵνα ἐκρυσθῇ ὁ ἐνυπάρχων ὀρός, ὁ καλούμενος **τυρόγαλον**, καὶ ἀπομείνῃ ἐν αὐτῷ ὁ τυρός.

Τὸ τυρόγαλον βραζόμενον δίδει τὴν λεγομένην **μιτζύθραν**.

Τὸν τυρόν, ἀφ' οὗ κόψωμεν εἰς πλάκας καὶ ἀλατίσωμεν, θέτομεν εἰς βαρέλια ἢ δερματίνους σάκκους. Ὁ τυρός οὗτος λέγεται **λευκός** ἢ **μαλακός** τυρός.

Ὁ δὲ σκληρὸς τυρός, ὁ καλούμενος **κεφαλοτύρι**, κατασκευάζεται κατὰ διάφορον τρόπον ὡς ἐξῆς: Ἀφ' οὗ πηγθῆ τὸ γάλα, τρίβεται ὁ σχηματισθεὶς τυρός εἰς ἐλάχιστα τεμάχια μεγέθους κόκκου σίτου διὰ τυροτρίπτου. Μετὰ τοῦτο τίθεται ἐντὸς λέβητος καὶ θερμαίνεται μέχρι θερμοκρασίας 45 περιόδου βαθμῶν. Ὁ οὕτω θερμομανθεὶς τυρός ζυμοῦται διὰ τῶν χειρῶν, εἶτα δὲ τίθεται ἐντὸς τύπων καὶ τέλος ὑπὸ τὸ πιεστήριον, ἐξ οὗ ἐξαγόμενος ἀλατίζεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας δι' ἄλμης.

Ὅπως διατηρῆται ὁ τυρός, πρέπει νὰ φυλάσσηται ἐντὸς ἀποθηκῶν ἐπαρκῶς ψυχρῶν καὶ εὐαέρων.

§ 44. Τὸ χωριό.

Κάτω ἐκεῖ μέσ' ἔς τὴν ξανθὴ κοιλάδα,
ἔπου ἔχει ἄλγη σκέπη οὐρανοῦ
κι' ἓνα στεφάνι γύρω πρασινάδα,
τὰ δασωμένα ἄφρύδια τοῦ βουνοῦ,

βαθειά, βαθειὰ ἀσπρίζουνε οἱ τοῖχοι
μικροῦ χωριοῦ ἔς τὰ μισοσκοτεινά·
ἴμοιάζουν βαρεῖα κοτρώνια, ἔπου ἡ τύχη
ἐκάρφωσεν ἐκεῖ παντοτεινά.

Πρὶν φέξιη, ὄλο τὸ χωριὸ ἔξυπνάει
καὶ δίχως ταραχὴ, δίχως ἴμιλιά,
καθένας ἐτοιμάζεται νὰ πάη
ἔς τὴ καθημερινὴ του τὴ δουλειά.

Ὁ γεωργὸς πηγαίνει ἔς τὸ χωράφι,
τὰ πρόβατα τὰ βόσκουν τὰ παιδιά,
καὶ ἡ γυναῖκα πλύνει, νέθει, βάφει,
ζυμώνει μὲ χαρούμενη καρδιά.

Νὰ τώρα ὁ καπνὸς στριφογυρίζει
ἀπὸν ἄπ' τὴν αὐτὴ χωρὶς ὀρμή.
Τὴν ὄρ' αὐτὴ ἡ νοικοκυρὰ φουρνίζει
τὸ μαῦρό της καὶ ἄζυμο ψωμί.

Ἐκεῖ ἴμπροστὰ ἔσὲ φοῦρνο ἴμαυρισμένο
προσμένει τὸ ψωμάκι νὰ γενῆ,
ἔπου θὰ τὸ φᾶν τὸ βράδυ, εὐλογημένο
ἄπ' τὴ δουλειά, κι' οἱ γέροι καὶ οἱ νηοί!

§ 45. Πῶς κατώρθωνε νὰ σπουδάζη
ὁ πτωχὸς Κλεάνθης.

Ὁ Κλεάνθης, καταγόμενος ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦτο νέος πτωχὸς μὲν, ἀλλὰ φιλομαθής.

Μαθὼν, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκεν ὁ Ζήνων, ὁ μεγαλύτερος τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, κατέλιπε τὴν πατρίδα καὶ μεταβὰς πρὸς τοῦτον ἐγένετο ὁ τακτικώτατος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ὁ Κλεάνθης ἦτο τόσο πτωχὸς, ὥστε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε χάρτην, διὰ νὰ γράφῃ, ὅσα ἤκουε παρὰ τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος, ἔγραφε ταῦτα ἐπὶ ὀστράκων καὶ ὠμοπλατῶν βοῶν.

Ἀλλὰ πῶς συνετηρεῖτο ὁ πτωχὸς νέος; Ὁλην τὴν ἡμέραν ἠκροῶτο καὶ ἐμελέετα τὰ μαθήματα τοῦ Ζήνωνος, δὲν ἐφαίνετο δὲ νὰ κάμνῃ ἐργασίαν τινά, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ κερδαίνοι, ὅσα ἐχρειάζοντο εἰς αὐτόν, διὰ νὰ ζήσει. Πόθεν ἐλάμβανε χρήματα; Μήπως ἐκλεπτε; Μήπως δι' ἄλλου κακοῦ μέσου ἐπορίζετο χρήματα; Τοιαῦται ὑποψίαι ἤρχισαν νὰ γεννῶνται μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων περὶ τοῦ Κλεάνθους.

Κατηγορήθη λοιπὸν ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ ὠδηγήθη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, ἵνα δώσῃ ἐξηγήσεις, πῶς κατώρθωνε νὰ ζῆ ἄνευ ἐργασίας.

Ὁ Κλεάνθης ἠναγκάσθη τότε νὰ φέρῃ ὡς μάρτυρας τῆς τιμιότητος αὐτοῦ κτηματίας τινὰς τῶν περιχώρων.

Οὗτοι ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ Κλεάνθης μετέβαινεν εἰς τοὺς ἐλαιῶνας αὐτῶν τὴν νύκτα, ἤντλει ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων καὶ ἐπότιζεν αὐτούς. Ἀντὶ δὲ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ταύτης ἐλάμβανεν ὀλίγα χρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπορίζετο τὰ πρὸς ζῆν.

Οἱ δικασταὶ καὶ οἱ παρόντες Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐπήνεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ Κλεάνθους, ὅστις ἔκτοτε ἐπωνομάσθη *Φρεάντλης*.

Ἐψήφισαν δ' οἱ Ἀρεοπαγῖται πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ καὶ χρηματικὸν τι ποσόν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἀνετώτερον.

Ὁ Ζήνων ὁμοως, ὁ διδάσκαλος τοῦ Κλεάνθους, μαθὼν τὸ πρᾶγμα, παρεκάλεσε τὸν Κλεάνθην νὰ μὴ δεχθῆ τὸ χρηματικὸν ποσόν, ἀλλὰ νὰ θελήσῃ νὰ μένῃ καὶ νὰ τρέφεται πλησίον αὐτοῦ.

Ὁ Κλεάνθης ἐδέχθη εὐγνωμόνως τὴν προσφορὰν τοῦ διδασκάλου, οὕτω δ' ἠδύνατο εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μελετᾷ καὶ νὰ σπουδάζῃ, ὅσον ἤθελε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζήνωνος διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Κλεάνθης, ὅστις ἀπέβη ἐφάμιλλος πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ.

§ 46. Πῶς ἐφευρέθη ἡ τυπογραφία.

Καὶ ἂν ὁ ἐπιμελὴς Κλεάνθης ἦτο ὀλιγώτερον πτωχός, πάλιν δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὸν κόπον νὰ καταγράψῃ τὰ διδάγματα τῶν διαφόρων σοφῶν. Ὁ λόγος τούτου εἶνε ἀπλούστατα, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχον ἔντυπα βιβλία, διότι ἡ τυπογραφία ἦτο ἀκόμη ἄγνωστος, ἐφευρεθεῖσα πολλοὺς αἰῶνας βραδύτερον.

Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα βιβλία δὲν ἠδύναντο νὰ γίνωσι πολλὰ, ἦσαν ἀκριβώτατα καὶ ἠγοράζοντο μόνον

ὑπὸ τῶν πλουσίων. Οἱ πτωχότεροι ἢ δὲν ἀνεγίνωσκον βιβλία ἢ, ἂν ἤσθάνοντο πόθον πρὸς τὰ γράμματα, ὡς ὁ Κλεάνθης, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἀντιγράψωσι μόνοι μετὰ πολλοῦ κόπου, ὅσα βιβλία προέφθανον.

Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἐγένοντο εὐωνότατα, οὕτω δὲ τὰ γράμματα κατέστησαν προσιτὰ εἰς πάντας, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πτωχοτάτους.

Ἡ σπουδαιότης αὕτη ἐφεύρεσις ὀφείλεται εἰς τὸν Ἰωάννην Γουτεμβέργιον, γεννηθέντα ἐν τῇ Γερμανικῇ πόλει Μαϋένσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1409 ἐκ γονέων εὐγενῶν μὲν, ἀλλ' οὐχὶ πλουσίων.

Ὁ Ἰωάννης Γουτεμβέργιος ἐξορισθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ὡς μετασχὼν στάσεώς τινος ἐν ταύτῃ, κατέφυγεν εἰς τὸ Στρασβοῦργον, ἔνθα ἀνέλαβεν ἐργασίαν παρὰ τινι ἀδαμαντοπώλῃ.

Ἐνῶ ὁμως κατεγίνετο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἀδαμάντων, ἀδιαλείπτως ἀπησχόλει αὐτὸν ἡ ἰδέα, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ δι' ἰδίας τέχνης τὴν ἀντιγραφὴν τῶν βιβλίων.

Ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης κατεχόμενος προσεκολλήθη παρὰ τινι χαλκογράφῳ, διότι ἐσκέφθη, ὅτι ἡ χαλκογραφία ἦτο ἡ τέχνη ἢ σχετιζομένη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

Ἐκμαθὼν δὲ τὴν τέχνην ταύτην ἐχάραξεν ἐπὶ χαλκοῦ ὀλόκληρον σελίδα βιβλίου καὶ ἐξετύπωσεν ἐξ αὐτῆς πολλὰ ἀντίτυπα.

Εὐθὺς ὁμως μετὰ τοῦτο ἐσκέφθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς ἀκινήτους χαρακτῆρας τῆς χαλκίνης πλακὸς διὰ κινητῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων, συνηταιρίσθη μετὰ τριῶν εὐπόρων φίλων αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῆς χρηματικῆς ἐκείνων βοηθείας πραγματοποιήσῃ τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην, διὰ τὴν ὁποίαν μετὰ ὑπερανθρώπου θελήσεως καὶ ὑπομονῆς ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος ἐπὶ δέκα συνεχῆ ἔτη.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανον οἱ συνέταιροι αὐτοῦ, οὗτος δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἔνθα προσέλαβε δύο νέους συνεταίρους, τὸν τραπεζίτην Φάουστ καὶ τὸν λόγιον Πέτρον Σχαϊφερ.

Ὁ Γουτεμβέργιος ἐξακολούθησας τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ κινητοὺς χαρακτῆρας ἐκ σιδήρου· ἐπειδὴ ὁμως οὗτοι ὡς ἐκ τῆς σκληρότητος αὐτῶν ἔσχιζον τὸν χάρτην κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν, ἀντικατέστησεν αὐτοὺς διὰ μολυβδίνων, οἵτινες ὁμως πάλιν ἐκ τῆς πίεσεως κατεστρέφοντο.

Μετὰ πολλὰς νέας δοκιμὰς καὶ πειράματα ἐπέτυχε τέλος τὸν σχηματισμὸν κράματος ἐξ ἐνώσεως μολύβδου μετ' ἀντιμονίου, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατασκεύασε χαρακτῆρας μὴ σκίζοντας τὸν χάρτην καὶ ἀντέχοντας εἰς τὴν πίεσιν τῆς ἐκτύψεως.

Οὕτως ὁ σκοπὸς τοῦ Γουτεμβεργίου ἐπραγματοποιήθη καὶ ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ εἶδε μετ' ἀνεκφράστου χαρᾶς κατορθωθείσαν τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, χάριν τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ὑπέστη τόσους μόχθους καὶ τόσας στερήσεις. Ἐνῶ δ' ἤδη ἔμελλε νὰ δρέψῃ τοὺς καρποὺς τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ, ὁ Φάουστ ἀπήτησε τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων αὐτοῦ, διατεινόμενος, ὅτι δὲν ἦτο συνέταιρος, ἀλλὰ δανειστής.

Μὴ δυνάμενος ὁ Γουτεμβέργιος νὰ ἀποτίσῃ τὰ χρήματα ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ δολλοῦ συντρόφου νὰ παραιτηθῇ παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ.

Οὕτω δ' ὁ Φάουστ, συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Σχαϊφερ, ὄν κατέστησε γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί, συνέστησε τυπογραφεῖον καὶ ἤρξατο τυπῶνων βιβλία.

Ἄλλ' οἱ στοιχειοθέται, ἀγανακτήσαντες διὰ τὴν πρὸς τὸν Γουτεμβέργιον διαγωγὴν τοῦ δολλοῦ τραπεζίτου, ἐξεδήλουν ἀναφανδὸν τὴν δυσφορίαν αὐτῶν.

Φοβηθεὶς δ' ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Σχαϊφερ, μήπως οὗτοι διαδώσωσι τὴν ἐφεύρεσιν, ὑπεχρέωσε τούτους νὰ ὀρκισθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἤθελον τηρήσει ταύτην μυστικὴν, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑπογράψωσι χρεωστικὰ γραμμάτια, ὧν τὸ ἀντίτιμον θὰ ἐκράτει ἐκ τοῦ μισθοῦ αὐτῶν, ἐὰν ἤθελον παραβῆ τὸν ὄρκον.

Πρὸς μείζονα δ' ἀσφάλειαν μετέφερε τὸ τυπογραφεῖον ἐντὸς σκοτεινῶν ὑπογείων, ἐν οἷς περιώρισε τοὺς ἐργάτας αὐτοῦ.

Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φάουστ, ἐγένετο κύριος τοῦ τυπογραφείου ὁ Σχαϊφερ.

Ἄλλ' ἐκτραγέντος μετ' ὀλίγον πολέμου, ἡ Μαϋένση ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ ἐλεηλατήθη, ὁ Σχαϊφερ ἐφορεύθη, οἱ δὲ ἐργάται διεσκορπίσθησαν.

Ὁ Γουτεμβέργιος, ὅστις εὕρισκετο ἐν Στρασβούργῳ, ἐλεύθερος ἤδη πάσης ὑποχρεώσεως, συνέστησεν ἴδιον τυπογραφεῖον, ἀσχολούμενος συγχρόνως εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς τυπογραφίας μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος ἐν ἔτει 1468.

Ἡ Μαϋένση, ἐκτιμῶσα τὸ δοξάσαν αὐτὴν τέκνον της,

ἀνήγειρε μεγαλοπρεπή ἀνδριάντα τοῦ Γουτεμβεργίου, φέροντα τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

« Ἡ ἀγλίνουα τοῦ Γουτεμβεργίου ἐπενόησε τέχνην ἄγνωστον εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους. Σήμερον, ὅ,τι ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὅ,τι γνωρίζουσιν οἱ νεώτεροι, καθίσταται κτῆμα ἀπάσης τῆς οἰκουμένης ».

§ 47. Πῶς κατασκευάζεται τὸ ἔλαιον.

Τὸ ἔλαιον ἐξάγεται ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ἐλαίας.

Ὅπως παραγάγωμεν ἔλαιον ἐκλεκτῆς ποιότητος, συλλέγομεν τὰς ἐλαίας, πρὶν ὠριμάσωσιν ὑπερμέτρως καὶ καταπέσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὸ ἔδαφος.

Συλλέγομεν δ' αὐτὰς διὰ τῶν χειρῶν, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατόν.

Ἀφοῦ δὲ καθαρίσωμεν τὰς ἐλαίας ἀπὸ τῶν φύλλων, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν σαρκῶν καρπῶν, ἀλέθομεν ταύτας ὡς τάχιστα.

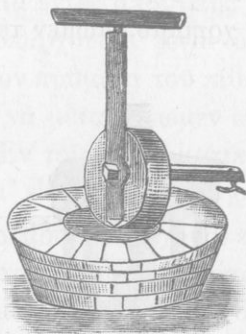
Ἄν ὅμως ὁ ἄμεσος ἀλεσμὸς τῶν ἐλαιῶν δὲν εἶνε δυνατός, προφυλάσσομεν ἐν τῷ μεταξὺ ταύτας ἀπὸ τῆς σήψεως, ἀπλοῦντες ἐντὸς ἀποθήκης καθαρᾶς καὶ εὐαέρου κατὰ λεπτὰ στρώματα, ἅτινα ἀνακινουῦμεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ πτύου.

Τὰς ὅπωςδήποτε βεβλαμμένας ἐλαίας ἀλέθομεν ἰδιαιτέρως, ἵνα μὴ τὸ ἐξ αὐτῶν παραγόμενον ἔλαιον, ὅπερ εἶνε κακῆς ποιότητος, ἀναμιχθῆι μετὰ τοῦ καλοῦ.

Ὁ *ἐλαιόμυλος*, δι' οὗ ἀλέθονται αἱ ἐλαῖαι, ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης στρογγύλης λεκάνης κτιστῆς, ἐπὶ τῆς

ὁποίας λειτουργεῖ μέγας καὶ βαρὺς κύλινδρος ἐκ λίθου ἢ ἐκ χυτοσιδήρου, κινούμενος κυκλικῶς δι' ἄξονος στρεφόμενου δι' ἵππου ἢ δι' ἀτμοῦ.

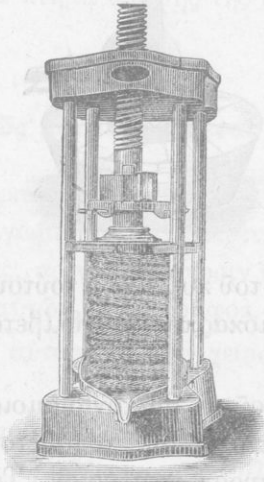
Ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κυλίνδρου τούτου ὁ ὑπ' αὐτὸν τοποθετούμενος ἐλαιόκαρπος συνθλίβεται μεταβαλλόμενος εἰς πολτὸν.

Τὸν ἐλαιοῦχον τοῦτον πολτὸν διαμοιράζομεν εἰς πολλοὺς τριχίνους σάκκους, οὓς τοποθετοῦμεν τὸν ἓνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὑπὸ ἰσχυρὸν πιεστήριον. Τὸ ἐκ τῆς πίεσεως δὲ ταύτης ἐκρέον ἔλαιον εἶνε πρώτης ποιότητος.

Ἀκολουθῶς χαλαροῦντες τὸ πιεστήριον ἐξάγομεν τοὺς σάκκους καὶ προσθέτομεν ἐντὸς ἐκάστου αὐτῶν ὀλίγας ὀκάδας ζέοντος ὕδατος. Εἶτα θέτομεν αὐτοὺς ἐκ δευτέρου ὑπὸ τὸ πιεστήριον, ἐξάγομεν δ' ἐκ τῆς νέας ταύτης πίεσεως ἔλαιον δευτέρας ποιότητος.

Δυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν ἢ δύο ἔτι φορὰς θερμὸν ὕδωρ εἰς τοὺς σάκκους καὶ νὰ πιέσωμεν αὐτούς, νὰ ἐξαγάγωμεν δ' οὕτως ἔλαιον τρίτης καὶ τετάρτης ποιότητος.

Ἄλλα προτιμότερον εἶνε ν' ἀρκώμεθα εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν πίεσιν, τὰ δὲ συντρίμματα τῶν ἐλαιοπυρήνων, τὸ **ἄλιοκόνκι**, νὰ πωλῶμεν εἰς τὰ σαπυνοποιεῖα ἢ νὰ χρησιμοποιῶμεν ὡς λιπάσματα τῶν ἐλαιῶνων. Δυνάμεθα προσέτι νὰ χρησιμοποιῶμεν ταῦτα πρὸς τροφήν

τῶν χοίρων, ἀναμινύοντες αὐτὰ μετ' ἀλεύρων ἢ πιτύρων.

Ἐν τοῖς σαπυνοποιεῖοις ἐξάγουσι διὰ χημικῶν μέσων τὸ ὑπολειπόμενον εἰς τοὺς ἐλαιοπυρήνας ἔλαιον, ὅπερ εἶνε κατωτάτης ποιότητος καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν σάπωνος. Κατασκευάζεται δ' ὁ σάπων δι' ἀναμίξεως τοῦ ἐλαίου τούτου μετὰ σόδας ἢ ποτάσης καὶ διὰ μεθοδικῆς θερμάνσεως τοῦ μίγματος.

Τὰ κατώτερα ἔλαια χρησιμοποιοῦνται συνήθως πρὸς

ἐπάλειψιν μηχανῶν καὶ διαφόρων ἐργαλείων, ἔτι δὲ πρὸς φωτισμόν.

Τὸ ἔλαιον ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ξένων ὑλῶν ἀφιέμενον ἐν ἡρεμίᾳ ἐντὸς ἀποθήκης θερμοῆς. Βαθμηδὸν τότε αἱ ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσαι ξένα ὑλαί, κατερχόμεναι, καταλαμβάνουσι τὸν πυθμένα τοῦ πίθου ἢ τῆς δεξαμενῆς, οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ μεταγγίσωμεν εὐκόλως ἐξ αὐτῶν τὸ καθαρὸν ἔλαιον. Ἐν τοῖς συστηματικοῖς ἐλαιουργεῖσι τὸ ἔλαιον διηθεῖται δι' εἰδικῶν διύλιστηρίων.

Πλὴν τοῦ ἐλαιολάδου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἔλαια, ἐξαγόμενα ἐκ διαφόρων ἐλαιούχων καρπῶν, ὡς λ. χ. τὸ σησαμέλαιον, ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ σησάμου, τὸ βαμβακέλαιον ἐκ τοῦ βάμβακος, τὸ καρυδέλαιον ἐκ τῶν καρύων, τὸ ἀμυγδαλέλαιον ἐκ τῶν ἀμυγδάλων καὶ ἄλλα.

---

§ 48. Ἡ ἐληά.

Εὐλογημένο νᾶνε, ἐληά, τὸ χῶμα, ποῦ σὲ τρέφει,
κ' εὐλογημένο τὸ νερό, ποῦ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κ' εὐλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτός, ποῦ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἁγίου τὸ καντύλι !

Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη, ὅταν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποῦ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲν βλέπουνε τὴν ὥρα,
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὠμορφιᾶ τὰ μάτια νὰ ἔξιπᾶσουν.

Ἐσύ ὅσαι πάντα ταπεινὴ, πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὄλα τὰ πλούτη ποῦ κρατεῖς, μ' ὄλο τὸ βίος ποῦ κρύβεις,

Γι' αὐτὸ αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτά σου, ἵπου τὰ φιλοῦν οἱ
[ἀνέμοι,
ὡς τὰ βαθειὰ γεράματα, ἵπου τὸ κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδί καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα ἕς τὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν σοῦλειψε τὸ λάδι.

Ἡ ἐργασία δὲν φέρει ὄνειδος. — Ἡ ἀργία εἶνε μήτηρ
πάσης κακίας.

§ 49. Πῶς πείθεται εἰς λέων περὶ τῆς ἀξίας
τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ.

Ἐν τινι συνεδρίῳ τῶν λεόντων ἐτέθη τὸ ζήτημα, ἂν ἐν
τῷ κόσμῳ ὑπάρχει ζῷον τι δυνάμενον νὰ παραβληθῆ κατὰ
τὴν ἰσχύϊν πρὸς τὸν λέοντα.

Εὐθὺς ὡς ἤρχισεν ἡ συζήτησις, λέων τις λαβὼν τὸν
λόγον ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ: «Τίς θὰ εἶνε τόσοσ ἀυθάδης,
ὥστε νὰ τολμήσῃ νὰ συγκριθῆ πρὸς ἡμᾶς; Ἐλαφρὸν τοῦ
πέλματος ἡμῶν κτύπημα συντρίβει εἰς μύρια τεμάχια ἰσχυ-
ρὸν κρανίον βοδὸς ἢ βουβάλου. Πρὸς τί συζητοῦμεν ματαίως
ὡς ἀνθρωποὶ; Ὁ λέων δὲν ὁμολογεῖται καὶ δὲν ἀναγνωρί-
ζεται ὑπὸ πάντων ὡς βασιλεὺς τῶν ζῴων;».

«Βεβαιότατα, βεβαιότατα!», παρετήρησεν ἡσύχως γέ-
ρων λέων, πολιὰν ἔχων τὴν χαίτην. «Πάντα ταῦτα εἶνε
ἀληθέστατα καὶ δὲν σκοπεύω νὰ ἀναιρέσω αὐτά.

» Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι εἴμεθα βασιλεῖς τῶν τε-
τραπόδων. Τὸ δὶπουν ὅμως ἐκεῖνο ζῷον, ὁ ἀνθρωπος, εἶνε
πανουργότερον καὶ δι' αὐτὸ εἶνε ἰσχυρότερον ἡμῶν.

» Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν εἶδεν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τὸ θηρίον
τοῦτο; Πόσον εἶνε τὸ μέγεθος αὐτοῦ; Μέτριον, κοινόν. Πόση

εἶνε ἡ δύναμις αὐτοῦ; Ἄναξία λόγου, ἂν παραβληθῆ ἢ πρὸς τὴν δύναμιν ὄχι μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ζώων ἀσθε νεστέρων τῶν λεόντων, ὡς τῆς τίγρεως, τῆς παρδάλεως, τοῦ ταύρου.

»Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν ἄλλο θηρίον ἐφοβήθη τόνσον, ὅσον τὸν ἄνθρωπον. Διότι ἡ διάνοια αὐτοῦ εἶνε ἀνωτέρα τῆς ἰδικῆς μας βώμης. Δι' ἀναριθμήτων παγίδων, τὰς ὁποίας ἀδιακόπως ἐπινόει, συλλαμβάνει διαρκῶς πολλοὺς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. Διὰ τῶν ὄπλων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἐφεύρει, πολεμε καὶ καταστρέφει ἡμᾶς. Μήπως διὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ δὲν ἐξημερώνει τὰ ἀγριώτερα τῶν ζώων καὶ δὲν ἔχει κατορθώσει νὰ κάμῃ φίλους του — ἐντρέπομαι νὰ τὸ εἶπω! — καὶ πολλοὺς ἐξ ἡμῶν;

»Φίλοι μου, φοβήθητε τὸν ἄνθρωπον εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνον θηρίον. Μὴ ἀπατάσθε ὑπὸ τῆς φαινομενικῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ. Ἀκριβῶς ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἔγκειται ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ».

Συνετοὶ βεβαίως ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ πρεσβύτου, ἀλλ' ἐλαχίστην προὔξενησαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους τῶν λεόντων, οἵτινες, ἀπειροὶ τοῦ κόσμου ὄντες, ἀπέδοσαν τὴν σῶφροναν κρίσιν αὐτοῦ εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ γέροντος, νὰ φανῆ ἔμπειρότερος τῶν νέων.

«Σεβαστὲ γέρον,», ἀπεκρίθη διὰ τοῦτο εἰς ἐκ τῶν νέων λεόντων, «ἡ ἡλικία ἔκαμψε τὸ λεόντειον σθένος σου καὶ σοὶ ἐνέπνευσεν ἀτόπως δειλίαν ἀναξίαν καὶ εἰς κῦνα.

»Οὐδέποτε παραδέχομαι, ὅτι τὸ δίπουν ζῷον, ὁ ἄνθρωπος σου, δύναται νὰ εἶνε ἀνώτερον ἡμῶν.

»Θὰ σπεύσω, ὅπως εὔρω ἄνθρωπον καὶ ἀποδείξω καὶ εἰς ἐκεῖνον καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς πάντα ἀμφιβάλλοντα, ὅτι οὐδὲν εἶνε ἰσχυρότερον τοῦ λέοντος».

Εὐθύς δ' ὡς εἶπε ταῦτα, μὴ ἀναμείνας ἀπάντησίν τινα, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς συνελεύσεως ἐξηγμμένος καὶ πλήρης ὀργῆς ζητῶν νὰ εὔρη ἀνθρωπον.

Τὸ πᾶν κατὰ τὴν διάδασιν τοῦ μονάρχου τῶν ἐρήμων ἔτρεμε καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀψυχα ὄντα ἐνόμιζες, ὅτι ἠσθάνοντο περίτρομα τὴν παρουσίαν τοῦ κραταιοῦ ἀνακτος.

Αἰφνης ἀκούει μακρόθεν κτύπον σιδήρου, κατὰ κανονικὰ διαλείμματα βαρέως καταφερομένου ἐπὶ ξύλου. Τείνει τὰ ὦτα καὶ ἀκροᾶται μετὰ προσοχῆς. Ὁ κρότος ἐξηκολούθει κανονικῶς καὶ ἀκαταπαύστως.

Διηυθύνθη εὐθύς πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ εὗρέθη πρὸ ὕλοτόμου τινός, ὅστις διὰ βαρέως πελέκειας ἔσχιζε παχὺν κορμὸν παλαιοῦ δένδρου καὶ ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ λέοντος ἐγίνε κάτωχρος ἐκ τοῦ τρόμου.

«Σὺ εἶσαι», ἐβρυχήθη πλήρης ὀργῆς ὁ λέων, «τὸ εὐφθές δίποδον, τὸ ὅποιον μὲ τὸν νοῦν σου νικᾷς ὅλα τὰ ζῶα; Τώρα θὰ ἴδῃς, τί ἀξίζει ἡ δύναμίς μου!». Καὶ εὐθύς ὤρμησεν, ὅπως κατασπαράξῃ τὸν δυστυχῆ ὕλοτόμον.

«Στάσου μίαν στιγμὴν», ἀνέκραξε μετὰ στιγμιαίαν σκέψιν περίτρομος ὁ ὕλοτόμος. «Πρὶν ἐπιτεθῆς ἐναντίον μου, δεῖξέ μου ὄλην σου τὴν δύναμιν, διὰ νὰ ἴδω καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου, πόσον εἶσαι ἰσχυρός.

»Ἴδού! Ἐμπορεῖς νὰ χωρίσης διὰ τῶν ἐμπροσθίων σου ποδῶν τοῦτον ἐδῶ τὸν κορμὸν, τὸν ὅποιον τώρα σχίζω; Ἄν τὸ κατορθώσης, θὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶσαι πανίσχυρος!».

Ὁ λέων, ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἔχωσεν εὐθύς ἀπερισκέπτως τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς τὴν σχισμὴν, ἐνῶ ὁ ὕλοτόμος βραδέως καὶ ἐντέχνως ἀπέσυρεν ἐκείθεν τὸν πέλεκυν.

Τὰ διὰ τοῦ σιδήρου κεχωρισμένα μέρη τοῦ ξύλου ἐπλησίασαν πάλιν πρὸς ἄλληλα καὶ ἀμφότεροι οἱ πόδες τοῦ λέοντος εὗρέθησαν στερεώτατα συνεσφιγμένοι ἐντὸς τοῦ σχίσματος.

Ματαίως ἠγωνίζετο ὁ δυστυχῆς λέων νὰ ἐκβάλῃ τοὺς πόδας ἐκ τῆς ἐπαράτου παγίδος, εἰς τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἀνυπόπτως ἐνέπεσε. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἀπέβησαν ἀνωφελεῖς.

Τότε ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ ὕψωσε τὸν πέλεκυν κατὰ τοῦ λέοντος, ἔτοιμος νὰ καταβιδάσῃ τοῦτον μετ' ὀλίγον βαρὺν κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τὸ θηρίον :

«Λοιπόν, τί λέγεις τώρα, μονάρχα ὑπερήφανε, περὶ τῆς δυνάμεώς σου καὶ περὶ τῆς διανοίας μου ;».

Ὁ λέων ἀλγῶν δεινῶς καὶ βλέπων τὸν πέλεκυν ἔτοιμον νὰ καταπέσῃ ἐπ' αὐτοῦ ὠμολόγησε τὴν ἀλήθειαν καὶ παρεκάλεσε τὸν ὕλοτόμον νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς παγίδος, ὑποσχόμενος, ὅτι θὰ εἶνε διὰ τοῦτο πάντοτε εὐγνώμων πρὸς αὐτόν.

Ὁ ὕλοτόμος καταβιδάσας εὐθὺς τὸν πέλεκυν γῦρνε δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ σφηνός, τὴν σχισμὴν, οὕτω δὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ τῆς αὐτοσχεδίου παγίδος τοὺς πόδας τοῦ ζώου, ὅπερ ἔφυγεν ἐκεῖθεν εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διὰ τὸ μάθημα, τὸ ὁποῖον ἔλαβε.

---

§ 50. Διατί μία ἀλώπηξ δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν ἐνὸς ἀδυνάτου λέοντος.

Λέων γηράσας καὶ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ προμηθεύηται εὐκόλως τὴν τροφήν αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς τὸν ἐξῆς δόλον, ἵνα συντηρηθῆται ἀνέτως: Εἰσελθὼν εἰς τι σπήλαιον καὶ

κατακλιθείς προσποιεῖτο τὸν ἀσθενῆ· οὕτω δὲ ὅσα ζῶα μετέβαινον ἐκεῖ, ὅπως ἐπισκεφθῶσι τοῦτον καὶ ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τῆς υγείας αὐτοῦ, συναλαμβάνοντο ὑπὸ τοῦ λέοντος καὶ κατετρώγοντο.

Ἄλώπηξ δὲ τις ἐννοήσασα τὸ τέχνασμα τοῦ λέοντος μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ καί, σταθεῖσα ἔξωθεν τοῦ σπηλαίου, ἠρώτα αὐτόν, πῶς ἔχει.

Ὁ λέων, ἀφ' οὗ μετὰ παραπόνου ἀπήντησεν, ὅτι δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὸν καλῶς, ἠρώτησε τὴν ἐπισκέπτριαν, διατί δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὸ σπήλαιον.

Ἡ ἀλώπηξ μειδιάσασα ἀπήντησεν εὐθύς :

« Διότι βλέπω ἐδῶ μόνον ἴχνη εἰσερχομένων ζώων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐξερχομένων.

» Ἴδου τὰ ἴχνη ἐνὸς φίλου μου ὄνου, ὅστις εἰσῆλθε τὴν πρῶταν εἰς τὸ σπήλαιόν σου· δὲν δύναμαι ὁμως νὰ ἀνεύρω, ἀπὸ ποῦ ἐξῆλθε.»

Καὶ μὲ τοὺς λόγους τούτους ἐπεράτωσεν ἡ συνετὴ ἀλώπηξ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς.

---

§ 51. Πῶς πρέπει νὰ περιποιώμεθα τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἡμιόνους.

Οἱ ὄνοι παρ' ἡμῶν δὲν ἀπολαύουσι τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἀγάπης, ἂν καὶ οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὰ ἀξιόλογα προτερήματα καὶ τὴν μεγάλην χρησιμότητα τῶν καλῶν τούτων ζώων.

Βεβαίως οἱ ὄνοι ὑπολείπονται τῶν ἵππων κατὰ τὴν ὠραιότητα, τὴν συμμετρικὴν τοῦ σώματος κατασκευήν,

τὴν ὑπερήφανον στάσιν καὶ τὴν ζωνηρότητα. Ἰδίως δ' ἀδικεῖ αὐτοὺς ἡ δυσανάλογος πρὸς τὸ σῶμα μεγάλη κεφαλή, τὰ μεγάλα ὄτα καὶ ἡ μικρὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκφραστικότης.

Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ λησμονῶμεν τὸ στερεὸν καὶ ἀσφαλὲς βάδισμα τοῦ ὄνου ἐπὶ ὁδῶν μάλιστα στενωτάτων καὶ ὀλισθηρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων πολὺ δυσκόλως θὰ ἦδύνατο ὁ ἵππος νὰ βαδίσῃ ἀκινδύνως. Ἄνευ τοῦ ὄνου θὰ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος ἡ μεταφορὰ τῶν φορτίων καὶ ἡμῶν αὐτῶν διὰ τοιούτων ὁδῶν.

Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ λησμονῶμεν τὴν μεγάλην δύναμιν αὐτοῦ. Ἀναλόγως τοῦ σώματος αὐτοῦ φέρει φορτία πολὺ βαρύτερα ἢ ὁ ἵππος.

Σπουδαῖα προσέτι προτερήματα τοῦ ὄνου εἶνε ἡ ἡμερότης, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ εἰς τὰς στερήσεις ἀντοχὴ.

Ἐν δ' ἐκ τῶν σπουδαιότερων τοῦ ὄνου προτερημάτων εἶνε ἡ μεγάλη λιτότης αὐτοῦ. Ἀρκεῖται ὁ πτωχὸς εἰς ὀλίγην καὶ πολλάκις οὐχὶ ἐκλεκτὴν τροφήν. Τρώγει τὰς τρυφερὰς ἀκάνθας τῶν ἀγρῶν, τὰς κληματίδας τῶν ἀμπέλων, χονδροειδῆ χόρτα, περιφρονούμενα ὑπὸ τῶν ἄλλων ζῴων, ἄχυρα καὶ ἄλλας εὐτελοῦς ἀξίας τροφάς.

Καὶ ὁ ἀπορώτερος διὰ τοῦτο τῶν ἀγροτῶν δύναται νὰ διατρέφῃ ὄνον, οὕτω δὲ νὰ ἐξοικονομῇ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, μεταφέρον διὰ τούτου τὰ προϊόντα καὶ λοιπὰ χρειώδη καὶ χρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν εἰς τὰς ἐργασίας μετάβασιν αὐτοῦ τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀσφαλῆ ῥάχιν τοῦ καλοῦ ζῴου.

Μεθ' ὅλα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ὄνου τινὲς τῶν ἀνθρώπων, στεροῦμενοι λογικῆς καὶ ἀγαθότητος, φέρονται σκληρῶς πρὸς τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ζῴον καὶ

κάννουσι κατάχρησιν τῆς ἡμερότητος, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀντοχῆς αὐτοῦ. Θέτουσιν ἐπ' αὐτοῦ βάρη ὑπέρογκα καὶ τύπτουσιν ἀνηλεῶς τὸ δυστυχῆς ζῶον, ἵνα ἐξαναγκάσωσιν αὐτὸ νὰ βαδίξῃ, μεθ' ὅσου οὗτοι θέλουσι τάχους, λησμονοῦντες τὴν φύσιν τοῦ ὄνου, ὡς καὶ τὸ βαρὺ φορτίον, ὅπερ ἐπέθεσαν ἐπὶ τῆς ῥάχεως αὐτοῦ.

Ὁ ὄνος τρεφόμενος ἐπιμελέστερον ἢ ὡς τρέφεται συνήθως, ἀσκούμενος μεθοδικῶς καὶ προφυλαττόμενος ἀπὸ τῆς ὑγρασίας, τοῦ ψύχους, τοῦ καύσωνος, τῶν κακουχιῶν, τῶν βασάνων καὶ τῶν ὑπερβολικῶν κοπώσεων καθίσταται ζῶον μεγάλης ἀξίας. Ὑπάρχουσιν ἀλλαχοῦ ἐκλεκτοὶ ὄνοι πωλούμενοι ἀντὶ χιλιάδων δραχμῶν ἕκαστος.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πρέπει ὡσαύτως νὰ γίνηται ἐπιμελής καὶ αὐστηρὰ ἐπιλογὴ τῶν γεννητόρων τῶν ὄνων.

Ὡς τοιοῦτοι πρέπει νὰ ἐκλέγῶνται οἱ ἐξέχοντες κατὰ τὴν σωματικὴν ἰσχύν, τὴν ἀναλογίαν καὶ συμμετρίαν τοῦ σώματος, τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν καὶ τὸ κανονικὸν βάδισμα.

Διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιλογῆς τῶν γεννητόρων, διὰ τῶν ὑγιεινῶν φροντίδων, τῆς καλῆς διατροφῆς καὶ τῶν μεθοδικῶν ἀσκήσεων, ἡ φυλὴ τῶν ὄνων ἐξευγενίζεται, γίνονται δ' οὗτοι ὄχι μόνον δυνατώτεροι, εὐκίνητοίτεροι καὶ ζωηρότεροι, ἀρα χρησιμώτεροι, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὠραιοτέροι.

Εὐσώμους καὶ ῥωμαλέους ὄνους ἔχει ἰδίως ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰσπανία· ὠραίους δὲ καὶ λίαν ταχύποδας ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Κύπρος. Μετὰ τούτους ἔρχον-

ται οἱ ὄνοι τῆς Ζακύνθου καὶ ἄλλων τινῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ πατρὸς ὄνου καὶ μητρὸς ἵππου ἡ τάνάπαλιν παράγονται *οἱ ἡμίονοι*.

Οἱ ἡμίονοι ἐκ μὲν τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ὄνου ἔχουσι τὴν ἀντοχὴν, τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἐν τῷ βαδίσματι σταθερότητα, ἐκ δὲ τῶν προτερημάτων τοῦ ἵππου τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ ἀνάπτυξιν.

Οἱ ἡμίονοι ἔχοντες πάντα τὰ προτερήματα ταῦτα καὶ ὄντες μακροβιώτεροι τῶν ἵππων ἀποβαίνουνσι χρησιμώτατα ζῶα καὶ μάλιστα εἰς χώρας ὄρεινὰς καὶ σχετικῶς ξηράς, οἷα ἡ πατρὶς ἡμῶν.

Δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἔλξιν βαρῶν, ὡς φορηγῶν ἀμαξῶν, ἀρότρων, πυροβόλων καὶ ἄλλων, ἔτι δὲ πρὸς μεταφορὰν μεγάλων φορτίων. Ἐπίσης δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ πρὸς ἵππασίαν, καὶ μάλιστα ὁσάκις πρόκειται περὶ ὁδῶν σκολιῶν καὶ ἀνωμάτων, ἐφ' ὧν ὁ ἵππος μετὰ δυσκολίας δύναται νὰ βαδίσῃ.

---

§ 52. *Μὴ βιάζεσθε.*

Ὅ,τι δουλειὰ κι' ἂν κάνετε,
μὲ προσοχὴν ἐργάζεσθε,
τὴν ὥρα σας μὴ χάνετε,
μὰ καὶ ποτὲ μὴ βιάζεσθε.

Νὰ σκέπτεσθε, νὰ κρίνετε,
καὶ τότε μὴ σᾶς μέλῃ!

Ἄγάλια-ἀγάλια γίνεται
ἡ ἀγουρίδα μέλι!

§ 53. Πῶς κατασκευάζεται ὁ οἶνος.

Ὁ οἶνος κατασκευάζεται ἐκ τοῦ ὁποῦ τῶν σταφυλῶν διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντος σακχάρου εἰς οἰνόπνευμα.

Ὁ ὁπὸς τῶν σταφυλῶν, τὸ *γλεῦκος*, περιέχει πλὴν τοῦ σακχάρου καὶ μεγάλην ποσότητα ὕδατος, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς οὐσίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μικρὰν ποσότητα ὀξέων, ἅτινα δίδουσιν εἰς τὸν οἶνον εὐχάριστον γεῦσιν καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ.

Τὰς σταφυλὰς τρυγῶμεν, ἀφοῦ ὠριμάσωσιν ἐπαρκῶς· συμβαίνει δὲ τοῦτο παρ' ἡμῖν συνήθως κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον. Πρέπει δ' ἀκριβέστερον ἢ τοιαύτη ὠρίμασις νὰ εἶνε κανονικὴ, τούτέστιν οὔτε ὑπερβολικὴ, οὔτε ἀτελής· διότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει σχηματίζεται ἐν ταῖς σταφυλαῖς πολλὴ ποσότης σακχάρου, ἐπειδὴ δ' αὕτη δὲν μετατρέπεται ἅπασα εὐκόλως εἰς οἰνόπνευμα, γίνεται ὁ οἶνος γλυκὺς· ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ περιπτώσει τὸ σάκχαρον εὐρίσκεται ἐν μικρᾷ ποσότητι, οὕτω δὲ σχηματίζει ὀλιγώτερον τοῦ δέοντος οἰνόπνευμα. Ἐν ἀμφοτέροις δὲ ταῖς περιπτώσεσι ταύταις οἱ κοινοὶ οἶνοι δυσκόλως διατηροῦνται.

Τούτου ἕνεκα οἱ οἰνοποιοὶ δι' ἰδιαιτέρου τινὸς ὄργανου, καλουμένου *γλευκομέτρου*, μετροῦσι τὸ ἐν τῷ ὁπῷ τῶν σταφυλῶν ὑπάρχον σάκχαρον, οὕτω δ' ἐκτιμῶσι τὸν βαθμὸν τῆς ὠριμάσεως αὐτῶν καὶ καθορίζουσι τὸν χρόνον τοῦ τρυγητοῦ.

Αἱ τρυγηθεῖσαι σταφυλαὶ καθαρίζονται ἀπὸ τῶν σαπρῶν ῥαγῶν, αἵτινες οὐ μόνον μεταδίδουσι κακὴν γεῦ-

σιν εἰς τὸν οἶνον, ἀλλὰ καὶ καθιστῶσι τοῦτον ἐπιρρεπῆ εἰς νόσους, αἵτινες ταχέως ἀλλοιοῦσι καὶ φθείρουν αὐτόν.

Πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ὀποῦ τῶν σταφυλῶν οἱ ἀμπελοουργοὶ ἐκθλίβουσι ταύτας ἐντὸς σκάφης ἢ ἐντὸς ληνοῦ, πατοῦντες αὐτάς διὰ τῶν ποδῶν. Ἡ ἐργασία ὅμως αὕτη γίνεται πολὺ τελειότερα, καθαρωτέρα καὶ ταχύτερα δι' εἰδικῶν μηχανῶν, καλουμένων *σταφυλομύλων*.

Μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ γλεύκους ὑποβάλλονται τὰ *στέμφυλα* εἰς ἰσχυρὰν πίεσιν διὰ *στεμφυλοπιεστηρίου*, ὅπως ἐκρεύσῃ καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς ἐναπομείνας ὀπός, ὅστις ἐνοῦται μετὰ τοῦ πρώτου. Οὕτω δ' ἐξάγεται ὅλον τὸ ποσὸν τοῦ ὀποῦ τῶν σταφυλῶν.

Πρὸς παρασκευὴν οἴνου μέλανος ἢ ἐρυθροῦ τίθενται ἐντὸς κάδης ἢ βυτίου μετὰ τοῦ γλεύκους, ὅπερ πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ σταφυλῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεχρωματισμένων, καὶ τὰ στέμφυλα αὐτῶν.

Πρέπει νὰ τίθενται καὶ τὰ στέμφυλα, διότι ἡ χρωστικὴ τοῦ οἴνου ὕλη εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ τῶν ῥαγῶν, ἅρα ἐντὸς τῶν στεμφύλων, σπάνια δ' εἶνε τὰ εἶδη τῶν σταφυλῶν, τῶν ὁποίων τὸ χροῶμα ἐνυπάρχει καὶ ἐν τῷ ὀπῷ αὐτῶν.

Τὰ στέμφυλα, τιθέμενα κατὰ τὴν οἰνοποίησιν τοῦ γλεύκους μετ' αὐτοῦ, οὐ μόνον χροῶμα παρέχουσιν εἰς τὸν οἶνον, ἀλλὰ καὶ στυφὴν τινα γεῦσιν, προερχομένην ἐκ στυπτικῆς τινος οὐσίας, *ταννίνης* καλουμένης, ἣν περιέχουσι τὰ στέμφυλα.

Προκειμένου δὲ νὰ παρασκευασθῇ οἶνος λευκός, ὁ

ὄπρὸς τῶν σταφυλῶν τίθεται ὁ μόνος ἐντὸς τῶν βυτίων ἄνευ στεμφύλων.

Τὸ γλεῦκος τῶν σταφυλῶν μετὰ μίαν ἢ δύο τὸ πολὺ ἡμέρας θερμαίνεται αὐτομάτως παράγον συγχρόνως θόρυβόν τινα χαρακτηριστικόν, οὔτινος ἕνεκα λέγομεν κοινῶς, ὅτι τὸ γλεῦκος **βράζει**. Ἐπιστημονικῶς τὸ φαινόμετον τοῦτο καλεῖται **ζύμωσις**.

Ἡ ζύμωσις αὕτη ὀφείλεται εἰς μικροσκοπικοὺς μύκητας, καλουμένους **σακχαρομύκητας**, οἵτινες εὗρισκόμενοι ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν σταφυλῶν καὶ πίπτοντες ἐντὸς τοῦ γλεῦκος ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ μετατρέπωσι τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον σάκχαρον εἰς οἰνόπνευμα καὶ εἰς ἀνθρακικὸν ὄξύ. Καὶ τὸ μὲν ἀνθρακικὸν ὄξύ, ἀέριον ὄν, ἐξέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἐκ τοῦ στομίου τοῦ βυτίου, ὅπερ πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ ἀφήνηται ἀνοικτὸν διαρκούσης τῆς ζυμώσεως, τὸ δὲ οἰνόπνευμα, σχηματιζόμενον βαθμηδόν, παραμένει ἐν τῷ οἴνῳ, καταλαμβάνον ἐν αὐτῷ τὴν θέσιν τοῦ σακχάρου.

Ὁ οἶνος καθίσταται διαυγῆς καὶ εὐγευστος καὶ διατηρεῖται εὐκόλως, ὅταν ἅπαν τὸ ἐν τῷ γλεῦκει σάκχαρον μετατραπῇ διὰ τῆς ζυμώσεως εἰς οἰνόπνευμα.

Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῆς ζυμώσεως ὑποβοηθοῦμεν πρῶτον διὰ τοῦ ἀερισμοῦ τοῦ γλεῦκος. Πρὸς τοῦτο συχνάκις ἀνακινουῦμεν αὐτὸ ἄνωθεν διὰ ξυλίνου ὄργανου, ἔτι δὲ ἐξάγομεν καθ' ἑκάστην ἐκ τοῦ κρουνοῦ τῆς κάδης μέρος τοῦ ὑπὸ ζύμωσιν γλεῦκος καὶ ἐπαναφέρομεν αὐτὸ εἰς τὴν κάδην ἄνωθεν διὰ τοῦ στομίου αὐτῆς. Πρὸς ἀερισμὸν τοῦ γλεῦκος προκαλοῦμεν ἐπίσης ῥεύματα

ἀέρος διὰ τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν τῆς οἴναποθήκης.

Ἡ ἐνέργεια τῆς ζυμώσεως ὑποβοηθεῖται καὶ διὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ γλεύκους ἐν κανονικῇ θερμοκρασίᾳ. Εἶνε δὲ τοιαύτη ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 30 βαθμούς, οὐδὲ κατέρχεται κάτω τῶν 23 βαθμῶν.

Ἄν τὸ θερμόμετρον, τιθέμενον ἐντὸς τοῦ γλεύκους, δεικνύη περισσοτέρους τῶν 30 βαθμῶν, καταβρέχομεν τὸν πέριξ χῶρον διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ προκαλοῦμεν ψυχρὰ ῥεύματα ἀέρος κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας.

Ἄν τοῦναντίον τὸ θερμόμετρον δεικνύη ὀλιγωτέρους τῶν 23 βαθμῶν, θερμαίνομεν τὸν χῶρον διὰ θερμάστρας.

Ὡσαύτως, ὅπως ἀποβῆ ὁ οἶνος καλός, ὀφείλομεν νὰ διατηρῶμεν τὰ στέμφυλα διαρκῶς βεβυθισμένα ἐντὸς τοῦ γλεύκους, μὴ ἀφήνοντες ταῦτα νὰ ἐπιπλέωσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ, διότι, ἂν τοῦτο συμβαίῃ, καὶ ἡ ζύμωσις δὲν γίνεται κανονικῶς καὶ ἡ ἐπαφή τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν στεμφύλων προκαλεῖ τὸ ὀξύνισμα τούτων, ὅπερ μεταδίδεται καὶ εἰς τὸν οἶνον. Διατηροῦμεν δὲ τὰ στέμφυλα διαρκῶς βεβυθισμένα ἐντὸς τοῦ γλεύκους, θέτοντες ἄνωθεν ξυλίνην ἐσχάραν καὶ ἐπ' αὐτῆς βάρη.

Μετὰ 5—10 συνήθως ἡμέρας κοπάζει ὁ θόρυβος τῆς ζυμώσεως τοῦ γλεύκους, ἐκλείπουσι βαθμηδὸν αἱ πολλαὶ φουσαλλίδες ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, τὸ ἀνθρακικὸν ὄξυ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στομίου κατὰ μικρὰν ποσότητα, ἡ δὲ θερμοκρασία τοῦ γλεύκους σημαντικῶς κατέρχεται καὶ

ἄρχεται τοῦτο λαμβάνον τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ οἴνου γεῦσιν καὶ ἀποβάλλον τὴν ἐπαισθητὴν γλυκύτητα. Οὕτω λήγει ἡ περίοδος τῆς πρώτης λεγομένης ζυμώσεως.

Μετ' αὐτὴν δ' ὁ οἴνος ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἐπὶ τινὰς ἀκόμη ἐβδομάδας δευτέραν τινὰ ζύμωσιν, πολὺ ἡπιωτέραν τῆς πρώτης.

Ἐν ᾧ δ' ὁ λευκὸς οἴνος πρέπει κατὰ τὴν ζύμωσιν ταύτην νὰ διατηρῆται ἐν τῷ αὐτῷ βυτίῳ, ὁ μέλας εἶνε ἐπιναγκες νὰ μεταγγίζηται εἰς ἕτερα δοχεῖα.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πρέπει νὰ φράσσωμεν τὰ στόμια τῶν βυτίων χαλαρῶς διὰ τοῦ πώματος αὐτῶν, παρενθέτοντες συγχρόνως τεμάχιον πανίου, ἢ καλύτερον ἀκόμη διὰ πώματος ἐκ φελλοῦ, ἔχοντος εἰς τὸ μέσον ὀπὴν, φρασσομένην διὰ βάμβακος. Ὁ βάμβαξ οὗτος ἐμποδίζει ἐν μέρει νὰ εἰσέρχωνται διὰ τοῦ ἀέρος τὰ προκαλοῦντα τὸ ὀξύνισμα μικρόβια, ἐν ᾧ συγχρόνως ἐπιτρέπει νὰ ἐξέρχεται διὰ μέσου αὐτοῦ τὸ ἀνθρακικὸν ὄξύ, ὅπερ παράγεται ἐν τῷ οἴνῳ διαρκούσης τῆς δευτέρας ζυμώσεως.

Ἐπίσης δ' ἐνεργοῦμεν πολλάκις ἐν τῷ μεταξὺ τὸ λεγόμενον *παραγέμισμα* τῶν βυτίων, ἥτοι τὴν πλήρωσιν αὐτῶν δι' οἴνου ὑγιοῦς τῆς αὐτῆς ἡλικίας. Κάμνομεν δὲ τοῦτο, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ οἴνου κατέρχεται ἐν τοῖς βυτίοις, οὕτω δὲ σχηματίζεται κενόν, ἐπιτρέπον τὴν εἰσοδὸν ἀέρος, ὅστις εἶνε λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς οἴνους, προκαλῶν ἰδίᾳ τὸ ὀξύνισμα αὐτῶν.

Ἀφοῦ δὲ λήξη καὶ ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ζυμώσεως, ἀμέσως μετὰ νέον παραγέμισμα κλείομεν τὰ βυτία ἐρμητικῶς, ὅπως παρακωλύσωμεν τὴν εἰς ταῦτα εἰσοδὸν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Ἐπίαναγκες δ' εἶνε νὰ φροντίζωσιν οἱ οἴνοποιοί, ὅπως αἱ τε οἴναποθῆκαι καὶ τὰ διάφορα οἴνοδοχεῖα εἶνε τελείως καθαρὰ. Καθαρίζονται δὲ τὰ οἴνοδοχεῖα, πλυνόμενα δι' ἀσβέστου καὶ ὕδατος, δι' ἀτμοῦ καὶ δι' ἄλλων μέσων, προσέτι δὲ ἀπολυμαινόμενα διὰ καπνοῦ θείου, καταλλήλως ἐντὸς αὐτῶν καιομένου.

Ὁ οὔτω παραγόμενος οἶνος εἶνε ποτὸν εὐγευστον, ἐφ' ὅσον δὲ πίνεται μετρίως, εἶνε καὶ ὑγιεινόν, διότι εἶνε θερμαντικόν, διευκολύνει τὴν πέψιν τῶν τροφῶν καὶ ἀναζωογονεῖ τὰς καταπεσούσας δυνάμεις τῶν ἀσθενῶν, τῶν γερόντων καὶ τῶν κεκμηκότων. Ἄν δ' ὅμως γίνεται κατάχρησις αὐτοῦ, ἀποβαίνει, ὡς εὐθύς θὰ ἴδωμεν, ἐπιβλαβέστατος.

§ 54. *Τίνα κακὰ προξενοῦσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ οἴνοπνευματώδη ποτὰ.*

Οἴνοπνευματώδη ποτὰ εἶνε ἐκεῖνα, ἅτινα, ὡς ὁ οἶνος, περιέχουσιν οἴνόπνευμα.

Προέρχεται δὲ τὸ οἴνόπνευμα ἐκ τῆς ζυμώσεως τοῦ σακχάρου οὐ μόνον τῶν σταφυλῶν καὶ τῆς σταφίδος, ἀλλὰ καὶ τῶν τεύτλων, τῶν κερασίων, τῶν δαμασκήνων, τῶν μήλων καὶ ἄλλων καρπῶν, ἔτι δὲ ἐκ τῆς ζυμώσεως τοῦ ἀμύλου τοῦ προερχομένου ἐκ τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῶν γεωμήλων, τῆς ὀρύζης καὶ ἄλλων καρπῶν.

Εἰς τὸ οὔτω προελθὸν οἴνόπνευμα προσθέτουσι σάκχαρον καὶ αἰθέρια ἔλαια ἢ ἐκχυλίσματα ἀρωματικῶν τι-

των καρπῶν, οὕτω δὲ παράγουσι τὰ ποικίλα οἰνοπνευματώδη ποτά, ὧν γίνεται συχνοτάτη χρῆσις καὶ ὧν γνωστότερα εἶνε ὁ ζῦθος, ἡ μαστίχη, τὸ κονιάκ καὶ τινὰ ἄλλα.

Ἡ κατάχρησις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ μάλιστα τῶν περιεχόντων καθαρὸν οἰνόπνευμα ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἐπιφέρει σπουδαιοτάτας βλάβας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι πᾶν εἶδος οἰνοπνεύματος εἶνε δηλητήριον.

Καὶ ἡ μὲν πόσις μεγάλου ποσοῦ οἰνοπνευματώδους τινὸς ποτοῦ ἐν βραχεῖ διαστήματι ἐπιφέρει τὴν *μέθην* ἡ δὲ καθημερινὴ καὶ καθ' ἕξιν χρῆσις μεγάλης ποσότητος οἴουδήποτε οἰνοπνευματώδους ποτοῦ παράγει χρονίαν δηλητηρίασιν, ἣν καλοῦμεν *οἰνοπνευματίασιν* ἢ *ἀλκοολισμόν*.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ οἰνόπνευμα πινόμενον ἐπιφέρει βραχυχρόνιον διέγερσιν καὶ διεύρυνσιν τῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος, διὰ τοῦτο προκαλεῖ εὐάρεστον αἴσθημα θερμότητος καὶ πρόσκαιρόν τινα εὐεξίαν.

Τὰ εὐχάριστα ὅμως ταῦτα φαινόμενα παρέρχονται ταχέως, ἀντικαθιστάμενα ὑπὸ μεγάλης καταπτώσεως τῶν δυνάμεων καὶ ἀδυναμίας πρὸς ἐργασίαν.

Ἡ συχνὴ χρῆσις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐπιφέρει ἐν ἀρχῇ *κατάρρουν τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων*, εἶτα δὲ *βλάβας καὶ κίρρωσιν τοῦ ἥπατος*, ἧς ἐπακολούθημα εἶνε ἡ νόσος *ὕδρωπικία*. Προσέτι δὲ προκαλεῖ ποικίλα νευρικὰ φαινόμενα, ἀδυναμίαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς μνήμης καὶ ἡλιθιότητα.

Ὁ μέθυσος ἄνθρωπος παρούσιάζει θέαμα ἀποτρόπαιον.

Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καθίσταται ἄγριον, ἠλίθιον καὶ κτηνώδες, τὸ δὲ βλέμμα ἀπλανές καὶ μωρόν.

Τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ ταράσσονται ὑπὸ σπασμῶν, αἱ χεῖρες τρέμουσιν, οἱ πόδες κλονίζονται καὶ ἡ γλῶσσα ἐμποδίζεται.

Τέλος ἡ διάνοια αὐτοῦ εὐρίσκεται ἐν παραλογισμῶ.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως παρέρχεται κατὰ μικρὸν ἡ ταραχὴ αὕτη καὶ νάρκη βαρεῖα καταλαμβάνει τὸν μέθυσον, ὅστις ἐξυπνᾷ μετὰ ὕπνον ταραχώδη, κατάκοπος καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων βεβαρυμένην.

Οἱ μέθυσοι ἀποθνήσκουσιν εἴτε ἐξ αὐτῶν τῶν ἀσθενειῶν, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς βλάβης τῶν διαφόρων αὐτῶν ὀργάνων ὑπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος, εἴτε ἐξ ἄλλων νόσων, ἰδίᾳ δὲ λοιμωδῶν, ὡς π. χ. τῆς φυματιώσεως, αἵτινες, εὐρίσκουσαι τὸ σῶμα τῶν μεθύσων ἐξησθηνημένον ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος, προσβάλλουσι βαρύτερον τοῦτο καὶ ἐπιφέρουσιν εὐκολώτερον τὸν θάνατον.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς χρονίας διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος δηλητηριάσεως δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸν οἰνόφλυγα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, οἵτινες συνήθως εἶνε λίαν εὐπαθεῖς εἰς τὰς διαφόρους νόσους καὶ ἔχουσι προδιάθεσιν εἰς τὴν παραφροσύνην, τὴν βλακίαν καὶ τὴν ἐπιληψίαν.

Οἱ κάμνοντες κατάχρησιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἀποβάλλουσι βαθμηδὸν πᾶσαν ὄρεξιν πρὸς ἐργασίαν καὶ πᾶν οἰκογενειακὸν συναίσθημα καί, ἂν δὲν ὑποκύψωσι ταχέως εἰς τὰ κακὰ ἐπακόλουθα τῆς καταχρή-

σεως τοῦ οἴνοπνεύματος, ἢ γίνονται αὐτόχειρες ἢ καθίστανται ἐγκληματῖαι.

§ 55. Πόσον βλαβερός εἶνε ὁ καπνός.

Ὁ καπνός εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1559 μετὰ Χριστόν.

Ἡ χρῆσις τοῦ καπνοῦ ἐγενικεύθη καὶ ἀδιαλείπτως κατακυριεύει ἡμᾶς. Δυστυχῶς δὲ ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις αὐτοῦ συνεπιφέρει σωρείαν ὄλην ἐπικινδύνων παθήσεων.

Ὁ καπνός ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ περιέχει ἀπὸ δύο μέχρις ὀκτὼ τοῖς ἑκατὸν **νικοτίνην**.

Εἶνε δ' αὕτη οὐσία ἄχρους καὶ λίαν δηλητηριώδης, ἣς ὀλίγαι μόνον σταγόνες ῥιπτόμεναι ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιφέρουσιν ἀκαριαῖον τὸν θάνατον.

Εὐτυχῶς, πρὶν παραδοθῶσιν εἰς τὴν κατανάλωσιν τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ, πάσχουσι μικρὰν ζύμωσιν, ἣτις τὸ μὲν ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῶν ἰκανὸν μέρος τῆς νικοτίνης, τὸ δὲ ἀναπτύσσει τὰς ἀρωματικὰς οὐσίας τοῦ καπνοῦ, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ποιότης αὐτοῦ.

Ὁ ὑπερβολικῶς καπνίζων εἶνε ἐπιρρεπὴς εἰς πολλὰς νόσους· ἐκ τούτων οἱ ἰατροὶ ἀναφέρουσι τὸν χρόνιον κατάρρουν τοῦ φάρυγγος, τὴν ἀτονίαν, τὴν διατάραξιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὴν κεφαλαλγίαν, τὴν ζάλην, καὶ τὴν ναυτίαν.

Διὰ τῆς παρελεύσεως δ' ὅμως τοῦ χρόνου ἐπέρχονται εἰς τοὺς κατὰ κόρον καπνίζοντας μεγαλύτεραι βλάβαι. Ὁ καπνός ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ στομάχου, συχνάκις προκαλῶν τὴν

άνορεξίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ἐπιφέρων χρόνιον κατάρρουν τῶν βρόγχων.

Ὅπως πεισθῶσιν οἱ καπνίζοντες περὶ τοῦ ἐπιβλαβοῦς τοῦ καπνίσματος, ἄς ῥίψωσιν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς καπνοσύριγγος. Τὰ ἴχνη, ἅτινα ἀφήνει ὁ καπνὸς ἐντὸς ταύτης, μαρτυροῦσι τὴν βλαβερωτάτην ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ καπνίζοντος.

Ἡ ἐν βραχεὶ δὲ χρόνῳ χρῆσις πολλοῦ καπνοῦ ἐπιφέρει σφοδρὰ δηλητηριώδη φαινόμενα, ὡς σπασμούς, ὑπνηλίαν καὶ τὸν θάνατον ἀκόμη, ἂν μὴ ὁ ὕπνος, εἰς ὃν περιπίπτει ὁ παθὼν, διακοπῇ ἐγκαίρως διὰ καταλλήλων φαρμάκων.

Ὁ νοῦς ἔστω ὁδηγὸς τῶν πράξεών σου. — Ἡ φρόνησις νικᾷ τὴν ῥώμην. — Ἀσκοπος ὁ νοῦς, διπλὸς ὁ κόπος.

---

§ 56. Πῶς ἐξυπνᾷ τὸ δάσος.

Πρὶν τὰ ῥόδινα τῆς πρωίας νέφη ἀναγγείλωσι τὴν προσέγγισιν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐκ πάντων τῶν πτηνῶν τοῦ δάσους ὁ κόσσυφος ἐξυπνᾷ πρῶτος.

Τινάσσει τὴν δρόσον ἐκ τοῦ μελανοῦ αὐτοῦ περῶματος, τρίβει τὸ ῥάμφος ἐπὶ τινος κλάδου καὶ πετᾷ εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοῦ δένδρου.

Ἐκεῖθεν συρίζει δις ἢ τρίς, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐστραμμένους πρὸς τὴν ἀπέναντι κλιτὴν τοῦ ὄρους, ὀπόθεν μετ' ὀλίγον ἀναφαίνονται αἱ προῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες.

Εὐθύς τότε ἀρχίζει τὸ ζωηρὸν καὶ λιγυρὸν αὐτοῦ κελάδημα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουσιν ἐγερεθῆ ἕκ τοῦ ὕπνου καὶ τὰ λοιπὰ πτηνὰ τοῦ δάσους, ἐγκαταλείποντα δὲ τὰ δένδρα καὶ τοὺς θάμνους, ἐφ' ὧν διήλθον τὴν νύκτα, πετώσιν εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ὅπως ἐκεῖθεν ἴδωσι τὸν ἀνατέλλοντα λαμπρὸν ἥλιον.

Εἰς τὴν θέαν τῶν χρυσῶν του ἀκτίνων, αἵτινες ἀποκαλύπτουσι πάλιν εἰς αὐτὰ τὰ πολύμορφα καὶ ποικιλόχρωμα ἄνθη, τὰ πράσινα δένδρα, τοὺς γλοεροὺς λειμῶνας, τὰς καταφύτους πεδιάδας καὶ τοὺς διαυγεῖς ῥύακας, σκιρτῶσιν ἐκ χαρᾶς καὶ ἀρχίζουσι νὰ κελαδῶσι τὰ ὠραῖα αὐτῶν ἄσματα.

Ἐψηλότερον πάντων τῶν ἄλλων πτηγῶν πετᾷ ὁ κορυδαλός. Βεβυθισμένος ἐντὸς τοῦ κυανοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀόρατος ἐντελῶς, πληροῖ τὸν ἀέρα διὰ τῶν γλυκυτάτων αὐτοῦ στροφῶν. Νομίζει δὲ ὁ ἀκούων, ἐπειδὴ δὲν φαίνεται, πότεν ἔρχονται τὰ κελαδήματα ταῦτα, ὅτι αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου καὶ ἡ αὔρα τῆς πρωίας κελαδοῦσι τὰ λαμπρὰ αὐτὰ ἄσματα, ἵνα δοξολογήσωσι τὸν Θεόν, ὅστις ἐδημιούργησε τόσον ὠραίαν τὴν ὥραν ταύτην τῆς ἡμέρας.

Ἡ μικρὰ ἀκανθυλλὶς κάθηται ὀπισθεν γλοερῶν κισσοῦ, ἐκεῖθεν δ' ἀντηχεῖ ἢ εὐστροφος καὶ διαυγῆς φωνή της.

Ὁ σπίνος πετᾷ ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ὅπου δὲ σταθῆ, ἀνοίγει τὸ μικρὸν καὶ καλλίφωνον αὐτοῦ στόμα καὶ μέλπει γλυκὴ καὶ εὐθυμον ἄσμα.

Ποῦ κελαδεῖ ἢ ἀηδῶν, δὲν δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς· διότι εἰς ὅλον τὸ δάσος ἀντηχεῖ τὸ ζωηρότατον καὶ διαυγέστατον, ἀλλὰ καὶ γλυκύτατον αὐτῆς ἄσμα.

Ἐπὶ τὴν εὖσομον γλῶσιν καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν θάμνων οἱ κύνθαιοι τρίζουσιν. Ἐπὶ τῶν ποικιλοχρῶμων ἀνθέων βομβοῦσιν αἱ μέλισσαι καὶ τὰ ἄλλα ἔντομα.

Ζωή, κίνησις καὶ χαρὰ βασιλεύει καθ' ὅλον τὸ δάσος ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἄλλου.

Δροσερὰ αὔρα πνέουσα καταδροσίξει πάντα τὰ πλάσματα τοῦ δάσους. Οἱ ἀνθηροὶ καὶ πολύφυλλοι κλάδοι τῶν δένδρων σείονται ὑπ' αὐτῆς, τὰ δ' ἄνθη φρίσσουσιν εἰς τὴν πνοήν της.

Πτηνὰ καὶ ἔντομα καὶ ὕδατα καὶ αὔρα ἀποτελοῦσι συναυλίαν γλυκυτάτην καὶ ἁρμονίαν θείαν ἐν ταῖς καταπρασίαις ἐκτάσεσι τοῦ δάσους.

Αἴφνης ὅμως φωνὴ ὀξύτατη ἀκούεται εἰς τὸν ἄερα, πολὺ ὑψηλά. Εἶνε ἢ φωνὴ πεινῶντος ἱέρακος, ὅστις ἐπισκοπεῖ τὸ πᾶν πρὸς ἀνακάλυψιν λείας.

Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ πάντες οἱ μικροὶ ψάλται τοῦ δάσους γίνονται ἄφαντοι ὑπὸ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων, ζητοῦντες ἐκεῖ σωτηρίαν.

Οὕτω τὴν μελωδικὴν συναυλίαν διαδέχεται ἡ ἀπότομος σιγὴ καὶ τὴν χαρὰν ὁ τρόμος.

Μετ' ὀλίγον ἢ κρίσιμος στιγμή παρόρχεται. Ὁ ἱέραξ ἔξαφανίζεται. Εὐθὺς πάλιν ἐπανέρχεται ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ὠραίους κατοίκους τοῦ δάσους.

§ 57. Πόσον ὠφέλιμα εἶνε τὰ δάση.

Μεγάλαι ἐκτάσεις τῆς γῆς, καλυπτόμεναι ὑπὸ πυκνῶν ἀγρίων δένδρων, συνήθως αὐτοφυῶν, καλοῦνται δάση.

Τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατάλληλота διὰ τὴν ἀνάπτυξιν δασικῶν δένδρων.

Διὰ τοῦτο εὐκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ καλυφθῆ τὸ μέγιστον μέρος τῆς πατρίδος ἡμῶν ὑπὸ δασῶν, ἂν μὴ μέγιστα ἐκτάσεις αὐτῆς ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἀγρούς καὶ βοσκὰς χάριν τῆς παραγωγῆς γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Σήμερον καλύπτεται ὑπὸ δασῶν τὸ ἕκτον περίπου τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς Ἑλλάδος, ἧτοι ὑπὲρ τὰ δέκα ἑκατομμύρια στρεμμάτων.

Τὰ σπουδαιότερα δὲ τῶν δασῶν τούτων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ πευκῶν, ἐλατῶν, δρυῶν, καστανεῶν, σφενδάμων, πρίνων, φραξίνων καὶ πλείστων ἄλλων εἰδῶν δένδρων, εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φθιώτιδος, τῆς Ἀττικῆς, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Βοιωτίας, τῆς Ἠλείας, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Ἀρκαδίας, τῆς Κορινθίας, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Λακεδαίμονος καὶ ἄλλων τινῶν ἀκόμη μερῶν.

Τὰ δάση εἶνε χρησιμώτατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐξ αὐτῶν προέρχεται ἡ ξυλεία, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζομεθα εἰς τὴν κατασκευὴν οἰκοδομῶν, πλοίων, γεφυρῶν, στρωτήρων σιδηροδρόμων, ἐπίπλων, ἀμαξῶν, βυτίων, σαγμάτων, πολλῶν ἐργαλείων, σκευῶν καὶ δοχείων, τηλεγραφικῶν στύλων, καλάθων, κιβωτίων, κυ-

τίων, πυρείων και τόσων άλλων ξυλίνων πραγμάτων, τῶν ὁποίων κάμνομεν χρῆσιν ἐν τῷ βίῳ.

Τὰ δάση παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς και τὴν καύσιμον ξυλείαν, τῆς ὁποίας κάμνομεν χρῆσιν πρὸς θέρμανσιν ἡμῶν, πρὸς ἔψησιν τοῦ ἄρτου και άλλων τροφῶν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς κατασκευὴν ἀνθρώκων, τῶν ὁποίων τὴν μεγίστην χρησιμότητα οὐδεὶς ἀγνοεῖ.

Πλὴν τῆς ξυλείας τὰ δάση παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς και διάφορα άλλα προϊόντα. Αὐτὰ προσφέρουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν **ξητίνην** τῶν πευκῶν, ἣτις εἶνε χρησιμωτάτη εἰς ποικίλας ἀνάγκας τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐκ φλοιῶν, φύλλων και καρπῶν δασικῶν δένδρων παράγονται ἡ **ταννίνη** και διάφοροι άλλαι **δεσφικαὶ** οὐσίαι, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων ἢ εἰς άλλας βιομηχανικὰς ἀνάγκας, ἐξ αὐτῶν προέρχονται και διάφοροι **χρωματιστικαὶ οὐσίαι**, ποικίλα **αἰθέρια ἔλαια** και πλείστα χρησιμώτατα **χημικὰ προϊόντα**.

Πολλὰ εἶδη δασικῶν δένδρων και θάμνων παρέχουσιν ἄφθονα φύλλα, βλαστοὺς και καρποὺς πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν. Οὕτως ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἀπέραντοι ὄρειναι ἐκτάσεις, κεκαλυμμέναι ὑπὸ πρίνων και άλλων θάμνων, ἐξ ὧν τρέφονται πολλὰ ποίμνια, ἰδίᾳ δὲ αἰγῶν.

Τὰ δάση χρησιμεύουσιν και ὡς καταφύγιον τῶν κτηνῶν ἐν καιρῷ μεγάλου καύσωνος ἢ μεγάλου ψύχους και σφοδρῶν ἀνέμων.

Ἐκ τῶν ἀνθέων πολλῶν δασικῶν δένδρων και θάμνων αἱ μέλισσαι ἀντλοῦσιν ἄφθονον μέλι, ὅπερ μεταφέρουσι και ἐναποθηκεύουσιν εἰς τὰς κυψέλας αὐτῶν.

Ἐντὸς τῶν δασῶν ζῶσι και τρέφονται πολλὰ ἄγρια

ζῶα, ὡς λ. γ. λαγωοί, ἀγριόχοιροι, δορκάδες καὶ ἄλλα, ἅτινα θηρεύομεν χάριν τοῦ νοστιμωτάτου καὶ περιζητήτου αὐτῶν κρέατος.

Τὰ δάση χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς καταφύγιον πολυπληθῶν πτηνῶν, ἅτινα ἔνθεν μὲν τέρπουσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ὥραιότητος αὐτῶν μορφῆς καὶ τοῦ γλυκυτάτου αὐτῶν κελαδήματος, ἔνθεν δὲ ἀποβαίνουσιν εὐεργετικώτατα εἰς τὴν γεωργίαν, ὡς ἐξολοθρεύοντα ἀπειροπληθῆ ἔντομα, ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ φυτά.

Τὰ δάση, καταλαμβάνοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς κλιτύς τῶν ὀρέων καὶ τὰ ὑπεράνω τῶν πεδιάδων καὶ κοιλάδων ὑψώματα, καθιστῶσι χρήσιμα τὰ ἐδάφη ταῦτα, ἅτινα, ὄντα συνήθως λεπτὰ καὶ πετρώδη, εἶνε ἀκατάλληλα εἰς τὴν γεωργίαν.

Οὕτως ἀπέραντοι ἐκτάσεις ὀρειναὶ καθίστανται διὰ τῶν δασῶν παραγωγοὶ ποικίλων προϊόντων, σχηματίζουσι δ' ἰδίᾳ βοσκὰς, ἐξ ὧν τρέφονται πολυπληθῆ ποίμνια αἰγοπροβάτων καὶ ἄλλων κτηνῶν.

Συγχρόνως ὅμως τὰ δάση περιορίζουσιν ἐν καιρῷ ῥαγδαίων βροχῶν τὸν σχηματισμὸν χειμάρρων καὶ πλημμυρῶν ὀλεθριωτάτων εἰς τε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ὡς καὶ εἰς τοὺς πεδινοὺς συνοικισμοὺς τῶν ἀνθρώπων κατορθοῦσι δὲ τοῦτο τὰ δάση, διότι τὸ ὄμβριον ὕδωρ καταπίπτει ἐπὶ δασωδῶν ἐδαφῶν δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ εὐκόλως μεγάλους ῥύακας, ὡς ἐπὶ τῶν γυμνῶν καὶ ἐπικλινῶν ἐδαφῶν, ἀλλ', ἀνακοπτομένης τῆς ὀρμῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ φυλλώματος καὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, καταπίπτει ἠρέμα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου συγκρατεῖται

ὑπὸ τοῦ τοῦ φυσικοῦ στρώματος τῶν ξηρῶν φύλλων τῶν πιπτόντων ἐκ τῶν δένδρων.

Ἄν ἔλειπον τὰ δάση, οἱ χεῖμαρροι πολλαπλασιαζόμενοι θὰ ἠφάνιζον πολλοὺς τῶν ἀγρῶν, συμπαρασύροντες τὸ χῶμα αὐτῶν καὶ καλύπτοντες τούτους διὰ σωρῶν λίθων, χαλίκων καὶ ἀγόνου ἄμμου, αἱ δὲ πλήμμυραι θὰ κατέκλυζον εἰς πολλὰ μέρη προϊόντα, οἰκήματα, ἀνθρώπους καὶ ζῷα.

Τὸ μέγιστον τώρα μέρος τοῦ ὕδατος, ὅπερ πίπτει ἐπὶ τῶν δασῶν, εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος τούτων καὶ ἐναποθηκεύεται ἐντὸς αὐτοῦ. Οὕτω δάσος πυκνὸν καὶ ἔχον διὰ τοῦτο τὸ ἔδαφος αὐτοῦ κεκαλυμμένον ὑπὸ στρώματος φύλλων δύναται ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς πᾶμμεγίστην δεξαμενὴν ὕδατος, ἣτις τροφοδοτεῖ διαρκῶς τὰ φρέατα, τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς. Ἡ ἔλλειψις δασῶν θὰ ἐπέφερε τὴν στέρησιν πολλῶν φρεάτων καὶ πηγῶν, ἐξ ἧς θὰ διεκινδύνευεν ἢ ὑπαρξίς οὐ μόνον τῶν ἀγρῶν, τῶν κήπων καὶ τῶν ζῴων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων.

Τὰ δάση ὡσαύτως ἐπιδρῶσιν εὐεργετικῶς ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας ἡμῶν, διότι συντελοῦσιν εἰς τὴν συχνότητα τῶν βροχῶν, μετριάζουσι τοὺς καύσωνας, τὰ ψύχη, τοὺς παγετούς, τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς χιόνας, περιορίζουσι τὰς καταιγίδας, τὴν γάλαξιν καὶ τοὺς κεραυνοὺς καὶ καθιστῶσι τὸν ἀέρα δροσερόν, καθαρὸν καὶ ὑγιεινόν.

Τὰ δάση ἐπίσης ἐξωραΐζουσι τὰ τοπεῖα τῆς χώρας ἡμῶν καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπὶ μᾶλλον προσφιλεῖ.

Μὴ λησμονῶμεν τέλος, ὅτι τὰ δάση καὶ οἱ δρυμοὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν ὑπῆρξαν οἱ προμαχῶνες τῶν ὑπὲρ

τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς γῆς μαχομένων Κλεφτῶν καὶ Ἀρματολῶν.

Ἄπαντα τὰ ἄσματα τῶν ἠρώων τούτων ἐξυμνοῦσι τοὺς λόγγους καὶ τὰ δάση, διότι αὐτὰ ἦσαν τὰ προσφιλῆ αὐτῶν ἐνδιαιτήματα, αὐτὰ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν προπύργια τῶν, αὐτὰ τὰ ἐν κινδύνῳ καταφύγια αὐτῶν. Αὐτὰ ὕμνουν χορεύοντες καὶ ἄδοντες μετὰ τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκας, αὐτὰ ὕμνουν θνήσκοντες. Ἐκ τοῦ βαλσαμώδους δὲ ἀέρος τῶν δασῶν ἐξωογονοῦντο καὶ ἐκ τοῦ μεγαλείου τῆς θεᾶς αὐτῶν ἐνεπνέοντο τὸ ὑπερήφανον καὶ γενναῖον φρόνημα, ὅπερ διέκρινε πάντοτε τὰ ἀτρόμητα ταῦτα παλληκάρια τῶν ὀρέων.

Τὰ δάση λοιπὸν εἶνε ἐν ἐκ τῶν μεγίστων ἀγαθῶν, ἅτινα ἐδώρησεν εἰς ἡμᾶς ἡ Θεία Πρόνοια. Εἶνε ἀνεκτίμητος περιουσία πάντων ἡμῶν, τὴν ὁποίαν παρελάβομεν παρὰ τῶν προγόνων, ἵνα μεταβιβάσωμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν.

Δυστυχῶς ὑπάρχουσιν ἀμαθεῖς τινες καὶ ἀσυνεῖδητοι ἄνθρωποι, οἵτινες, δελεαζόμενοι ἐκ μικροῦ καὶ προσωρινοῦ κέρδους, καταστρέφουσι ταῦτα διὰ τοῦ πελέκεως, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ πυρκαϊῶν.

Ὁ καταστροφεὺς τῶν δασῶν εἶνε ὁ μεγαλύτερος τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐχθρὸς, πᾶς δ' Ἕλλην ὀφείλει νὰ γίνῃ ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ πολυτίμου τούτου κοινοῦ θησαυροῦ καὶ ἀμείλικτος διώκτης παντὸς ἐπιβουλευομένου αὐτόν.

§ 58. Τὰ ἄνθη καὶ τὰ δάση.

Ἀγαπᾶτε τὰ ἄνθη, ἀγαπᾶτε τὰ δάση,
κάθε ἀγνὸ λουλουδάκι, κάθε πράσινο φύλλο !
Ποῦ καλύτερον ἄλλο θὲ νὰ βρῆτε ἔς τὴν πλάσι
καὶ πιστότερο φίλο ;

Μὲ ὀλίγο νεράκι, ἴλιγο χῶμα κι' ἀέρα
ξεφυτρώνουν, βλαστάνουν καὶ τὸν κόσμον στολίζουν
καὶ σὲ ἡμᾶς, ὅ,τι ἔχουν, ναὶ σὲ ἡμᾶς νύχτα — ἡμέρα.
τὴ ζωὴ τους χαρίζουν.

Ξεκουράζει τὰ ἡμάτια τὸ γλυκό τους τὸ χρῶμα.
Μέσ' ἔς τοῦ ἡλίου τὴ λαύρα ἡμᾶς δροσιζ' ἢ σκιά τους.
οἱ καρποὶ τους ἡμᾶς τρέφουν, δίνει σφρίγος ἔς τὸ σῶμα
τὸ ἀγνὸ τ' ἄρωμά τους.

Ὅταν μέσα ἔς τὰ δάση τὸ νερὸ μουρμουρίζῃ
καὶ γλυκὰ ψιθυρίζῃ μέσ' ἔς τὰ φύλλα ἢ αὔρα,
ἢ θλιμμένη ψυχὴ μας ἀνασαίνει, ἐλπίζει,
δὲν τὰ βλέπει ὅλα μαῦρα.

Ναί ! Μειδίαμα εἶνε τοῦ Θεοῦ τὸ λουλουῖδι,
π' ὄλο δρόσο καὶ χάρι μέσ' ἔς τὸν κῆπο προβάλλει
ὦ ! κανέν' ἄλλο πλάσμα, ὦ ! κανένα τραγοῦδι
δὲν τὸ φθάνει ἔς τὰ κάλλη.

Τ' ἄνθη μόνο τῆς λύπης, τῆς χαρῆς μας γνωρίζουν.
Ἐς τὴ γιορτὴ μας ἐν ἄνθος λέει ἀγάπης τραγούδια
καὶ ἔς τοῦ γάμου τὴν ὥρα λεμονιάς ἡμᾶς στολίζουν
μυρωμένα λουλούδια.

Ἀναγνωδματάριον 5' τάξεως.

12

Κι' ὅταν πάλι τὰ ἴματα κουρασμένα ἡμᾶς κλείσουν,
ἄνθη πάλι σκεπάζουν τὸ πτωχὸ μας τὸ σῶμα·
καί, πιστὰ ἔς τὴν ἀγάπη, ἄνθη πάλι θ' ἀνθίσουν
ἔς τοῦ κορμιοῦ μας τὸ χῶμα.

Κ' ἐν ᾧ, ὅσοι μ' ἀγάπην ἡμᾶς κυττάζουν ἴδῶ πέρα,
μοναχοὺς εἰς τὸ μνημα θὰ ἡμᾶς ἔχουν ἀφήσει,
εἰς τὸν τάφο μας ἄνω θὰ θρηνηῖ νύχτα—ἡμέρα
θλιβερὸ κυπαρίσσι.

Ἄγαπᾶτε τὰ ἄνθη, ἀγαπᾶτε τὰ δάση,
κάθε ἀγνὸ λουλουδάκι, κάθε πράσινο φύλλο !
Ποῦ καλύτερον ἄλλο θὲ νὰ ἴβρῃτε ἔς τὴν πλάσι
καὶ πιστότερο φίλο ;

§ 59. Πῶς φυτεύονται τὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἴνα εὐδοκιμῶσι τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ φυτεύωνται ἐν τόπῳ εὐηλίῳ, εὐαέρῳ καὶ ὑψηνέμῳ.

Πρέπει ἐπίσης νὰ φυτεύωνται ἐπὶ ἐδάφους καταλλήλου.

Ἐδάφη φύσει ὑγρά, ὡς εἶνε τὰ ἐλώδη, ἢ καθ' ὑπερβολὴν πετρώδη καὶ ἐλαχίστην ποσότητα χώματος ἔχοντα δὲν εἶνε κατάλληλα πρὸς φύτευσιν ὀπωροφόρων δένδρων· διότι ἐκ μὲν τῆς ὑπερβολικῆς ὑγρασίας σήπονται αἱ ῥίζαι αὐτῶν, ἐκ δὲ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ χώματος προκύπτει καὶ ἀνεπάρκεια τροφῶν, οἷων ἔχουσιν ἀνάγκην τὰ δένδρα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ καρποφορίαν αὐτῶν.

Ἐπίσης ἀκατάλληλα εἶνε τὰ καθ' ὑπερβολὴν ἀργιλώδη ἐδάφη, διότι δυσκόλως διαπερῶνται ταῦτα ὑπὸ τῶν ῥιζῶν, τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, ὧν ἄνευ δὲν δύναται, ὡς γνωστόν, ἡ γῆ νὰ καταστῆ τροφὸς τῶν φυτῶν.

Καὶ τὰ καθαρῶς δ' ἀμμώδη ἐδάφη, ὡς ὑποκείμενα εἰς ὑπερβολικὴν ξηρασίαν καὶ ὡς στερούμενα ἐπαρκῶν θρεπτικῶν στοιχείων, δὲν εἶνε πολὺ κατάλληλα πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων.

Πρέπει δὲ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους νὰ ἐξετάζηται οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ καὶ μέχρι βάθους τινός, ὅπου αἱ ῥίζαι τῶν δένδρων εἰσχωροῦσαι ἀντλοῦσιν ὕδωρ καὶ τροφήν.

Ὅταν δὲ τὸ ἔδαφος εὐρεθῆ ἀκατάλληλον, πρέπει πρὸ τῆς φυτεύσεως τῶν ὀπωροφόρων δένδρων νὰ διορθώσωμεν τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἑλαττώματα διὰ μέτρων ἀναλόγων. Οὕτω λ. χ. τὰ φύσει ὑγρὰ ἐδάφη ἀποξηραίνονται πρότερον διὰ τάφρων, τὰ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἀργιλώδη μεταπλάσσονται διὰ προσθήκης ἱκανῆς ποσότητος ἄμμου ποταμίας ἢ ἀμμώδους τινὸς χώματος, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἀσβέστου.

Ἄν πρόκειται νὰ καταρτίσωμεν μικρὸν κῆπον ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων, ἐπιβάλλεται, ὅπως ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς φυτεύσεως αὐτῶν ἐνεργῶμεν γενικὴν τοῦ ἐδάφους ἀνασκαφήν ἐφ' ἀπάσης τῆς ἐπιφανείας τοῦ κήπου μέχρι βάθους ἑνὸς περίπου μέτρου. Καὶ ἂν μὲν τὸ ἔδαφος εὐρεθῆ καθ' ὅλον τὸ βᾶθος τοῦτο κατάλληλον πρὸς φύτευσιν, ἀναστρέφομεν τὸ χῶμα κατὰ τὴν γενικὴν αὐτὴν ἀνασκαφήν· ἂν δὲ τουναντίον, ἀναστρέφομεν μόνον τὸ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν εὐρισκόμενον, τὸ δὲ κάτωθεν αὐ-

του, ανασκαφέν, αφήνομεν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου κεῖται, χωρὶς νὰ φέρωμεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Ἐπὶ τοιούτου, γενικῶς ανασκαφέντος ἐδάφους, φυτεύομεν τὰ δένδρα ἐντὸς λάκκων ἐχόντων τόσον μέγεθος, ὥστε νὰ δύνανται αἱ ῥίζαι αὐτῶν ν' ἀπλωθῶσι καλῶς. Φυτεύονται δὲ ταῦτα οὐχὶ βαθύτερον ἢ ὅσον ἔζων ἐν τῷ τόπῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ μέχρι τοῦδε ὑπῆρχον, ἤτοι ἐν τῷ φυτωρίῳ.

Ἄν τώρα πρόκειται νὰ καλύψωμεν δι' ὄπωροφόρων δένδρων μεγάλας ἐκτάσεις ἢ νὰ φυτεύσωμεν τοιαῦτα δένδρα μεμονωμένα ἢ κατὰ μεγάλας ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, κατασκευάζομεν ἓνα τουλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς φυτεύσεως τοὺς ἀναγκαίους λάκκους, κάμνοντες αὐτοὺς στρογγύλους, ἱκανῶς εὐρεῖς καὶ βαθεῖς καὶ διατηροῦντες τὸ ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ἐδάφους ἐξαγόμενον χῶμα, ὅπερ εἶνε φύσει γονιμώτερον τοῦ ὑπολοίπου, ἐν ἰδιαιτέρῳ σωρῷ παρὰ τὸ χεῖλος ἐκάστου λάκκου.

Ἡ φύτευσις τῶν μὲν ἀειθαλῶν δένδρων ἐνεργεῖται συνήθως κατὰ Μάρτιον, τῶν δὲ φυλλοβόλων κατὰ τὰς ἀρχὰς ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος, πάντοτε ὁμως πρὶν ἀρχίσωσι ταῦτα ν' ἀναβλαστάνωσι.

Τὸ πρὸς φύτευσιν προωρισμένον δένδρον ἐκρίζουομεν ἐκ τοῦ φυτωρίου αὐτοῦ μετὰ προσοχῆς, φροντίζοντες, ὅπως συνοδεύηται ὑπὸ πλείστων ῥιζῶν καὶ ῥιζιδίων.

Ἐκ τῶν ῥιζῶν τούτων ἀφαιροῦμεν διὰ κοπτεροῦ ψαλιδίου μόνον τὰ μέρη αὐτῶν, ὅσα τυχὸν ἐσχίσθησαν ἢ ἐπληγώθησαν κατὰ τὴν ἐκρίζωσιν.

Ἐπίσης ἀφαιροῦμεν καὶ μέρος τῆς κόμης, βραχύνον-

τες διὰ κλαδευτηρίου τούς κλάδους καὶ ἀποκόπτοντες τελείως τούς περιττούς ἐξ αὐτῶν.

Προκειμένου περὶ ἀειθαλῶν δένδρων φροντίζομεν ἰδιαίτερος, ὅπως ταῦτα ἐκριζώνται μετ' ὄγκου χώματος πέριξ τῶν ῥιζῶν αὐτῶν.

Καθ' ἣν τώρα στιγμὴν πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ φύτευσις τοῦ δένδρου, ῥίπτομεν εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου μέρος τοῦ χώματος τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ἐδάφους καὶ διατηρουμένου, ὡς εἶδομεν, ἐν ἰδιαίτερω σωρῷ, ἀφοῦ ἀναμιζώμεν τοῦτο μετ' ὀλίγης παλαιᾶς κόπρου, καὶ συσσωρεύομεν αὐτὸ πρὸς τὸ μέσον τοῦ πυθμένου, σχηματίζοντες μικρὸν ὑψωμα ἐν σχήματι κώνου, ὅπερ πιέζομεν διὰ τῶν χειρῶν.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κώνου τούτου στηρίζομεν ἔπειτα τὸ δένδρον, κρατοῦντες αὐτὸ ὀρθιον.

Ἐφοῦ δὲ ἀπλώσωμεν καλῶς τὰς ῥίζας αὐτοῦ περιφερικῶς, ἐφαρμόζοντες ταύτας ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐν τῷ λάκκῳ σχηματισθέντος κώνου, ῥίπτομεν ἐπ' αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον χῶμα καλὸν τῆς αὐτῆς προελεύσεως.

Μετὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦμεν νὰ πληρῶμεν τὸν λάκκον διὰ τοῦ ἐπιλοίπου χώματος ῥίπτοντες τοῦτο βαθμηδὸν καὶ πιέζοντες αὐτὸ συγχρόνως κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῶν χειρῶν, τέλος δ' ἐλαφρῶς διὰ τῶν ποδῶν.

Καὶ τὸ χῶμα δὲ τοῦτο πρέπει νὰ मिγνύηται πρότερον μετὰ κόπρου πολὺ παλαιᾶς, νὰ τρίβηται δ' ἔτι καλῶς καὶ νὰ καθαρίζηται ἀπὸ τῶν χονδρῶν λίθων.

Ἄν δὲ τὸ χῶμα τοῦτο εἶνε ἐντελῶς ἀκατάλληλον, ἀντι-

καθίσταται ὑπ' ἄλλου, λαμβανομένου ἐκ τῆς ἐπιφανείας γειτονικοῦ ἐδάφους γονίμου.

Τὸ βάθος τῆς φυτεύσεως τῶν δένδρων κανονίζεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ζῶσι ταῦτα ἐν τῇ νέᾳ θέσει βαθύτε-

ρον ἢ ὅσον ἔζων ἐν τῷ φυτωρίῳ. Ἐξαίρεσιν δὲ κάμνομεν μόνον προκειμένου περὶ ἀμμωδῶν καὶ φύσει ξηρῶν ἐδαφῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ φύτευσις γίνεται ὀλίγον τι βαθύτερον.

Ὡπως δὲ προφυλάσσηται τὸ οὕτω φυτευθὲν δένδρον ἀπὸ τῶν ἀνέμων, στηρίζομεν καὶ προσδένομεν αὐτὸ ἐπὶ ἰσχυροῦ ξυλίνου στύλου, αἰχμηροῦ πρὸς τὸ κάτω ἄκρον, τὸν ὁποῖον ἐμπηγνύομεν πλησίον τοῦ δένδρου μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ λάκκου καί, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, πρὶν οὕτως πληρωθῆναι διὰ χώματος.

Τὰ μέρη τοῦ δένδρου, κατὰ τὰ ὁποῖα τοῦτο δένεται ἐπὶ τοῦ πασσάλου, περιβάλλομεν δι' ἀχύρου, ἵνα οὕτω προφυλάσσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας πολ-

λάκις προξενεῖ τὸ σχοινίον καὶ ἡ μετὰ τοῦ πασσάλου ἐπαφή.

Τὴν φύτευσιν ἐπακολουθεῖ πότισμα, ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς εἶνε ξηρός.

Μεθ' ἑκαστον δὲ πότισμα ἐκτελοῦμεν ἐλαφρὸν σκάλισμα πέριξ τῶν δένδρων, ὅπερ χρησιμεύει, ὅπως διατηρῆται ἡ ὑγρασία ἐν τῷ ἐδάφει καὶ εἰσδύῃ ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ μέχρι τῶν ῥιζῶν αὐτῶν.

---

§ 60. Ἑαρινὴ ἑσπέρα.

Πρὸς δύσιν ὁ ἥλιος κλίνει
κ' εἰς νέφη ἐκρύβη χουσαῖ.
Λεπτὴ ζεφυριτικὴ φυσᾶ
κι' ἀρώματα χύνει.

Ἡ γλαῦξ τὸν κλαυθμόν της τονίζει,
τὸ ἄσμα σιγαῖ τῶν πτηνῶν·
ἀχλὺς τὰς μορφὰς τῶν βουνῶν
ἠρέμα σκοτίζει.

Ἀγέλη λευκὴ καταβαίνει
τὸν λόφον καὶ ἦχον γνωστὸν
συμπάλλει ὁμάς ἐργατῶν,
ἐνῶ διαβαίνει.

Πρὸς τ' ἄσμα τῶν μέλπ' ἢ φλογέρα
κ' ἠχεῖ τῶν ἀμνῶν βληχηθμὸς
κ' εὐήχων κωδῶνων ῥυθμὸς
πληροῖ τὸν ἄερα.

Ἴδου καὶ ἡ λίμν' ἢ μεγάλη!
Εὐθύμως τραχεῖς ἄλιεῖς
ἀνέλκουν, τὴν ἄγκυραν εἶς,
τὸ δίκτυον ἄλλοι.

Καὶ μ' ἔρρυθμον κτύπον τῆς κώπης
ἢ λέμβος ἐγγύς μου περᾶ·
κυλίου μ' ἀφροὺς τὰ νερὰ
καὶ τρίζει ἢ τρόπις.

Ἦχρὰ δ' ἀπ' ἀντίκρ' ἢ σελήνη,
τὰς ἄκρας ἀφείσα τῆς γῆς,
ἐν μέσῳ βαθείας σιγῆς
τὴν λάμπιν της χύνει.

Ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν. — Τὰ
φυτὰ εἶνε οἱ καλύτεροι ἡμῶν φίλοι. — Τὰ δάση εἶνε
ὁ πολυτιμότερος ἡμῶν θησαυρός.

---

§ 61. *Τί ἀπαντιᾶ ὁ Ἀγησίλαος εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ζητήσαντα τὴν φιλίαν αὐτοῦ.*

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, θέλων νὰ προσελκύσῃ χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος τὸν Ἀγησίλαον, τὸν ἔνδοξον τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγόν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, δι' ἧς μετὰ παρακλήσεων ἐζήτηε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ φιλίαν.

Ὁ Ἀγησίλαος εὐγενῶς ἀπήντησεν, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συνάψῃ ἰδιαιτέραν μετὰ τοῦ βασιλέως φιλίαν.

Τότε μόνον θὰ ἦτο δυνατὴ, ἔγραφεν, ἡ μεταξὺ Ἀγησίλαου καὶ βασιλέως φιλία, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἦτο κοινὸς φίλος τῶν Λακεδαιμονίων· τότε βεβαίως καὶ ὁ Ἀγησίλαος, ὡς εἰς ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων, θὰ ἦτο φίλος αὐτοῦ.

---

§ 62. *Τί κάμνει ὁ Ῥήγας χάριν τῆς πατρίδος.*

Ὁ Ῥήγας ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς τὸ κατάφυτον καὶ κατάρρυτον χωρίον Βελεστῖνον.

Κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς.

Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐθερμάνθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ καρδία ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.

Καθ' ἐκάστην ἑσπέραν ἤνοιγεν ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τὴν ἱστορίαν καὶ ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ λύχνου ἐμελέτα αὐτὴν μετὰ θερμῆς ἀγάπης. Ἐμάνθανεν, ὅτι τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι τῶν προγόνων ἠμέρῳσαν καὶ ἐξεπολίτισαν ὄλον τὸν

γνωστὸν τότε κόσμον, ὅτι καὶ ἡ Εὐρώπη σήμερον ὅλη
ὀφείλει τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ἐγένετο ὑπερήφανος ὁ μικρὸς παῖς διὰ τὴν δόξαν
τῆς μητρὸς.

Ἐνεθουσία διὰ τὸν ἔρωτα τῶν προγόνων πρὸς τὴν ἐλευ-
θερίαν καὶ συνεκινεῖτο διὰ τοὺς ποταμοὺς τῶν αἱμάτων, τοὺς
ὁποίους ὑπὲρ αὐτῆς ἔχουσιν.

Ἄλλ' ὁσάκις κλείων τὸ βιβλίον ἔβλεπεν, ὅτι ἡ πατρίς
ἦτο δούλη τῶν Τούρκων καὶ ἀμαθῆς, ἔκρυπτεν εἰς τὰς δύο
χεῖρας τὸ πρόσωπον καὶ ἔκλαιεν ὁ φιλότιμος Ἕλληνας.

Δὲν ὑπέφερε νὰ βλέπῃ τοὺς Τούρκους καὶ ἔφυγεν.

Ἄφου ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κωνσταντινού-
πολιν, ἔνθα καὶ διέμεινεν ἱκανὸν χρόνον, μετέβη τῷ 1780
εἰς Βουκουρέστιον.

Ὁ Ἕλληνας ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας, ἐκτιμήσας τὴν μόρ-
φωσιν τοῦ Ῥήγα, προσέλαθεν αὐτὸν ὡς γραμματέα. Ἐνεκα
δὲ τῆς θέσεως αὐτοῦ παρὰ τῷ ἡγεμόνι ἐσχετίσθη πολὺ πρὸς
τὸν βέην τοῦ Βιδινίου Πεσδάνογλου.

Ἐκ τῆς ἐλευθέρως ἐκείνης χώρας ὁ Ῥήγας ἤρχισε νὰ
ἐργάζηται, ἵν' ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ δέκα ἑκα-
τομύρια τῶν Ἑλλήνων.

Βραδύτερον δὲ πρὸς εὐδοκίμησιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ
σχεδίου μετόφησεν εἰς Βιέννην.

Ἐκεῖθεν, ἵνα γνωρίσῃ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς τὴν ἱστορίαν
τῆς πατρίδος, ἔξεδωκε πολλὰ βιβλία, ἐξεικονίζοντα τὴν δό-
ξαν τοῦ παρελθόντος, καὶ ἐδημοσίευσεν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου
Ἀλεξάνδρου.

Ἴνα καταδείξῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς παλαιὰς καλλο-
νάς καὶ τὴν παλαιὰν εὐημερίαν τῆς πατρίδος, μετέφρασεν

εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὴν «περιήγησιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ἀνά τὴν Ἑλλάδα», γραφείσαν ὑπὸ Γάλλου συγγραφέως.

Ἵνα δείξῃ, ὅτι τὰ πλήθη ἄνευ πειθαρχίας καὶ τακτικῆς ἐν ταῖς μάχαις, οὐδὲν κατορθοῦσι, συνέγραψε τὸ **στρατιωτικὸν** αὐτοῦ **ἐγκόλπιον**.

Ἵνα δὲ θερμάνῃ καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ δείξῃ, πόσον μεγάλη εἶνε ἡ Ἑλληνικὴ πατρις, ἐξετύπωσε γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τὴν **Χάρταν**, περιλαμβάνουσαν πάσας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μετὰ πρωτεύουσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ κρυφίων συνεννοήσεων μεθ' ὄλων τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων, ἱερωμένων, λογίων, ἐμπόρων καὶ ἄλλων, παρεσκευάσε τὰ πράγματα πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους.

Ἐπεισε δὲ καὶ τὸν βέην τοῦ Βιδινίου Πεσθάνογλου, ὅπως καὶ οὗτος ἐπαναστατήσῃ μετὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ μετὰ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐξήγειρε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἐνόμισε δέ, ὅτι ἐπέστη ἢ κατάλληλος στιγμή τῆς ἐνεργείας, ἐδημοσίευσεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, δι' ἧς προσεκάλει εἰς τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων Ἑλληνας, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Σέρβους, καὶ Ρουμάνους.

Μετὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης ἐξέδωκε καὶ τὰ ἠρωαῖα αὐτοῦ θούρια, διὰ τῶν ὁποίων εἰκόνιζε ζωηρότατα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ἐξήπτε τὸν ὑπὲρ ταύτης ἐνθουσιασμόν, ἐνέβαλλε δύναμιν εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκάλει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ παλληκάρια, ὅπως ἐγερθῶσιν ἠνωμένα, ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, διώξωσι

τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς πατρίδος καὶ καθάρωσι τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀπὸ τῶν βαρβάρων καὶ μιαρῶν τούτων δεσποτῶν.

Ἄφ' οὗ δ' οὕτως παρεσκευάσε τὴν ἐπανάστασιν, ἀναπτρωθεὶς ὑπὸ τῆς τότε ἐκραγείσης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα δώσῃ τὸ σύνθημα τοῦ ἀγῶνος.

Συσκευάσας δ' ἐν κιθωτίοις τὰ βιβλία, τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ προαπέστειλε ταῦτα εἰς Τεργέστην πρὸς τὸν Ἀντώνιον Κορωνιόν. Ἄλλὰ δυστυχῶς πάντα ταῦτα συνέλαβεν ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις.

Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ῥήγας, συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη.

Ὁ Ῥήγας ἀνακρινόμενος ὠμολόγησε μετὰ θάρρους, ὅτι ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, διότι προετίμα νὰ ἔχῃ κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον ἢ τοιοῦτον τύραννον, ὁποῖος εἶνε ὁ Τούρκος.

Ἀναλογιζόμενος δ' ὁ Ῥήγας, ὅτι καὶ μία μόνη ἄκαιρος λέξις, διὰ τῆς βίας ἀποσπωμένη ἀπ' αὐτοῦ, ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ, τρὶς ἐμπήξας εἰς τὴν κοιλίαν μαχαιρίδιον, τὸ ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἡ ταχεῖα συνδρομὴ τῶν ἰατρῶν ἐθεράπευσε τὰς ἐπενεχθείσας πληγὰς.

Ἐκ τῆς Τεργέστης ὁ Ῥήγας ἀπεστάλη εἰς τὴν Βιέννην, ἐκεῖθεν δὲ τῷ 1798 παρεδόθη μετὰ πέντε ἄλλων συντρόφων ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Τούρκον πασσάν τοῦ Βελιγραδίου, ὅστις ἐσκόπει νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μαθὼν ὅμως ὁ πασσὰς, ὅτι ὁ φίλος τοῦ Ῥήγα Πεσβάνογλους, καταλαβὼν τὰς διόδους, ἐσκόπει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν

Ῥήγαν, ἐθεώρησεν ἀσφαλέστερον νὰ θανατώσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους τούτου ἐν Βελιγραδίῳ.

Καὶ οἱ μὲν σύντροφοι αὐτοῦ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Ἴστρον, ὁ δὲ Ῥήγας μετὰ πολλὰ βασανιστήρια ἐστραγγαλίσθη ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Βελιγραδίου.

«Δὲν θ' ἀφήσωσιν ἀνεκδίμητον», προέφθασε νὰ εἴπῃ ὁ βασανιζόμενος ἤρως εἰς τοὺς δημίους αὐτοῦ, «τὸν θάνατόν μου οἱ Ἕλληνας! Ἰκανὸν ἐγὼ ἔσπειρα σπόρον, τὸ δὲ ἔθνος μου θὰ συλλέξῃ τὸν καρπὸν!».

Αὐταὶ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Ῥήγα, αὐτὴ ἦτο ἡ διαθήκη τοῦ φιλοπάτριδος Ἑλλήνος, ἣτις καὶ πραγματικῶς ἐξετελέσθη.

Χιλιάδες μαρτύρων ἔκτοτε καθηγίασθ' διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ πρῶτος μάρτυς αὐτῆς εἶνε ὁ Ῥήγας.

Καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς ἐξ εὐγνωμοσύνης ἔστησεν αὐτὸν πρὸ τῶν προφυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου μαρμάρινον.

Πρὸ τοῦ ἀνδριάντος αὐτοῦ προσέρχονται κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐορτὴν εὐλαβεῖς οἱ νεανῖαι καὶ συγκεκνημένοι στέφουσι διὰ δάφνης τὴν κεφαλὴν τοῦ πρώτου τῆς ἐλευθερίας μάρτυρος.

Καὶ νομίζει ὁ δακρύων θεατῆς, ὅτι τὰ μαρμάρινα χεῖλη τοῦ Ῥήγα κινοῦνται καὶ λέγουσι πρὸς τοὺς νέους: «Τὴν μεγάλην καὶ πλουσιωτάτην κληρονομίαν σας κατέχει ὁ Τοῦρκος ἀκόμη! Πατεῖ τὰς μεγαλυτέρας χώρας τῆς ὠραίας μας πατρίδος! Βασανίζει ἑκατομμύρια ὅλα ἀδελφῶν σας! Παρασκευάσθητε νὰ λάβετε τὴν δόξαν μου. Ὁ γλυκύτερος τῶν θανάτων εἶνε ὁ ὑπὲρ Πατρίδος!».

§ 63. Ὁ Ῥήγας.

Ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων
Θεσσαλοὶ ἐλειτουροῦντο
Εἰς χωρίον μονωμένον
Εἰς ἀπόκεντρον ναόν,
Προσκυνοῦντες ἓνα μόνον,
Τρισυπόστατον Θεόν !

Τελειῶν ἢ λειτουργία
Καὶ χαρμόσυνοι ἐξῆλθον
Χωρικοί, πλήν ἀγγαρεία
Τοὺς προσμένει ποταπή.
Τὸν ναὸν εἶχον ῥωσμένον
Ὅπλοφόροι ἀγριωποί !

Ἐποχὴ πικρᾶς δουλείας !
Εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένος
Ἦλθε τότε νεανίας,
Νὰ ἰδῆ τοὺς συγγενεῖς.
Δὲν τοῦ εἶπαν «καλῶς ἦλθες»,
Δὲν τὸν ῥίλησε κανεὶς !...

Μὲ τὴν μάστιγα δαρμένοι
Εἰς ἓν ῥεῦμα βορβορῶδες
Ἐπερνοῦσαν φορτωμένοι
Ὡσὰν κτήν οἱ χωρικοὶ
Καὶ ὁ νέος λυπημένος
Τοὺς ἐκύτταζεν ἐκεῖ.

Καὶ ἰδοὺ τὸν πλησιάζει
Βάρβαρος μαστιγοφόρος
Καὶ λοξά, λοξὰ κυττάζει
Καὶ τοῦ λέγει μὲ ὀργήν :
« Σκῦψε κάτω καὶ φορτώσου,
Σκῦψε, κτήνος, εἰς τὴν γῆν ! ».

Ῥίπτει πλήρες νομισμάτων
Ἐν βαλάντιον ὁ νέος·
Ἄλλ' ὁ βάρβαρος φρουάπτων
Τὸν ὠθεῖ ἀγριωπὰ
Καὶ τοῦ δείχνει τὸ φορτίον
Καὶ τὴν μάστιγα κυπαῖ.

Φορτωμένοι σάκκον σίτου,
Κολλημένοι εἰς τὴν λάσπην
Ἐσταμάτα κι' ἡ ψυχὴ του,
Πνιγομέν' εἰς τὸν θυμόν,
Ἐνα ἔχυσε μ' ὀδύνην
Ἄπ' τὰ βάθη στεναγμόν.

« Ὅσ' οἱ κόκκοι τοῦ φορτίου,
Τόσους ὄφεις θὰ σκορπίσω
Εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ θηρίου,
Ποῦ μὲ νύχια σκληρὰ
Πρὸ τριῶν μακρῶν αἰώνων
Μᾶς σπαράττει τὰ πλευρά ! »

Καὶ τὴν αὔριον μὲ πήραν
Καὶ μὲ ῥάσον καλογήρου

Ἐπλανᾶτο κρούων λύραν
Μὲ χορδὰς μεγάλας τρεῖς
Καὶ χορδαὶ τῆς λύρας ἦσαν
Δόξα, Πίστις καὶ Πατρίς.

Οὕτως ἤρχισε νὰ ψάλλῃ
Κ' ἐδυνάμωνε τὸν ψάλτην
Ἵθυμός, δι' οὗ προσβάλλει
Ἵ μικρὸς τοὺς δυνατούς,
Ἵ θυμός, Ἵ ποῦ μεγαλώνει
Τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτούς.

Αὐτὸς ἔρριψε τοὺς σπόρους,
Ἵ οπου σήμερον ἀνθίζουν·
Ἵ ἄλλ' ἀπ' ἄνδρας αἰμοβόρους
Εὔρε βάσανα σκληρὰ
Κι' ἐκυλίσθ' αἱματομένος
Εἰς τοῦ Ἰστρου τὰ νερά.

Διαβάται τὴν ἀκόμα
Ἵ Ασκεπεῖς Ἵ τὸ Βελιγράδι
Σκύπτουν καὶ φιλοῦν τὸ χῶμα
Καὶ τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς,
Ἵ οπου ἔπεσεν ὁ Ἵ Ρήγας
Ἵ Ο Τυρταῖος ποιητής.

§ 64. *Τί θυσιάζει ὁ μέγας διερμηνεὺς Μουρούζης
χάριν τῆς πατρίδος.*

Ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης, γόνος εὐγενεστάτης καὶ πλουσιωτάτης Ἑλληνικῆς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διωρίσθη τῷ 1821 μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Μετὰ δύο ὅμως μῆνας ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ ὁ Β΄., μαθὼν τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας ἀμέσως, ἔστρεψεν ἅπασαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀόπλων κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλους μὲν ἐφυλάκισεν, ἄλλους δ' ἐφόνευσε καὶ ἄλλους ἐξώρισε.

Πάντες οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ φοβῶνται, μήπως καὶ αὐτὸς ὁ μέγας διερμηνεὺς, ὡς συμπαθὼν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοδόξους, συλληφθῆ καὶ φονευθῆ.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, βλέπων, ὅτι οἱ φόβοι τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἦσαν βásiμοι, σπεύδει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μουρούζης καὶ συμβουλεύει καὶ παρακαλεῖ αὐτόν, ὅπως ἀναχωρήσῃ κρυφίως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

«Ἄφες ἐμέ», λέγει ὁ Γρηγόριος πρὸς τὸν Μουρούζην, «νὰ πληρώσω τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου.

» Ἐγὼ εἶμαι ἤδη γέρων καὶ ὁ θάνατός μου ἐλάχιστα δύναται νὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα.

» Τὸ ἔνδυμα ἄλλως, τὸ ὁποῖον φέρω, καὶ τὸ λειτούργημά μου, μὲ καλοῦσιν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου μου.

» Σώθητι ὅμως σύ, ὅστις καὶ ἡλικίαν καὶ ἰκάνότητα καὶ

θέσιν κοινωνικὴν ἔχεις, ἵνα ὑπηρετήσῃς τὴν Πατρίδα!».

«Γνωρίζω,» ἀπεκρίθη ὁ εὐγενὴς Μουρούζης, «τὴν τύχην, ἥτις μὲ ἀναμένει.

» Ἄλλ', ἐὰν φύγω, θὰ σώσω μὲν τὴν ἰδικήν μου ζωὴν, θὰ ἴδω ὅμως ταύτην ἐξαγοραζομένην διὰ τοῦ αἵματος πολυπληθῶν ἀθῶων. Ἡ φυγὴ μου θὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὰς ὑποφίας τοῦ Σουλτάνου περὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ γενικῆ σφαγῆ θὰ ἐπέλθῃ τότε.

» Συμφέρον λοιπὸν εἶνε νὰ θυσιασθῶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὁμοφύλων μου. Ἄς θανατωθῶ, Πατριάρχα μου, ἀλλ' ἄς σωθῶσιν οἱ ἀθῶοι, ἄς σωθῇ τὸ Ἔθνος».

Τότε ὁ Γρηγόριος ἄφωνος εὐλογεῖ τὸ γενναῖον τῆς πατρίδος τέκνον, ἐν ᾧ ὁ Μουρούζης ἀσπάζεται τὴν ἀγίαν τοῦ Πατριάρχου δεξιάν. Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ πλήρεις δακρῶων ἐναγκαλιζονται εὐθὺς ἀλλήλους καὶ ἀνταλλάσσουσι μετὰ λυγμῶν τὸν τελευταῖον ἐπὶ τῆς γῆς ἀσπασμόν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ μὲν Μουρούζης συλλαμβάνεται κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀποκεφαλίζεται, ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπαγχονίζεται ἐν τῇ μεσαιᾷ πύλῃ τῶν Πατριαρχείων.

§ 65. Ὁ βράχος καὶ τὸ κῦμα.

«Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ!», τὸ κῦμ' ἀνδρειωμένο λέγει ᾗς τὴν πέτρα τοῦ ἱγιοῦ, θολό, μελανιασμένο.

«Μέριασε, μέσ' ᾗς τὰ στήθη μου, ποῦταν νεκρὰ καὶ κρούα, Μαῦρος βοριάς ἐφώλιασε καὶ μαύρη τρικυμία.

Ἄφρους δὲν ἔχω γι' ἄρματα, κούφια βοή γι' ἀντάρα,

Ἔχω ποτάμι αἵματα, μὲ ἴθιεψε ἡ κατάρα
Τοῦ κόσμου, ποῦ ἔβαρέθηκε, τοῦ κόσμου, ποῦπε : τώρα,
Βράχε, θὰ πέσης, ἔφτασεν ἡ φοβερὴ σου ἡ ὥρα.
Ὅταν ἐρχόμυνα σιγά, δειλό, παραδαρμένο
Καὶ σῶγλυφα καὶ σῶπλενα τὰ πόδια δουλωμένο,
Περήφανα μ' ἐκύτταζες καὶ ἴφωναζες τοῦ κόσμου,
Νὰ ἰδῆ τὴν καταφρόνεσι, ποῦ ἴπάθαινε ὁ ἀφρός μου.
Μὰ τότε ἐγὼ κρυφὰ κρυφά, ἐκεῖ ποῦ σ' ἐφιλοῦσα,
Ἰμέρα καὶ νύκτα σ' ἔσκαφτα, τὴ σάρκα σου ἔδαγκοῦσα
Καὶ τὴν πληγὴ, ποῦ σ' ἄνοιγα, τὸ λάκκο, ποῦ θε' κάμω,
Μὲ φύκη τὸν ἐπλάκωνα, τὸν ἔκρυβα ἔς τὴν ἄμμο.
Σκῦψε νὰ ἰδῆς τὴ ῥίζα σου ἔς τῆς θάλασσας τὰ βύθη,
Τὰ θέμελά σου τᾶφαγα, σ' ἔκαμα κουφολίθι !
Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ ! Τοῦ δούλου τὸ ποδάρι
Θὰ σὲ πατήσῃ ἔς τὸ λαιμό. . . Ἐξύπνησα λεοντάρι . . ! » .

Ὁ βράχος ἐκδιμώτανε. Ἐς τὴν καταχνιὰ κρυμμένος,
Ἄναίσθητος σοῦ φαίνεται, νεκρός, σαβανωμένος.
Τοῦ ἴφωτιζαν τὸ μέτωπο, σχισμένο ἀπὸ ῥυτίδες
Τοῦ φεγγαριοῦ, ποῦταν γλωμό, ἴμισόσβυσταις ἀχτίδαις.
Ὀλόγυρά του ὄνειρατα, κατάραις ἀνεμίζουν
Καὶ ἔς τὸν ἀνεμοστρόβιλο φαντάσματα ἀρμενίζουν,
Καθὼς ἀνεμοδέρνουνε καὶ φτεροθορυβοῦνε,
Τὴ δυσωδία τοῦ νεκροῦ τὰ ὄρνεα ἄν μυριστοῦνε.

Τὸ μούγκρισμα τοῦ κύματος, τὴν ἄσπλαγην φοβέρα
Χίλιαις φοραῖς τὴν ἄκουσεν ὁ βράχος ἔς τὸν αἰθέρα
Ν' ἀντιβοᾷ τρομαχτικά, χωρὶς κἄν νὰ ἴξυπνήσῃ
Καὶ σήμερ' ἀνατρίχιασε, λὲς θὰ λιγοψυχήσῃ.

«Κῦμα, τί θέλεις ἀπὸ μὲ καὶ τί μὲ φοβερίζεις ;
Ποιὸς εἶσαι σὺ κ' ἐτόλμησες, ἀντὶ νὰ μὲ δροσίζης,
Ἄντὶ μὲ τὸ τραγοῦδι σου τὸν ὕπνο μου νὰ εὐφραίνης
Καὶ μὲ τὰ κρούα σου νερὰ τῆ φτέρνα μου νὰ πλένης ;
Ἐμπρὸς μου στέκεις φοβερό, μ' ἀφρούς στεφανωμένο·
Ὅποιος κ' ἂν εἶσαι, μάθε το, εὐκόλα δὲν πεθαίνω».

«Βράχε, μὲ λέν' ἐκδίκησι. Μ' ἐπότισεν ὁ χρόνος
Χολὴ καὶ καταφρόνεσι. Μ' ἀνέθρεψεν ὁ πόνος.
Ἦμouνα δάκρυ μιὰ φορὰ, καὶ τώρα, κύτταξέ με
Ἐγίνα θάλασσα πλατειά, πέσε προσκύνησέ με.
Ἐδῶ μέσα ἔς τὰ σπλάχνα μου, βλέπεις, δὲν ἔχω φύκη,
Σέρνω ἵνα σύγνεφο ψυχαῖς, ἐρμιὰ καὶ καταδίκη.
Εὐύπησε τώρα, σὲ ζητοῦν τοῦ Ἄδη μου τ' ἀχνάρια . . .
Μ' ἔκαμες ξυλοκρέββατο . . . Μὲ ἴφορτωσες κουφάρια
Σὲ ξένους μ' ἔρριψες ἴγιαλους . . . Τὸ ψυχομάχημά μου
Τὸ περιγέλασαν πολλοὶ καὶ τὰ παθήματά μου
Τα φαρμακέψανε κρυφὰ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη.
Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ, ἐπέρασε ἡ γαλήνη!
Καταποτήρας εἶμ' ἐγώ, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς σου
Γίγαντας στέκω ἔμπρὸς σου».

Ὁ βράχος ἐβουβάθηκε ! Τὸ κῦμα ἔς τὴν ὀρμή του
Ἐκαταπόντισε μὲ μιᾶς τὸ κούφιο τὸ κορμί του.
Χάνεται μέσ' ἔς τὴν ἄβυσσο, τρίβεται, σβυέται, λυώνει
Ἄν νᾶταν ἀπὸ χιόνι.

Ἐπάνωθι του ἐβόγγιξε γιὰ ἴλιγο ἀγριεμένη
Ἡ θάλασσα κ' ἐκλείστηκε. Τώρα δὲν ἀπομένει
Ἐ τὸν τόπο, ποῦταν τὸ στοιχείο, κανεὶς παρὰ τὸ κῦμα,
Ποῦ παίζει γαλανόλευκο ἐπάνω ἀπὸ τὸ μνημα. »

§ 66. Πῶς φέρεται ὁ Ζαΐμης πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ
Καραϊσκάκη ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἥρωικοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανά-
στασις ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐκινδύνευε νὰ σβεσθῇ.

Μεγίστη ἀμηχανία καὶ ἀπελπισία κατεῖχε πάντας, ἡ δὲ
Κυβέρνησις ἠπόρει περὶ τοῦ πρακτέου.

Εἰς τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν εἰς μόνον ἀνὴρ ἐν τῇ
Στερεᾷ ἀντεῖχεν ἐν τῷ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνι, ὁ Καραϊ-
σκάκης.

Ἄτρόμητος καὶ πεπροικισμένος μὲ ἔξοχον στρατηγικὸν
πνεῦμα δὲν ἐπτοήθη ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου,
διαρκῶς δ' ἐφαρμόζων ἐπιτυχῆ στρατιωτικὰ σχέδια κατῶρ-
θωνε νὰ ὑπερτερῇ τῶν Τούρκων τῆς περιφερείας αὐτοῦ καὶ
νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς τυράννους, οἵτινες οὕτω δὲν ἠδύ-
ναντο νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀμηχανίας, ἣτις εἶχε καταλάβει
τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ σπουδαιότερου
προμαχῶνος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν ἄνδρα ἐστράφησαν ἅπασαι αἱ ἐλ-
πίδες τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς δεινοὺς ἐκείνους καιροὺς. Τοῦ-
τον συνίστα ἡ κοινὴ γνώμη ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν ν' ἀντιμε-
τωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ δώσῃ πάλιν ζωὴν εἰς τὴν ἐπανά-
στασιν.

Εἰς τὸν Καραϊσκάκη τέλος ἐστράφησαν πλήρη ἐλπί-
δων καὶ τὰ βλέμματα τῶν περισσοτέρων μελῶν τῆς Κυβερ-
νήσεως, ἅτινα ἐσκέφθησαν νὰ ἐκλέξωσιν αὐτὸν γενικὸν ἀρ-
χηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Δυστυχῶς ὅμως ἀνυπερέβλητον πρόσκομμα κατὰ τῆς ἐκ-
λογῆς ταύτης παρουσιάσθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὴν

κρίσιμον ταύτην στιγμήν. Ὁ Ζαΐμης, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἦσαν ἄσπονδοι ἐχθροί. Μίσος ἀδιάλλακτον ἐχώριζε τούτους καὶ οὐδείς ἤλπιζεν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ μεταξὺ αὐτῶν συμφιλίωσις !

Ἐν τούτοις, ὅτε ἐν τῇ Κυβερνητικῇ συμβουλίᾳ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ διορισμοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ ἐν τῇ Στερεᾷ, πρῶτος ὁ Ζαΐμης προέτεινεν, ὅπως διορισθῇ ὁ Καραϊσκάκης, διότι αὐτὸν ἐθεώρει ἰκανώτατον πάντων.

Ἐπογράφων δ' ὁ Ζαΐμης τὸν διορισμὸν αὐτοῦ εἶπεν : « Ἄς σωθῆ ἡ Πατρίς καὶ ἄς ὑψωθῆ ὁ ἐχθρὸς μου ! ».

Ζωηραὶ ἐπευφημίαι τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως ἐκάλυψαν τοὺς λόγους τούτους τοῦ μεγαθύμου ἀνδρός.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὁ νέος ἀρχιστράτηγος προσεκλήθη εἰς τὸν ἐν τῇ λιμένι τοῦ Ναυπλίου θαλασσόφυργον, ἐν ᾧ διέμενεν ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ἐκεῖ δ' ἐγχειρίσας εἰς αὐτὸν ὁ Ζαΐμης τὸν διορισμὸν ηὐχέθη, ὅπως φανῆ ἀντάξιός τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ Ἔθνους.

Ὁ Καραϊσκάκης τοσοῦτον συνεκινήθη ἐκ τῶν λόγων τοῦ Προέδρου, ὥστε δάκρυα εὐγνωμοσύνης ἐπλήρωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Εὐθὺς δ' οἱ δύο πραγματικῶς μεγάλοι ἄνδρες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων καὶ ἀντήλλαξαν ἀδελφικώτατον ἀσπασμόν, ὑποσχεθέντες νὰ λησμονήσωσιν ἐντελῶς τὴν παλαιὰν αὐτῶν ἔχθραν.

§ 67. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία.

Γνωρίζετε τὴν ἕξακουστή, τὴν εὐμορφη Ἀμαζόνα,
ἵπουνε γεμάτη οὐρανὸ καὶ θάλασσα γεμάτη,
πῶχει ἀτίμητο σταυρὸ ἕς τὴν κορυφὴ κορῶνα
καὶ καβαλλάρη ἀπάνω τῆς σὲ χιονισμένο ἄτι ;
Γνωρίζετε τὴ δυνατὴ τῆς Λαύρας θυγατέρα,
πῶχει νονὰ τὴν Παναγιά, τὸ Γερμανὸ πατέρα ;

Γνωρίζετε τὴ δροσερὴ τοῦ Ὑψηλάντη κόρη,
τοῦ δούλου τὸ ξεσπάθωμα, τῆς νίκης τὸν ἀγέρα,
τὴν ἀστραπή, ἵπου ἄστραφτε σὲ κύματα καὶ ὄρη,
καὶ τῶνειρο, ἵπου ἔβλεπεν ὁ Ῥήγας νύχτα, ἴμερα ;
Γνωρίζετε τὸ γαλανὸ τῆς μάννας μας λημέρι,
τοῦ Διάκου τὸ ῥοβόλημα, τοῦ Μάρκου τὸ ξεφτέρι ;

Τὴν κόρη, ἵπου μὲ τὴν ψυχὴ ἐπρόσμεναν ἕς τὸ στόμα
τόσαις γενιαῖς μέσ' ἕς τὴ νυχτιὰ τοῦ Γένους τὴ μεγάλη
κ' ἔκαρτεροῦσαν μιὰ φορὰ νὰ ξαναἰδοῦν ἀκόμα,
ἵσαν κείνον, ἵπου ἵναυάγησε κ' ἀπὸ τὸ περιγιάλι
μ' ἐλπίδα καὶ μ' ἀπελπισιὰ κυττάει ἕς τὸ κῦμα πέρα,
ἂν θὰ προβάλλῃ κάτασπρο πανάκι ἕς τὸν ἀέρα ;

Ἄχ ναί ! Τὴν Καπετάνισσα τὴν πολεμοθρεμμένη,
ὅπου μαροῦτι ἐθύμισε ἕς ἀπατηλὸ θυμάρη,
πῶχει στολὴ ἀπ' τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια κεντημένη,
τῆς Λαύρας τὴ βασίλισσα, τοῦ Μάρτη τὸ λιοντάρι!
Ἄ ! Ποιὸς δὲν ἕξερει ἀπὸ σᾶς τὴ μάννα τοῦ Μιαούλη,
τὸ Μεσολόγγι, τὴ Γραβιά, τὴν Τένεδο, τὸ Σοῦλι !...

Τὴν ἔξερετε !... Ἀκόμη χθὲς ὡσάν ἀνεμοζάλη
τὸ ἄπιστο ἔσκοτεινίασε καὶ ἔπάτησε ἀστέρι !
Ἐκείνη ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ἡ νίκη ἀπ' τὴν ἄλλη,
καὶ τοῦ Κανάρη ἐφώτιζε τὸ δρόμο τους τὸ χέρι !
Ἡ λήθη, ἂν καμμιά φορὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τὴν παίρνῃ,
τὸ κῦμα καὶ ὁ οὐρανὸς ἔς τὴ μνήμη τήνε φέρνει.

Σκέπασε, Μάννα, σκέπασε, γαλανομμάτα κόρη,
καθὼς ἐσκέπασες ἐμᾶς, καὶ τᾶλλα τὰ παιδιὰ σου.
Ῥοβόλα χώραις καὶ χωριὰ καὶ θάλασσαις καὶ ὄρη
καὶ βάλε τα μέσ' ἔς τὴν πλατεία καὶ γαλανὴ σκιά σου...
Δυπήσου τόσα ὄρφανὰ ἀστέρια τ' οὐρανοῦ σου
καὶ μὲ τὸν ἦσκιό σκέπασε κ' ἐκεῖνα τοῦ σταυροῦ σου.

Τόσοι χειμῶνες σκοτεινοὶ ἐπέρασαν καὶ χρόνια,
τόσαις ὀλόμαυραις νυκτιαῖς, ἀφώτιστες ἡμέραις,
τόσων καιρῶν ἐλυώσανε καταραμένα χιόνια
κι' ἡ ὄρφαναίς σου σὲ ζητοῦν ἀκόμη θυγατέρες !
Μητροιὰ ἔς αὐταῖς, μόνο ἔς ἐμᾶς ἐφάνηκες μητέρα.
Ἔλα κι' ἐδῶ, ἔλα κι' ἐδῶ, ἐλευθεριᾶς ἀγέρα !

ᾠ, ναί ! Γαλάζιε οὐρανέ, τοῦ Ἁϊ-Γιώργη κάμπε,
πῶχεις χιονᾶτο σύννεφο τάλόγου σου τὸ χρῶμα
ἴσάν ἥλιος ἔς ὅλη σου τὴ γῆ καὶ τὰ πελάγη λάμπε !
Ἔχεις νὰ κάμῃς γαλαναῖς τόσαις μερταῖς ἀκόμα !
Ἔλ' ἀσημένιε οὐρανέ, τῆς Λαύρας περιστέρι,
φέρε κλωνάρι τῆς ἐληῆς κ' ἐδῶ ἔς αὐτὰ τὰ μέρη !

Μάρτιος 1880

§ 68. *Τί εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλληνος πολίτου.*

Δύο εἶνε τὰ ὑφίστα καθήκοντα παντὸς Ἑλληνος πολίτου, ἡ μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους αὐτῆς ἐξουσίας εὐπειθεία καὶ ὑποταγή.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑφίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν ἐκ τῶν καθηκόντων τούτων, τὸ σπουδαιότερον, εἶνε ἡ ἐκπλήρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως.

Τὸ καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶνε πολὺ βαρὺ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πολὺ εὐγενὲς καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν Πατρίδα, πάντες ἔχομεν τὸ ἱερὸν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς συμπαγοῦς ἐκείνης δυνάμεως τῆς Πατρίδος, ἣτις καλεῖται *στρατός*.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς Πατρίδος ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἄνευ ἰσχυροῦ στρατοῦ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς ὑπὸ τὴν δουλείαν στενάζοντας καὶ εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν ἐλπίζοντας ἀδελφοὺς ἡμῶν.

Ἐπικατάρατος θὰ εἶνε ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις, ὅπως ἀποφύγη τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρεώσεως.

Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὡς ἀνίκανοι δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Πατρίδος.

Ἐτερον σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶνε νὰ *συντρέχη* τὸ ἔργον τῆς *Δικαιοσύνης τῆς Πατρίδος*.

Ἡ Δικαιοσύνη προστατεύει τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφαλίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξὺ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τὸ ἔργον ὁμως τῆς Δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρύπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχὴν ἢ τὴν ἐνοχὴν τῶν ἄλλων, ἡ Δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς κακοποιούς, οἵτινες, μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ ἀυξάνωνται, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανὲν κῦρος. Ὅταν ὁμως συμβαίνωσιν ἄλλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ Πατρίς δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶνε ὀφθαλμοὶ τῆς Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Δικαιοσύνης, φωτίζων καὶ πληροφορῶν καί, χρείας τυχοῦσης, δίδων εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοήθειας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι κάμνομεν καλὸν εἰς τινα, μὴ καταγγέλλοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πράξιν, περιελθοῦσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τουναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι ὑποθάλομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν γνωστὴν εἰς τὰ ὄργανα τῆς Δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθήκον ἡμῶν εἶνε ἡ **τήρησις τοῦ ὅρκου.**

Ὁ ψεύδορκος ἀμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν δικαιοσύνην, καλύπτων τὸν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τὸν ἀθῶνον.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυτάτων ποινῶν, θέλει δὲ τιμωρηθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν τῆς δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶνε ἡ **πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων.**

Ἡ καταβολὴ τῶν φόρων εἶνε ἱερὰ ὑποχρέωσις τῶν πολιτῶν οὐ μόνον πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς· διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Πατρίδος πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχωσιν ἀνάγκην ὀδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἄλλὰ τίνες ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλωσι ταῦτα εἰμὴ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδὴ οἱ δημόται ;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τὸ κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρὸς φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Ἐχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλακῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καὶ προστα-

τεύση τὴν ζωὴν, τὴν περιουσίαν, τὴν τιμὴν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα ἡμῶν.

Ἔχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλῆ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καὶ εὐκόλον συγκοινωνίαν.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων χάριν τῆς πνευματικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων ἡμῶν.

Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται, διὰ νὰ γίνωσιν ὅλαι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποῖου γίνονται τὰ ἔργα ταῦτα ;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται, ὅτι τὸ καθήκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶνε ἐπίσης ἱερὸν, ὅσον εἶνε ἱερὸν τὸ καθήκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸ ὁποῖον τρώγει, καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις του πολίτης οὐ μόνον δὲν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον καὶ βλάπτει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Σπουδαῖον ἐπίσης τῶν πολιτῶν καθήκον εἶνε ἡ **προστασία τῆς δημοσίας περιουσίας.**

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὡς ἔχουσι καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἀλυκίας, γαίας, γήπεδα, οἰ-

κοδομάς καὶ ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουσιν ἐπίσης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικώμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τὴν περιουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ Δημοσίου, θεωροῦντες ταύτην ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι αὐτῆς φύλακες.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶνε ἡ *καλὴ χοῆσις τῆς ψήφου*.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς λευκῆς αὐτῶν ψήφου ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καὶ παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καὶ ρυθμίζουσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστῆ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, αὐτοὶ περὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ ἔθνους θὰ καταστῆ ἀξία τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, αὐτοὶ περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο, αὐτοὶ περὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοσίας υἰγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν. Αὐτοὶ ὑπολογίζουσι τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφασίζουσι περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ἡ τύχη ἐκάστου τῶν πολιτῶν, εἶνε εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἄφου λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶνε τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντι-

προσώπων, ὀφείλομεν διὰ τῆς λευκῆς ἡμῶν ψήφου νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνους, οἵτινες λόγῳ τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτήρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κρίσεως αὐτῶν εἶνε ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ λευκὴ ψήφος πρέπει νὰ δίδηται, οὕτως εἰπεῖν, ὡς βραβεῖον εἰς ἐκείνον, οὗτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντὸς ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ χαρακτήρες τῶν μελλόντων πολιτῶν, καθίστανται οὗτοι χρηστοὶ καὶ ἐνάρετοι καὶ ἀντλοῦσι τὰς ἀναγκαίας γνώσεις διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τίθενται αἱ βάσεις τῆς πραγματικῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν καὶ τὰ στερεὰ θεμέλια τῶν εὐγενῶν συναισθημάτων, τῆς φιλοπατρίας, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφότητος.

---

§ 69. Τίνα εἶνε τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνοῦ πολίτου.

Ἐχοντες ὠρισμένα καθήκοντα ἀπέναντι τῆς Πατρίδος καὶ ἀπέναντι τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἔχομεν ἐπίσης καὶ ὠρισμένα δικαιώματα, ἅτινα τὸ κράτος καὶ οἱ συμπολιταὶ ἡμῶν ὀφείλουσι ν' ἀναγνωρίζωσιν.

Ὅπου ὑπάρχει ἀρμονία μεταξὺ καθήκοντος καὶ δικαιώματος, ὅπου τὸ δικαίωμα ἐνδὸς ἐκάστου δὲν παραβιάπτει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων, ἐκεῖ ἡ εὐνομία, ἐκεῖ καὶ ἡ τάξις,

ἐκαὶ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἐργασίας ἐκάστου ἐξασφαλίζουσι τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ Ἔθνους τὴν εὐτυχίαν. †

Ἐν ἐκ τῶν ἱερωτάτων δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν εἶνε τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχει ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν πᾶς ἄνθρωπος, οὐ μόνον ὁ πολίτης, ἀλλὰ καὶ ὁ ξένος, εὐθύς ὡς πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Πατρίδος.

Ἄνευ ἐλευθερίας οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ἡ ζωὴ.

Ὅφείλομεν ὅμως νὰ μὴ κάμνωμεν κατάχρησιν αὐτῆς, διότι τότε αὕτη μεταβάλλεται εἰς ἀκολασίαν καὶ ἀποβαίνει κινδυνώδης καὶ εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὸ κράτος.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐνὸς δὲν πρέπει νὰ παραβιάπτῃ ἢ νὰ περιορίζῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου.

Ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ἀπορρέουσι πλεῖστα δικαιώματα ἡμῶν. Ἐξ αὐτῆς πρῶτον ἀπορρέει τὸ δικαίωμα τῆς *προσωπικῆς ἐλευθερίας*, ἣτις εἶνε ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται ἢ φυλακίζεται εἰμὴ, ὁπόταν ὀρίζῃ ὁ νόμος καὶ ὅπως ὀρίζει οὗτος.

Ἀπόρροια τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας εἶνε τὸ *ἀπαραβίαστον τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου*. Οὐδεμία κατ'οἶκον ἔρευνα δύναται νὰ ἐνεργηθῇ πλὴν περιπτώσεων τινων, ἃς ἐπέβαλεν ὁ νόμος χάριν τῆς προστασίας τοῦ δικαίου.

Ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ἀπορρέουσιν ἐπίσης καὶ τὰ δικαιώματα τῆς *διὰ τοῦ λόγου ἢ τοῦ τύπου ἐλευθέρας ἐκφράσεως τῶν σκέψεων καὶ ἰδεῶν ἡμῶν* τοῦ ἐλευθέρας *ἐξασκεῖν οἰονδήποτε ἐπάγγελμα*, τοῦ *συνεταιρίζεσθαι* καὶ τοῦ *συνέρχεσθαι εἰς σύσκεψιν ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων*.

Τὰ δικαιώματα ταῦτα εἶνε ἀπαραβίαστα, ἐφ' ὅσον δὲν

προσβάλλουσι τὴν τάξιν, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλουσι δικαιώματα τοῦ κράτους ἢ ἄλλων ἀτόμων.

Ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἀπορρέει ἐπίσης τὸ δικαίωμα τῆς *θρησκευτικῆς ἐλευθερίας*, δηλαδή τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ πρεσβεύῃ τις ἐκεῖνο τὸ θρήσκευμα, ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεις. Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τούτου ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν *ἀνεξιθρησκείαν*, ἥτοι τὸν σεβασμὸν τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τῶν ἀλλοδόξων.

Ἄλλο δικαίωμα τοῦ πολίτου μέγα, ὅσον καὶ ἡ ἐλευθερία, εἶνε ἡ *ἰσότης*.

Πολιτεία, τῆς ὁποίας θεμελιώδης βᾶσις δὲν εἶνε ἡ ἰσότης τῶν ἀποτελούντων ταύτην μελῶν, εἶνε ἄθροισμα προνομιούχων καὶ πιεζομένων, ἐκμεταλλευτῶν καὶ δυναστευομένων, εἶνε δηλαδή Πολιτεία, ἐν ἣ βασιλεύει ἡ ἀδικία καὶ ἡ κακοδαιμονία.

Ἡ πατρις ἡμῶν, εὐθύς ὡς ἠλευθερώθη ἀπὸ τῆς δουλείας, ἀνεκλήρυξε τὴν ἰσότητα ὡς θεμελιώδες δικαίωμα παντὸς πολίτου.

Πρέπει ὅμως νὰ προσέξωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν. Τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἰσότητα τοῦ πλούτου, οὔτε εἰς τὴν ἰσότητα τῶν ἀπολαύσεων.

Ἰσότης εἶνε τὸ νὰ ἔχωμεν πάντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ νόμου, νὰ προστατεύηται ἐξ ἴσου ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, ἡ περιουσία καὶ τοῦ ἐσχάτου τῶν πολιτῶν, ὅσον καὶ τῶν πρώτων εἰς ἀξιώματα καὶ εἰς πλοῦτον.

Ἰσότης εἶνε τὸ νὰ ἔχωσι πάντες οἱ Ἕλληνας ἐξ ἴσου

δικαιώματα εἰς πάντα τὰ ἐθνικὰ ἀξιώματα ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος ἐκάστου.

Ἰσότης εἶνε τὸ νὰ τιμωρῶνται ὑπὸ τοῦ νόμου πάντες οἱ πολῖται ἐξ ἴσου, ὅταν διαπράττωσι τὸ αὐτὸ παράπτωμα.

Ἰσότης εἶνε νὰ προστατεύη καὶ ἐνθαρρύνῃ τὸ κράτος τὴν ἐργασίαν πάντων, ὥστε νὰ δύναται π. χ. ὁ ἐργάτης νὰ γίνῃ μέγας ἐργοστασιάρχης ἄνευ προσκόμματός τινος.

Ἰσότης τέλος εἶνε νὰ μὴ ὑπάρχωσι προνόμια ὑπὲρ οὐδενός, ἀλλὰ πάντες νὰ ὑφίστανται τὰ βάρη τῆς στρατεύσεως καὶ τὰ βάρη τῆς φορολογίας.

§ 70. Τίς εἶνε ὁ πλοῦτος τῆς Πατρίδος.

Δυσκόλως εὐρίσκει τις ἄλλην χώραν νὰ συγκεντρῶνῃ τόσα πλεονεκτήματα ἐδάφους καὶ κλίματος, ὅσα ἡ Ἑλλάς, οὕτω δὲ νὰ παράγῃ τοσοῦτον πλοῦτον πολυτίμων προϊόντων, ὅσον αὕτη.

Ἡ *κορινθιακὴ σταφίς* οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου παράγεται.

Μικρὰ μέλαινα σταφυλὴ ἄνευ πυρήνων, ἔχουσα λεπτότατον φλοιόν, πολὺ σάκχαρον, ἰδιάζον ἄρωμα, λεπτὴν καὶ εὐχάριστον ὀξύτητα, ξηρανομένη εἰς τὸν ἥλιον ἀποτελεῖ τὸν πολύτιμον αὐτὸν καρπὸν.

Ἡ κορινθιακὴ σταφίς κατέχει πρωτίστην θέσιν μεταξὺ τῶν ξηρῶν ὀπωρῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ, Ὀλλανδίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ ἐν Ἀμερικῇ.

Ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἑτῶν καὶ ἐντεῦθεν, ἀφ' ὅτου ἡ

Ἄναγνωσματάριον 5' τάξεως.

φυλλοξήρα κατέστρεψε τοὺς ἀμπελῶνας τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἀγορὰ τῆς Εὐρώπης ἐκινδύνευε νὰ στερηθῆ τοῦ οἴνου, ἡ Κορινθιακὴ σταφίς, εἰς ὑψηλὴν τιμὴν ἀγοραζομένη, ἀνεπλήρωσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ἔλλειψιν ταύτην.

Διότι ἡ σταφίς, ἀποδιδόμενου εἰς αὐτὴν τοῦ ὕδατος, ὅπερ διὰ τῆς ἐξατμίσεως κατὰ τὴν ξήρανσιν ἀποβάλλει, μετατρέπεται πάλιν εἰς χλωρὰν σταφυλὴν, παράγουσαν οἶνον φυσικόν, λεπτὸν καὶ εὐγεστον.

Ἡ σταφίς τῆς Ἑλλάδος ἀντηλλάσσετο τότε διὰ πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων δραχμῶν καὶ αἱ σταφιδοπαραγωγοὶ ἐπαρχίαι, ἡ Κορινθία, ἡ Αἰγιάλεια, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Ἡλεία, ἡ Τριφυλία, ἡ Μεσσηνία, διῆγον τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, κοσμούμεναι διὰ νέων ὠραίων πόλεων καὶ κωμοπόλεων.

Τὸ Αἶγιον, αἱ Πάτραι καὶ ὁ Πύργος ἦσαν τὰ ζωηρότερα κέντρα τῆς κινήσεως, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς σταφίδος. Οἱ δ' ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ τῶν Καλαβρυτῶν, τῆς Γορτυνίας, τῆς Μαντινείας κατερχόμενοι ἀπὸ τῶν ὀρέων εὗρισκον ἐργασίαν εἰς τὰ χρυσοφόρα μεταλλεῖα τῆς σταφίδος.

Ἀπὸ τινων ὅμως ἐτῶν ἡ σταφίς ὑπετιμήθη καὶ ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου σχεδὸν ἐστερέωσεν. Ἀπόγνωσις κατέλαβε τοὺς σταφιδοπαραγωγοὺς πληθυσμοὺς, οἵτινες δὲν ἐφάνησαν συνετοὶ καὶ οἰκονόμοι, καθ' ὃν χρόνον ἡ σταφίς ἐπεδαψίλευεν εἰς αὐτοὺς θησαυρὸν ὄλον.

Εὐτυχῶς ἀπὸ τινος χρόνου ἡ σταφίς ἤρξατο πάλιν ἀνατιμωμένη πως, ἴσως δὲ θὰ ἐπανέλθη πάλιν ἡ παλαιὰ δόξα καὶ τιμὴ τοῦ πολυτίμου τούτου καὶ μοναδικοῦ ἐν τῷ κόσμῳ προϊόντος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ καπνὸς τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ ἀπαραίτητον συστατικὸν τῶν εὐγενῶν σιγαρέττων τῆς Αἰγύπτου. Ἄνευ τοῦ λεπτοῦ ἀρώματος καὶ τοῦ χρυσίζοντος χρώματος τοῦ καπνοῦ τοῦ Ἄλμυροῦ, τῶν Φαρσάλων, τῆς Φθιώτιδος καὶ τοῦ ξανθοῦ καὶ ἀρωματικοῦ καπνοῦ τοῦ Ξηρομέρου αἱ κολοσσαῖαι βιομηχανίαι ἐν Αἰγύπτῳ μεγίστας θ' ἀπήντων δυσχερείας καὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παρουσιάζωσιν ὑπερηφάνως εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ κόσμου τόσον ἐξαιρετικὰ καὶ περιζήτητα σιγαρέττα καὶ νὰ κατακτῶσιν ἐμπορικὸν ἔδαφος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἐν Ξάνθῃ τῆς Μακεδονίας καλλιεργούμενος καπνός, λεπτότερον ἔχων ἄρωμα, εἶνε βεβαίως πολυτιμότερος τοῦ ἐλληνικοῦ καπνοῦ. Ἄλλὰ μὴ δὲν ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ τὸ περίφημον τοῦτο εἶδος τοῦ καπνοῦ τῆς Ξάνθης εὐδοκιμεῖ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τόσον τελείως, ὅσον καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ;

Διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ καπνοῦ ἡ Ἑλλὰς δύναται ταχέως ν' ἀναπτύξῃ μέγα ἐμπόριον ἐξαγωγικόν, ἱκανὸν νὰ καταστήσῃ τὴν πατρίδα ἡμῶν χώραν πλουσίαν.

Τῆς **μετάξης** ἡ παραγωγή, εἰσαχθεῖσα ἐπὶ τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων ἐκ τῆς Κίνας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔκτοτε διαδοχικῶς ἤκμαζε καὶ παρήκμαζεν, ἔμαρναίνετο καὶ ἀνέθαλλεν, ἐλιποψύχει καὶ ἀνέζη. Ὅπωςδήποτε ἡ Ἑλλὰς πρώτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης προήγαγε τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας, διὰ τῶν φύλλων τῆς ὁποίας τρέφεται ὁ μεταξοσκώληξ, καὶ τὴν βιομηχανίαν ἐν γένει τῆς μετάξης.

Ἐν παλαιότεροις χρόνοις ἡ Πελοπόννησος, αἱ Θῆβαι, αἱ Ἀθῆναι, καὶ βραδύτερον ὁ Τύρναβος, ἡ Ἀγυιά,

τὰ Ἀμπελάκια εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἀπέραντον ἐργαστήριον μεταξωτῶν ὑφασμάτων, πυκνοὶ δὲ μορεῶνες ἐθάλλον εἰς πλεῖστα χωρία τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ μήπως καὶ σήμερον δὲν δύναται νὰ γίνῃ τὸ αὐτό ; Τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς πατρίδος ἡμῶν, τόσον πρόσφορα ἀποδειχθέντα εἰς τὴν εὐδοκίμησιν τῆς μορέας καὶ τοῦ μεταξοσκώληκος, οὐδόλως μετεβλήθησαν. Ἀναπτυσομένη ἢ παραγωγὴ τῆς μετάξης δύναται ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν πρόσοδον ἐτησίαν πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Αἱ **σταφυλαὶ** τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζουσιν ἑκατοντάδας παραλλαγῶν. Ἐξετάζων τις τὰς διαφόρους ταύτας παραλλαγὰς τῆς ἑλληνικῆς ἀμπέλου ἀνευρίσκει πάσας τὰς μορφάς, πάντα τὰ χρώματα, πάσας τὰς γεύσεις, πάντα τὰ ἀρώματα καὶ πάσας τὰς ιδιότητες τῶν σταφυλῶν.

Πολλαὶ τῶν σταφυλῶν τούτων, ἄρισται οὔσαι πρὸς ἐπιτραπέζιον κατανάλωσιν, ἠδύναντο, καταλλήλως συσκευαζόμεναι, νὰ ἐξάγονται εἰς ξένας χώρας καὶ φέρωσιν εἰς ἡμᾶς πλοῦτον ἀρκετόν.

Τὰ **σῦκα** τῶν Καλαμῶν, τῆς Κύμης, τῆς Ἄνδρου, τῆς Μυκόνου καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν μερῶν, ἐπιμελέστερον συσκευαζόμενα, θὰ ἦσαν μᾶλλον περιζήτητα. Τὰ σῦκα τῆς Ἄρτης, τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Κύμης εἶνε σχεδὸν ἐφάμιλλα πρὸς τὰ ἔξοχα Σμυρναϊκά. Τὰ δὲ **βασιλικὰ** σῦκα τῆς Ἀττικῆς, καταναλισκόμενα νοπιά, διαφιλονικοῦσι τὰ πρωτεῖα τῶν σύκων τοῦ κόσμου.

Αἱ **ἐλαῖαι** τῶν Καλαμῶν, αἱ παχύσαρκοι ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσης, αἱ πράσινοι μηλελαῖαι καὶ καρυδελαῖαι, αἱ σποραδικῶς μὲν σήμερον παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσαι, ἀλλὰ δυ-

νάμεναι εὐκόλως νὰ πολλαπλασιασθῶσι, κατέχουσιν ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ ἔποψιν ποιότητος μεταξὺ τῶν ἐλαιοκάρπων τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας.

Οἱ οἴνοι τῆς Ἑλλάδος, ὁσάκις ἐπενέβη εἰς τὴν παρασκευὴν αὐτῶν ἢ ἐπιστήμη, ἀπεδείχθησαν κατ' οὐδὲν κατώτεροι τῶν μᾶλλον πεφημισμένων τῆς Εὐρώπης. Ἡ **Μαυροδάφνη** καὶ ἡ **Δεμέστιχα** τῶν Πατρῶν, οἱ εὐγενεῖς οἴνοι τῶν Πεταλιῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Δεκελείας, τοῦ Πύργου τῆς βασιλίσσης, ὁ **Καμπανίτης** τῆς Τριπόλεως, οἱ οἴνοι τῆς Ῥαψάνης, τοῦ Πηλίου, τῆς Θήρας καὶ τῆς Κεφαλληνίας εὐπροσώπως δύνανται νὰ παρουσιασθῶσι καὶ νὰ διαφιλονικήσωσι τὰ πρῶτα βραβεῖα ἐν ταῖς παγκοσμίαις ἐκθέσεσιν.

Ἡ ἄμπελος τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἧς, ὡς μυθολογεῖται, οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Ὀλύμπου θεοὶ ἦντλον τὸ νέκταρ αὐτῶν, βεβαίως εἶνε ἱκανὴ νὰ παράσχη ἄφθονον καὶ ἄριστον ὑλικὸν εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴν ἡμῶν βιομηχανίαν τῆς οἴνοποιίας. Οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται εἰμὴ κεφάλαια καὶ γνώσεις. Ἄν ἡ πατρις ἡμῶν δὲν ἔχῃ ἐπαρκῆ τὰ μέσα ταῦτα σήμερον, θὰ ἔχῃ ταῦτα ἀφεύκτως ἐν τῷ μέλλοντι.

Τὰ **μῆλα** τοῦ Πηλίου, τὰ **ἄπια** τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κυνουρίας, αἱ **κέρασοι** τῆς Κύμης καὶ τῆς Κηφισσίας, τὰ **πορτοκάλια** τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς Σπάρτης, τὰ **κάστανα** τοῦ Βόλου, τὰ **ἀμύγδαλα** τῶν Μεθάνων καὶ τῆς Αἰγίνης, τὰ **λεπτοκάρνα** τῆς Ἀγυαῖς καὶ τὰ **κάρνα** τῆς Εὐρυτανίας τρανῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ παραγωγὴ τοιούτων ὀπωρῶν, γιγνομένη μετ' ἐπι-

μελείας και μεθοδικότητος, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς θαυμάσια ἐν Ἑλλάδι ἀποτελέσματα.

Τὰ ἔλαια τῆς Ἑλλάδος ὑπολείπονται κατὰ πολὺ τῶν ἐλαίων τῆς Ἰταλίας και τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας. Οὐδὲν ὅμως πταίει εἰς τοῦτο τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα και τὸ εἶδος τῶν ἐνταῦθα καλλιεργουμένων ἐλαίων. Πταίει μόνον ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς και τῆς περιποιήσεως αὐτῶν ἐν γένει, ὅστις ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπιμελείας, γνώσεων και ὀλίγων κεφαλαίων.

Τὰ ἔλαια τῆς Μάνης, τῶν Κυθήρων, τῆς Καρυστίας, τῶν Κυκλάδων νήσων, τοῦ Κρανιδίου και τῶν Παξῶν δύναται καλῶς παρασκευαζόμενα ν' ἀμιλλῶνται πρὸς τὸ μεγάλῃς φήμῃς Ἰταλικὸν ἔλαιον τῆς Λούκας.

Ἐκ τῆς *τυρὸς* τοῦ Παρνασοῦ και τὸ μέλι τοῦ Ὑμητοῦ ὀφείλουσι τὴν ἀρωματώδη αὐτῶν γεῦσιν εἰς τὸ ἄρωμα τῆς ἑλληνικῆς γλωσσίδος.

Τὰ *μάρμαρα* τῆς Πεντέλης και τῆς Πάρου εἶνε τὸ πολύτιμον ὑλικόν, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι εὐρόντες ἀφθονον κατεσκεύασαν τὰ ἀθάνατα και ἐξόχου κάλλους μνημεῖα τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Ἡ *σμύρις* τῆς Νάξου, τὰ *μεταλλεύματα* τοῦ Λαυρείου και τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν μεταλλείων ἀποδεικνύουσι, πόσοι θησαυροὶ κρύπτονται ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, πόσαι πηγαὶ ἐργασίας, πλούτου και δυνάμεως ἐθνικῆς.

Οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος δὲν δύναται νὰ γίνωσι φίλοι ἡμῶν.—Ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος τὰ προσωπικὰ πάθη πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν.—Ἐκτέλει τὰ πρὸς τὴν

πατρίδα καθήκοντά σου πιστῶς, ἵνα ἀπολαύης καὶ τῶν δικαιωμάτων σου πρεπόντως.

---

§ 71. Πῶς θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Παράδεισον.

Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸν φύλακά μου ἄγγελον, τὸν ὁποῖον εἶδόν ποτε εἰς τὸ ὄνειρόν μου, ὅτε ἤμην ἀκόμη πολὺ μικρός. Πόσον ἦτο ὠραῖος, πόσον ἦτο γλυκύς! Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροβόλουν, ὡς τὸ πρῶτον ἄστρον τῆς ἐσπέρας.

Γονυκλινῆς ἐδέετο ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Ἵψιστον, ἔχων ἀνυψωμένας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς προσευχῆς ἐπέθηκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καρδίας μου, κύψας δὲ με ἠσπάσθη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μετὰ γλυκείας φωνῆς μοι ὠμίλησε περὶ τοῦ Παραδείσου.

« Ἄς φύγωμεν λοιπόν », τῷ εἶπον τότε, « ἄγγελε τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς ταπεινῆς αὐτῆς χώρας. Ἐὰν ὁ Παράδεισος εἶνε τόσον ὠραῖος, ὑπόδειξόν μοι εὐθὺς τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια φέρει πρὸς αὐτόν! ».

« Εἶνε περιττόν », μοι ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος, « νὰ σὲ ὀδηγήσω ἐγώ. Θὰ εὕρῃς τὴν ὁδὸν ἴσως ἄλλοτε. Εἰς τὸν Παράδεισον φέρει ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. »

---

§ 72. Πόσον ὑπεστήριξε τὴν ὀρθοδοξίαν ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας.

Ὁ Βασίλειος, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας διδάσκαλος, τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἔνθεος τῆς Οἰκουμένης φωστήρ, ἐγεννήθη περὶ τὸ 330 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας καὶ ἦτο λίαν πεπαιδευμένος, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Ἑμμέλεια ἦτο ὀνομαστή διὰ τὸ κάλλος, τὴν θεοσέβειαν καὶ φιλοπτωχίαν αὐτῆς.

Ὁ Βασίλειος, ἀνατραφείς παρὰ τῆς προμήτορος αὐτοῦ Μακρίνης χριστιανικῶς, μετέβη πρὸς σπουδὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἠκροάσθη τῶν ἐκεῖ ὀνομαστῶν διδασκάλων, ἀποσπᾶσας τοὺς ἐπαίνους τούτων διὰ τὰς προόδους αὐτοῦ ἐν τῇ ῥητορικῇ καὶ φιλοσοφίᾳ.

Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετέβη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα συνεσπούδαζε μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, συνδεθεὶς διὰ στενωτάτης φιλίας μετ' αὐτοῦ.

Ὁ Βασίλειος, εὐφυέστατος ὢν καὶ λίαν ἐπιμελής, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ὑπέβη κατὰ τὴν σοφίαν πάντας τοὺς συμμαθητάς.

Μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπανῆλθεν εἰς Καισάρειαν, γενόμενος ἐν ταύτῃ δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν, καὶ ἐδίδαξεν ἔνταῦθα ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ῥητορικὴν.

Ἄλλ' ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ αὐτοῦ Μακρίνη, παιδιόθεν ἐπιδοθεῖσα εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν βιβλίων τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν Ψαλμῶν, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν νὰ καταφρονήσῃ τὴν ἐκ τῆς ῥητορικῆς τέχνης ὠφέλειαν καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ἐντελῆ πτωχείαν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐργασίαν, νὰ ἐπιδοθῇ δὲ εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον, ἵνα μὴ εὐρίσκη πρόσκομμα εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς.

Πεισθεὶς ὑπὸ ταύτης ὁ Βασίλειος, περιεφρόνησε τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν καὶ τὴν ματαιότητα τῆς δόξης τοῦ κόσμου καὶ ἤρχισε νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐκλαυσε πικρῶς, διότι κατεξώδευσε τὴν νεανικὴν ἡλικίαν

εἰς τὴν πρόσκτησιν ματαίων γνώσεων. Ἐναγνώσας δὲ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος τοῦ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν τελειότητα εἶνε νὰ πωλήσῃ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ νὰ διαμοιράσῃ αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἐποίησεν οὕτω καί, βαπτισθεὶς τῷ 357, ἀπῆλθεν, ὅπως μάθη τὸν μοναχικὸν βίον παρὰ τοῖς μοναχοῖς τῆς Συρίας, Μεσσοποταμίας, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου.

Ἐνταῦθα εὗρε πολλοὺς τῶν ἁγίων μοναχῶν τούτων, ὧν ἐθαύμασε τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν καρτερίαν πρὸς τοὺς πόνους καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἀγαπήσας οὕτω τὸν μονήρη βίον ἀνεχώρησεν εἰς τινα ἔρημον τοῦ Πόντου, κειμένην παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰριν, ὅπου ἀπὸ πολλοῦ διέμενον ἡ ἀδελφὴ Μακρίνη καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, συστήσασαι τὸ μοναστήριον τῶν Ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων.

Ἐν τούτῳ ἔζων πολλαὶ γυναῖκες, περιφρονοῦσαι τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ προσηλωμένα εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν καὶ εἰς προσευχάς.

Ἐν τόπῳ ἐρήμῳ πλησίον τοῦ μοναστηρίου τούτου ἀπεσύρθη ὁ Βασίλειος, ζῶν μετὰ μεγάλης σκληραγωγίας, φορῶν ἓνα μόνον χιτῶνα, τρώγων μόνον ἄρτον καὶ πίνων μόνον ὕδωρ, νύκτα καὶ ἡμέραν προσευχόμενος.

Ἐνταῦθα ἤλθε καὶ ὁ στενὸς αὐτοῦ φίλος Γρηγόριος, μετὰ τοῦ ὁποίου προσηύχετο ὁμοῦ, ἀνεγίνωσκε τὰς Ἀγίας Γραφὰς καὶ εἰργάζετο κόπτων ξύλα, φέρων πέτρας καὶ φυτεύων καὶ ποτιζων δένδρα.

Κατὰ τὸ ἔτος 362 ἐλθὼν ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς Καισάρειαν προεχειρίσθη παρὰ τὴν θέλησίν του εἰς πρεσβύτερον, ἐκήρυττε δ' ὡς τοιοῦτος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ἀποθανόντος δὲ μετ' ὀλίγον χρόνον, τῷ 364 περίπου μ. Χ., τοῦ τότε ἐπισκόπου Καισαρείας ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Καισαρείας, ποιμένας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ ὅκτῳ ἔτη συνετώς.

Ὁ Βασίλειος συνεδύαζεν ἀνεξάντλητον πραότητα μετ' ἀνυπερβλήτου γενναιότητος καὶ τόλμης. Τοιαύτην δὲ τόλμην καὶ παρρησίαν ἔδειξεν, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ τούτῳ δὲν ἐφοβήθη νὰ ἀντισταθῇ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα.

Ὁ Οὐάλης οὗτος, θέλων νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῆς βίας τὸν Ἀρειανισμόν εἰς τὴν Καισάρειαν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βασίλειον τῷ 372 τὸν τοποτηρητὴν αὐτοῦ Μόδεστον, ὅπως ἢ πείσῃ τὸν Βασίλειον νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ἀρειανισμόν ἢ μὴ πειθόμενον ἐκδιώξῃ.

Ὁ Μόδεστος προσκαλεῖ τὸν Βασίλειον καὶ λέγει πρὸς αὐτόν :

« Πῶς τολμᾶς σὺ μόνος ν' ἀνθίστασαι εἰς τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα ; Διατί σὺ μόνος ἀποποιεῖσαι ν' ἀκολουθήσῃς τὸ δόγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ ἠσπασθησαν ἤδη πάντες οἱ λοιποί ; »

Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ ἐπίσκοπος : « Ὁ αὐτοκράτωρ εἶνε κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως οὐδέποτε θέλω προσκυνήσῃ καὶ ἐκτελέσει τὰς διαταγὰς τούτου, ἀντιστρατευόμενος πρὸς τὰς τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός ».

Τότε ἀναπηδήσας ὁ Μόδεστος ὑπ' ὀργῆς, « πῶς ! », ἀνέκραξε, « δὲν φοβεῖσαι τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος ; »

« Καὶ διατί νὰ φοβηθῶ αὐτήν ; » ἀπεκρίνατο ὁ Βασίλειος. « Τί δύναται κατ' ἑμοῦ νὰ πράξῃ ; »

«Πολλά δύναται», ἀπήντησεν ὁ τοποτηρητής· «δύναται νὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν σου, νὰ σὲ ἐξορίσῃ, νὰ σὲ βασανίσῃ καὶ τέλος νὰ σὲ θανατώσῃ!».

«Οὐδέν, ἐξ ὧσων ἀνέφερες, φοβοῦμαι», ἀπήντησεν ὁ σεβασμῖος καὶ γενναιόφρων Ἱεράρχης. «Δήμευσιν μὲν δὲν φοβοῦμαι, διότι οὐδέν ἔχω ν' ἀπολέσω πλὴν τριχίνων τινῶν ῥακῶν καὶ ὀλίγων βιβλίων. Ἐξορίαν δὲν δύναμαι νὰ ὑποστῶ, διότι, ὅπουδήποτε τῆς γῆς καὶ ἂν εἶμαι, πανταχοῦ εἶμαι προσωρινὸς πάροικος καὶ παρεπίδημος. Βάσανοι δὲν δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς σῶμα ἀσθενές, ὅπερ θέλει ἐκπνεύσει εὐθύς μετὰ τὴν πρώτην πληγὴν. Ὁ δὲ θάνατος τέλος θέλει ἐκπληρώσει ἀπάσας τὰς ἐπιθυμίας μου, διότι θὰ μὲ ἐνώσῃ ταχύτερον μετὰ τοῦ Θεοῦ!».

Ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης παρρησίας ὁ Μόδεστος, «οὐδαίς», εἶπεν, «ἐξέφερον ἐνώπιόν μου τοσοῦτον τολμηροῦς λόγους!».

«Ἄλλ' ἴσως», παρετήρησεν ὁ Βασίλειος, «οὐδέποτε συνήντησας ἐπίσκοπον. Ἡμεῖς», προσέθηκεν, «εἴμεθα καθ' ὅλα πρῶοι καὶ ταπεινοὶ οὐ μόνον πρὸς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐλάχιστον τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁμως πρόκειται περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως, τὸ πῦρ, τὸ ξίφος καὶ τὰ θηρία μᾶλλον εὐχαριστοῦσιν ἡμᾶς, ἢ καταπλῆσσουσι καὶ τρομάξουσι. Ταῦτα, παρακαλῶ, εἰπὲ εἰς τὸν βασιλέα!».

Ὁ Μόδεστος ἀνήγγειλε ταῦτα πρὸς τὸν Οὐάλεντα, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἔλθει εἰς Καισάρειαν καὶ ὁποῖος ἐθαύμασε τὴν εὐστάθειαν τοῦ ἀνδρός.

Ὅτε δὲ προσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἤκουσε τὴν ψαλμωδίαν τῶν ὕμνων, παρετήρησε τὴν ἐπικρατοῦσαν

ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὐκοσμίαν καὶ εἶδεν αὐτὸν τὸν Βασίλειον ἔχοντα τὸ βλέμμα καὶ τὴν διάνοιαν προσηλωμένην πρὸς τὸν Θεόν, κατελήφθη ὑπὸ θάμβους.

Συνομιλήσας δὲ μετὰ τοῦ Βασιλείου τοσοῦτον ἐθαύμασεν αὐτόν, ὥστε φιλανθρωπότερος γενόμενος ἀφιέρωσε τὰ κάλλιστα τῶν κτημάτων αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν λεπρῶν καὶ λελωβημένων.

Οἱ Ἄρειανοὶ ὁμως κατώρθωσαν πάλιν νὰ πείσωσι τὸν Οὐάλεντα νὰ ἐξορίσῃ τὸν Βασίλειον.

Ὁ Οὐάλης ἐξέδωκε τὸ περὶ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ διάταγμα καὶ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον πρὸς ὑπογραφὴν. Ἄλλ' ὁ κάλαμος, ἀρνούμενος νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοιαύτην πράξιν, συνετρίβη ἀφ' ἑαυτοῦ· ἔλαβεν ἔπειτα δεύτερον καὶ τρίτον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων συνέβη τὸ αὐτό.

Τότε ἠσθάνθη τὴν δεξιὰν αὐτοῦ σειομένην καὶ ἔντρομος ἔσχισε τὸν χάρτην, ἀνέστειλε τὸ διάταγμα καὶ ἀφῆκε τὸν Βασίλειον ἐλεύθερον.

Ἡ δύναμις τοῦ Βασιλείου παρὰ τῷ λαῷ διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετὰς ἦτο πολὺ μεγάλη.

Ὅτε ὁ ὑπαρχος Εὐσέβιος κατεδίωξε χήραν τινὰ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν, σύνεδρός τις τοῦ δικαστηρίου ἠθέλε διὰ τῆς βίας νὰ νυμφευθῇ, ἡ χήρα προσέφυγεν εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Ὁ ὑπαρχος ἐζήτηε τὴν ἱκέτιδα, ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ αὐτήν.

Τότε ὁ ὑπαρχος πέμπει τινὰς τῶν ὑφ' ἑαυτόν, ἵνα ζητήσωσι τὴν γυναῖκα καὶ προσαγάγωσιν αὐτὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς μεγάλου ἐγκλήματος ἔνοχον.

Καθήμενος δ' ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ βήματος διατάσσει ν' ἀπεκδύσῃσι καὶ δειρώσιν αὐτόν.

Ἡ πόλις, ὡς ἔμαθε τοῦτο, συγκινεῖται πᾶσα, ταράσσεται καὶ ἐξεγείρεται. Ἐκαστος ὠπλίσθη διὰ τῶν ἐργαλείων, δι' ὧν εἰργάζετο, ἢ δι' ἄλλου τινὸς ὄργάνου, τὸ ὅποιον εὗρισκε πρόχειρον, αἱ γυναῖκες ἄντι δοράτων ἔλαβον τὰς κερκίδας καὶ ἔσπευσαν νὰ κατασπαράξωσιν αὐτὸν τὸν ὕπαρχον.

Οὗτος δ' ὅμως φοβηθεὶς τὴν τιμωρίαν τοῦ λαοῦ ἤναγκάσθη νὰ γίνῃ ἔλεεινὸς ἰκέτης καὶ νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν Βασιλείον, ὅστις ἔσωσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐπιχειμένου κινδύνου.

Ὁ Βασίλειος ἦτο ὀλιγαρκῆς μὲν πρὸς ἑαυτόν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆς καὶ δαπανηρὸς πρὸς τοὺς πτωχοὺς. Ἐν αὐτῷ ἔνεσαρκώθη ἅπαν τὸ πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς ἔλεημοσύνης.

Πλησίον τῆς Καισαρείας ᾠκοδόμησε πτωχοτροφεῖον καὶ νοσοκομεῖον. Εἰσῆρχοντο δὲ εἰς αὐτὰ καὶ εὗρισκον κατάφυγιον πάντες οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ δι' ἀσθένειαν χρεῖαν ἔχοντες βοηθείας καὶ μάλιστα οἱ λεπροί.

Τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα καθιδρύματα, ἅτινα εἶχον καὶ οἰκήματα, ἐν οἷς διέτριβε τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ παραμυθίαν τῶν πασχόντων προσωπικόν, οἱ νοσοκόμοι, οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ ὑπηρέται, διέλαμψαν περίβλεπτα καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον, διατηρούμενα ἐκ τῶν προσόδων τῶν κτημάτων, τὰ ὅποια ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἀφῆρθεν ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὁ θαυμάσιος ἱεράρχης ἐρχόμενος εἰς ταῦτα τοὺς τε πτωχοὺς παρεμύθει καὶ τοὺς λεπροὺς ἠσπάζετο ὡς ἀδελφούς, γινόμενος εἰς πάντας παράδειγμα φιλοπτωχίας καὶ φιλανθρωπίας.

Ὅτε δέ ποτε μέγας λιμὸς ἐγένετο ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ

Πόντω, ὁ Βασίλειος παρεμύθησε τὸν λαόν, ἐκίνησε τὸν ἔλεον τῶν πλουσίων, κατέπεισεν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν δυστυχῶν καὶ ἐθυσίασεν εἰς τοῦτο πᾶσαν τὴν ὑπολειπομένην αὐτῷ περιουσίαν, φροντίζων ἕξ ἴσου περὶ τῶν ὀπαδῶν πάντων τῶν θρησκευμάτων.

Μέλλον δὲ νὰ ἀποθάνῃ ὁ ἱεράρχης ἐδίδαξε καὶ παρήνεσε τὸ περὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ ἐν λύπῃ καὶ ἀθυμίᾳ ἰστάμενον πλῆθος καὶ τελευταῖον εἰπών: «εἰς χειράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου» ἀπέθανε τῇ πρώτῃ Ἰανουαρίου τοῦ 379.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ ἐκκλησία πανηγυρίζει κατ' ἔτος τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ μνήμην.

Ἐπίσης δ' ἐορτάζεται καὶ τῇ 30 τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου μετὰ τῶν δύο ἄλλων μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Κατὰ τὴν ἐκφορὰν δὲ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ λειψάνου τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ συρροή τοῦ λαοῦ, ὥστε οὐκ ὀλίγοι ἀπέθανον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ· πλήρεις ἦσαν αἱ ἀγυαί, αἱ στοαὶ καὶ αἱ οἰκίαι.

Ἐκαστος δὲ προϋθυμεῖτο νὰ ψαύσῃ ἢ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου τοῦ ἀγίου ἢ τοῦ σκίμποδος, ἐφ' οὗ ἔφερετο, ἔχων πλήρη πίστιν, ὅτι δύναται νὰ ὠφεληθῇ τι ἕξ αὐτοῦ.

Οἱ κλαυθμοὶ κατέπνιγον τῶν ὕμνων τὴν ψαλμοψόδιαν, ἐθρήνουν δ' αὐτὸν οὐχὶ μόνον πάντες οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐθνικοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, διότι διετέλεσεν εὐεργέτης ἀπάντων.

Ἡ μεγάλη αὐτοῦ εὐσέβεια, ἡ βαθεῖα γνῶσις καὶ ἡ ῥητορικὴ δεινότης μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς.

§ 73. Πῶς πρέπει νὰ περιποιώμεθα τοὺς ἀσθενεῖς
καὶ τοὺς ἀναρρωνύοντας.

Ἡ περιποίησις τῶν ἀρρώστων εἶνε πολλάκις τόσον σπουδαία, ὅσον καὶ ἡ κυρίως θεραπεία.

Διὰ νὰ περιποιηθῇ τις καλῶς ἓνα ἄρρωστον, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἔχῃ ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης μέχρις αὐταπαρνησίας. Ἡ διαρκὴς ἐκδήλωσις στοργῆς καὶ τρυφερότητος πρὸς τὸν ἀσθενῆ, καὶ ἂν οὗτος ἔτι γίνεται διὰ τῶν ιδιοτροπιῶν αὐτοῦ ἀνυπόφορος, καὶ ἡ κατάλληλος παραμυθία αὐτοῦ συντελοῦσι πολλάκις εἰς τὴν θεραπείαν τούτου οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν διαφόρων θεραπευτικῶν μέσων.

Ὁ περιποιούμενος ἀσθενῆ πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχῃ ἰκανὸν ψυχικὸν θάρρος, διὰ νὰ μὴ καταβάλληται ὑπὸ τῶν λυπηρῶν καὶ δυσαρέστων αἰσθημάτων, τὰ ὅποια θὰ ἐξεγείρῃ πολλάκις ἡ ἀηδία τῆς νόσου ἢ αἱ ὀδύνη τοῦ ἀσθενοῦντος.

Πρέπει ἐπίσης ὁ περιθάλπων τὸν ἄρρωστον νὰ δύναται νὰ ἀντέχῃ εἰς τοὺς κόπους, εἰς οὓς πολλάκις θὰ εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ὑποβάλληται.

Πλὴν τούτων ὅμως οἱ νοσηλεύοντες πρέπει νὰ ἔχουσι καὶ ἀρκετὰς γνώσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς νοσηλείας τῶν ἀσθενῶν. Ὅφείλουσι νὰ γνωρίζωσι, τίς εἶνε ὁ τρόπος τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἐν τῇ κλίνῃ, τίνες φροντίδες πρέπει νὰ λαμβάνωνται διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος, τῶν ἐνδυμάτων, τῶν σινδονίων, τοῦ δωματίου τοῦ ἀρρώστου, ἐν τίνι χρόνῳ καὶ ποσότητι πρέπει νὰ χορηγῶνται εἰς αὐτὸν ἡ τροφή καὶ τὰ φάρμακα, ἔτι δὲ πολλὰ

ἄλλα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἐννοεῖται τώρα, ὅτι πάσας ταύτας τὰς νοσηλιακὰς γνώσεις ἀποκτᾷ τις τελειότερον ἐν τοῖς εἰδικοῖς νοσοκομείοις, τὰ ὁποῖα εἶνε προωρισμένα νὰ καταρτίζωσιν εἰδικοὺς νοσοκόμους.

Ὅσοι περιποιοῦνται ἀρρώστους πάσχοντας νόσημα κολλητικόν, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ λαμβάνωσιν ἰδιαίτερα μέτρα, ὅπως καὶ αὐτοὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς μολύνσεως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μὴ μεταδίδωσι τὸ νόσημα.

Πρὸς τοῦτο ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ φορῶσιν ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ ἀσθενοῦς ἔξωθεν τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν μακρὸν χιτῶνα μέχρι ποδῶν ἐκ λινοῦ ἢ ἄλλου ὑφάσματος· αἱ γυναῖκες πρὸς τούτοις πρέπει νὰ καλύπτωσι καὶ τὴν κόμην αὐτῶν. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ δωματίου πρέπει ν' ἀποβάλλωσι τὸν χιτῶνα τοῦτον καὶ νὰ πλύνωσι καλῶς τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον διὰ σάπωνος καὶ διαλύσεως ἄχνης τοῦ ὑδραργύρου, προσέτι δὲ τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον διὰ ψήκτρας βραχείσης ἐν τῇ αὐτῇ διαλύσει.

Οἱ περιποιούμενοι τοὺς τοιούτους ἀρρώστους δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωσιν οὐδεμίαν τροφήν οὐδὲ ποτὸν ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ πάσχοντος καὶ μάλιστα μὲ ἀκαθάρτους χεῖρας.

Ἄλλὰ καὶ ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ ἀσθένεια καὶ ἀρχίσῃ ἡ ἀνάρρωσις, ὁ ἀναρρωννύων ἔχει ἀνάγκην ἰδιαίτερων προφυλάξεων καὶ μεριμνῶν, διότι αἰσθανόμενος ἐπανερχομένας τὰς δυνάμεις του θέλει νὰ ἐγερθῇ τῆς κλίνης, νὰ

μένη ἐπὶ πολλὴν ὥραν ὄρθιος, νὰ περιπατῇ, νὰ ἐξέρχεται εἰς τὸ ὑπαιθρον, νὰ τρώγῃ ἀφθόνως καὶ νὰ πίνῃ πολὺ.

Οἱ περιποιούμενοι τὸν ἀναρρωνύοντα πρέπει νὰ πείθωσιν αὐτόν, ὅτι πᾶσα παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς καθωρισμένης διαίτης, πᾶς κόπος ὑπερβολικός, ἢ προσβολὴ τοῦ ψύχους κ.λ.π. δύνανται νὰ προκαλέσωσιν *ὑποτροπὴν* τῆς νόσου, καθισταμένης τότε βαρυτάτης καὶ ἐπικινδύνου, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ συμμορφῶται ἀκριβῶς πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ ἱατροῦ.

§ 74. Πῶς ὁ ἱατρὸς θεραπεύει τὴν μητέρα τοῦ *Θωμᾶ* λιποθυμήσαν.

Ἡ μήτηρ τοῦ *Θωμᾶ*, μαθοῦσα τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ γέροντος πατρὸς αὐτῆς, ἔπαθεν ἐξ ἰσχυρᾶς λιποθυμίας καὶ ἔμεινεν ἀναίσθητος.

Ὁ πατὴρ του εὐθὺς ἔτρεξε περίφοδος πρὸς τὸν ἱατρὸν καὶ προσεκάλεσεν αὐτόν.

Ὁ ἱατρὸς σπεύδει εὐθὺς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἀσθενοῦς. Ἀμέσως τοποθετεῖ αὐτὴν οὕτως, ὥστε νὰ εἶνε ὑπτία καὶ νὰ ἔχη τὴν κεφαλὴν πολὺ χαμηλά.

Ἐπειτα ἐχαλάρωσε τὰ ἐνδύματα αὐτῆς, ἵνα μὴ περισφίγῃ τὴν λιπόθυμον, καὶ ἤνοιξε τὰ παράθυρα, ἵνα εἰσέρχεται καθαρὸς ἀήρ.

Συγχρόνως ἐξεδίωξε πάντας τοὺς οἰκείους ἐκ τοῦ δωματίου, ἵνα μὴ παρενοχλῶσι τὴν ἄρρωστον καὶ μολύνωσι διὰ τῆς ἐκπνοῆς αὐτῶν τὸν εἰσερχόμενον καθαρὸν ἀέρα.

Ἀναγνωσματᾶριον 5' τάξεως.

15

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λιποθυμία δὲν ἔπαυεν, ἤρχισε νὰ τρίβῃ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, νὰ ἐπιθέτῃ συναπισμούς, νὰ ραντίζῃ τὴν ἀσθενῆ διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὴν νὰ εἰσπνέῃ αἰθέρα καὶ ἀμμωνίαν.

Διὰ τῶν ἱατρικῶν τούτων μέσων ἐπανεφέρε τὸν ὀργανισμόν τῆς ἀσθενοῦς εἰς τὴν κανονικὴν καὶ φυσιολογικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν.

Μετ' ὀλίγην ὥραν ἡ λιπόθυμος ἦτο ἐντελῶς καλὰ πρὸς μεγίστην χαρὰν τοῦ μικροῦ Θωμᾶ καὶ τοῦ πατρός του, οἵτινες καθ' ὄλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἦσαν ἀπαρηγόρητοι.

§ 75. Πῶς δύνανται νὰ σωθῶσιν οἱ παθόντες ἐξ ἀσφυξίας.

Ὅταν ἐν τόπῳ κλειστῷ εἶνε ἀνημμένοι ἄνθρωποι τὸ ἐξ αὐτῶν παραγόμενον ὀξείδιον τοῦ ἀνθρακος, μολῦνον μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸν ἀέρα, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εὕρισκομένους δηλητηρίασιν καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας.

Ὡσαύτως δύναται τις νὰ πάθῃ ἀσφυξίαν ἐκ τοῦ φωταερίου, ἂν ἐξ ἀπροσεξίας μείνῃ ἀνοικτὴ ἢ στρόφιγξ αὐτοῦ ἢ ἂν πάθῃ βλάβην σωλῆν τις, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκφεύγει τὸ φωταερίον.

Ἐπίσης δύναται τις νὰ πάθῃ ἀσφυξίαν καὶ ἐξ ἄλλων δηλητηριωδῶν ἀερίων, ὡς π.χ. δύναται νὰ πάθῃσιν οἱ ἐργαζόμενοι ἐν βόθροις καὶ πατητηρίοις. Ὅμοίως παθαίνουν οἱ ἀσφυξίαν οἱ πνιγόμενοι καὶ οἱ καταχωνόμενοι ὑπὸ σωρῶν χύματος.

Ἐὰν πάθῃ τις ἐξ ἀσφυξίας, πρέπει εὐθὺς νὰ φέρωμεν αὐτὸν εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν τεχνητὴν ἀναπνοήν.

Ἐποῦ δηλαδὴ ἐξαπλώσωμεν τὸν παθόντα ὑπτίον καὶ ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν ἀπὸ τὰ περισφίγγοντα ἐνδύματα, τοποθετούμεθα παρὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ οὕτω συλλαμβάνομεν τοὺς δύο βραχίονας αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους πρῶτον μὲν ἀνυψοῦμεν μέχρι τῶν πλαγίων τῆς κεφαλῆς, ἔπειτα δὲ καταβιβάζομεν καὶ πιέζομεν μετὰ δυνάμεως εἰς τὰ πλάγια τοῦ θώρακος.

Τὰς κινήσεις ταύτας ἐπαναλαμβάνομεν περίπου εἴκοσι φορὰς εἰς τὸ λεπτόν, τόσας δηλαδὴ, ὅσαι εἶνε περίπου καὶ αἱ ἀναπνοαὶ ἡμῶν, ἐξακολουθοῦμεν δέ, ἕως ὅτου ἴδωμεν, ὅτι ὁ παθὼν ἀναπνέει μόνος.

Ὅταν ἔχωμεν καὶ βοηθόν, τότε λαμβάνει ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀνὰ ἓνα βραχίονα τοῦ παθόντος καὶ τοιουτοτρόπως ἐνεργοῦμεν ταυτοχρόνως καὶ οἱ δύο.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βοηθείας ταύτης πρέπει τὸ στόμα καὶ ὁ λάρυγξ τοῦ παθόντος νὰ μένωσιν ἀνοιχτά· πρὸς τοῦτο δὲ συλλαμβάνομεν τὸ ἄκρον τῆς γλώσσης καί, κρατοῦντες αὐτὸ καλῶς δι' ὑφάσματος, ἵνα μὴ ὀλισθήσῃ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν, σύρομεν ἰσχυρῶς τὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ ἔξω.

§ 76. Πῶς ἐσώθη ὁ Εὐάγγελος, ὅστις ἔφαγε
δηλητηριώδεις μύκητας.

Ὁ Εὐάγγελος, γραμματεὺς ἐμπορικοῦ καταστήματος, ἔφαγε μεσημβρίαν τινὰ ἐν τινι ξενοδοχείῳ δηλητηριώδεις μύκητας.

Μετ' ὀλίγας ὥρας ἠσθάνθη ὁ δυστυχὴς πόνους ἰσχυροὺς ἐν τῷ στομάχῳ. Ἀπῆκε τὴν ἐργασίαν του καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐν ᾗ ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πόνοι ἠϋξάνον καὶ ἔγιναν ἀνυπόφοροι.

Προκληθεὶς ὁ ἱατρὸς τῆς συνοικίας διέγνωσεν, ὅτι οἱ πόνοι προέρχονται ἐκ δηλητηριάσεως, προσελθούσης ἐκ τῶν μυκήτων.

Εὐθὺς λοιπὸν διὰ πτεροῦ ἐγαργάλισε τὸν φάρυγγα τοῦ Εὐαγγέλου καὶ προεκάλεσεν ἔμετον.

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ πόνοι ἐξηκολούθουν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ κατάλληλα φάρμακα.

Μετ' ὀλίγον οἱ πόνοι ἐξέλιπον.

Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης λαθὼν ὁ ἱατρὸς ἀφορμὴν εἶπε πρὸς τὸν Εὐάγγελον καὶ τοὺς παρισταμένους οἰκειοὺς αὐτοῦ :

«Δηλητηριάσεις προέρχονται οὐχὶ μόνον ἐκ πραγματικοῦ δηλητηρίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τροφῶν βεβλαμμένων ἢ παρεσκευασμένων καὶ διατηρουμένων ἐντὸς χαλκίνων ἀγγείων, τὰ ὅποια ἔχουσιν ὀξειδωθῆ, ἢ καὶ ἐκ τροφῶν ἐγκεκλεισμένων ἐπὶ μακρὸν ἐντὸς μεταλλίνων κυτίων.

»Τὸ κύριώτερον δὲ μέσον πρὸς θεραπείαν αὐτῶν εἶναι ἢ διὰ πικρὸς τρόπου πρόκλησις ἔμετου.

»Συγχρόνως ὁμως πρέπει νὰ προσκαλῆται ἀμέσως ὁ ἱα-

τρός, διότι μόνος αὐτὸς γνωρίζει, τί πρέπει νὰ πράξῃ ἐν ἐκάστη τῶν δηλητηριάσεων».

§ 77. Πῶς ἐθεραπεύθη ὁ Δημήτριος ἐξ ἐνὸς τραύματος.

Μίαν ἡμέραν ὁ πατὴρ τοῦ Δημητρίου ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ξυράφιόν του, ὅπως φέρῃ αὐτὸ εἰς τὸν γείτονα κουρέα, ἵνα τὸ ἀκονίσῃ.

Ὁ Δημήτριος ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ κουρείου συνήντησεν ἄλλα παιδιά, συμμαθητάς του, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδείκνυε τὸ ξυράφιον.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐκράτει αὐτὸ ἀπροσέκτως, ἔξαφνα ἐκόπη ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ξυραφίου κατὰ τὴν παλάμην τῆς χειρός. Ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ αἷμα ἤρχισε νὰ ρέῃ ἀφθόνως.

Οἱ συμμαθηταὶ αὐτοῦ φοβηθέντες ἔφερον τὸν τραυματίαν εἰς τὸ παρακείμενον παντοπωλεῖον. Ὁ παντοπώλης, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν αἰμορραγίαν, ἐθεώρησε καλὸν νὰ θέσῃ ἐπὶ τοῦ τραύματος καπνὸν καὶ νὰ δέσῃ αὐτὸ δι' ἀκαθάρτου μανδηλίου.

Καὶ ἐσταμάτησε μὲν ἡ αἰμορραγία, τὴν ἐπομένην ὁμως ἡμέραν ὁ Δημήτριος ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται πόνους εἰς τὸ τραυματισθὲν μέρος, τὸ ὁποῖον ἐφλογίσθη· πυρετὸς δὲ κατέλαβεν αὐτόν.

Οἱ γονεῖς αὐτοῦ φοβηθέντες προσεκάλεσαν ἀμέσως ἰατρόν, ὅστις ἐξήτασε προσεκτικῶς τὸ τραῦμα, ἔπλυνεν αὐτὸ διὰ βε-

θρασμένου ύδατος, ἔθεσεν ἐπ' αὐτοῦ καθαρωτάτους ἐπιδέσμοις καὶ διέταξε νὰ μείνη ἡ χεὶρ ἀκίνητος.

«Βλέπετε», εἶπεν ὁ ἰατρός, «ποῖον κακὸν ἐπροξένησεν εἰς τὸ τραῦμα ἢ ἐπίθεσις τοῦ καπνοῦ ;

»Οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται μεγάλως τὴν αἱμορραγίαν, ὅταν δὲ παρατηρήσωσι καὶ ὀλίγας ἔστω σταγόνας αἵματος, ρεούσας ἐκ τραύματος, φροντίζουν ἀμέσως διὰ παντὸς τρόπον νὰ σταματήσωσιν αὐτό. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπιθέτουσιν εἴτε καπνὸν εἴτε ἰστὸν ἀράχνης εἴτε ἄλλας τοιαύτας ἀκαθαρσίας καὶ δένουσι τὸ τραῦμα δι' ἀκαθάρτων πανίων.

»Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζετε, ὅτι ὄλαι αἱ ἀκαθαρσαὶ αὗται περιέχουσι πλῆθος παθογόνων μικροβίων, τὰ ὁποῖα εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ τραύματος δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι βαρείας νόσους καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον.

»Ἐπομένως προτιμότερον εἶνε νὰ ἀφήνωμεν τὸ τραῦμα ἄνευ τινὸς ἐπιδέσμου, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ ἰατρός.

»Διότι καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ διὰ καθαροῦ ύδατος πλύσις δύναται νὰ εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν τραυματισθέντα.

»Ἐπίσης βλαβερὸν εἶνε νὰ ἐγγίζωμεν τὸ τραῦμα διὰ τῶν δακτύλων ἢ δι' οἴουδῆποτε αἰχμηροῦ ἢ ἀμβλέος ὄργανου.

»Ἄν δ' ἡ αἱμορραγία εἶνε ἀρκετὰ ἰσχυρά, δὲν εὐρίσκεται δὲ ἰατρός ἐκεῖ πλησίον, τότε δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἐπὶ τοῦ τραύματος σιδηρωμένον μανδήλιον, νὰ στερεώσωμεν αὐτὸ καλῶς ἐπ' αὐτοῦ δι' ἐτέρου καθαροῦ μανδηλίου καί, ἂν τὸ τραῦμα εἶνε εἰς τὸ ἄνω ἢ τὸ κάτω ἄκρον, νὰ διατηρήσωμεν τὸ μέλος ὑψωμένον ἐπὶ τινὰς ὥρας.

»Ἄν δὲ μεθ' ὄλα ταῦτα ἡ αἱμορραγία ἐξακολουθῇ, τὸ δ' αἷμα ἐξακοντίζεται μακρὰν ὡς τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ σωλήνος

τῆς ἀντλίας, τότε πρέπει νὰ περιδέσωμεν διὰ σχοινίου ἢ κάλλιον διὰ πλατείας ταινίας τὸ μέλος ἄνωθεν τοῦ τραύματος, μέχρις ὅτου σταματήσῃ ἡ αἰμορραγία. Συγχρόνως ὅμως πρέπει νὰ ἀποστείλωμεν ἀμέσως πρὸς πρόσκλησιν ἰατροῦ, διότι, ἂν μείνῃ τὸ μέλος ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐσφιγμένον, εἶνε κίνδυνος νὰ ἐπέλθῃ γάγγραινα αὐτοῦ».

Ὁ ἰατρὸς ἐξηκολούθησε νὰ ἐπισκέπτηται τακτικῶς τὸν τραυματιὰν καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ἀντικαθιστᾷ διὰ καθαρῶν ἐπιδέσμων τοὺς ἐκ τῶν ἐκκριμάτων τοῦ τραύματος ρυπαινομένους.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ πυρετὸς παρήλθεν, ὁ ἀσθενὴς ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐπανερχομένας καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἠγέρθη τῆς κλίνης· ἐξηκολούθει ὅμως νὰ φέρῃ ἐπὶ μίαν ἔτι ἐβδομάδα τὸν βραχίονα ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ.

Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐπίσκεψιν ὁ ἰατρὸς εἶπε πρὸς τὸν μικρὸν τραυματιὰν :

«Μικρὲ μου φίλε, αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἔπαθες, εἶμαι βέβαιος, ὅτι σὲ ἐδίδαξε νὰ προσέχῃς ἄλλοτε περισσότερο τὸν ἑαυτὸν σου. Σεῖς δέ, φίλοι μου», ἐξηκολούθησε στραφεὶς πρὸς τοὺς γονεάς καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ Δημητρίου, «νὰ ἠξεύρετε, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ θέτωμεν ἐπὶ τῶν τραυμάτων ἀκάθαρτα πράγματα. Ἡ ἄκρα καθαριότης εἶνε ἡ βάσις τῆς θεραπείας αὐτῶν».

§ 78. Πῶς σφύζεται ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου.

Κατὰ τὸ ἔτος 626 μετὰ Χριστόν, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος νικηφόρος ἐμάχητο μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρούου ἐν τῇ Ἀσίᾳ, πολυάριθμα στίφη βαρβάρων λαῶν, ἦτοι Περσῶν, Ἀβάρων καὶ Σλαύων ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκαυσαν τὰ προάστεια αὐτῆς, διήρπασαν πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῶν ἀγρῶν νὰ καταφύγωσιν ἐντρομοὶ εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν οἱ βάρβαροι στενῶς ἐπολιορκήσαν καὶ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Ὀκτακόσιοι χιλιάδες βαρβάρων ἐστρατοπέδευσαν τότε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἄλλοι δὲ κατεσκήνωσαν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀσιατικῆς παραλίας πέραξ τῆς Χαλκηδόνος· καὶ τὸ στενὸν δὲ τοῦ Βοσπόρου πλήρες ἦτο βαρβαρικῶν πλοίων.

Πολλὰς ἐφόδους κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως οἱ πολιορκηταὶ ἐπεχείρησαν, πολλὰς δὲ μάχας πρὸς τὸν στόλον τοῦ Βυζαντίου συνῆψαν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης πόλεως συνετέλεσε πολὺ ὁ Ἡράκλειος, ὁ ὁποῖος φεύγων εἶχεν ἐξασφαλίσει αὐτὴν διὰ στόλου ἰσχυροῦ καὶ ὅστις ἀπέστειλεν εἰς ταύτην ἐκ Περσίας στρατὸν ἐκ 12 χιλιάδων ἀνδρείων θωρακοφόρων.

Ἐπίσης εἰς σωτηρίαν αὐτῆς συνετέλεσε καὶ ὁ ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος Βῶνος, ὅστις μετ' ἀκαταβλήτου δραστηριότητος ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν

τειχῶν, τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν πλοίων.

Περὶ σσότερον ὅμως ὅλων ἐβοήθησε τὴν Πόλιν ἡ πίστις τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου, τὴν ὁποίαν ἐθέρμαιναν ὁ φιλόπατρις καὶ θεοσεβὴς Πατριάρχης Σέργιος. Στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοί, πιστεύοντες εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου καὶ πληρούμενοι θάρρους διὰ τῆς πίστεως ταύτης, ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἀγογγύστως ὑπέστησαν τὰς ποικίλας κακουχίας τοῦ πολέμου, τέλος δὲ κατετρόπωσαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ τῆς πατρίδος καὶ ἔσωσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ προφανοῦς κινδύνου.

Κατὰ τὴν νύκτα δ' ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤλευθερώθη ἡ Πόλις ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, συνελθὼν ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου ἔψαλεν ἐν ἱερᾷ παννυχίδι εἰς τὴν Παρθένον τὸν γνωστὸν ἐκεῖνον ὕμνον, ὅστις ὀνομάζεται *Ἀκάθιστος*.

Σωθεῖσα ἡ Πόλις ἐκ τοῦ ἀπειλήσαντος αὐτὴν μεγάλου κινδύνου διὰ τῆς βοηθείας τῆς Θεοτόκου ἀνέπεμψε πρὸς Αὐτὴν ὕμνον εὐχαριστήριον ἐν ἱερᾷ συγκινήσει.

Ὁ ὕμνος οὗτος, τὸν ὁποῖον ἐποίησεν αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὀνομάσθη Ἀκάθιστος, διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν συνελθόντων εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐκάθισεν, ὄρθιοι δὲ πάντες ἰστάμενοι ἔψαλλον αὐτόν.

Τίς Ἕλλην ἀγνοεῖ τὸν ὠραῖον τοῦτον ὕμνον, ὅστις τακτικῶς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ψάλλεται κατὰ τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω Σοι ἢ Πόλις Σου, Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω Σοι, χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Τίς Ἑλλην δὲν ἀκούει κατ' ἔτος μετὰ βαθείας κατα-
νύξεως τοὺς χαιρετισμοὺς ἐκείνους πρὸς τὴν Θεοτόκον,
τὴν σώτειραν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν:

Χαῖρε, τῆς ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος·
Χαῖρε, τῆς βασιλείας τὸ ἀπόρθητον τεῖχος·
Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια·
Χαῖρε, δι' ἧς οἱ ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Ἡρόκλειος μετὰ τοῦ Σεργίου κα-
θιέρωσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου,
παρῆλθον ὑπὲρ τὰ 1250 ἔτη, κατὰ τὰ ἔτη δὲ ταῦτα
πολλαὶ καὶ μεγάλαι μεταβολαὶ ἐπῆλθον εἰς τὸ ἡμέτε-
ρον ἔθνος. Ἄλλ' ἂν καὶ παρῆλθον ἔκτοτε τόσοι αἰῶνες,
ἂν καὶ ἐπῆλθον τόσαι μεταβολαί, ἀκαταπαύστως μέχρι
τῆς σήμερον ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ, ἐν Ἀθήναις καὶ
ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Σμύρνῃ, ἐν
Ἰωαννίνοις καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Κρήτῃ καὶ Κύ-
πρῳ καὶ πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἡ ἀκολουθία τοῦ
Ἀκαθίστου Ὑμνου τελεῖται τακτικῶς. Κατὰ τὴν νύκτα
ἐκείνην πάντες οἱ Ἕλληνες, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι ἀνα-
πέμπομεν μὲν ὕμνους εὐχαριστηρίους πρὸς τὴν ὑπέρμα-
χον στρατηγόν, παρακαλοῦμεν δ' αὐτὴν ὡς ἔχουσαν
τὴν δύναμιν ἀκαταμάχητον νὰ ἐλευθερώνη τὸ ἔθνος
ἡμῶν ἐκ τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὸ παντοίων κινδύνων.

§ 79. Πόσον ειργάσθη ὑπὲρ τῆς γυναικείας μορφώσεως ἡ εὐσεβῆς κόρη τῶν Ἀθηνῶν Φιλοθέη.

Ἡ Φιλοθέη, μονογενὲς τέκνον πλουσίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν, συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐνόησαν βαθέως τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνή εἶνε ἴσοι, καὶ διὰ τοῦτο μετ' ἐνθέου ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθέρως ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τοῦ γυναικείου φύλου. 7

Οὕτω δέ, ἐνῶ κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔζη ἡ Φιλοθέη, ἡ θέσις τῆς χριστιανῆς γυναικὸς ἦτο πολὺ ταπεινὴ καὶ ἡ μόρφωσις αὐτῆς ἦτο εἰς τοσοῦτον βαθμὸν παρημελημένη, ὥστε πᾶσαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀγράμματοι, πρώτη καὶ μόνῃ αὕτῃ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μετὰ φανατισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως καὶ τῆς παιδεύσεως τῆς γυναικός.

Ἡ Φιλοθέη, οὕσα φύσει εὐφυῆς καὶ φιλομαθῆς, ἔτυχε καὶ μορφώσεως καὶ ἀνατροφῆς ἐπιμεμελημένης παρὰ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἐνὸς τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπέβη ἡ εὐπαιδευτοτέρα καὶ ἐναρετωτέρα κόρη τῶν Ἀθηνῶν.

Οὕσα δὲ εὐσεβεστάτη ἐπεδόθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χριστιανικῶν αὐτῆς καθηκόντων, θεωροῦσα ἑαυτὴν ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβοῦσαν τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Δὲν ἠρέσκετο εἰς τὰς πολυτελεῖς ἐνδυμασίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιδείξεις τῆς ματαιότητος, εἰς ἃς εὐχάριστοῦνται: συνήθως αἱ νεαραὶ κόραι, ἀλλά, βλέπουσα, πόσον

ἡ μήτηρ αὐτῆς ἦτο ἐλεήμων, ἠσθάνετο καὶ αὐτὴ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν μεγάλην, δσάκις ἠδύνατο ν' ἀνακουφίζῃ τοὺς ἐνδασεῖς καὶ ἀσθενεῖς.

Ἡ Φιλοθέη, εἰς ἣν οὕτως ἡ μὲν φύσις ἐχάρισε τὰ εὐγενέστερα τῶν δώρων αὐτῆς, ἡ δὲ οἰκογενειακὴ ἀνατροφή καὶ ἀγωγή προσέθεσαν τὰς ἐξοχωτέρας τῶν ἀρετῶν, κατέστη ταχέως νύμφη περιζήτητος ἐν Ἀθήναις.

• Δωδεκάκις ἐζητήθη εἰς γάμον, ἀλλ' αὐτὴ ἀπέκρουε τὴν πρότασιν ταύτην, παρακαλέσασα τοὺς γονεάς νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτήν, ὅπως ἀφιερῶσιν τὴν ζωὴν τῆς εἰς τὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἐργασίαν.

Οἱ γονεῖς ὅμως, ἐπειδὴ ἦσαν ἡλικιωμένοι καὶ ἐστεροῦντο ἄλλου τέκνου, ἔσπευσαν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Φιλοθέης νὰ ὑπανδρεύσωσιν αὐτὴν μετ' εὐπόρου καὶ εὐγενοῦς Ἀθηναίου, ὅστις ἀπεβίωσεν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον.

Ἐκτοτε ἡ Φιλοθέη ἐπεδόθη μετὰ μείζονος ἢ πρὶν ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐλεημοσύνην.

Ἡ Φιλοθέη μείνασα μετὰ τινα χρόνον ὀρφανὴ γονεῶν ἐγένετο μοναχὴ καὶ προσέβη εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὅστις ἔκειτο ἀκριβῶς, ὅπου νῦν ἀνωκοδομήθη ὁ νέος ναός, ἦτοι παρὰ τὸ νεότευκτον μητροπολιτικὸν μέγαρον.

Κατόπιν δ' ἰδίᾳ δαπάνῃ ὡσαύτως ἀνήγειρε μέγα μοναστήριον παρὰ τὸν Ναὸν καὶ γενομένη Ἡγουμένη τούτου ὠργάνωσεν αὐτὸ σοφώτατα.

Κατήρτησεν ἐν αὐτῷ Παρθηναγωγεῖον, ἐνθα ἐξεπαιδεύοντο αἱ νέαι τῶν καλῶν οἰκογενειῶν, καὶ Ὀρφανοτροφεῖον, ὅπου ἀνετρέφοντο αἱ ὀρφαναὶ καὶ πτωχαὶ κόραι.

Διακόσισαι καλογραφαὶ διηγτῶντο ἐν τῇ μονῇ ὑπὸ τὴν ἀγρυ-

πνον διεύθυνσιν τῆς Ἡγουμένης διδάσκουσαι τὰς μαθητρίδας γράμματα καὶ διαφόρους γυναικείας ἐργασίας.

Οὕτως ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπῆρχεν ἰδιαίτερα αἴθουσα, ἐν ἣ, ἐδιδάσκοντο τὰ κοράσια νὰ ὑφαίνωσι διάφορα βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα.

Ἐν ἄλλῳ διαμερίσματι αἱ μοναχαὶ ἐδίδασκον τὴν ῥαπτικήν καὶ διάφορα καλλιτεχνικὰ ἐργόχειρα, ὡς τὸ ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων κέντημα διὰ χρυσοῦ καὶ μετάξης καὶ ἄλλα.

Δικαίως διὰ ταῦτα ἡ μονὴ τῆς Φιλοθέης ὠνομάζετο καὶ Παρθενῶν, ἀντικαθιστώσα τὰ νῦν Παρθεναγωγεῖα, ἅτινα ἀπετέλουν πολυτέλειαν ἄγνωστον εἰς τὴν γυναικείαν μόρφωσιν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Συγχρόνως δ' ἡ μονὴ τῆς Φιλοθέης ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἄσυλον καὶ καταφύγιον εἰς πᾶσαν γυναῖκα, ἣτις κατεπιέζετο ὑπὸ τῶν ἀγρίων κατακτητῶν, ὅπως ἀλλαξοπιστήσῃ.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Φιλοθέη ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεωτέρας Ἑλληνίδος, ἐργασθεῖσα συστηματικῶς ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τοῦ πιεζομένου καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ σκότος καταδεδικασμένου γυναικείου φύλου, ἀψηφήσασα πᾶσαν πρόληψιν καὶ πάντα κίνδυνον καὶ ἐπιχειρήσασα ἔργον, ὅπερ οὐδεὶς ἀνὴρ καὶ οὐδεμία Ἑλληνικὴ κοινότης μέχρι τῶν χρόνων αὐτῆς εἶχεν ἀποτολμήσει νὰ ἐπιχειρήσῃ.

Μόνη ἡ ὑπὸ τῆς ἀγίας ταύτης γυναικὸς ἰδρυθεῖσα ἐν πλήρει μέσῳ αἰῶνι μονή, ἡ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς πλούτου ἐπὶ σείραν ἐτῶν συντηρουμένη, εἶνε συγχρόνως καὶ κοινωφελὲς ἴδρυμα. Ἡ Φιλοθέη δὲν ἀρκεῖται, ὡς πάντες οἱ σύγχρονοι καὶ μεταγενέστεροι αὐτῆς μοναχοί, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀπομάκρυνσιν καὶ τὰς νηστείας καὶ προσευχὰς θεοσεβῶν, ἀλλὰ γίνεταί ἅμα καὶ διδάσκαλος τῶν ἀμαθῶν, νοσοκόμος

καὶ ἰατρὸς τῶν πασχόντων, προστάτις τῶν ἐγκαταλελειμμένων καὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως ταλαιπωρουμένων.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὅρια τῆς μονῆς ἦσαν πολὺ περιωρισμένα, ἡ δὲ ἅγια γυνὴ ἐπεθύμει νὰ ἀσκήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν ἐν πολὺ μεγαλυτέρᾳ ἐκτάσει, ἔδρυσε παρὰ τὴν μονὴν ξενῶνας, ὀλίγον δ' ἀπωτέρω τῆς πόλεως, ἐν Πατησίοις, καὶ ἑτέραν μονὴν ἀποκλειστικῶς χάριν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἤθελον ν' ἀφιερῶσσι τὸν βίον αὐτῶν εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ φήμη τῆς χριστιανικωτάτης γυναικὸς ὁσημέραι διεδίδετο εἰς μεγαλύτερον κύκλον καὶ πολλαὶ γυναῖκες, καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἤρχοντο καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτῆς προστασίαν.

Οὕτω δ' ἡμέραν τινὰ ἡ θαυμασία γυνὴ παρέσχεον ἄσυλον εἰς τέσσαρας χριστιανὰς, αἵτινες, πωληθεῖσαι ἐν Ἀθήναις ὡς δοῦλαι εἰς τουρκικὰς οἰκογενείας, κατηναγκάζοντο ὑπὸ τῶν φανατικῶν δεσποτῶν αὐτῶν ν' ἀρνηθῶσι τὸν χριστιανισμόν.

Πληροφορηθεῖσαι αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ τὸ πρᾶγμα συνέλαβον τὴν Φιλοθέην καί, ἀφοῦ ἐμαστίγωσαν αὐτὴν ἀγρίως, ἔρριψαν ταύτην εἰς τὸ δεσμωτήριον.

Ἄλλ' ἡ ἅγια γυνὴ ὑπέμεινε τὰς βασάνους ταύτας μετ' ἀπαραδειγματίστου γενναϊότητος, κατ' οὐδένα δὲ λόγον ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὰς ἐν ἀσφαλεῖ ἤδη κρύπτῃ εὐρισκομένας γυναῖκας εἰς τοὺς τυράννους.

Ἦτο δ' ἐτοίμη νὰ ὑποστῇ καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τῶν προυχόντων χριστιανῶν ἀπῆλευθερώθη, ἐξακολουθήσασα καὶ ἐφεξῆς τὸν πρότερον αὐτῆς βίον.

Ἐπειδὴ δ' ἐνόησεν, ὅτι μεγάλοι κίνδυνοι ἠπειλοῦν ἐν τῷ μέλλοντι καὶ αὐτὴν καὶ τὰς ὑπ' αὐτῆς προστατευομένας,

ἰδρῦει καὶ ἄλλην μονὴν ἐν τῇ νήσῳ Κέα, ἔνθα μείζων ὑπῆρχεν ἀσφάλεια. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἀπέστειλε κρυφίως πᾶσαν καταδιωκομένην κόρην, μετέβαινε δὲ καὶ αὕτη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν.

Οἱ Τοῦρκοι μένεα πνέοντες, διότι ἡ ἁγία γυνὴ καὶ μετὰ τὴν φοδερὰν τιμωρίαν, ἣν εἶχον ἐπιβάλει εἰς αὐτήν, ἐξηκολούθει νὰ προστατεύη καὶ σφίξῃ τὰς καταδιωκομένας ὁμοφύλους, ἀνέμενον τὴν κατάλληλον περίστασιν, ὅπως ἐκδικηθῶσιν αὐτήν.

Διὰ τοῦτο δέ, ὅτε ποτὲ ἐτελεῖτο ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἣτις ἔκειτο ἐν Πατησίοις, ὀλονυκνία ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτοῦ καὶ ἡ Φιλοθέη μετέβη ἐκεῖ, ἵνα παραστῇ μετὰ τῶν ἄλλων καλογραϊῶν κατὰ ταύτην, οἱ Τοῦρκοι δραξάμενοι τῆς εὐκαιρίας, εἰσήλασαν αἰφνιδίως εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ, ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς ἁγίας γυναικός, ἐμαστίγωσαν αὐτήν ἀνηλεῶς.

Περίλυποι αἱ καλογραῖαι μετεκόμισαν αὐτήν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις μοναστήριον, ἔνθα ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τῇ 19 Φεβρουαρίου 1589 μ. Χ., ἐκ τῶν πληγῶν.

Ἡ ἐκκλησία τιμῶσα τὴν μεγάλην τῆς Φιλοθέης εὐσέβειαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτῆς ἀρετάς, κατέταξεν αὐτήν εἰς τοὺς ἁγίους. Ἐκτοτε δὲ τὴν μνήμην αὐτῆς εορτάζει τὴν δεκάτην ἐνάτην Φεβρουαρίου, τὴν ἡμέραν δηλαδή, καθ' ἣν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ.

---

§ 80. Ὁ Σαμονήλ.

«Καλόγερε, τί καρτερεῖς κλεισμένος μεσ' ὅς τὸ Κιοῦγκι ;
Πέντε νομάτοι σοῦμεινον καὶ ἄκείνοι λαβωμένοι,

κι' εἶνε χιλιάδες οἱ ἐχθροί, 'ποῦ σ' ἔχουνε ζωσμένο.
"Ἐλα νὰ δώσης τὰ κλειδιά, πέσε νὰ προσκυνήσης,
κι' ἀφέντης ὁ Βελήπασσας Δεσπότη θὰ σὲ κάνη!"
"Ἐτσι 'ψηλὰ ἀπ' τὸ βουνὸ φωνάζει ὁ Πῆλιο-Γούσης.
Κλεισμένος μέσ' ἔς τὴν Ἐκκλησιὰ βρίσκει' ὁ Σαμουήλης
κι' ἀγέρας πέρνει τὴ φωνὴ τοῦ Πῆλιου τοῦ προδότη.
Χωρὶς ψαλμοὺς καὶ θυμιατὰ, χωρὶς φωτοχυσία,
γονατισμένοι, σκυθροποί, 'μπρὸς ἔς τὴν ὠραία Πύλη
πέντε Σουλιώταις στέκονται μὲ τὸ κεφάλι κάτου.
Βουβοί, δὲν ἀνασαίνουνε καὶ βλέπεις κάπου κάπου.
ὄπ' ἓνα χέρι σκάνεται νὰ κάνη τὸ σταυρὸ του.
'Ακίνητα ἔς τὸ μάρμαρο σέρνονται τὰ σπαθιά τους,
σπαθιά, 'ποῦ τόσο 'δούλεψαν γιὰ τὸ γλυκό τους Σοῦλι.
Δὲν φαίνεται ὁ Καλόγερος· μόνος του ἔς τ' Ἅγιο Βῆμα
προσεύχονταν κ' ἐτοίμαζε τὴ μυστικὴ θυσία.
Σφιχτά, σφιχτά ἔς τὰ χέρια του ἐβάστα τὸ ποτήρι
καὶ μύρια λόγι' ἀπόκρυφα ἔλεγε τοῦ Θεοῦ του.
Τὰ 'μάτια κατακόκκινα ἀπ' τῆς πολλῆς ἀγρύπνιες
ἐκύτταζαν ἀκίνητα τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα.
Σιγᾶτε βρόντοι τουφεκιῶν, πάψτε φωτιὲς πολέμου
κι' ὁ Σαμουήλ τὴν ὕστερη τὴν κοινωνιὰ θὰ πάρη.
Κ' ἐκεῖ 'ποῦ 'κύτταζ' ὁ παπᾶς τὴ σάρκα τοῦ Θεοῦ του,
ἐκύλισ' ἀπ' τὰ 'μάτια του ἔς τοῦ ποτηριοῦ τὰ σπλάχνα
'σάν τὴ δροσοῦλα διάφανο κρυφὰ κρυφὰ 'να δάκρυ.
«Θεὲ μου καὶ Πατέρα μου, θαμμένος ἐδῶ μέσα
ἐδίπασα. Χωρὶς νερὸ ἢ θεία κοινωνιὰ σου
θὰ ἔμεινε ἀτέλειωτη. Δέξου, γλυκέ μου Πλάστη,
Αὐτὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου. Μὴ τὸ καταφρονέσης!
'Αμόλυντο καὶ καθαρὸ βγαίνει ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια.

Δέξου το, Πλάτση, δέξου το, ἄλλο νερό δὲν ἔχω! . . . .
Ἦτανε Ἡλιος κ' ἔλαμψε τὸ ἱερὸ τὸ σκεῦος,
τὸ αἷμα ἐξεστάθηκε, ἄχνησε, ζωντανεύει.
Ἀναγαλλιάζει ὁ Σαμουήλ, ποῦ 'δε τὴ Θεία χάρι,
καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ θεϊκὸ ποτήρι
καὶ τῶσφιξε 'ς τὰ χεῖλη του κ' ἄκουσε, ποῦ ἔχτυποῦσε,
'σὰν νᾶτανε λαχταριστὴ καρδιά, ζωὴ γεμάτη.
Ἄνοιγ' ἡ Πύλη τοῦ ἱεροῦ, σκύφτουν τὰ παλληκάρια
τ' ἀντρειωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο χτυπᾶνε
καὶ καρτεροῦν ἀκίνητα τοῦ γέροντα τὰ λόγια.
Ἐπρόβαλ' ὁ Καλόγερος. Τὸ πρόσωπό του φέγγει
'σὰν χιονισμένη κορυφὴ 'ς τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψι.
'Σ τὰ λαβωμένα χέρια του κρατοῦσ' ἓνα βαρέλι
πῶκλειγε μέσα θάνατο, φωτιά κ' ἀπελπισία.
Ἐκεῖνο μόνο τῶμεινε, ἐκεῖνο μόνο φθάνει.
Ἐμπρὸς 'ς τὴν Πύλη τοῦ ἱεροῦ μονάχος του τὸ στένει
Καὶ τρεῖς φορὲς τὸ εὐλογεῖ καὶ τρεῖς φορὲς τὸ 'φχιέται.
Ἐπίθωσ' ὁ Καλόγερος ἐπάνω τὸ ποτήρι
καὶ σιωπηλὸς κ' ἀτάραχος ἄναψε θειαφοκέρι.
Τὰ γόνατά του ἔχτύπησαν ὀρμητικὰ 'ς τὴν πλάκα,
ἐσήκωσε τὸ χέρι του· τὸ πρόσωπό τ' ἀνάφτει
κ' οἱ πέντε τὸν ἐκύτταζαν βουβοὶ μέσα 'ς τὰ μάτια . . .

«Πατέρα μου, σ' ἐδούλεψα
πιστὰ σαράντα χρόνια
καὶ τώρα 'ς τὰ γεράματα
μοῦ δίνεις καταφρόνια
Τὸ θέλημά σου ἄς γινῇ!
Λυπήσου μας, σπλαχνίσου

καὶ πάψε τὴν ὀργή σου !
Σ' ἐσένα, ὅσων ὠρφάνεψα,
ἔδωκα τὴν ψυχὴ μου.
Τὸ Σοῦλι μου ἀγκάλιασα
ὅς τὸν κόσμον γιὰ παιδί μου.
Τώρα τὸ Σοῦλι τῶχασα !
Ἦλθ' ἡ στερνὴ μου ἡμέρα.
θάρθω ὅς ἐσέ, Πατέρα !
Μέτρησε, πόσοι μείναμε !
Οἱ ἄλλοι πεθαμένοι
μέσ' ὅς τὰ λαγκάδια σέρνονται
νεκροὶ καὶ λαβωμένοι.
Τώρα τὸ Σοῦλι πέθανε
δὲν ἔμειν' ἓνα χέρι,
ἵπου νὰ μπορῆ ὅς τὰ δάχτυλα
νὰ σφιξῆ τὸ μαχαῖρι.
Πατέρα παντοδύναμε,
γένου ὅς ἐμᾶς Πατρίδα,
ἄλλη δὲν ἔχω ἄλιδα.
Ἐκεῖ ἵψηλὰ ὅς τὸ θρόνον σου,
ὅς τὴν τόση βασιλεία,
δόσε ὅς μᾶς τοὺς δύστηχους
μικρὴ μιὰ κατοικία
νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ Σοῦλί μας
καὶ δόσε μου ἓνα βράχο
κ' ἐκεῖ τὸ Κιοῦγκι νᾶχω.
Χῶμα ὅς τὸ Σοῦλι ἐλεύθερο
γιὰ νὰ ταφῶ δὲν μένει.
Ἐλέησέ με, Πλάστη μου.

Συχώρησε νὰ γένη
Τὸ Κιοῦγκί μου ἢ Ἐκκλησιά,
τὸ ἱερό σου βῆμα
τοῦ Σαμουήλ τὸ μνημα !»...
Κι' ἀπλώνοντας τὰ χέρια του
ἔς τοὺς πέντε του συντροφους.

— «Θεέ μου πολυέλεε,
τώρα, ποῦ θὲ ν' ἀφήσω
τὸν κόσμον καὶ ἔς τὸν ἦσκιον σου
θάρθῶ ὁ φτωχὸς νὰ ζήσω,
μιὰ χάρι θέλω, Πλάστη μου,
τὰ πέντε τὰ παιδιά μου
νὰ τᾶχω συντροφιά μου !
Τ' ἀνάθρεψα ἔς τὸν κόρφο μου,..
Γιὰ ἰδέ τα τὰ καϊμένα !
Ἄλλονε δὲν ἀγάπησαν
παρὰ Ἐσὲ κ' ἐμένα.
Παιδιά μου, μὴ δειλιάζετε !
Νάχετε τὴν εὐχή μου,
θὰ ζήσετε μαζί μου !»...

Σταλαματιά, σταλαματιά τὰ δάκρυνά του πέφτουν
κ' ἢ πλάκα, ποῦ τὰ δέχεται, ῥαγίζεται καὶ τρίζει.
Παράπονο τοὺς ἔπιασε, ὄχι θανάτου φόβος.
Καὶ κλαίοντας ὁ Σαμουήλ εἰς τῶνα του τὸ χέρι
τὸ ἱερό ποτηρί του καὶ ἔς τᾶλλο τὴ λαβίδα
ἀρχίνισε τὴν Κοινωνιὰ τοῦ Πλάστη νὰ μοιράζη.
Ὁ πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει ὁ ἄλλος,
τὴν ἔδωσε ἔς τὸν τρίτον καὶ τέταρτος τὴν πέρνει

καὶ φθάνει εἰς τὸν ὕστερο καὶ τοῦ τήγε προσφέρει.

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἔψαλλε ὁ παπᾶς μὲ τὴ γλυκειὰ φωνή του.

«Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ

σήμερον, υἱὲ Θεοῦ...»,

φωναῖς ἀκούονται, χτυπιαῖς, ἀλαλαγμοί, ἀντάρα.

Ἐπλακώσανε οἱ Ἄπιστοι ! Καλόγερε, τί κάνεις ;

Ἐσήκωσε τὰ ἴματια του ὁ Σαμουήλ ἔς τὸν κρότο

καὶ στάξ' ἀπ' τὴ λαβίδα του ἐπάνω ἔς τὸ βαρέλι

μὰ φοβερὴ σταλαγματιὰ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ αἷμα.

Ἄστροπελέκια ἐπέσανε, βροντᾶει ὁ κόσμος ὅλος,

λάμπει ἔς τὰ νέφη ἢ Ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κιοῦγκι.

Τί φοβερὴ κεροδοσιά, ποῦ ἔλαβε ἔς τὴ θανή του

τὸ Σοῦλι τὸ κακότυχο καὶ τί καπνὸ λιβάνι !

---

§ 81. Ἡ Ἁγία Λαύρα.

Δὲν ὑπάρχει Ἑλλην ἀγνοῶν τὸ ὄνομα τῆς παρὰ τὰ Καλάβρυτα μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ τῶν Πατρῶν ἐπίσκοπος Γερμανὸς κατὰ τὴν ἱερὰν καὶ ἐθνικὴν ἡμέραν τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1821 ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἀνεβαπτίσθη τὸ δούλον Ἕθνος. Θεῖον κήρυγμα καὶ πῦρ ἀπὸ τῶν λόφων τῆς μονῆς ἐκπορευθὲν ὑπερεθέρμανε τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων καὶ ὤπλισε τὰς χεῖρας αὐτῶν κατὰ τοῦ τυράννου.

Δουλεία καὶ δυστυχία, ὄνειδος καὶ ἐρήμωσις συνέτριβεν ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας τὸ ταλαίπωρον Ἕθνος ἡμῶν.

Δοῦλοι τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑνετῶν οἱ πικτέρες

ἡμῶν ἔζων, ἵνα δουλεύωσι, καὶ δουλεύοντες, ἵνα παχύνωσι τοὺς δεσπότας αὐτῶν. Μακροὶ καὶ πικροὶ ὑπῆρξαν οἱ χρόνοι τῆς δουλείας. Ἡλικίαι καὶ γενεαὶ ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο ὁμοιομόρφως, ἕνα ἐκτρέφουσαι πτόθον καὶ μίαν λατρεύουσαι καὶ καλλιεργοῦσαι ἐλπίδα, νὰ παρασκευάσωσιν ἐλευθέραν Πατρίδα. Ἐπὶ τέλους ὁ Θεὸς ἐπένευσε.

Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐώρταζε τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ Ἑλληνικὸς ἐώρταζε μετὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς κατὰ τὴν ἀγίαν ἐκείνην ἡμέραν ἱερούργησεν ὁ φιλόπατρις κληρικὸς Γερμανὸς καὶ ἀπὸ τῆς ὠραίας πύλης ἐκείνης, κεραυνοβόλον ὑψώσας φωνήν, ἐκάλεσεν εἰς ἀνάστασιν τὸ δοῦλον ἡμῶν Ἔθνος.

Ὁ ἀτρόμητος Γερμανὸς κατέρχεται τῆς ὠραίας πύλης καί, ἀναλαμβάνων εἶτα τὴν σημαίαν ἐν μέσῳ ὕμνων, ἐξέρχεται τοῦ ναοῦ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πολεμιστῶν. Ἡ μονὴ ἀπομένει κενή. Κληῖρος καὶ λαὸς ἀθροίζονται περὶ πλάτανον εὐρισκομένην ἐκεῖ πλησίον.

Συγκινητικὴ ἦτο ἡ σκηνή, καθ' ἣν οἱ λεοντόκαρδοι πολεμισταὶ δεχθέντες τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱεράρχου ὠρκίσθησαν νὰ χύσωσι καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματος αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Θεῖα αἴγλη περιέλουε τὰ πρόσωπα πάντων.

Μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν οἱ πολεμισταὶ, ἡγουμένης τῆς εὐλογηθείσης σημαίας, βαδίζουσι πρὸς τὰ Καλάβρυτα.

Ἐκεῖ δὲ ἀπὸ τῶν ἐγγυτάτων τῆς πόλεως λόφων ἐκκενοῦσι τὰ ἔπλα αὐτῶν ἀλαλάζοντες. Ἀκούουσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τρέμουσιν· ὁ κοιμώμενος λέων εἶχεν ἀνεγερθῆ.

Ἡ τῆς παλαιᾶς Λαύρας μονή, ἐν ἣ ἑμόναζον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ἱκανοὶ καλόγηροι, δὲν ὑπάρχει πλέον· ἐπυρπολήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμ. Σφίζεται ὅμως ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς, ἔνθα ἱερούργησεν ὁ ἀείμνηστος Γερμανὸς καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ἡ γένεα Λαύρα, ἡ ἰδρυθεῖσα ἐντὸς τοῦ νεοδημήτου τῆς μονῆς ὑπερβόλου, εἶνε ἀρκετὰ εὐπρόσωπος.

Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ εὐλογηθεῖσα σημαία φυλάσσεται καὶ νῦν ἔτι ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτῆς τοίχου ἐν ὑαλίῃ θήκῃ.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο κειμήλιον εἶνε κατεσκευασμένον ἐκ κιτρίνου μεταξωτοῦ, ἐφ' οὗ εἶνε κεντημένη δι' ἀργυρόχρου νήματος εἰκῶν, παριστῶσα τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἡ Θεομήτωρ κατάκειται νεκρὰ ἐπὶ κλίνης, ἄνδρες καὶ γυναῖκες προσκλίνουσι πέριξ, ὑπερθεν δὲ πετῶσιν ἄγγελοι. Ὁ Χριστὸς ὑπέρκειται τῶν πέριξ, προσκλίνων ἐλαφρῶς ἐπὶ τῆς μητρὸς.

Τοιοῦτον περίπου εἶνε τὸ ἐθνικὸν τοῦτο κειμήλιον, ὅπερ τοσαύτας ἐνδόξους ἀναμνήσεις ἀνακαλεῖ καὶ οὐτινος ἢ θεᾶ θὰ προκαλῆ πάντοτε ὑπερτάτην συγκλίνησιν καὶ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων.

§ 82. Πῶς ὁ Μανώλης σφίξει τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 οἱ κάτοικοι ὄρεινοῦ τινος χωρίου τῆς Πελοποννήσου, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιστῶσι κατὰ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων, κατέλιπον τὰς οἰκίας

αὐτῶν καὶ παραλαβόντες μέγα ποσὸν τροφῶν καὶ πᾶν πολύτιμον αὐτῶν πρᾶγμα διηυθύνθησαν εἰς μέγα σπήλαιον, κείμενον πλησίον τοῦ χωρίου, ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἦτο ἡ μόνη καταφυγὴ καὶ σωτηρία αὐτῶν. Ἡ εἴσοδος αὐτοῦ ἦτο κεκρυμμένη ἐντὸς βάτων, ἦτο δ' ἀδύνατον εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀνακαλύψῃ αὐτήν.

Ἐκατοντὰς ἀνθρώπων ἦτο καθ' ὁδόν. Προηγουῖντο αἱ μητέρες, φέρουσαι τὰ τέκνα αὐτῶν, γραιῖαι καὶ γέροντες κρατοῦντες μικρὰ δέματα ἐνδυμάτων τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἠκολούθουν δὲ μετ' αὐτοὺς οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες κρατοῦντες ἐφαπλώματα, τροφὰς καὶ ὅ,τι πολύτιμον εἶχον.

Ὁ φόβος ἐκ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων συνήνηωσε πάντας σιωπηλοὺς εἰς ἓνα ὄμιλον πυκνόν.

Ἄν ἐκ τῆς καμπῆς τῆς ὁδοῦ, ἣτις περιέβαλλε τὴν ὑπώρειαν τοῦ ὄρους, παρουσιάζοντο οἱ Τούρκοι, πάντες θὰ ἐφρονεύοντο ἢ θὰ συνελαμβάνοντο ζῶντες.

Τὸ σπήλαιον ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ χωρίου ἡμίσειαν ὥραν. Τόσον ἀπεῖχον καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τοῦ χωρίου.

Ἐν ᾧ δ' οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐβάδιζον εἰς τὸ σπήλαιον, ἔστρεφον τὴν κεφαλὴν πολλάκις εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα χάρεισίωσι τοὺς προσφιλεῖς αὐτῶν οἴκους. Τίς ἐγίνωσκεν, ἂν θὰ ἐπανέβλεπον αὐτούς; Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν οἴκων ἐδάκρουν, τὰ δὲ χεῖλη ἠνοιγόnton, ἵνα προφέρωσιν ἀκαταλήπτους τινὰς συλλαβάς, αἱ ὁποῖαι, ἂν συνηνοῦντο, θὰ ἀπετέλουν φρικώδεις ἀράς κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Εἶχον ἤδη διανύσει τὸ ἡμισυ τῆς ὁδοῦ· ἀπεῖχον ὀλίγα βήματα ἀπὸ τοῦ ἀσύλου. Ἦδη θὰ ἔκαμπον τὸν λόφον, ὅστις ἀπέκρυπτε τὴν θεάν τοῦ χωρίου. Ἔστρεψαν πάλιν,

τελευταῖον ἤδη, τὰ βλέμματα θλιβερά, ἵνα ἀποχαιρετίσωσι τὸ χωρίον.

Αἴφνης ἀκούεται φωνή: «Ἄχ! Τί ἔπαθα!». Πάντες ἐστράφησαν, ἵνα ἴδωσι, τί συμβαίνει. Ἐφοβήθησαν, μήπως ἐχθρός τις εἶχε πλησιάσει. Ἡ φωνὴ ἐκείνη ἦτο τοῦ Μανώλη, νέου ὑψηλοῦ ἀναστήματος, τοῦ γενναιοτάτου ἀνδρὸς τοῦ χωρίου.

Εὐθύς ὡς ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Μανώλη ἡ προπορευομένη μήτηρ αὐτοῦ, ὤρμησε πρὸς τοῦτον καὶ ἀνήσυχος ἠρώτησε: «Τί ἔπαθες, υἱέ μου;»

«Μάννα», ἀπεκρίθη μετὰ φωνῆς τρεμούσης, «ἐλησμόνησα, μάννα, τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας!».

Ἡ μήτηρ ἐταράχθη καὶ ὠχρίασεν. Οἱ πόδες αὐτῆς ἤρχισαν νὰ τρέμωσιν. Εὐθύς δ' ὡς συνῆλθεν, εἶπε: «Καὶ τώρα, Μανώλη;». «Τώρα», εἶπεν ὁ Μανώλης, προσβλέπων αὐτὴν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν, ἵνα ἴδῃ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ προξενήσῃ ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ, «τώρα, θὰ ἐπανεέλθω εἰς τὸ χωριό, διὰ νὰ τὸ πάρω!».

Ἡ μήτηρ ἐγένετο ἤδη ὠχροτέρα, οἱ δὲ πόδες αὐτῆς ἔτρεμον περισσότερον. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Ὅτε ὁ Μανώλης θὰ ἐφθανεν εἰς τὸ χωρίον, οἱ ἐχθροὶ θὰ ἦσαν ἤδη πλησίον τούτου καὶ θὰ ἐφόνευον αὐτόν.

«Υἱέ μου, υἱέ μου, μή. . .», αὐτὰς μόνον τὰς λέξεις κατώρθωσε νὰ ἀρθρώσῃ ἡ δυστυχῆς μήτηρ, ἰκετεύουσα αὐτόν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ χωρίον.

«Θὰ ἐπιστρέψω, μάννα, εἰς τὸ χωριό», ἐπανελάβεν ὁ νέος.

«Μή, υἱέ μου, μή!», ἐπανελάβε κλονιζομένη ἡ ταλαίπωρος μήτηρ. Ἡ φαντασία αὐτῆς ἐπλαττεν ἤδη, ὅτι

βλέπει τὸν ἀγαπητὸν αὐτῆς υἱὸν πίπτοντα αἰμόφυρτον, νεκρὸν ἐκ τῶν σφαιρῶν τῶν ἐχθρῶν.

«Μανώλη», εἶπε γέρον τις παρεμβὰς καὶ λαβὼν τὸν νέον ἀπὸ τῆς χειρός, «ὅ,τι ἔγινεν, ἔγινε. Θὰ ἀποθάνῃ ἡ μάννα σου, ἐὰν ἐπιστρέψῃς ὀπίσω».

Ὁ Μανώλης ἀπεσπᾶσθη ἡσύχως ἀπὸ τῆς χειρός τοῦ γέροντος καὶ μετὰ φωνῆς συγκινητικῆς καὶ ἐπιβαλλούσης εἶπεν: «Ἡ μάννα μου εἶνε μάννα μου, ἀλλ' ἡ Παναγία εἶνε Παναγία!». Καί, ὡσεὶ ἠλεκτρισθεὶς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων, ὤρμησε τρέχων πρὸς τὸ χωρίον, μὴ τολμήσας νὰ στρέψῃ μίαν ἔτι φορὰν τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα. Ἐφοβεῖτο, μήπως, ὅ,τι δὲν κατώρθωσε τοῦ πρεσβύτου ἡ ἀπειλή, κατορθώσωσιν οἱ δεδακρυσμένοι ὀφθαλμοὶ τῆς μητρός.

Ἡ μήτηρ ἄναυδος παρηκολούθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Μανώλην. Οὐδὲ λέξιν προέφερε πλέον. Πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις αὐτῆς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν ὄρασιν. Τὰ δακρῦβρεκτα ὄμματά της παρουσίαζον ὡς ἐν νέφει πενθίμω τὸν ταχύπουν δρομέα.

Ὁ ὄμιλος τῶν φυγᾶδων κατ' ἀνάγκην ἐστάθη. Ἡ μήτηρ θὰ ἀνέμενε τὸν υἱόν. Οἱ λοιποὶ θὰ ἀνέμενον καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸν υἱόν.

Ἀλλὰ καὶ μόνος ἂν ἦτο ὁ ἀγαπητὸς Μανώλης, πάλιν θὰ ἀνέμενον, ἂν καὶ δὲν ἦτο ὄλως ἀκίνδυνος ἡ ἀναμονή. Ἦλπιζον μέχρι τοῦδε, ὅτι θὰ ἀπέκρυπτον τὴν εἰς τὸ σπήλαιον καταφυγὴν αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ἦτο πλέον δυνατόν· οἱ ἐχθροὶ θὰ ἔβλεπον ἤδη αὐτοῦς, διευθυνομένους πρὸς τοῦτο.

Ἦδη ταχὺς ὡς χελιδῶν, μόλις ψαύουσα τὰ σπαρτὰ καὶ εὐθέως πετώσα, ὁ Μανώλης διασκελίζων φράκτας, ὑπερπη-

δῶν βράχους, ἵνα συντέμη τὴν ἀπόστασιν, ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου, εἰς τοὺς πρώτους τοῦ χωρίου οἰκίσκους. Ὀλίγον ἔτι καὶ θὰ ἐκρύπτετο πλέον ὅπισθεν αὐτῶν.

Ἡ στιγμή ἦτο κρίσιμος δι' ὅλους, φοβερὰ ὅμως διὰ τὴν μητέρα. Εἴκοσι, δέκα, πέντε πηδήματα ἀκόμη καὶ δὲν θὰ βλέπη πλέον αὐτόν, θὰ χάσῃ ἴσως τοῦτον διὰ παντός... Ἡ ἀγωνία, ἣτις κατεῖχεν αὐτὴν παρακολουθοῦσαν τὸν υἱόν της, συνεκράτει μέχρι τοῦδε τὰ δάκρυα αὐτῆς. Τώρα ὅμως, ὅτε πλέον δὲν θὰ ἔβλεπε τοῦτον, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ἐπληρώθησαν δακρύων, ὀλοφυρομένη δὲ ἀνέκραξε : « Μανώλη μου ! Παιδί μου ! »

Οἱ ἐχθροὶ εἶχον εἰσέλθει ἤδη εἰς τὸ χωρίον καὶ ἐξετάζοντες τὰς πρώτας αὐτοῦ οἰκίας ἐξέσπων εἰς ὕβρεις καὶ βλασφημίας. Ἦλπιζον, ὅτι θὰ εὗρισκον ἐν αὐτῷ καλὴν λείαν, ἀλλ' ἤδη ἔβλεπον, ὅτι οὐδὲν σχεδὸν εἶχον ἀφήσει οἱ χριστιανοί.

Ὁ Μανώλης δὲν ἔβλεπεν ἀκόμη τοὺς ἐχθρούς, ἤκουε δ' ὅμως τὰς φωνὰς αὐτῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπτοήθη. Εἰσῆλθε ταχὺς εἰς τὸν οἰκίσκον αὐτοῦ, κατεβίβασεν ἐκ καπνισμένου τινὸς κοιλώματος τοῦ τοίχου τὸ εἰκόνισμα καὶ κατεφίλησεν αὐτὸ εὐλαβῶς.

Καὶ ἤδη ἐπανερχονται εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ οἱ λόγοι τοῦ πρεσβύτου : « θὰ σκοτώσῃς τὴν μάννα σου ». Προσβλέπει τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας, παρακαλεῖ αὐτήν, ὅπως τὸν βοηθήσῃ, καὶ εὐθύς ἐξέρχεται τοῦ οἴκου, τρέχων δραμαίως πρὸς τοὺς συντρόφους.

Στιγμαί τινες παρῆλθον, ἀφ' ὅτου ἡ μήτηρ τοῦ Μανώλη ἐκραγεῖσα εἰς ὀλοφυρομούς, ἔκραξε τοῦ υἱοῦ τὸ ὄνομα. Στιγμαὶ ἦσαν, ἀλλὰ χρόνος ἀτελεύτητος ἐφάνη διὰ τὴν μὴ βλέπουσαν πλέον αὐτόν μητέρα. Μόνη αὐτὴ ἤκουε

πυροβολισμούς, ἔβλεπε μαχαίρας ἀπαστραπτούσας, πληγὰς καταφερομένας, αἵματα... ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι οὔτε ἔβλεπον, οὔτε ἤκουον τίποτε...

Αἰφνης χαρμόσυνοι φωναὶ ἀντήχησαν πανταχόθεν. Ὁ Μανώλης ἐφάνη δρομαίως παρακάμπτων τὸν τελευταῖον τοῦ χωρίου οἰκίσκον. Ἡ μήτηρ ἐσπόγγισε τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα βλέπῃ εὐκρινέστερον.

Ἐν «Γεῖά σου, Μανώλη!» ἐξηκοντίσθη ἐκ τῶν χειλέων τῶν. «Ἡ Παναγία μαζύ του», ἠυχήθη μεγαλοφώνως ἡ μήτηρ.

Καὶ ὁ Μανώλης ἔτρεχεν, ἤρχετο. Ἄλλ' ἰδοὺ θέαμα φοβερόν, φρικτὸν δι' ὅλους, κεραυνὸς διὰ τὴν μητέρα. Οἱ Τοῦρκοι φθάνουσιν εἰς τὰς τελευταίας οἰκίας τοῦ χωρίου. Μετ' ὀλίγον θὰ ἐξέλθωσιν αὐτοῦ, θὰ ἴδωσι τὸν Μανώλην, θὰ ἴδωσι καὶ τοὺς ἄλλους χωρικούς. Καὶ τότε;

Οἱ φυγάδες δὲν ἀναπνεύουσι πλέον, ἡ μήτηρ σχεδὸν δὲν ζῆ. Ἄλλ' ὁ Μανώλης πετᾷ, δὲν πατεῖ πλέον ἐπὶ τῆς γῆς. Νομίζεις, ὅτι δύναμις θεϊκὴ ὀδηγεῖ αὐτὸν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Ὁ Μανώλης ἔρχεται. Ὁ Μανώλης ἦλθεν.

Ταχεῖς πάντες οἱ χωρικοὶ σπεύδουσι πρὸς τὴν καμπήν, ἥτις θὰ ἀπέκρυπτεν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυράννων. Μετ' ὀλίγον κάμπτουσι τὸν λόφον. Ἦδη εἶνε ἀσφαλεῖς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμποροῦσι νὰ ἴδωσιν αὐτοὺς πλέον. Τώρα πλέον εἶνε εἰς τὸ σπήλαιον.

Τὸ εἰκόνισμα ἐσώθη ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔσωσε τὸν Μανώλην ἀπ' αὐτῶν. Ἦτο ἀπλοῦν συνειθισμένον εἰκόνισμα. Ἐκτοτε ὁμως ἔγινε θαυματουργόν, διότι ἡ Παναγία πρὸ τῆς τοιαύτης εὐσεβείας τοῦ νέου

χωρικοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τῆς θείας
Αὐτῆς Χάριτος.

Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος.

Ἡ πίσυς ἡμῶν πρέπει νὰ εἶνε ζῶσα.

---

§ 83. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου.

Ὅταν τριγύρω βλέπω τῆς φύσεως τὰ κάλλη,
τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, τ' ἄστρα τὰ φωτεινά,
τὴ θάλασσα, ἢ ἀφρίζει καὶ ἀπλώνεται μεγάλη,
τοὺς ποταμούς, τὰ δένδρα, τοὺς κάμπους, τὰ βουνὰ
καὶ τ' ἄνθη, ἢ ποῦ στολιζοῦν ἀγρούς καὶ μονοπάτια,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, ἢ ποῦ μοῦ ἔδωκες τὰ ἴματια.
Κι' ὅταν ἀκούω τὸ φλοῖσβο ἔς τὴν ἤσυχῃ ἀμμουδιὰ
καὶ ὅταν ἀκούω ἔς τὸ δάσος τὸ ζηλεμένο ἀηδόνι
καὶ ὅταν ἀκούω τ' ἀγέρι ἔστοῦ δένδρου τὰ κλαδιὰ
καὶ ὅταν ἀκούω ἀκόμη τοὺς στεναγμούς τοῦ γκιώνη
καὶ τὴ φωνὴ τοῦ γρούλλου ἔς τὴ σκοτεινὴ νυχτιά,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου ἢ ποῦ μοῦ ἔδωκες τ' αὐτιά.
Κι' ὅταν ἔστο δρόμο βρίσκω γέρο, τυφλὸ ζητιᾶνο
ἢ καὶ ὄρφανὰ παιδάκια, ἢ ποῦ τρέμουν καὶ πεινοῦν,
καὶ σταματῶ μ' ἀγάπη καὶ ἔλεημοσύνη κἀνω
κρυφὰ ἀπ' τοὺς διαβάτας, ἢ ποῦ δίπλα μου περνοῦν,
καὶ εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ μου καὶ ἀγάλλεται καὶ χαίρει,
σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, ἢ ποῦ μοῦ ἔδωκες τὸ χέρι.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίς

Α'—Φιλαλληλία και ἔγλωισμός.

1. Τί παθαίνει εἰς σκληρὸς ἔπαρχος ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ.....	3
2. Πῶς γίνεται ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου (γεωπονία) . . .	6
3. Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ (πολιτικὴ οἰκονομία)	12
4. Αἱ ἐκ τῆς γεωργίας ὠφέλειαι. ».....	17
5. Διατί ὁ ξυλουργὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σύνηθες.	21
6. Πῶς προφυλασσόμεθα ἀπὸ τῆς νόσου εὐλογίας (ὕγεινή)	24
7. Καὶ νεκρὸς ἔλεεῖ (ποίημα Ἰ. Α. Παράσχου).....	27
8. Πῶς εἰς πλούσιος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν	30
9. Πότε ἐπιτυγχάνει ἡ κηπουρικὴ (κηπουρικὴ)	31
10. Πῶς καλλιεργοῦνται τὰ λαχανικὰ ἐν τοῖς σπορειοῖς (κηπουρικὴ)	35
11. Πῶς φέρεται εἰς Ἕλληνα νομάρχης πρὸς ἀσθενεῖς τινάς, ἀπειλουμένους ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς.....	38
12. Πῶς ἀναπτύσσονται καὶ διαδίδονται αἱ μολυσματικαὶ νόσοι (ὕγεινή).....	39
13. Πῶς προφυλάσσεται ἡ οἰκογένεια τοῦ Παύλου ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος (ὕγεινή)	43
14. Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ.....	45

Β'—Δικαιοσύνη καὶ ἀδικία.

15. Πῶς φέρεται ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Θεοδώραν, ἣτις ἔκαμνε τὸν ἔμπορον. . .	52
16. Εἰς τί χρησιμεῖ τὸ ἐμπόριον (ἐμπορία).....	54
17. Πῶς φέρεται ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Πετρωνᾶν, ἀδικήσαντα πτωχὴν χήραν	58
18. Πόσον δίκαιος ἦτο ὁ Ἀριστείδης	59
19. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία (ναυτιλία)	62

20. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος	65
21. Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς (ἐφευρέσεις)	70

Γ' — Συναίσθησις τοῦ καθήκοντος.

22. Πῶς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου ἁμαρτήσαντος	76
23. Πῶς εἰς ἄρχων ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου τοῦ Β'.	79
24. Πῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ ὡς ποιμενάρχου	81
25. Ἡ Ἁγία Σοφία (μνημεῖα τέχνης)	87
26. Ὁ Βόσπορος (ὠραῖα ἑλληνικὰ μέρη)	94

Δ' — Φιλοφροσύνη καὶ σκαιότης.

27. Πῶς ἀνταμείβεται εἰς χωρικός, διότι ἦτο φιλόξενος.	99
28. Τί λέγει ὁ Σωκράτης περὶ ἐνὸς ἀγενοῦς ἀνθρώπου.	101
29. Πῶς φέρονται οἱ διάφοροι Ἕλληνες πρὸς γέροντα, ζητοῦντα θεῖον ἐν τῷ σταδίῳ τῆς Ὀλυμπίας.	102
30. Πῶς ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια (ἀγῶνες).	103
31. Οἱ ἀγῶνες (ποίημα I. Πολέμη)	111
32. Πῶς εἶνε ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὁ εὑρεθεὶς ἐν Ὀλυμπίᾳ (μνημεῖα τέχνης).	115
33. Τὸ μάρμαρο (ποίημα I. Πολέμη)	119

Ε' — Οἰκονομία (οἰκιακὴ καὶ πολιτικὴ).

34. Πῶς ὁ υἱὸς τοῦ Τιμανδρίδου ἠΰξησεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ	120
35. Τί κατορθώνει διὰ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ὁ Γεώργιος Χατζηκόστας (ἐθνικοὶ εὐεργέται).	122
36. Πῶς παράγεται ὁ πλοῦτος	124
37. Πῶς προμηθεύονται κεφάλαια οἱ μὴ ἔχοντες ἐπαρκῆ.	125
38. Πῶς ἀνταλλάσσεται ὁ πλοῦτος.	128
39. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός (ἐθνικοὶ εὐεργέται)	130

Σ' — Φιλοπονία καὶ φυγοπονία.

40. Τί συμβουλεύει ὁ Σωκράτης τὸν Ἀρίσταρχον, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἔνδειαν	133
41. Τὸ γάλα (γαλακτοκομία)	136
42. Πῶς κατασκευάζεται τὸ βούτυρον (γαλακτοκομία)	138
43. Πῶς κατασκευάζεται ὁ τυρὸς (γαλακτοκομία)	141
44. Τὸ χωριὸν (ποίημα Γ. Δροσίνη)	142
45. Πῶς κατῶρθωνε νὰ σπουδάξῃ ὁ πτωχὸς Κλεάνθης	143
46. Πῶς ἐφευρέθη ἡ τυπογραφία (ἐφευρέσεις)	144
47. Πῶς κατασκευάζεται τὸ ἔλαιον (ἐλαιουργία)	148
48. Ἡ ἔληρά (ποίημα Γ. Πολέμη)	151

Ζ' — Φρόνησις καὶ εὐπιστία.

49. Πῶς πείθεται εἰς λέων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπί- νου νοῦ	152
50. Διατί μία ἀλώπηξ δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν ἐνὸς ἀδυνάτου λέοντος	155
51. Πῶς πρέπει νὰ περιποιώμεθα τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἡμιόνους (κτηνοτροφία)	156
52. Μὴ βιάζεσθε (ποίημα Γ. Πολέμη)	159
53. Πῶς κατασκευάζεται ὁ οἶνος (οἴνοποιία)	160
54. Τίνα κακὰ προξενοῦσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ οἴνο- πνευματώδη ποτὰ (ὑγιεινή)	165
55. Πόσον βλαβερὸς εἶνε ὁ καπνὸς (ὑγιεινή)	168

Η' — Ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν.

56. Πῶς ἐξυπνᾷ τὸ δάσος	169
57. Πόσον ὠφέλιμα εἶνε τὰ δάση	172
58. Τὰ ἄνθη καὶ τὰ δάση (ποίημα Ν. Χατζιδάκη)	177
59. Πῶς φυτεύονται τὰ ὄπωροφόρα δένδρα (δενδροκομία)	178
60. Ἑαρινὴ ἐσπέρα (ποίημα Γ. Βιζυνηοῦ)	183

Θ' — Φιλοπατρία.

61. Τί ἀπαντᾷ ὁ Ἀγησίλαος εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ζητήσαντα τὴν φιλίαν αὐτοῦ	185
---	-----

62. Τί κάμνει ὁ Ῥήγας χάριν τῆς πατρίδος	185
63. Ὁ Ῥήγας (ποίημα Γ. Ζαλακώστα)	190
64. Τί θυσιάζει ὁ μέγας διερμηνεὺς Μουρουζῆς χάριν τῆς πατρίδος	193
65. Ὁ βράχος καὶ τὸ κῦμα (ποίημα Α. Βαλαωρίτου)	194
66. Πῶς φέρεται ὁ Ζαΐμης πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ Καραϊσκάκη ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος	197
67. Ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία (ποίημα Α. Παράσχου)	199
68. Τίνα εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου	201
69. Τίνα εἶνε τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου	206
70. Τίς εἶνε ὁ πλοῦτος τῆς πατρίδος	209

I' — Θεοσέβεια.

71. Πῶς θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Παράδεισον	215
72. Πόσον ὑπέστηριξε τὴν ὀρθοδοξίαν ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας	215
73. Πῶς πρέπει νὰ περιποιώμεθα τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἀναρρωννύοντας (ὕγεινή)	223
74. Πῶς ὁ ἰατρός θεραπεύει τὴν μητέρα τοῦ Θωμᾶ λιποθυμήσασαν (ὕγεινή)	225
75. Πῶς δύνανται νὰ σωθῶσιν οἱ πάσχοντες ἐξ ἀσφυξίας (ὕγεινή)	226
76. Πῶς ἐσφόθη ὁ Εὐάγγελος, ὅστις ἔφαγε δηλητηριώδεις μύκητας (ὕγεινή)	228
77. Πῶς ἐθεραπεύθη ὁ Δημήτριος ἐξ ἑνὸς τραύματος (ὕγεινή)	229
78. Πῶς σφύζεται ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου	232
79. Πόσον εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς γυναικείας μορφώσεως ἡ εὐσεβὴς κόρη τῶν Ἀθηνῶν Φιλοθέη	235
80. Ὁ Σαμουήλ (ποίημα Α. Βαλαωρίτου)	239
81. Ἡ Ἁγία Λαύρα	245
82. Πῶς ὁ Μανώλης σφύζει τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων	247
83. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου. (ποίημα I. Πολέμη)	252

100
25
500
200
350

